

Kari Järmälä

Ennen tuomion antamista tapahtuvan vangitsemisen erityiset edellytykset

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN TUTKIMUKSIA 45

ENNEN TUOMION ANTAMISTA TAPAHTUVAN VANGITSEMISEN ERITYISET EDELLYTYKSET

Kari Järmälä

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN TUTKIMUKSIA 45

Poliisiammattikorkeakoulu
Tampere, 2020

Kari Järmälä:
Ennen tuomion antamista tapahtuvan
vangitsemisen erityiset edellytykset
Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 45

ISBN 978-951-815-384-2 (painettu)
ISBN 978-951-815-385-9 (pdf)
ISSN 1455-8262

Taitto ja paino: PunaMusta Oy, Tampere 2020

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, mitkä ovat ennen tuomion antamista tapahtuvan vangitsemisen erityiset edellytykset. Ennen tuomion antamista tapahtuva vangitseminen on yleensä ennen oikeudenkäyntiä tapahtuva henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuva pakkokeino, josta säädetään pakkokeinolaissa (22.7.2011/806). Vangitsemisen edellytykset on perinteisesti jaoteltu yleisiin ja erityisiin edellytyksiin. Yleisten edellytysten täytyminen edellyttää pääsääntöisesti, että henkilöä voidaan epäillä todennäköisin syin rikoksesta. Erityiset edellytykset asettavat vangitsemiselle lisävaatimuksia: vähintään yhden pakkokeinolaissa säädetyistä neljästä vaihtoehdoisesta tilanteesta on oltava käsillä, jotta vangitsemisen erityiset edellytykset täyttyvät. Vangitsemisen tarkoituksena on turvata epäillyn läsnäolo rikosprosessissa, estää epäiltyä vaikeuttamasta asian selvittämistä tai jatkamasta rikollista toimintaa.

Vangitseminen merkitsee vakavaa puuttumista ihmisoikeussopimusten ja perustuslain suojaa nauttivaan keskeiseen perus- ja ihmisoikeuteen, henkilökohtaiseen vapauteen. Lisäksi sen voidaan katsoa olevan ristiriidassa syyttömyysolettaman kanssa. Erityisesti näistä seikoista johtuen vangitsemisen tulee olla viimesijainen keino esitutkinnan ja oikeudenkäynnin turvaamisessa. Edelleen vangitsemisen edellytysten, menettelyn ja oikeussuojakeinojen tulee olla laissa tarkasti säädettyjä. Kansallisen lainsäädännön lisäksi ihmisoikeussopimukset - erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimus - ja niiden tulkintakäytäntö sekä Euroopan unionin lainsäädäntö ulottavat vaikutuksensa vangitsemisen edellytysten arviointiin. Lisäksi säännöksiä, joilla rajoitetaan vapautta, on tulkittava ahtaasti. Vaikka vangitsemisen yleiset ja erityiset edellytykset olisivat käsillä, vangitseminen voi olla vastoin pakkokeinolaissa säädettyjä suhteellisuusperiaatetta, vähimmän haitan periaatetta tai kohtuuttoman vangitsemisen kieltoa.

Tutkielman tavoitteena on uuden tiedon tuottaminen erityisten edellytysten sisällöstä. Tutkimuskysymykseen vastaaminen tapahtuu selvittämällä laajasti niitä seikkoja, joilla voidaan nähdä olevan merkitystä erityisiä edellytyksiä arvioitaessa, ja näiden seikkojen vaikutusta asiassa. Lisäksi selvitetään, onko erityisten edellytysten sääntelyssä tai niiden arviointiin liittyvissä käytännöissä havaittavissa selvästi tunnistettavissa olevia ongelmallisuuksia.

Tutkielmassa tehdään ehdotuksia sääntelyn ja käytäntöjen kehittämiseksi. Tutkielma sisältää huomattavan määrän vangitsemisen erityisten edellytysten arviointiin liittyviä lainopillisia tulkintakannanottoja. Lisäksi tutkielmassa on pyritty luomaan erityisistä edellytyksistä systemaattinen kokonaisuus. Keskeisimmät kehittämisehdotukset muodostuvat ylitörkeitä rikoksia koskevan vangitsemisperusteen poistamisesta laista kokonaan, sotkemisvaaralta edellytettävän konkretisoinnin tasosta sekä kvalifioitun paonvaaran ja karttamisvaaran välisestä rajanvetonäkemyksestä.

Avainsanat: rikosprosessi, pakkokeino, vangitseminen, vapaudenriisto, ylitörkeä rikos, karttamisvaara, sotkemisvaara, jatkamisvaara

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to define the special prerequisites for remand. Remand is a coercive measure directed at personal liberty, usually used prior to court proceedings, provided in the Coercive Measures Act (22.7.2011/806). The prerequisites for remand have traditionally been divided into general and special prerequisites. The fulfillment of general prerequisites, as a rule, requires that a person may be suspected of an offence on probable grounds. Special prerequisites impose further requirements on remand: at least one of the four alternative situations set out in the Coercive Measures Act shall prevail in order for the special prerequisites for remand to be fulfilled. The purpose of remand is to ensure the presence of the suspect in a criminal procedure, prevent the suspect from hindering the clarification of the matter or continuing his or her criminal activity.

Remand constitutes a serious interference with personal liberty, an essential fundamental and human right protected by human rights treaties and the Constitution of Finland. In addition, it may be viewed as being in contradiction with the presumption of innocence. Due to these factors, in particular, remand shall be the ultimate measure to secure the criminal investigation and court proceedings. Furthermore, the prerequisites, procedure, and legal remedies for remand shall be strictly prescribed by law. In addition to national legislation, human rights treaties, particularly the European Convention on Human Rights, and their interpretation practices as well as legislation of the European Union extend their effect on the assessment of prerequisites for remand. Moreover, provisions that restrict liberty shall be narrowly interpreted. Even if general and special prerequisites for remand prevail, remand may be against the principle of proportionality, the principle of minimum intervention, or the prohibition of unreasonable remand, as provided in the Coercive Measures Act.

The aim of this thesis is to provide new knowledge on the contents of special prerequisites. The research question will be addressed by an extensive examination of the factors which may be seen as significant in the assessment of special prerequisites and the effect of the said factors on the matter. In addition, the thesis will explore whether there are clearly identifiable problems in the provisions governing special prerequisites or in practices related to their assessment. The thesis will provide proposals for the development of provisions and practices.

The thesis contains a considerable number of legal interpretations related to the assessment of special prerequisites for remand. In addition, the thesis strives to create a systematic set of special prerequisites. The most essential development proposals comprise the eradication from the law of the grounds for remand concerning offences with no punishment less severe than imprisonment for two years, the level of concreteness required to constitute a danger of hindering the investigation, and distinguishing between qualified danger of absconding and danger of evasion.

SISÄLTÖ

Tiivistelmä	3
Abstract	4
Esipuhe	7
Lyhenteet	8
1 Johdanto	9
1.1 Tutkimuksen aihe ja tausta.....	9
1.2 Tutkimusongelma, tavoitteet ja rajaukset	11
1.3 Tutkimustapa.....	12
1.4 Tutkimuksen lähteet ja empiirinen aineisto	14
1.5 Tutkimuksen rakenne.....	16
2 Henkilökohtainen vapaus perus- ja ihmisoikeutena	18
2.1 Henkilökohtainen vapaus perusoikeutena.....	18
2.2 Henkilökohtainen vapaus Euroopan ihmisoikeussopimuksen suojamana ihmisoikeutena.....	20
3 Vangitseminen rikosprosessuaalisena pakkokeinona	23
3.1 Rikosprosessista yleisesti.....	23
3.2 Syyttömyysolettama.....	25
3.3 Ennen tuomion antamista tapahtuva vangitseminen.....	26
3.3.1 Yleistä.....	26
3.3.2 Suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja kohtuuttoman vangitsemisen kieltö	29
3.3.3 Vangitsemisen edellytykset	31
3.3.4 Vangitsemisen edellytyksistä esitettävä selvitys	34
3.3.5 Epäillyn tiedonsaantioikeudesta vangitsemisasiaa käsiteltäessä.....	37
3.3.6 Päätös vangitsemisasiassa	40
3.3.7 Vapautensa menettäneen henkilön oikeussuojakeinot.....	41
4 Vangitsemisen erityiset edellytykset	44
4.1 Ylitörkeä rikos.....	44
4.1.1 Yleistä.....	44
4.1.2 Vangitsemisperusteen ongelmallisuudesta kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valossa	46
4.1.3 Ylitörkeät rikokset oikeuskäytännössä.....	47
4.1.4 Pitäisikö myös ylitörkeiden rikosten kohdalla edellyttää vaaraedellytysten käsillä oloa?	48
4.2 Normaalitytapa.....	51
4.2.1 Karttamisvaara	53
4.2.1.1 Yleistä	53
4.2.1.2 Henkilökohtaiset olosuhteet.....	54
4.2.1.2.2 Muut seikat	60

4.2.2	Sotkemisvaara	61
4.2.2.1	Yleistä	61
4.2.2.2	Ajallisesta ulottuvuudesta	64
4.2.2.3	Kertomusten sisällön vaikutuksesta.....	66
4.2.2.4	Todistusaineistoon kohdistuva sotkeminen	69
4.2.2.5	Henkilöihin kohdistuva sotkeminen	72
4.2.2.6	Pääkäsittelyyn asti ulottuvasta sotkemisvaarasta.....	77
4.2.2.7	Keskeisiä sotkemisvaaran tulkintaan liittyviä näkemyksiä	80
4.2.2.8	Sotkemisvaara kaaviona tämän tutkimuksen tulosten valossa ...	83
4.2.3	Jatkamisvaara	85
4.2.3.1	Rikollinen entisyys	85
4.2.3.2	Rikoskierre.....	87
4.2.3.3	Muut seikat	90
4.3	Identifiointitarkoitus.....	92
4.4	Kvalifioitu paonvaara.....	93
4.4.1	Yleistä	93
4.4.2	Vakinainen asunto	93
4.4.3	Epäillyn kansalaisuuden, asuinpaikan ja muiden seikkojen merkityksestä	94
4.4.4	Kvalifioidun paonvaaran ja karttamisvaaran välisestä rajanvedosta.....	97
5	Kokoavia huomioita.....	101
	Lähteet	109
	Liitteet	129

ESIPUHE

Tämän julkaisun taustalla on Helsingin yliopiston oikeustieteelliseen tiedekuntaan tekemäni pro gradu -tutkielma, jonka tekeminen ajoittui aikavälille syyskuu 2018 – toukokuu 2020. Nyt käsillä oleva teos on joitakin yksittäisiä kirjoitusvirheiden korjaamisia ja ulkoasun muokkaamista lukuun ottamatta sisällöltään alkuperäinen. Olen saanut sekä julkaisuprosessin yhteydessä että sitä ennen joitakin perusteltuja kehittämissuhteita. Vaikka olen päätenyt ratkaisuun julkaista tutkielma edellä mainitun sisältöisenä, esitän tässä yhteydessä kiitokseni rakentavista ja osuvista kommentteista niiden lausujille.

Tutkielman tekeminen ei olisi onnistunut ilman lukuisten henkilöiden tukea, joten on seuraavien kiitosten aika. Opiskelun, työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen on vaatinut erityisen paljon perheeltäni, joka ansaitsee ylivoimaisesti suurimmat kiitokset. Sain tarvittaessa erinomaista ohjausta ja uusia näkökulmia tutkielmani ohjaajalta, rikosoikeuden professori Sakari Melanderilta. Poliisihallinnon sisällä kiinnostavimmat keskustelut tämän työn etenemisen yhteydessä kävin rikostarkastaja, OTL Petri Rainialan kanssa, jolle kuuluu erityiset kiitokset. Useiden henkilöiden kanssa olen ollut monestakin aihepiiriin kuuluvasta asiasta eri mieltä, mutta Petrin kanssa ajatukset olivat yllättävän usein samansuuntaisia. Vakiokeskustelukumppaneitani ovat viime aikoina olleet myös rikoskomisarit Jukka Larkio, Kaarle Lehmus, Jari Pynnönen, Toni Uusikivi ja Mikko Nikkanen sekä rikosylikonstaapeli Kenneth Eriksson. Kiitokset teille kaikille. Läheskään aina ei olla oltu samaa mieltä, mutta käymämme keskustelut ovat ainakin yleensä edenneet perusteluiden kautta.

Olen vuosien aikana käynyt vangitsemisen edellytyksiin liittyviä keskusteluita myös lukuisten asianajajien ja muiden epäiltyjen avustajien kanssa niin oikeussalissa kuin sen ulkopuolella. Vaikka näkemyksemme ovat voineet olla eriäviä, on niistä ainakin minulle ollut huomattavaa hyötyä tutkielmaa tehdessäni. Suuri kiitos teille - olen varma, että keskeisimmät henkilöt tunnistavat itsensä, vaikka en nimiä tässä yhteydessä mainitsekaan.

Tutkielmassa käytetyn empiirisen aineiston keräämisessä minua auttoivat useat käräjä- ja hovioikeuksissa työskennelleet henkilöt. Kiitän kaikkia siihen osallistuneita henkilöitä ja erityisesti Pirjo Kuikkaa Helsingin käräjäoikeuden pakkokeinokansliasta. Lainausavusta kiitän Poliisiammattikorkeakoulun kirjaston tietopalvelusihteeri Kirsi Uimosta. Markku Fredmanille kiitos tutkielman valmistumisen jälkeisistä kommentteista. Englanninkielisen tiivistelmän laatimisesta kiitän Nina Murrayta. Lopuksi kiitän vielä Poliisiammattikorkeakoulua tutkielman hyväksymisestä julkaisusarjaansa.

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 18-19/1990)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETL	esitutkintalaki (22.7.2011/805)
HaVL	hallintovaliokunnan lausunto
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
KKO	korkein oikeus
KM	komiteanmietintö
KP-sopimus	Kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten oikeuksien kansainvälinen yleissopimus (SopS 7-8/1976)
LA	lakialoite
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
NJA	Nytt juridiskt arkiv
OK	oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4)
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PeVM	perustuslakivaliokunnan mietintö
PKL	pakkokeinolaki (22.7.2011/806)
PL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
PolL	poliisilaki (22.7.2011/872)
Prop.	regeringens proposition
RB	rättegångsbalken (18.7.1942, Ruotsin oikeudenkäymiskaari)
RL	rikoslaki (19.12.1889/39)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (11.7.1997/689)
RVA	asetus rikoslain voimaantuloa koskevista kysymyksistä (19.12.1889/39B)
SOU	statens offentliga utredningar
TVL	tutkintavankeuslaki (23.9.2005/768)
vp	valtiopäivät
YtJulkL	laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (30.3.2007/370)

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen aihe ja tausta

Tämä tutkielma käsittelee ennen tuomion antamista tapahtuvan vangitsemisen erityisiä edellytyksiä. Rikosten selvittäminen ja rikosvastuun toteuttaminen saattavat edellyttää tuomioistuimen päätöksellä tapahtuvaa rikoksesta epäillyn¹ henkilön vapauden riistämistä, tutkintavankeutta, ennen ensimmäistäkään syyksi lukevaa tuomiota. Vangitsemisen edellytyksistä säädetään pakkokeinolaissa.² Edellytykset on perinteisesti jaoteltu yleisiin ja erityisiin edellytyksiin. Yleisten edellytysten täyttyminen edellyttää pääsääntöisesti, että henkilöä voidaan epäillä todennäköisin syin rikoksesta. Erityiset edellytykset asettavat vangitsemiselle lisävaatimuksia: vähintään yhden laissa säädetystä neljästä vaihtoehtoisesta tilanteesta on oltava käsillä, jotta vangitsemisen erityiset edellytykset täyttyvät. Vaikka yleiset ja erityiset edellytykset täyttyisivät, vangitseminen saattaa olla vastoin keskeisiä vangitsemista rajoittavia periaatteita tai kohtuuttoman vangitsemisen kieltoa. Kansallisen lainsäädännön lisäksi vangitsemisen edellytysten arviointiin ulottuvat vaikutuksensa esimerkiksi Suomea sitovat ihmisoikeussopimukset ja niiden tulkintakäytäntö sekä Euroopan unionin lainsäädäntö.³

Vangitseminen merkitsee vakavaa puuttumista keskeiseen perus- ja ihmisoikeuteen, henkilökohtaiseen vapauteen, joka nauttii ihmisoikeussopimusten ja perustuslain suojaa.⁴ Vangitsemista pidetään rikosprosessin yhteydessä käytettävissä olevista pakkokeinoista ankarimpana, koska vapaudenmenetys voi olla kestoaltaan pitkä jo ennen ensimmäistäkään syyksi lukevaa tuomiota.⁵ Vaikka jokaisella rikoksesta epäillyllä on syyttömyysolettaman mukaisesti oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti toteen näytetty,⁶ vangitseminen voi aiheuttaa epäillylle vaaran syylliseksi leimautumisesta⁷ sekä useita muita haittavaikutuksia⁸. Vangitsemisen on oltava viimesijainen keino esitutkinnan ja oikeudenkäynnin turvaamisessa.⁹ Ennen tuomion antamista tapahtuvaan vangitsemiseen liittyy läheisesti myös riski syyttömän vangitsemisesta.¹⁰ Edellä mainittujen seikkojen johdosta vangitsemisen edellytysten, menettelyn ja oikeussuojakeinojen tulee olla laissa tar-

-
- 1 Käytän tutkielmassa rikoksesta epäilyllä pääsääntöisesti termiä ”epäilty”. Lisäksi ”epäilyllä” tarkoitetaan monimutkaisuuden välttämiseksi paikoitellen myös syytettyä ja vastaajaa.
 - 2 Nykyinen pakkokeinolaki astui voimaan 1.1.2014.
 - 3 EU:n lainsäädännön ja velvoittavien sopimusten lisäksi aiheeseen on vaikutuksensa eri järjestöjen suosituksilla. Ks. esim. Euroopan neuvoston tutkintavankeutta koskeva suositus Rec(2006)13.
 - 4 KKO 1998:90, KKO 2019:99, kohta 22 ja KKO 2020:16, kohta 13.
 - 5 Ks. Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 848 ja Kainulainen 1998, s. 1. Ks. myös Jokela 2018, s. 205.
 - 6 EIS 6.2 artikla ja ETL 4:2.
 - 7 Ks. HE 52/2002 vp, s. 17-18.
 - 8 Ks. tutkintavankeuden haittavaikutuksista HE 252/2016 vp, s. 4.
 - 9 Ks. KKO 2020:16, kohta 13. Viime vuosina tutkintavankeudelle on pyritty löytämään toimivia vaihtoehtoja. Esimerkkeinä uudistuksista voidaan mainita matkustuskiellon laajentaminen myös tapauksiin, joissa sotkemisvaara on käsillä sekä kokonaan uudet pakkokeinot, tehostettu matkustuskielto ja tutkinta-aresti, joista jälkimmäinen liittyy tuomitun vangitsemiseen.
 - 10 Esimerkiksi Fredman on todennut, että ”isommat ja pienemmät oikeusmurhat ja niiden estäminen tulee ehdottomasti ottaa huomioon rikosprosessioikeudellisessa tutkimuksessa”. Fredman 2018, s. 20. Fredman on useissa yhteyksissä korostanut tutkimustietoa, jonka mukaan joka kahdeskymmenes vangittu oli ollut syytön. Ks. esim. Fredman 2015, s. 42.

kasti säädettyjä.¹¹ Säännöksiä, joilla rajoitetaan perus- ja ihmisoikeuksien turvaamaa henkilökohtaista vapautta, on lisäksi tulkittava ahtaasti.¹²

Vuonna 2019 Suomessa vangittiin ennen tuomion antamista 2058 epäiltyä.¹³ Kun otetaan lisäksi huomioon vangitsemisen edellytysten keskeinen merkitys niin vangitsemisen kohteena olevan henkilön perusoikeuksien kuin rikosprosessin näkökulmasta, voisi pitää selvänä, että asia olisi saanut oikeudellisessa tutkimuksessa ja diskurssissa sille kuuluvan huomion. Oletus on virheellinen.¹⁴ Kotimaista rikosprosessuaalista vangitsemista koskevaa tutkimusta on yleisesti ottaen vähän, erityisiä edellytyksiä ei ole tutkittu juuri lainkaan.¹⁵ Erityisiä edellytyksiä koskeva oikeuskirjallisuus on yksittäisiksi jääviä poikkeuksia lukuun ottamatta hyvin vaatimatonta ja pintapuolista.¹⁶ Lain esitöistä ilmenee asian laajuuteen nähden vain vähän kannanottoja. Aihetta koskevaa oikeudellista keskustelua ei ole liiemmästi syntynyt¹⁷ eivätkä oikeustieteen opiskelijatkaan ole tutkielmissaan kiinnittäneet asiaan juuri huomiota¹⁸. Näin ollen erityisiin edellytyksiin kohdistuvan tutkimuksen tarvetta voidaan pitää ilmeisenä.

Nähdäkseni olemassa olevan aineiston niukkuus voi johtua osittain siitä – ja toisaalta myös selittyä osin sillä – että erityiset edellytykset ovat olleet voimakkaasti alioikeuskäytännön varassa. Vaikutuksensa on saattanut olla myös korkeimman oikeuden aihetta koskevalla niukalla ratkaisukäytännöllä. Kysymys ei mielestäni voi olla ainakaan siitä, etteikö erityisten edellytysten tulkintaan liittyisi problemaatiikkaa.¹⁹ Edellytysten tulkinta on usein haasteellista tapauskohtaisten olosuhteiden poiketessa merkittävästi toisistaan. Viimeksi lausuttu on painavin syy tämän tutkielman taustalla. Havaitsin poliisin tutkinnanjohtajana toimiessani omakohtaisesti, että erityisten edellytysten arviointi ja tulkinta pitävät sisällään lukuisia seikkoja, joita ei ole käsitelty kuin alioikeuskäytännössä. Koska tiedon hankkiminen osoittautui haasteelliseksi, syntyi ajatus selvittää asiaa perusteellisesti. Toiveeni aihetta koskevan tiedon lisääntymiseksi ovat heränneet viime aikoina laajemminkin korkeimman oikeuden annettua lyhyen ajan sisällä kaksi vangitsemisen erityisiä edellytyksiä kos-

11 Ks. esim. de Godzinsky–Niemi 2008, s. 1.

12 Virolainen–Vuorenperä 2017, s. 235, Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohta 37.

13 Suomen virallinen tilasto (SVT). Tilaston mukaan Suomessa oli vuosien 2014–2018 välillä vangittu vuosittain 2103–2663 henkilöä. Lukumäärä on ollut vuodesta 2015 lähtien laskeva.

14 Esimerkiksi de Godzinsky ja Niemen mukaan vapauteen kohdistuvat pakkokeinot ovat olleet vain vähäisen tutkimuksen kohteena niiden keskeisestä merkityksestä huolimatta. de Godzinsky–Niemi 2008, s. 5. Fredmanin mukaan pakkokeinoasioista on liian vähän etenkin empiiristä tutkimustietoa. Ks. esim. Fredman 2015, s. 41–42 ja 2017a, s. 353.

15 Ks. erityisiin edellytyksiin ulottuvasta tutkimuksesta Kainulainen 1998, s. 28–33. Ks. rikosprosessuaaliseen vangitsemiseen kohdistuneesta muusta tutkimuksesta esim. de Godzinsky–Niemi 2008 ja Fredman 2017a.

16 Poikkeuksista voidaan mainita Halijoki 2001a, s. 221–223, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 828–831 ja Niemi 2004, s. 232–236. Keskeisimpänä mainittua teosta kohtaan voidaan esittää kritiikkiä siitä, että erityisiä edellytyksiä koskevaa osuutta ei ole merkittävästi päivitetty siitä, mitä Helminen on esittänyt jo 1970- ja 80 –luvuilla. Ks. Helminen 1973, s. 18–19 ja 1982, s. 42–43. Mainittakoon, että teoksesta ilmestyy uudistettu painos pian tämän työn valmistumisen jälkeen.

17 Keskustelu, jota vangitsemisen edellytyksistä on viime aikoina ollut, on keskittynyt lähinnä vangitsemisen yleisiin edellytyksiin. Ks. esim. Fredman 2011 ja 2017b ja Yle 2017. Erityisiin edellytyksiin kohdistuvasta viimeaikaisesta keskustelusta voidaan mainita Fredman 2013, s. 463 ja Kujala 2016, s. 201–202.

18 Erityisiä edellytyksiä osana tutkielmaansa ovat käsitelleet esimerkiksi Kainulainen 1997 ja M. Niemi 2016.

19 Esimerkiksi Niemen mukaan vangitsemiseen liittyy ehkä ”yllättävänkin paljon oikeudellisesti varsin vaativia kysymyksiä”. Näistä yksi on vangitsemisen edellytysten harkinta. de Godzinsky–Niemi 2008, s. 111.

kevaa ratkaisua.²⁰ Tästä näkökulmasta katsottuna aihe on ajankohtaisempi kuin ehkä koskaan aikaisemmin. Uskon aiheeseen kohdistuvan kiinnostuksen olevan vihdoinkin kasvussa – toivottavasti tämä tutkielma voi toimia sitä lisäävänä tekijänä.

1.2 Tutkimusongelma, tavoitteet ja rajaukset

Tämän tutkielman tarkoituksena on ensinnäkin selvittää, *mitkä ovat ennen tuomion antamista tapahtuvan vangitsemisen erityiset edellytykset*. Tutkimuskysymykseen pyritään vastaamaan *selvittämällä laajasti niitä seikkoja, joilla voidaan nähdä olevan merkitystä erityisiä edellytyksiä arvioitaessa, ja näiden seikkojen vaikutusta asiassa*. Toisena tutkimuskysymyksenä on se, *onko erityisten edellytysten sääntelyssä tai niiden arviointiin liittyvissä käytännöissä havaittavissa selvästi tunnistettavissa olevia ongelmallisuuksia*. Jos vastaus jälkimmäiseen tutkimuskysymykseen on myönteinen, tutkielman tavoitteena on ehdottaa vastausta siihen, *miten sääntelyä tai käytäntöjä voitaisiin kehittää mahdollisen ongelmallisuuden poistamiseksi tai lieventämiseksi*.

Tutkielman kirkkaimpana tavoitteena on *uuden tiedon* tuottaminen erityisten edellytysten sisällöstä ja mahdollisista ongelmakohdista. Tämä tapahtuu yrityksellä tutkia erityisiä edellytyksiä syvällisemmin kuin mitä tähän mennessä on tehty. Tutkielman toisena tavoitteena on muodostaa esille tulevista yksittäisistä erityisten edellytysten arvioinnissa merkityksellisistä seikoista *alustava systemaattinen kokonaisesitys*, joka perustuu tutkimuskysymysten vastauksiin. Tämä tapahtuu pyrkiä muodostaa toistaiseksi epäjärjestyksessä olevista yksittäisistä irrallisista seikoista helpommin hahmoteltavissa oleva kokonaisuus. Tavoitteena on myös jatkaa jo aloitettua erityisiin edellytyksiin liittyvää oikeustieteellistä keskustelua ja tehdä uusia keskustelun avauksia.²¹

Tutkielman keskiössä ovat ennen tuomion antamista tapahtuvan vangitsemisen erityiset edellytykset. *Tuomitun* vangitsemisen edellytykset jäävät tutkielman ulkopuolelle.²² Tutkielmassa käsitellään pintapuolisesti vangitsemista edeltäviä tapahtumia ja pakkokeinoja sekä vangitsemisen yleisiä edellytyksiä, kohtuullisuutta, keskeisiä periaatteita ja oikeussuojakeinoja. Mainittuihin seikkoihin ei kuitenkaan perehdytä syvällisesti. Näin siitä huolimatta, että osalla näistä seikoista voi olla ratkaiseva vaikutus vangitsemisasian lopputulokseen. Toisin sanoen tutkielmassa ei tutkita ennen tuomion antamista tapahtuvan vangitsemisen edellytyksiä kokonaisuudessaan vaan ainoastaan sen erityisiä edellytyksiä. Erityisten edellytysten arvioinnin lisäksi tutkielmassa tarkastellaan kuitenkin yksityiskohtaisemmin vangitsemisasiasa esitettävää selvitystä ja epäillyn tiedonsaantioikeutta, koska niiden myötä luodaan puitteet myös erityisten edellytysten arvioinnille. Vangitsemisen sijasta käytettävät pakkokeinot jäävät lähinnä maininnan varaan. Tehtyjen rajausten tarkoituksena on turvata kattavien vastausten antaminen tutkimuskysymyksiin.

20 KKO 2019:99 ja KKO 2020:16. Korkein oikeus on ollut tätä ennen hyvin pidättäytyväinen arvioimaan vangitsemisen erityisiä edellytyksiä. Aikaisemmasta oikeuskäytännöstä voidaan mainita ratkaisu KKO 2014:29.

21 Esimerkiksi Havansi on painottanut huomionarvoisen oikeustieteellisen kontribuution merkitystä. Tämä voi pitää sisällään esimerkiksi kokonaisuuksien ja asiayhteyksien hahmottamista sekä aikaisemmin heikommin onnistuneiden raja-aitojen ylitystä ja muita avauksia. Havansi 2007, s. 39.

22 Ks. tuomitun vangitsemisesta PKL 2:12.

1.3 Tutkimustapa

Tämän tutkimuksen metodit koostuvat *lainopillisesta, empiirisestä ja oikeusvertailevasta* metodista. Tutkimuksen pääasiallinen metodi on lainoppi, mutta tavalla, jossa hyödynnetään myös muilla metodeilla saatavaa tietoa. Lainopillisen tutkimuksen kohteena on voimassaolevan oikeuden sisältö. Lainopin tehtävänä on muodostaa tulkinta- ja punnintakannanottoja voimassa olevien oikeusnormien sisällöstä sekä systematisoida oikeusnormien sisältämä kokonaisuus yhtenäiseksi ja johdonmukaiseksi oikeusjärjestelmäksi, toisin sanoen jatkaa esisystematisoidusta lainsäädännöstä ylempään systeemitasoon.²³ Pohjimmiltaan systematisoinnissa on kysymys asioiden välisten yhteyksien etsimisestä.²⁴ Perinteisesti oikeustieteilijällä on ollut tuomariin rinnastuva, oikeuslähteoppia keskeisenä lähtökohtana korostava sisäinen näkökulma oikeuteen muiden tieteenalojen edustajien näkökulman jäädessä ulkoiseksi.²⁵ Reaalitiedolle ei ole annettu oikeusnormien tulkinnassa ja systematisoinnissa keskeistä merkitystä.²⁶ Kuitenkin myös lainopin voidaan, etenkin liian abstraktien oppirakennelmien välttämiseksi, katsoa edellyttävän tietoa vallitsevasta todellisuudesta. Yhdessä tutkimuksessa voidaankin hyödyntää lainopin metodin lisäksi empiirisiin menetelmin saatavaa tietoa.²⁷ Vaikka niillä ei yhdessäkään pystytä tavoittamaan tietoa yksittäisen normin ehdottoman varmasta sisällöstä, on tieto todennäköisesti kattavampaa ja vakuuttavampaa kuin se, joka saataisiin käyttämällä vain toista näistä metodeista.²⁸

Olen edellä tuonut esille näkemykseni siitä, että vangitsemisen erityiset edellytykset ovat olleet pitkälti käräjä- ja hovioikeuskäytännön varassa. Kun vielä otetaan huomioon eri toimijoiden – joihin tutkielman aiheen osalta uskon kuuluvan ainakin esitutkintaviranomaisia, epäiltyjen avustajia ja mahdollisesti jopa tuomioistuinaltoksen edustajia – kiinnostus empiiristä tietoa kohtaan,²⁹ en ole nähnyt järkeväksi perustaa erityisten edellytysten, joiden käytännön soveltaminen tuomioistuimissa on päivittäistä ja siten käytännöstä saatavien tietojen osalta runsaaksi oletettavaa, käsittelyä yksistään teoreettiselle tasolle jäävän pohdiskelun varaan³⁰. Koska aihetta koskeva korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö on kahdesta tuoreesta ratkaisusta huolimatta kokonaisuutena arvioiden vähäistä, tutkielmassa on tuotu *käytännön todellisuuden* selvittämiseksi laajasti esille vallitsevaa hovi- ja käräjäoikeuskäytän-

23 Aarnio 2011, s. 97 ja Hirvonen 2011, s. 23-25. Siltalan mukaan lainopin metodi on ”oikeudellista argumentaatiota eli yhtäältä oikeudellista päättelyä määrättyistä oikeustositseikoista oikeusseuraamuksiin sekä toisaalta oikeusnormien keskinäisten suhteiden määrittämistä ohjaavien metatason sääntöjen ja periaatteiden kokonaisuus”. Päättelyssä on kysymys tulkinnasta ja punninnasta, keskinäisten suhteiden määrittämisessä systematisoinnista. Siltala 2003, s. 502.

24 Aarnio 1978, s. 79.

25 Ervasti 2004, s. 10. Ks. myös esim. Niemi 2010, s. 99.

26 Lohi 2004, s. 31. Ks. myös Kultalahti 2010, s. 16.

27 Ervasti 2004, s. 13-15. Oma kysymyksensä liittyy siihen, mikä tekee oikeudellisesta tutkimusta empiiristä. Perinteisesti sellaisena ei ole pidetty esimerkiksi korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien ratkaisuihin kohdistuvaa reflektioivaa tutkimusta. Ks. tästä esim. Korkea-aho 2004, s. 84-90.

28 Kultalahti 2010, s. 33.

29 Ervastian mukaan esimerkiksi tuomarit, lainvalmistelun parissa työskentelevät lakimiehet sekä muut virkamiehet ovat olleet kiinnostuneita empiirisistä tiedoista. Ervasti 2004, s. 12-13.

30 Vrt. Lohi, joka on todennut, ettei hänelle aikaisempaa tutkimusta tehdessään ”tullut edes mieleen selvittää asiaa koskevaa reaalitodellisuutta”. Lohen mukaan tiedot reaalitodellisuudesta olisivat varmasti rikastuttaneet tutkimusta, mutta eri asia on, olisivatko ne vaikuttaneet tutkimuksessa käsiteltyihin kysymyksiin ja niistä annettuihin vastauksiin. Lohi 2004, s. 31.

töä.³¹ Empiirisen aineiston avulla voidaan selvittää, *mitä oikeusnormeja tuomioistuimet noudattavat* vangitsemisen erityisiä edellytyksiä arvioidessaan.³²

Oikeuskirjallisuudessa on annettu paikoitellen vankkaa tukea etenkin hovioikeusratkaisujen hyödyntämiselle lainopillisessa tutkimuksessa. Hyvin perustellun hovioikeusratkaisun on katsottu tarjoavan yhdessä muiden perusteluiden kanssa käyttökelpoisen argumentin lainopille.³³ Pelkästään hovioikeustasolle jäävä oikeustapausaineisto ei ollut kuitenkaan katsottavissa ongelmattomaksi. Helsingin hovioikeus – johon tutkielman hovioikeuskäytännön tarkastelu pääosin kohdistuu – oli suuressa osassa tapauksia perustellut vangitsemiskantelun johdosta antamansa ratkaisun vain vakiolauseenomaisella viittauksella käräjäoikeuden päätökseen. Lisäksi valtaosa vangitsemispäätöksistä jää käräjäoikeuden ratkaisun varaan.³⁴ Näin ollen katson laajan käräjäoikeusaineiston hyödyntämisen olevan perusteltua. Oikeuskirjallisuudessa alioikeuskäytännölle on annettu tulkinnallista merkitystä kaikissa sellaisissa tapauksissa, joissa asian käsittely on keskittynyt alioikeustasolle.³⁵ Jos asiasta ei ole korkeimman oikeuden ratkaisua tai yhdenmukaista hovioikeuskäytäntöä, yhdenmukaisten alioikeusratkaisujen sarja saattaa tosiasiallisesti merkitä ylempien oikeusasteiden ratkaisuihin verrattavissa olevaa ratkaisutoimintaa ohjaavaa vaikutusta.³⁶

Alioikeuskäytännön tutkimuskohteena ovat vangitsemispäätösten erityisiä edellytyksiä koskevat perustelut. Useiden päätösten perustelut sisälsivät vain vakiolauseenomaisen viittauksen vangitsemisvaatimukseen tai asiassa annettuun aikaisempaan päätökseen. Tällaisia perusteluita omaavia päätöksiä ei ole tutkimuksessa juurikaan hyödynnetty lukuun ottamatta tapauksia, joissa hovioikeus oli vakiolauseella hyväksynyt käräjäoikeuden aikaisemman vangitsemispäätöksen. Siten tutkielman kohdat, jotka sisältävät viittauksia tuomioistuimen ratkaisuun, perustuvat – ellei muuta ilmene – puhtaasti tuomioistuimen asiassa lausumiin perusteluihin. Tutkielmassa on omaksuttu tapa, jonka mukaan yhdenkään vangitsemispäätöksen perusteluita ei esitetä kokonaisuudessaan, vaan päätöksistä ilmenneitä yksittäisiä seikkoja käsitellään omassa asiayhteydessään. Keskeisiksi katsomiani perusteluita on tuotu esille myös suorina lainauksina, joten useissa tapauksissa tuomioistuimen asiassa lausuma on lukijan todennettavissa. Vangitsemispäätöksiin kohdistuva tutkimus on pääosin laadullista. Tutkielmassa esitetään vangitsemispäätöksistä myös joitakin määrällisiä tietoja, jotta lukija saa käsityksen, mistä aineistossa on kysymys.³⁷

Empiirisestä aineistosta saattaa ilmetä myös lain tulkintatilanteissa vallitsevia ongelmia, joita yksistään lainopin varaan jättäytyvässä tutkimuksessa ei välttämättä edes tunnistettaisi.³⁸ Koska yksi tutkimuskysymyksistä käsittelee mahdollisia voimassaolevan lainsäädännön tai käytäntöjen ongelmallisuuksia, kannanottojen uskottavuuden voidaan katsoa edellyttävän systemaattisella tavalla hankittua tietoa

31 Laajaan alioikeuskäytäntöön kohdistuva tutkimus on ollut verrattain harvinaista. Korkea-aho 2004, s. 84.

32 Ks. Hirvonen 2011, s. 47.

33 Aarnio 2011, s. 79.

34 Esimerkiksi vuonna 2015 Helsingin käräjäoikeuden vangitsemispäätöksestä kanneltiin vain noin 5 prosentissa tapauksista Helsingin hovioikeudelle. Fredman 2017a, s. 358.

35 Aarnio 1989, s. 231. Alioikeusratkaisujen muodollinen sitovuus on lisäksi oikeustiedettä ja –kirjallisuutta suurempi. Taustalla vaikuttavat yhdenvertaisuusperiaate ja siihen liittyvät muodollisen oikeusvarmuuden ja ratkaisujen ennakoitavuuden vaatimukset. Ks. Huovila 2005, s. 42.

36 Siltala 2003, s. 267.

37 Ks. erit. tutkielman liite 1.

38 Turunen 2004, s. 72. Esimerkiksi lainsäädännön mahdollisia muutostarpeita voidaan arvioida, kun sääntösten soveltamiskäytäntö on selvillä.

vallitsevasta oikeuskäytännöstä.³⁹ Vaikka empiirisellä aineistolla on tutkimuksessa keskeinen rooli, tämä *ei kuitenkaan tarkoita sitä, että erityisiä edellytyksiä tulisi tulkita alioikeuskäytännöstä ilmenevällä tavalla*. Suhtautumiseni empiirisestä aineistosta välittyvään tulkintatapaan on kriittinen, koska yksittäisen säännöksen soveltamiskäytännön tutkiminen ei välttämättä johda luotettavan lainopillisen tiedon saamiseen siitä, miten säännöstä tulisi tulkita.⁴⁰

Tutkimuksessa käytetään myös oikeusvertailua. Oikeusvertaileville argumenteille voidaan antaa merkitystä tulkintaperusteina ainakin silloin, kun mailla on yhteistä lainsäädäntöä ja samanlainen tulkintatraditio.⁴¹ Kun otetaan huomioon Suomen ja Ruotsin vangitsemista koskevan lainsäädännön historia ja erityisiä edellytyksiä koskevien säännösten samankaltaisuus, Ruotsin oikeutta voidaan tältä osin hyödyntää tulkinnan perusteluina.⁴² Tutkielmassa tuodaan esille Ruotsin erityisiä edellytyksiä koskeva lainsäädäntö sekä käytetään hyväksi ruotsalaisessa oikeuskirjallisuutta asiasta lausuttua.

Tutkielman sisältöön kokonaisuudessaan ja erityisesti esitettäviin kannanottoihin sekä niiden perusteluihin on kiistatta vaikuttanut pitkä työkokemukseni poliisihallinnossa. Vangitsemisen edellytysten harkinta on ollut osa päivittäistä toimenkuvaa tutkinnanjohtajana toimiessani. Tämän lisäksi olen noin kymmenen vuoden ajan tutkinut rikosepäilyjä, joissa vangitseminen on ollut yleinen pakkokeino. Näin ollen katson omaavani ja myös käyttäväni tutkielmassa jonkin verran niin sanottua *tekijän tietoa*.⁴³ Nähdäkseni kokemukseni sekä vangitsemiskäsittelyistä että törkeän huumausaine- ja väkivaltarikollisuuden käytännössä sisällään pitämistä erityispiirteistä muodostavan yhdistelmän, jossa tekijän tiedolla voidaan nähdä erityistä merkitystä. Olen näistä lähtökohdista huolimatta pyrkinyt edellytysten sisältöön kohdistuvassa selvitystyössäni objektiivisuuteen. En kuitenkaan kiistä, etteikö taustallani olisi merkitystä tutkielmassa tekemiini tulkintoihin.

1.4 Tutkimuksen lähteet ja empiirinen aineisto

Tutkimuksen oikeuslähteet koostuvat pääosin kansallisesta lainsäädännöstä, lainvalmisteluaineistoista, oikeuskäytännöstä ja oikeuskirjallisuudesta. Näiden lisäksi keskeisessä asemassa ovat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö, ihmisoikeussopimusta ja sen tulkintaa koskeva oikeuskirjallisuus sekä ruotsalainen vangitsemista koskeva oikeuskirjallisuus. Oikeuslähteenä on käytetty myös EU:n lainsäädäntöä.⁴⁴

39 Ks. Lohi 2004, s. 40. Lohen mukaan esimerkiksi *de lege ferenda* -kannanottoja voidaan esittää jo arkikokemuksiin tai satunnaisiin havaintoihin perustuen. Toinen asia kuitenkin on, mikä merkitys niille voidaan antaa.

40 Ks. Kolehmainen 2016, s. 111. Toisaalta oikeuskäytännöstä ilmenevien säännönmukaisuuksien pohjalta voidaan kuitenkin ennakoita tuomioistuinten tulevaa käyttäytymistä. Hirvonen 2011, s. 47. Tutkielmassa on siten piirteitä skandinaavisesta oikeusrealismista, jossa oikeuden käsite määritetään tosiasiallisen tuomioistuinkäytännön perusteella. Ks. Laakso 2012, s. 101.

41 Aarnio 1989, s. 235 ja Virolainen – Martikainen 2010, s. 452.

42 Tältä osin voidaan erityisesti mainita, että kotimaiset vangitsemista koskevat säännökset uudistettiin 1940-luvun lopulla käyttäen mallina Ruotsin silloista oikeudenkäymiskaarta. Vangitsemisen erityisiä edellytyksiä koskeva lainsäädäntö on maiden välillä edelleen pitkälti samanlaista, mutta kuitenkin joitakin eroavaisuuksia sisällään pitävä.

43 Ks. tekijän tiedosta esim. Fredman 2018, s. 26-27.

44 Ks. oikeuslähteiden velvoittavuudesta esim. Aarnio 2011, s. 68-70 ja laajemmin esim. Siltala 2003, s. 247-284.

Tutkimuksen empiirinen oikeustapausaineisto koostuu Helsingin hovioikeuden sekä Helsingin, Vantaan, Espoon, Tuusulan, Hyvinkään ja Itä-Uudenmaan kärjäoikeuksien vangitsemispäätöksistä ennen tuomion antamista. Aineistoa keräessäni pyrin kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että lähdeaineistoon saataisiin kattavasti jo julkiseksi tulleita vangitsemispäätöksiä.⁴⁵ Koska tutkielman yhtenä tavoitteena on ollut selvittää voimassa olevaa oikeuskäytäntöä, päätösten tuli olla kuitenkin suhteellisen tuoreita. Koska olen toiminut 1.3 - 30.8.2018 välisen ajan tutkinnanjohtajana Helsingin poliisilaitoksen rikostutkintayksikössä, pyrin aikaväliä hahmotellessani myös välttämään tilanteen, jossa tietopyyntöjeni tuloksena olisi vangitsemispäätöksiä, joihin liittyen olisin itse ollut joko vangitsemisvaatimuksen tekijänä tai tuomioistuimen kuultavana.

Pyysin Helsingin hovioikeuden kirjaamosta hovioikeuden aikavälillä 1.1.2014 – 24.10.2018 tekemät ja julkisiksi tulleet ratkaisut hovioikeuspiirin kärjäoikeuksien vangitsemispäätöksistä tehdyistä vangitsemiskanteluista.⁴⁶ Aikavälin valinnassa vaikutti voimassa olevan pakkokeinolain voimaantulon ajankohta.⁴⁷ Aineisto sisältää yhteensä 96 kappaletta Helsingin hovioikeuden ajalla 25.3.2014 – 15.10.2018 antamia kanteluratkaisuja. Pidän lähes varmana, etteivät mainitut ratkaisut edusta kaikkia julkisiksi tulleita hovioikeuden päätöksiä.⁴⁸ Ne muodostanevat kuitenkin merkittävän osan hovioikeuden tällä aikavälillä antamista päätöksistä. Aineistossa ovat myös kärjäoikeuksista pyytämäni kyseisiin hovioikeuden kanteluratkaisuihin liittyvät kärjäoikeuden vangitsemispäätökset, joita on yhteensä 98 kappaletta. Näiden lisäksi aineistossa on yhteensä 20 kappaletta viimeksi mainittuihin tapauksiin liittyviä kärjäoikeuksien aikaisempia vangitsemispäätöksiä.

Näiden lisäksi pyysin Helsingin kärjäoikeuden pakkokeinokansliasta ja Vantaan kärjäoikeuden kansliasta kaikki julkisiksi tulleet ennen tuomion antamista ajoittuvat vangitsemispäätökset ajalta 1.11.2017 - 28.2.2018. Tarkensin tietopyyntöäni siten, että pyysin myös samaan asiakokonaisuuteen liittyvät muut vangitsemispäätökset, jos yksikin vangitsemisasiassa tehty päätös ajoittui pyynnössä mainitulle aikavälille. Tutkielman kärjäoikeustason tapausaineisto sisältää siten tältä osin vangitsemispäätöksiä – joskin vain Helsingin kärjäoikeudesta saadun aineiston osalta – joiden antamisajankohta ajoittuu ajallisesti pyydetyn aikavälin ulkopuolelle.⁴⁹ Oikeustapausaineisto sisältää 213 kappaletta Helsingin kärjäoikeuden vangitsemispäätöksiä ajalta 27.10.2017 – 30.5.2018 ja 47 kappaletta Vantaan kärjä-

45 Ks. pakkokeinoasian käsittelyssä kertyneiden oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta YTJulkL 16 §. Käytännössä tuomioistuimet määräävät oikeudenkäyntiasiakirjat ratkaisun sisältävää asiakirjaa lukuun ottamatta salassa pidettäviksi syyteasian käsittelyyn asti taikka siihen asti, kun asia on jätetty sillensä. Vangitsemispäätöksen perustelut tulevat siten pääsääntöisesti julkiseksi syyteasian käsittelyn myötä. Jos epäilty vapautetaan, syytteen nostamisen määräaika poistuu. Tämä voi johtaa jopa siihen, että mahdollista syyteasiaa käsitellään vasta vuosien kuluttua.

46 Koska hovioikeudella ei pääsääntöisesti ollut tietoa asian julkisuutta koskevasta tilasta, tein hovioikeudelta saamani tapaustietojen perusteella vangitsemisasiaa alun perin käsitelleisiin kärjäoikeuksiin erilliset vangitsemispäätösten julkisuutta koskevat kyselyt. Kärjäoikeuksista hovioikeuteen toimitettujen vastausten perusteella sain hovioikeudelta vangitsemispäätökset niistä tapauksista, jotka olivat tulleet julkisiksi.

47 Nykyinen pakkokeinolaki astui voimaan 1.1.2014.

48 Pyysin Helsingin hovioikeudelta tilastoja vangittujen vuosien 2014-2018 aikana tekemistä kanteluista, jotta olisin voinut verrata saamani aineiston kattavuutta tilastotietojen valossa. Tällaista tilastoa vangitsemiskanteluista ennen tuomion antamista ei hovioikeuden kirjaamosta saamani vastauksen mukaan ollut saatavilla. Saamani vangitsemispäätösten ajankohdista tekemäni johtopäätöksen perusteella epäilen, että en useista tietopyynnöistä huolimatta saanut tietoa kaikista julkisiksi tulleista vangitsemispäätöksistä.

49 Vantaan kärjäoikeudesta saadut vangitsemispäätökset ajoittuivat kaikki pyydytylle aikavälille. Pyyntöni tarkennuksen taustalla oli ajatus siitä, että ajan kulumisen ja rikosprosessin etenemisen vaikutusta voidaan tarkastella yksityiskohtaisemmin, jos kaikki yksittäisessä asiassa tehdyt vangitsemispäätökset ovat tapausaineistossa.

jäoikeuden vangitsemispäätöksiä ajalta 2.11.2017 – 28.2.2018.⁵⁰ Kaiken kaikkiaan oikeustapausaineisto käsittää yhteensä 474 vangitsemispäätöstä.⁵¹ Päätösten suurta kokonaislukumäärää perustelen jo edellä esille tulleella seikalla, jonka mukaan tuomioistuimet eivät olleet perustelleet huomattavaa osaa vangitsemispäätöksistä kovinkaan syvällisesti. Tämä asia oli tiedossani jo tietopyyntöjä esittäessäni, ja otin sen huomioon. Katson tutkielman oikeustapausaineiston sisältävän riittävässä määrin myös sellaisia päätöksiä, jotka sisältävät myös tuomioistuimen erityisiä edellytyksiä koskevia perusteluita. Aineistoa voidaan tältä osin pitää vähintään kattavana.⁵²

Tutkielman empiirisen oikeustapausaineiston vangitsemispäätöksille on annettu omat asianumeronsa siten, että Helsingin hovioikeuden päätöksiin viitataan tutkielmassa kirjaimella H ja päätökselle annettulla asianumerolla (esim. päätös H17). Käräjäoikeuksien vangitsemispäätöksiin viitataan kirjaimella K ja päätökselle annettulla asianumerolla. Samaa tapausta käsittelevät hovioikeuden ja käräjäoikeuden ratkaisut on alaviitteissä erotettu vinoviivalla (esim. päätökset H11/K282). Alaviitteissä on lisämaininta, jos hovioikeuden perustelut olivat koostuneet pelkästään vakiolauseesta (esim. päätös H54 (vakiolause)).⁵³

Tutkielmassa noudatetaan tuomioistuinten myöntämiin tutkimuslupiin liittyviä määräyksiä. Tapauksia käsitellään siten, etteivät asianosaiset ja heitä koskevat arkaluontoiset tiedot ole tunnistettavissa. Epäillyistä käytetään tapauksissa lyhennettä A. Tutkielman lähdeluetteloon sisältyy yksityiskohtainen lista empiiriseen aineistoon kuuluvista vangitsemispäätöksistä. Luettelossa on yksityiskohtaiset tiedot vangitsemispäätöksen tehneestä tuomioistuimesta, ratkaisupäivämäärästä ja päätöksen numerosta. Luettelosta ei kuitenkaan ilmene yksittäiselle vangitsemispäätökselle tutkielmassa annettu asianumero. Pystyn tarvittaessa yksilöimään jokaisen yksittäisen asianumeron taustalla olevan tuomioistuimen vangitsemispäätöksen.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Tutkielma sisältää viisi päälukua. Tutkielman ensimmäisessä luvussa esitellään tutkimuksen aihe ja tausta, tutkimuskysymykset, tavoitteet, rajaukset, metodit sekä lähteet. Luvussa 2 tarkastellaan henkilökohtaista vapautta perustuslain suojaamana perusoikeutena ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen suojaamana ihmisoikeutena. Luku 3 sisältää lyhyen johdatuksen rikosprosessiin – syyttömyysolettaman merkitys huomioiden – jonka jälkeen siirrytään käsittelemään vangitsemisen edellytyksiä, niistä esitettävää selvitystä ja epäillyn tiedonsaantioikeutta luoden samalla katsaus vangitsemista rajoittaviin keskeisiin periaatteisiin, kohtuuttoman vangitsemisen kieltoon sekä epäillyn oikeussuojakeinoihin.

Luvussa 4 syvennytään yksityiskohtaisesti vangitsemisen erityisiin edellytyksiin. Kyseessä on selvästi tutkielman keskeisin ja laajin kokonaisuus. Luku on ja-

50 Helsingin käräjäoikeudesta saatu aineisto käsitti vangitsemispäätösten lisäksi 114 vangitsemisvaatimusta (kaksi epäiltyä oli vangittu myös poissaolevana) sekä yksittäisiä epäiltyjen avustajien vangitsemisasian uudelleenkäsitteilypyyntöjä, joista osassa avustajat olivat myös perustelleet vangitun vaatimuksia. Mainittakoon tässä yhteydessä, että jätin neljä Helsingin käräjäoikeuden vangitsemispäätöstä objektiivisuussyistä oikeustapausaineiston ulkopuolelle, koska olin ollut kyseisissä vangitsemiskäsittelyissä tuomioistuimen kuultavana.

51 Näistä Helsingin hovioikeuden tekemiä on 96 kappaletta ja eri käräjäoikeuksien 378 kappaletta.

52 Tältä osin on kuitenkin otettava huomioon, että tutkielman oikeustapausaineisto ei pidä sisällään esimerkiksi ainuttakaan seksuaalirikosepäilyä koskevaa vangitsemispäätöstä niitä koskevista salassapitosäännöksistä johtuen.

53 Tutkielmassa ei viitata yhteenkään käräjäoikeuden päätökseen, jossa perustelut olivat vakiolauseenomaisia.

oteltu käsiteltävien vangitsemisperusteiden kohdalla lukuisiin alalukuihin, joiden otsikosta ilmenee vangitsemisperusteen arvioinnin kannalta merkityksellinen *ylä-käsite* tai muu asian kannalta keskeinen asia. Luvussa 5 käydään läpi keskeisimmät tutkimustulokset ja kehittämissuhteet.

2 HENKILÖKOHTAINEN VAPAAUS PERUS- JA IHMISOIKEUTENA

2.1 Henkilökohtainen vapaus perusoikeutena

PL 1.2 §:n mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan säännöksessä on kirjattuna kolme koko valtiosääntön takana olevaa perustavanlaatuisia arvoa. Sen lisäksi, että säännöksessä ilmaistaan ensi sijassa perustuslain arvoperusta, sillä todetaan olevan välitöntä oikeudellista merkitystä sekä tulkinnallisen vaikutuksen muodossa perusoikeussäännöksiä sovellettaessa että arvioitaessa perusoikeuksiin kohdistuvien rajoitusten sallittavuutta. Säännöksessä oleva maininta yksilön oikeuksien ja vapauden turvaamisesta korostaa perusoikeuksien keskeistä asemaa.⁵⁴ Perustuslain esitöissä säännöksellä todetaan olevan läheinen yhteys perustuslain 2 luvun perusoikeussäännöksiin, ja se tulee ottaa huomioon tulkittaessa perustuslain muita säännöksiä.⁵⁵

Henkilökohtainen vapaus on yksi keskeisimmistä perusoikeuksista.⁵⁶ Jokaisen oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen turvataan PL 7 §:ssä. Tutkielman aiheen näkökulmasta erityisen keskeinen on pykälän 3 momentti, joka kuuluu seuraavasti: ”Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädetty perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuimien. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.” Säännöksen sisältämä sääntely on tältä osin jaettavissa ensinnäkin vapausrangaistuksen käyttöön ja toisaalta yksilön oikeussuojaan rikostutkinnan ja hallinnollisten vapaudenrajoitusten yhteydessä.⁵⁷

Kokonaisuudessaan säännöksessä suojataan hyvin perustavanlaatuisia oikeushyviä – henkeä, henkilökohtaista vapautta, koskemattomuutta ja turvallisuutta – niitä vastaan kohdistuvilta oikeudenloukkauksilta.⁵⁸ Turva on kahdenlaista: Julkisen vallan on ensinnäkin pidättäydyttävä toimeenpanemasta oikeushyviin kohdistuvia loukkauksia. Lisäksi sen on luotava lainsäädännöllisillä toimenpiteillä jokaiselle suojaa muiden ulkopuolisten tahojen, esimerkiksi toisen yksilön, loukkauksia vastaan.⁵⁹ Säännöksen turvaamat perusoikeudet ovat horisontaalitasossa, yksilöiden välisissä suhteissa, toteutettu etupäässä kriminalisoimalla oikeudenloukkaukset ja sääntämällä vahingonkorvausvelvollisuudesta. Vertikaalisuhteessa, yksilön ja julkisen vallan välillä, oikeudet on turvattu tuomalla ne vapausoikeuksina perusoikeussuojan vaikutuspiiriin.⁶⁰

Henkilökohtainen vapaus on lain esitöiden mukaan luonteeltaan yleisperusoikeus, jonka suojan kohteena on fyysisen vapauden lisäksi myös henkilön tahdonva-

54 HE 309/1993 vp, s. 42.

55 HE 1/1998 vp, s. 73. Esitöissä viitataan lisäksi perusoikeusuudistuksen esitöissä (HE 309/1993 vp) lausuttuun.

56 Ks. KKO 1998:90, KKO 2019:99, kohta 22 ja KKO 2020:16, kohta 13.

57 Saraviita 2011, s. 159-160.

58 Ks. säännöksen sisällöstä laajemmin esim. Pellonpää 2011, s. 281-301 ja Saraviita 2005, s. 336-346.

59 HE 309/1993 vp, s. 46.

60 Saraviita 2005, s. 337.

paus ja itsemääräämisoikeus.⁶¹ Säännöksen 1 momentin henkilökohtainen vapaus voidaan nähdä laajempänä käsitteenä verrattuna siihen suojaan, joka 3 momentissa annetaan *vapaudenmenetystä* vastaan.⁶² Käsitteinä tämä vapaudenmenetys ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tarkoitettu *vapaudenriisto* ovat toisiinsa rinnastettavia. Molemmilla tarkoitetaan järjestelyä, jolla henkilöä kielletään tai estetään poistumasta hänelle määrätystä hyvin rajatusta olinpaikasta.⁶³ Pakkokeinolaissa säädelty rikosprosessuaalinen vangitseminen on perustuslaissa tarkoitettu vapaudenmenetys.

Henkilökohtainen vapaus ei ole ehdoton perusoikeus.⁶⁴ Useita perusoikeuksia voidaan tietyin edellytyksin rajoittaa, mutta perusoikeuksien perustuslaintasoisuus asettaa rajoittamiselle merkittäviä ehtoja ja rajoituksia.⁶⁵ Vapauden rajoittamisten edellytysten lähtökohdaksi on asetettava PL 7.3 §. Vapaus voidaan riistää vain tapauksessa, jossa sen perusteena on *eduskunnan säätämä laki*. Lainsäätäjän toteutettavissa olevia keinoja säätää vapaudenriiston perusteista on rajoitettu asettamalla nimenomainen *mielivaltaisten vapaudenriistojen kielto*.⁶⁶ Mielivallan kielto sitoo myös lainsoveltajaa, jonka on erityislakeja – esimerkiksi pakkokeinolakia – soveltaessaan varmistuttava, ettei lopputulos ole perustuslain vastainen.⁶⁷ Perustuslain henkilökohtaiselle vapaudelle antama suoja on tiiviissä yhteydessä ihmisoikeussopimukseen. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että vaatimuksia lakiin perustuvuudesta ja mielivallan kiellosta tulee tulkita Euroopan ihmisoikeussopimuksen valossa. *Vapaudenriistoa, joka ei ole EIS 5 artiklan sallima, ei voida pitää myöskään PL 7.3 §:n sallimana*. Näin ollen vaikka perustuslain säännös ei sisällä nimenomaista hyväksyttävien vapaudenriistoperusteiden luetteloa, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan luettelo ”on sisällä” säännöksessä.⁶⁸ PL 7.3 §:n sisältö täsmentyykin huomattavasti, kun otetaan huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan voimassa oleva sisältö.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on mietinnössään esittänyt perusoikeuksien rajoittamista koskevat yleiset rajoitusedellytykset, jotka asettavat lisävaatimuksia sekä hyväksyttävälle vapauden rajoittamiselle että vapaudenriiston kohteena olevan henkilön oikeusturvalle.⁶⁹ Jotta vapaudenrajoitusta voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä, sen on täytettävä kaikki yleisten rajoitusedellytysten asettamat vaatimukset.⁷⁰ Tässä yhteydessä voidaan todeta, että rikosten selvit-

61 HE 309/1993 vp, s. 46. Henkilökohtaisen vapauden ydinalueena voidaan nähdä orjuuden ja pakkotyön kielto.

62 Pellonpää 2011, s. 285.

63 HE 309/1993 vp, s. 48. Esimerkkinä vapaudenmenetyksestä voidaan mainita henkilön sulkeminen omasta tahdostaan riippumatta lukittuun tilaan. Tämän lisäksi vapaudenmenetyksestä voi olla kysymys, jos vapauden rajoitukset keston, asteensa ja aikaansaamansa sosiaalisten suhteiden estymisen vuoksi ovat sellaisia, että ne tarkoittavat samaa kuin lukittuun tilaan sulkeminen.

64 Vrt. esim. PL 7.2 §:n perusoikeussäännökset (kuolemanrangaistuksen, kidutuksen ja muun ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kielto), jotka on kirjoitettu ehdottoman kiellon muotoon.

65 Viljanen 2011, s. 139.

66 HE 309/1993 vp, s. 48.

67 Ks. Pellonpää 2011, s. 290.

68 Viljanen 2001, s. 300. Vastaavia näkemyksiä ovat esittäneet myös Halijoki ja Pellonpää. Halijoki on katsonut, että mielivallan ulkopuolelle jäävät ne yleisesti hyväksyttävänä pidettävät vapaudenriiston perusteet, joiden sisältö määräytyy kansainvälisten ihmisoikeussopimusten perusteella. Näiden perusteiden sisältö ei ole sidoksissa ainoastaan kansallisen lainsäätäjän tahtoon. Halijoki 2001a, s. 203-204. Pellonpään mukaan perustuslain säännöstä täydentää Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artikla, jonka luettelo on myös kotimaista lainsäätäjää sitova. Pellonpää 2011, s. 293.

69 PeVM 25/1994 vp, s. 5. Perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset: lailla säätämisen vaatimus, täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, hyväksyttävyyysvaatimus, ydinalueen koskemattomuuden vaatimus, suhteellisuusvaatimus, oikeusturvavaatimus ja ihmisoikeusveloitteiden noudattamisen vaatimus. Ks. vaatimusten sisällöstä yleisesti erit. Viljanen 2001 ja esim. Viljanen 2011, s. 144-164.

70 Ks. yleisten rajoitusedellytysten asettamista vaatimuksista vapauden rajoittamisen näkökulmasta erit. Määttä 2013, s. 524-528. Viitataan tässä yhteydessä Määttän asiasta lausumaan.

täminen on yhteiskunnassamme katsottu sellaiseksi painavaksi ja hyväksyttäväksi perusteeksi, jonka nojalla yksilön perusoikeuksiin voidaan tarvittaessa puuttua myös vapauteen ulottuvin rikosprosessuaalisin pakkokeinoin.⁷¹

Tuomioistuinten on valittava perusteltavissa olevista tulkintavaihtoehdoista sellainen, joka parhaiten edistää perusoikeuksien tarkoituksen toteutumista ja joka ei jätä sijaa perustuslain kanssa ristiriitaisiksi katsottaville vaihtoehdoille.⁷² Kysymys on *perusoikeusmyönteisestä laintulkinnasta*, jonka taustalla ovat perustuslain etusija (PL 106 §), perusoikeuksien turvaamisvelvollisuus (PL 22 §) ja lainalaisuusperiaate (PL 2.3 §).⁷³ Lain soveltamistilanteessa harkintavaltaa tulee käyttää perusoikeusmyönteisesti. Vapauden rajoittamisen mahdollistavia säännöksiä on *tulkittava ahtaasti*, eikä analogiatulkinta ole sallittu, jos sen lopputulos olisi rajoitusta laajentava.⁷⁴

2.2 Henkilökohtainen vapaus Euroopan ihmisoikeussopimuksen suojaamana ihmisoikeutena

Kuten edellä on tullut ilmi, henkilökohtaisen vapauden suoja ei tyhjene kansalliseen lainsäädäntöön. Suomea sitovat useat kansainväliset ihmisoikeussopimukset, joista keskeisimpinä voidaan mainita Euroopan ihmisoikeussopimus ja KP-sopimus. Ihmisoikeussopimusten merkitys on kasvanut Suomessa Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittymisen myötä. Sopimukset ovat nykyään tärkeitä oikeuslähteitä tuomioistuimille, jotka myös viittaavat niihin päätöksiä perustellessaan.⁷⁵ Euroopalaisen yhdentymisen myötä Euroopan ihmisoikeussopimuksesta on muotoutunut käytännössä tärkein ihmisoikeussopimus etenkin valvontajärjestelmän tehokkuudesta sekä yksityiskohtaisesta ja kehittyneestä soveltamiskäytännöstä johtuvista syistä.⁷⁶ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tehtävänä on tarvittaessa tutkia, ettei sopimuksessa asetettua ihmisoikeuksien vähimmäissuojaa ole alitettu.⁷⁷

EIS 5 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Artiklan ensimmäisen kappaleen kuusikohtaisessa luettelossa (a-f) on tyhjentävästi määritelty tapaukset, joissa henkilön vapaus voidaan riistää. Tyhjentävän listan lisäksi *vapaudenriiston perusteita on tulkittava ahtaasti*.⁷⁸ Rikosprosessuaalisesta vapaudenriistosta määrätään luettelon c-kohdassa. Artiklan muissa

71 Halijoki 2001a, s. 203, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 727 ja Niemi 2017, s. 893.

72 Ks. HE 1/1998 vp, s. 164 ja PeVM 25/1994 vp, s. 4.

73 Ks. Pölönen 2003, s. 70.

74 Ks. Virolainen–Vuorenpää 2017, s. 235.

75 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 58, Jokela 2018, s. 28 ja Niemi–Kiesiläinen 1999, s. 154–155. Tältä osin voidaan puhua ihmisoikeusajattelun läpimurrosta.

76 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 56.

77 Valvontajärjestelmän tärkein osa on yksilövalitusmenettely. Väitetyn konkreettisen sopimusrikkomuksen uhri voi tehdä valituksen sopimuksen noudattamista valvovalle Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelle, jonka lopulliset tuomiot ovat sopimuksen 46 artiklan mukaan sopimusvaltioita sitovia. Jos tuomioistuimen ratkaisu on langettava, valtion on pidettävä huolta, ettei vastaavaa loukkausta enää jatkossa tapahdu samanlaisessa tapauksessa. Eräissä Suomea koskevissa tapauksissa tuomioistuimen ratkaisut ovat johtaneet hyvitysten lisäksi lainmuutoksiin sekä lainvoimaisten tuomioiden poistamisiin ja purkuihin. Hirvelä – Heikkilä 2017, s. 17 ja 55 sekä Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 192, 305 ja 316. Ks. Suomen osalta todetuista sopimusloukkauksista esim. Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 313–315.

78 Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohta 37.

kappaleissa säädetään oikeuksista, joiden tarkoituksena on turvata vapaudenriiston tapahduttua sen kohteeksi joutuneen henkilön oikeusturva.⁷⁹ Artiklan tarkoituksena on suojata yksilöitä valtion toimesta tapahtuvalta mielivaltaiselta puuttumiselta vapautteen. Vapaudenriiston on aina tapahduttava kansallisen oikeuden aineellisten ja prosessuaalisten sääntöjen määräämässä järjestyksessä, jonka lisäksi kansallisen lain soveltamiselta edellytetään yhdenmukaisuutta EIS 5 artiklan tarkoituksen kanssa.⁸⁰ *Vapaudenriiston perusteet eivät saa milloinkaan alittaa sopimuksessa hyväksyttävälle vapaudenriistolle asetettua tasoa.* Näitä sopimuksen rikosprosessuaaliselle vapaudenriistolle asettamia vaatimuksia tarkastellaan yksityiskohtaisemmin tutkielman edetessä kunkin käsiteltävänä olevan asian yhteydessä.⁸¹

Euroopan ihmisoikeussopimus ja sen lisäpöytäkirjat on saatettu valtiosisäisesti voimaan lailla, joten ne ovat eduskuntalain tasoisena säädöksenä osa voimassa olevaa lainsäädäntöä.⁸² Käytännössä Euroopan ihmisoikeussopimuksen merkitys voidaan nähdä lain tasoista säädöstä korostuneempana, koska lainsoveltajan tulee tulkintatilanteissa valita *ihmisoikeusmyönteinen tulkinta*.⁸³ Lisäksi jo edellä esille tullut PL 22 §, jonka mukaan *julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen*, koskee kaikkien perusoikeuksien lisäksi Suomea sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuja ihmisoikeuksia.⁸⁴

Koska EIT:n oikeuskäytännöllä on tutkielmassa keskeinen asema, on syytä kiinnittää huomiota sen *oikeuslähdearvoon*. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että lain soveltajien tulisi toisinaan suhtautua EIT:n ratkaisukäytäntöön tietyllä varauksellisuudella ja pitkälle meneviä päätelmiä karttaen siitä huolimatta, että sitä tulee seurata ja noudattaa. Avainasemassa on *tapauksen konteksti*. Kansallisia säännöksiä voi perustellusti arvioida EIT:n ratkaisukäytännön valossa kriittisesti, jos ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä ilmenee trendejä, jotka ovat havaittavissa myös kansallisella tasolla. Näin voidaan tehdä myös tapauksissa, joissa ei olisi kiistatonta, että kansallinen säännöstö olisi sopimuksen vastainen.⁸⁵ Oikeuslähdearvoa voidaan tarkastella myös korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön valossa. Korkein oikeus on viimeaikaisissa vangitsemiseen liittyvissä ratkaisuissa viitannut laajasti EIT:n rikosprosessuaalista vapaudenriistoa koskeviin ratkaisuihin,⁸⁶ joka osaltaan heijastaa ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön korkeaa oikeuslähdearvoa. Koska EIT:n oikeuskäytäntö perustuu yksilövalituksiin, ratkaisukäytäntö voi olla kuitenkin siinä määrin aukollista, ettei yksittäiseen tapaukseen soveltuva oikeusohjetta ole

79 Tutkielmassa käsiteltävien artiklan kappaleiden lisäksi mainittakoon, että EIS 5.2 artiklassa määrätään vapaudenriiston kohteeksi joutuneen henkilön oikeudesta saada tieto vapaudenriiston perusteista ja EIS 5.5 artiklassa artiklan määräysten vastaisesti vapaudenriiston kohteeksi joutuneen henkilön oikeudesta vahingonkorvaukseen. Näiden määräysten sisältö jää tutkielmassa maininnan varaan.

80 Pellonpää–Gullans–Pölonen–Tapanila 2018, s. 475-476 ja EIT 27.9.1990 Wassink v. Alankomaat, kohta 24. Vapaudenriiston laillisuusvaatimus edellyttää, että vapaudenriistolle on peruste kansallisessa laissa. Ensijaisiä kansallisen lain sisällön tulkitsijoita ja soveltajia ovat kansalliset tuomioistuimet – myös niiden aihealueiden osalta, joihin EIS ulottaa vaikutuksensa. EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohdat 39 ja 46.

81 Oikeuskirjallisuudesta ja tutkielman oikeustapausaineistosta ilmenneen lisäksi tutkielman lähteenä on käytetty HUDOC –tietokantaa (www.hudoc.echr.coe.int), josta EIT:n ratkaisuja on laajasti saatavilla.

82 Suomessa sopimus tuli voimaan 10.5.1990. Ks. HE 22/1990 vp ja PeVL 2/1990 vp, s. 2.

83 Perustuslakivaliokunta on korostanut ihmisoikeusmääräysten säädöshierarkkista asemaa toteamalla, että ”tulkintatilanteissa olisi erilaisista perusteltavista olevista vaihtoehdoista pyrittävä omaksumaan sellainen, joka edistää ihmisoikeusmääräysten toteutumista eli on näin määriteltynä ihmisoikeusystävällinen”. PeVL 2/1990 vp, s. 3.

84 HE 309/1993 vp, s. 74.

85 Pellonpää–Gullans–Pölonen–Tapanila 2018, s. 338.

86 Ks. ratkaisut KKO 2018:87, kohta 15, KKO 2019:99, kohdat 9-10 ja 22 ja KKO 2020:16, kohdat 10-11. Mainittakoon, että vielä ratkaisussa KKO 2014:29 korkein oikeus viittasi EIS:n sääntelyyn pelkästään yleisellä tasolla tukeutumatta lainkaan EIT:n aihetta koskevaan ratkaisukäytäntöön.

siitä johdettavissa.⁸⁷ Lisäksi tavallisista *in casu* –ratkaisuista ei aina ole tehtävissä kovinkaan yleispäteviä tulkintoja – etenkin jos tapauksen prosessuaalinen ympäristö poikkeaa Suomesta. Poikkeuksena ovat *suuren jaoston* antamat ratkaisut, joissa voidaan antaa yksittäisen ratkaisun lisäksi oikeuskäytäntöä ohjaavia yleisempiä linjauksia.⁸⁸

Lähtökohtaisesti EIT noudattaa omaa oikeuskäytäntöään turvatakseen ennustettavuuden ja säännönmukaisuuden, mutta se ei kuitenkaan ole siihen sidottu. Aikaisemmasta oikeuskäytännöstä poikkeaminen on mahdollista, jos käsillä ovat perustellut syyt. Kyse on tuomioistuimen noudattamasta *evolutiivis-dynaamisen tulkinnan periaatteesta*, jonka mukaan sopimuksen tulkinta kehittyy ajan kuluessa.⁸⁹ Sopimuksen oikeudet eivät siten ole staattisia, vaan tuomioistuin vie niiden sisältöä jatkuvasti eteenpäin vastatakseen yhteiskunnassa ja teknologiassa tapahtuvaan kehitykseen. Jos näin ei tapahtuisi, sopimus ei tarjoaisi tehokasta suojaa siinä turvatuille oikeuksille.⁹⁰ Tuomioistuimen noudattama tulkintatapa johtaa siihen, että yksittäisen sopimuksen artiklan kulloinkin *voimassa oleva sisältö on selvitettävissä ainoastaan EIT:n oikeuskäytännöstä*.⁹¹ Tästä johtuen on syytä korostaa, että pakkokeinolakia tulee vangitsemisen edellytysten arvioinnin osalta soveltaa siten, että EIT:n 5 artiklan jatkuvasti kehittyvä oikeuskäytäntö otetaan huomioon.⁹²

87 Lavapuro 2011, s. 474.

88 Ervo 2008, s. 14.

89 Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 333-336. Ks. tulkintaperiaatteesta myös esim. Hirvelä–Heikkilä 2017, s. 53-55.

90 Gerards 2019, s. 51-52.

91 Ervo 2008, s. 13, Fredman 2013, s. 454, Lavapuro 2011, s. 477 ja Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 69. Myös perustuslakivaliokunta on korostanut EIT:n tulkintakäytännön merkitystä. PeVL 2/1990 vp, s. 3.

92 Fredman 2012, s. 22.

3 VANGITSEMINEN RIKOSPROSESSUAALISENA PAKKOKEINONA

3.1 Rikosprosessista yleisesti

Rikosoikeus ja rikosprosessi ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Rikosoikeudellinen lainsäädäntö tarvitsee rinnalleen järjestelmän, jolla rikoslaissa määritelty abstrakti uhka voidaan myös konkreettisesti toteuttaa.⁹³ Muuten aineellinen rikosoikeus ja sen taustalla olevat kriminaalipoliittiset tavoitteet jäisivät käytännössä vaille merkitystä.⁹⁴

*Rikosprosessin ja rikosoikeuden vuorovaikutussuhdetta voidaan kuvata myös vangitsemisen edellytysten avulla, koska osa vangitsemisperusteista on kytköksissä rikoksesta säädettyyn rangaistukseen. Tällöin rikoslain rangaistusasteikot määräävät tapaukset, joissa vangitseminen on ylipäättään käytettävissä ja siten samalla sen, miten tehokkaasti rikosten selvittäminen voi sanktiotodennäköisyyden ylläpitämiseksi tapahtua.*⁹⁵

Rikosprosessi on laissa säännelty menettely, jossa tutkitaan ja ratkaistaan kysymys epäiltyyn rikokseen perustuvasta rikosoikeudellisesta vastuusta.⁹⁶ PL 21 §:ssä turvattu prosessuaalinen perusoikeus *oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin* edellyttää, että kaikkien epäiltyinä olevien henkilöiden perusoikeuksia kunnioitetaan ja suojataan perustuslain edellyttämällä tavalla. Näin ollen rikosprosessuaalisten säännösten tulkinnaissa on suoritettava *jatkovaa punnintaa* yksilön oikeusturvaintressin ja rikoksen selvittämisen välillä.⁹⁷ Törkeän tai vakavan rikoksen selvittäminen on tärkeää juuri sen takia, että rikos on loukannut keskeistä perusoikeutta vakavalla tavalla. Epäillyn oikeusturvaan kohdistuvien intressien merkitys taas on sitä suurempi, mitä voimakkaammin toimenpide rajoittaa tai on rajoittanut epäillyn perusoikeuksia. Rikosprosessissa epäillyn oikeusturvaintressillä on viime kädessä *prima facie* suurin painoarvo.⁹⁸ *Vaatimus huolehtia yksilön oikeusturvasta asettaakin merkittävimmän rikosvastuun toteuttamiseen kohdistuvan rajoituksen*, joka voidaan loppujen lopuksi perustaa ihmisarvon kunnioittamiseen.⁹⁹ Aineellisen totuuden tai syyksi lukevan tuomion tavoittelu ei voi tapahtua millä keinoilla tahansa. Epäillyn

93 Jonkka 1992, s. 13.

94 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 21-22 ja Virolainen 1999, s. 8.

95 Jonkka 1992, s. 17-18.

96 Jokela 2018, s. 9 ja Virolainen 1999, s. 2.

97 Pölönen 2003, s. 62 ja 66.

98 Ks. Pölönen 2003, s. 82. Esimerkiksi vangitsemisasiassa perusteluvollisuus intressipunninnassa on sillä, joka vetoaa epäillyn oikeusturvaintresseille vastakkaiseen näkökohtaan, toisin sanoen poliisilla ja syyttäjällä.

99 Jonkka 1992, s. 12, 20 ja 22. Jonkan mukaan yksilön oikeusturva ei ole ehdottoman loukkaamaton oikeus, koska muutoin esimerkiksi rikosten tutkinta kävisi mahdottomaksi. Rikosprosessuaalisen lainsäädännön on kuitenkin oltava selkeää ja tarkkarajaista, ettei jää epäselväksi, kuinka pitkälle yksilön oikeuksiin on mahdollista puuttua. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty eräviä käsityksiä siitä, onko rikosprosessin tehtäväksi katsottava rikosvastuun toteuttamisen lisäksi yksilön, erityisesti epäillyn, oikeusturvasta huolehtiminen. Ks. oikeusturvafunktion sisältävästä tehtävästä esim. Jokela 2018, s. 9-11. Vrt. Virolainen 1999, s. 11. Ervon mukaan rikosvastuun toteuttamisessa keskeisintä on sen oikea kohdentaminen, koska rikosprosessin tehtävänä on rangaista nimenomaan syyllistä. Tämä heijastuu myös rikosprosessia koskevaan lainsäädäntöön, jossa on rikosvastuun ohella vähintään tasavertaisesti – ellei jopa voimakkaammin – otettu huomioon epäillyn oikeusturvasta huolehtiminen. Ervo 2005, s. 107.

perusoikeuksia ei saa loukata eikä edes tarpeettomasti vaarantaa.¹⁰⁰ Epäillyn perusoikeuksien kunnioittaminen ja suojele saattavat johtaa siihen, ettei aineellisen totuuden selvittämistä voida aina katsoa ensisijaiseksi tavoitteeksi.¹⁰¹ Edellä mainitut seikat huomioiden rikosprosessi voidaan määritellä Tolvasen tavoin menettelyksi, jossa ”oikeudenloukkauksesta johtuva konflikti on mahdollista ratkaista siten, että niin valtion rankaisulliset intressit kuin syytetyn ja asianomistajan oikeussuoja tulevat optimaalisella tavalla huomioon otetuiksi”.¹⁰²

Rikosprosessin päävaiheita ovat *esitutkinta, syyteharkinta, tuomioistuimessa tapahtuva rikosoikeudenkäynti ja rangaistuksen täytäntöönpano*.¹⁰³ Varmuuden sijasta rikosprosessissa edellytetään todennäköisyyksiä, joiden aste vaihtelee prosessin eri vaiheissa. Mitä pidemmälle rikosprosessi etenee, sitä korkeampi on epäillyn syyllisyydestä vaadittava näyttö. Rikosvastuun toteuttamisen ja epäillyn oikeusturvan näkökulmasta tämä näyttäytyy siten, että esitutkinnassa ja syyteharkinnassa korostuu rikosvastuun toteuttaminen, mutta kuitenkin tavalla, jossa myös epäillyn oikeusturva otetaan huomioon. Rikosoikeudenkäynnissä rikosvastuun toteuttamisen ja epäillyn oikeusturvan painoarvo voidaan nähdä yhtä suurina. Tuomioistuimen tehdessä päätöstä suurin vaikutus on epäillyn oikeusturvan toteutumisella: syyksi lukevan tuomion edellytyksenä on, ettei vastaajan syyllisyydestä jää varteenotettava epäilyä.¹⁰⁴ Oikeusturvavaatimukseen sisältyvä *syöttömän suojaamisen periaate* edellyttää lainsäädännöltä ja lain soveltamiselta mahdollisimman pitkälle sen välttämistä, että syytön joutuisi pakkokeinojen kohteeksi tai syytetyksi saati missään tapauksessa tuomituksi.¹⁰⁵

Koska rikosprosessissa voidaan puuttua epäillyn keskeisiin perusoikeuksiin tavoilla, jotka eivät yleensä ole mahdollisia muilla oikeudenaloilla, on puuttumiselle asetettava – etenkin epäillyn syyllisyyden epävarmuudesta johtuen – tarkasti määritellyt edellytykset.¹⁰⁶ Tästä huolimatta epäillyn oikeusturva voi joutua pakkokeinoin tapahtuvan puuttumisen seurauksena uhatuksi. Esimerkiksi päätökset vangitsemisesta – kuten myös syytteiden nostamisesta ja jopa langettavista tuomioista – tehdään epävarmuudessa, koska absoluuttinen varmuus aineellisesta totuudesta jäänee useimmiten vain tavoitteeksi, joka ei liene saavutettavissa. Toisaalta jos vangitsemisen, syytteiden nostamisen tai syytetyn tuomitsemisen edellytyksenä olisi ehdoton varmuus aineellisesta totuudesta – sanojen vaativimmassa mielessä – rikosoikeudellisen vastuun toteutumisen todennäköisyydeksi jäisi nolla.¹⁰⁷ Vaikka aineellisen totuuden sijasta voitaisiin puhua prosessuaalisesta totuudesta, on korostettava, että rikosprosessissa aineellinen totuus – epäillyn syyllisyys tai syyttömyys – on pyrittävä selvittämään mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja objektiivisesti.¹⁰⁸ Totuuden

100 Virolainen 1999, s. 21.

101 Pölönen 2003, s. 21.

102 Tolvanen 2006, s. 1327. Jokelan mukaan rikosprosessin tavoitteena voidaan pitää aineellisesti oikeaan lopputulokseen pääsemistä siten, että se on tapahtunut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä ja eettisesti hyväksyttävällä tavalla. Jokela 2018, s. 9.

103 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 17, Jokela 2018, s. 7 ja Virolainen 1999, s. 2-8.

104 Jokela 2018, s. 10-11 ja OK 17:3.2.

105 Jokela 2018, s. 9-10, Jonkka 1992, s. 23 ja Virolainen 1999, s. 21. Jonkan mukaan rikosprosessissa yksilön oikeusturvan keskeisin sisältö koostuu syyttömän suojaamisen periaatteesta ja vaatimuksesta, jonka mukaan kohtelun tiettyjen minimiehtojen tulee toteutua läpi rikostutkinnan. Jonkka 1998, s. 1263.

106 Niemi-Kiesiläinen 1999, s. 151 ja 153.

107 Ks. Jonkka 1992, s. 22-23. Myös Tolvanen pitää realistisena lähtökohtana sitä, ettei rikosprosessissa saada selville aineellista totuutta. Tolvanen 2006, s. 1329.

108 Ks. Virolainen 1999, s. 14-15 ja Virolainen–Vuorenpää 2017, s. 65. Asian selvittämisen yhteydessä on tasapuolisesti otettava huomioon sekä epäillyn syyllisyydestä puhuvat että sitä vastaan olevat seikat. Ks. *objektiviteettiperiaatteesta* esim. Virolainen 1999, s. 143.

tavoittelu voidaan nähdä erityisesti esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän tehtävänä. Tuomioistuimen rooli totuuden tavoittelussa on rajoitetumpi, koska sen tehtävänä on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttaminen.¹⁰⁹

3.2 Syyttömyysolettama

EIS 6.2 artiklan mukaan *jokaista rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen*.¹¹⁰ Esitutkintalain mukaan rikoksesta epäiltyä on kohdeltava esitutkinnessa syyttömänä.¹¹¹ Syyttömyysolettama on voimassa esitutkinnessa tuomioistuimessa tapahtuvan rikosoikeudenkäynnin loppuun saakka,¹¹² ja se suojaaa jokaista rikoksesta epäiltyä rikosprosessin lopputuloksesta riippumatta¹¹³. Syyttömyysolettama on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustekijöistä, jonka taustalla vaikuttaa se, että osa rikosepäilyistä jää näyttämättä toteen tai osoittautuu jopa vääriksi. Näistä syistä johtuen rikosepäilyistä aiheutuvat haitalliset seuraamukset tulee pyrkiä pitämään mahdollisimman vähäisinä.¹¹⁴

On selvää, että syyttömyysolettama sekä yksilön oikeus vapauteen ja ennen tuomion antamista tapahtuvan vangitseminen ovat ristiriidassa keskenään.¹¹⁵ Syyttömyysolettama ei kuitenkaan estä rikoksen selvittämisen yhteydessä viranomaisten toimesta pakkokeinoin tapahtuvaa puuttumista epäillyn vapauteen.¹¹⁶ Toisin sanoen epäillyn oikeudet voivat joutua väistymään painavien yhteiskunnallisten etujen sitä edellyttäessä. Henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvat pakkokeinot edellyttävät kuitenkin viime kädessä kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista ilmenevät hyväksyttävät perusteet.¹¹⁷ Lisäksi syyttömyysolettaman näkökulmasta vapaudenmenetyksen tulisi olla viimesijainen keino turvata esitutkinta ja oikeudenkäynti.¹¹⁸

Syyttömyysolettaman merkitys on otettava asian edellyttämällä tavalla huomiioon päätettäessä vapauteen kohdistuvasta pakkokeinosta. Käytännössä tämä edellyttää *asianmukaista punnintaa* syyttömyysolettaman ja muiden intressien välillä.¹¹⁹ Oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty huomiota siihen, että vapaudenmenetyksen ajallisen keston venyessä syyttömyysolettaman merkityksestä voi muodostua vapaudenmenetystä puoltavia seikkoja painavampi. Vapaudenmenetyksen pituudesta riippumatta *epäillyn asemaan ja hänen puolestaan puhuviin seikkoihin* tulee kiinnittää erityistä huomiota.¹²⁰ Syyttömyysolettaman tarkoituksena on myös varmistaa, ettei tutkintavankeusajasta muodostu rangaistuksen etukäteistä suorittamista.¹²¹

109 Pölonen–Tapanila 2015, s. 29.

110 Syyttömyysolettaman perustasta voidaan mainita myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan 48 artikla ja KP-sopimuksen 14.2 artikla.

111 ETL 4:2.

112 Halijoki 2001a, s. 203.

113 Tolvanen 2014, s. 242.

114 HE 222/2010 vp, s. 192.

115 Ks. esim. Ashworth–Zedner 2014, s. 73 ja Halijoki 2001a, s. 204.

116 Launiala 2010, s. 21, Halijoki 2001a, s. 205 ja Virolainen–Vuorenperä 2017, s. 65.

117 Halijoki 2001a, s. 204–205.

118 Ks. KKO 2020:16, kohta 13. Ks. myös HE 252/2016 vp, s. 4.

119 Pellonpää–Gullans–Pölonen–Tapanila 2018, s. 703 ja EIT 27.8.1992 Tomasi v. Ranska.

120 Halijoki 2001a, s. 205. Ks. myös EIT 6.4.2000 Labita v. Italia, kohta 152.

121 KKO 2020:16, kohta 13. Ks. myös HE 252/2016 vp, s. 4.

3.3 Ennen tuomion antamista tapahtuva vangitseminen

3.3.1 Yleistä

Vangitseminen ennen tuomiota on yleensä ennen oikeudenkäyntiä tapahtuva pidempikestoinen henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuva pakkokeino, jolla pyritään turvaamaan esitutkintaa, oikeudenkäyntiä sekä joskus myös rangaistuksen täytäntöönpanoa.¹²² Vangitsemisen tarkoituksena on turvata epäillyn läsnäolo rikosprosessissa, estää epäiltyä vaikeuttamasta asian selvittämistä tai jatkamasta rikollista toimintaa.¹²³

Ennen pakkokeinolakia vangitsemisesta säädettiin rikoslain voimaannpanemisesta annetussa asetuksessa (39/1889, RVA).¹²⁴ Puutteelliset ja kansalaisten oikeusturvaa vaarantaneet vangitsemista koskevat säännökset uusittiin vuonna 1948 käyttäen mallina Ruotsin silloista oikeudenkäymiskaarta.¹²⁵ Vangitsemisen edellytysten rakenne oli uudistuksen jälkeen useilta osin voimassa olevan pakkokeinolain kaltainen.¹²⁶ Merkittäviä muutoksia vangitsemisen edellytyksiin tehtiin myös vuonna 1974.¹²⁷ Jo tätä ennen oli alkanut pakkokeinoja rikosasioissa koskevan lainsäädännön valmistelu, joka eteni loppujen lopuksi vuonna 1985 aikaisempaa pakkokeinolakia koskevaksi hallituksen esitykseksi.¹²⁸ Ensimmäinen pakkokeinolaki astui voimaan 1.1.1989.¹²⁹

Epäillyn vapauteen kohdistuvat pakkokeinot alkavat pääsääntöisesti kiinniottamisella, joka on kestoltaan lyhyt vapaudenmenetys. Epäilty on joko vapautettava tai pidätettävä 24 tunnin kuluessa kiinniottohetkestä.¹³⁰ Käytännössä pidättäminen tapahtuu useimmiten siten, että epäilty on ensin kiinniotettu ja päätös pidättämisestä tehdään kiinniottoa koskevien määräaikojen sisällä. Pidättäminen voi tapahtua myös pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ennalta tekemän pidättämispäätöksen perusteella. Yleensä vangittavaksi vaadittu epäilty on vangitsemisasiaa käsiteltäessä joko

122 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 797 ja Niemi 2017, s. 901.

123 HE 222/2010 vp, s. 71 ja Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 847-848. Tutkintavankeuden tarkoituksena on tutkintavankeuslaissa oma säännöksensä. TVL 1:3:n mukaan tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen.

124 Ennen tuomion antamista tapahtuvasta vangitsemisesta säädettiin asetuksen 20 §:ssä.

125 515/1948. Ks. uudistuksesta Helminen 1982, s. 13, Helminen–Lehtola–Virolainen 1988, s. 271-272 ja Tirkkonen 1955, s. 15.

126 Ks. RVA 20.1-4 §:t.

127 614/1974. Muutosten syynä oli vangitsemisen käyttöalassa tapahtunut supistuminen. Ks. uudistuksesta HE 239/1972 vp, s. 38, Helminen 1982, s. 41 ja LaVM 6/1974 vp, s. 6.

128 Oikeusministeriö antoi vuonna 1970 lainvalmistelukunnan tehtäväksi laatia ehdotus esitutkintaa, puolustusta ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi. Ks. lainvalmistelun etenemisestä HE 14/1985 vp, s. 6-7, Fredman 2015, s. 18-19 ja Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisut 3/1973, 2/1974 ja 16/1980.

129 450/1987.

130 PKL 2:1.3:n mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta pidettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä. Kiinnioton jatkuminen yli 12 tuntia edellyttää pidättämisen edellytysten olemassaoloa.

pidätettynä tai muusta syystä johtuen vapautensa menettäneenä.¹³¹ Pidättämisellä epäillyn vapaus voidaan riistää enimmillään neljäksi vuorokaudeksi kiinniottotoketä, joskin näin pitkäkestoinen pidättäminen voi tulla kysymykseen vain poikkeuksellisissa tapauksissa.¹³²

Rikosprosessuaalista vapaudenriistoa koskeva EIS 5.1 artiklan c-kohta sallii, että henkilö pidätetään tai hänen vapautensa riistetään lain nojalla hänen saattamiseen toimivaltaisen oikeusviranomaisen tutkittavaksi, *milloin on perusteltua syytä epäillä hänen syyllistyneen rikokseen tai jos katsotaan välttämättömäksi estää häntä tekemästä rikosta tai pakenemasta teon jälkeen*. Rikosprosessuaalisen vapaudenriiston tarkoituksena on toimittaa vapautensa menettänyt henkilö tuomioistuimen eteen.¹³³ Vapaudenriisto ei kuitenkaan välttämättä ole ollut sopimuksen vastainen, vaikka henkilöä ei syytetä tai viedä tuomioistuimen eteen. Esimerkkinä voidaan mainita tapaukset, joissa rikosepäily osoittautuu aiheettomaksi ja henkilö vapautetaan.¹³⁴

Pidättäminen on itsenäinen pakkokeino, jos epäilty vapautetaan ennen vangitsemisvaatimuksen tekemiselle säädetyn määräajan päättymistä tai vangitsemisvaatimuksesta luovutaan. Toisaalta pidättäminen voi olla vangitsemisen esitoimenpide, jolloin epäillyn vapaudenriisto jatkuu pidättämisen jälkeen – tuomioistuimen niin päättäessä – oikeudellisesti vangitsemisen muodossa.¹³⁵ Vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista.¹³⁶ Tuomioistuimen on otettava vangitsemisvaatimus käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta.¹³⁷ Epäillyn suostumus ei oikeuta pidättämisen eikä vangitsemisen kohdalla pakkokeinon käyttöön, jos pakkokeinon edellytykset eivät täyty. Tämä koskee myös pakkokeinoille asetettujen määräaikojen ylittämisiä.¹³⁸

EIS 5.3 artiklan alkuosan mukaan rikosprosessuaalisen vapaudenriiston ”kohdeeksi joutunut on viipymättä tuotava tuomarin tai lain nojalla tuomiovaltaa käyttä-

131 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 847-848. Rikoksesta epäilty voi olla esimerkiksi vankeusvanki tai tutkintavanki toiseen rikosepäilyyn liittyen, joskin vangitsemisvaatimusta edeltää myös näissä tapauksissa yleensä pidättäminen. Poikkeuksena ovat poissaolevana vangitut epäillyt, joiden osalta tuomioistuin ottaa asian uudelleen tutkittavaksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluessa siitä, kun epäilty on vangitsemismääräyksen johdosta menettänyt vapautensa (PKL 3:12). Poissaolevana vangitseminen liittyy esimerkiksi tapauksiin, joissa on syytä epäillä, että epäilty ei saavu vapaaehtoisesti Suomeen. Näissä tapauksissa vaatimusta luovuttaa epäilty Suomeen edeltää henkilön vangitseminen poissaolevana. Ks. myös Niemi 2017, s. 901.

132 Pidättämisen enimmäisaika ilmenee PKL 3:5.1:sta, jonka mukaan pidätettyä koskeva vangitsemisvaatimus on otettava käsiteltäväksi viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta. Pidättämisaikaa rajoittaa myös pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen tekemiselle säädetty myöhäisin sallittu ajankohta. Jos esitutkintaviranomainen ei vaadi epäiltyä vangittavaksi, epäilty on vapautettava viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista (PKL 2:7 ja PKL 3:4). Pidättämisen enimmäisajasta huolimatta epäilty on vapautettava heti, kun pidättämiselle ei ole enää edellytyksiä (PKL 2:7).

133 EIT 1.12.2011 Schwabe ja M.G. v. Saksa, kohta 72.

134 EIT 29.11.1988 Brogan ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta, kohdat 52-53.

135 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 825-826 ja Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 16/1980, s. 40.

136 PKL 3:4. PKL 3:2.1:n mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on ennen vaatimuksen tekemistä ilmoitettava siitä syyttäjälle, jotta syyttäjä voi tarvittaessa tehdä ratkaisun vangitsemisvaatimuksen aiheellisuudesta. Menettelyn tarkoituksena on välttää tapaukset, joissa syyttäjä päätyisi katsomaan, ettei tapauksessa ylity syytteen nostamiselta edellytettävä kynnys. Esitutinnan valmistuttua vangitsemisvaatimuksesta päättää syyttäjä. Jokela 2018, s. 206.

137 PKL 3:5.1. PKL 3:9 mahdollistaa tuomioistuimen päätöksellä tapahtuvan pidätetyn vangitsemista koskevan asian lykkäyksen, jos käsillä ovat erityiset syyt. Ks. lykkäyksestä HE 14/1985 vp, s. 55-56, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 874 ja Niemi 2017, s. 902.

138 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 760. Suostumukselle ei ole haluttu antaa oikeudellista merkitystä mainittujen pakkokeinojen ankaruudesta johtuen.

vän muun viranomaisen tutkittavaksi”. EIT on tapauksessa *Brogan ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* ja sitä seuranneessa oikeuskäytännössä vahvistanut, että pisin hyväksyttävissä oleva sopimuksen sallima pidätysaika on neljä päivää.¹³⁹ Viipymättömyyden lisäksi tuomioistuinkontrollin tulee olla automaattista: vapaudenriiston laillisuus on tutkittava ilman, että sen edellytyksenä on vapaudenriiston kohteena olevan henkilön tekemä erillinen vaatimus.¹⁴⁰

Jos tuomioistuin vangitsee epäillyn, hänestä tulee oikeudellisesti *tutkintavan-ki*. Vapaudenmenetyksen kohteena olevan henkilön näkökulmasta vapautteen kohdistuvat pakkokeinot – kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen – voidaan vangitsemiseen johtaneissa tapauksissa nähdä katkeamattomana ja toisiinsa sulautuneena sarjana. Oikeudellisesti yksittäiset pakkokeinot ovat kuitenkin selvästi erotettavissa.¹⁴¹ Vangitsemisen kesto on *tapauskohtaista* ja läheisessä yhteydessä siihen, millä vangitsemisperusteella epäilty on vangittu ja mitä vangitsemisella on pyritty estämään. Vangittuna pitämisen enimmäiskestosta ei ole säännöksiä laissa. Pääsääntöisesti kysymys on joko viikoista tai kuukausista, joskin tapauskohtaiset erot vapaudenmenetyksen kestossa voivat olla merkittäviä.¹⁴² Vapautensa menettäneellä henkilöllä on käytössään useita oikeussuojakeinoja, joiden tarkoituksena on osaltaan kontrolloida vangitsemisen keston kohtuullisuutta.¹⁴³

EIS 5.3 artiklassa määrätään edelleen, että vapaudenriiston kohteeksi joutuneella on oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa tai oikeus tulla vapautetuksi oikeusjutun ollessa vireillä. Kohtuullisella ajalla viitataan tässä yhteydessä etenkin vapaudenriiston keston.¹⁴⁴ Hyväksyttävänä pidettävä kesto ei ole kuitenkaan abstraktisti määriteltävissä, koska se on sidoksissa käsillä olevan tapauksen olosuhteisiin.¹⁴⁵ Arvioitaessa vapaudenriiston keston kohtuullisuutta huomioon otettava aika alkaa vapaudenriiston alkamishetkestä ja päättyy ensimmäisen asteen tuomioon – tai sitä ennen tapahtuvaan vapauttamiseen.¹⁴⁶ Monimutkaisissa ja erityispiirteitä omaavissa tapauksissa tutkintavankeuden venyminen voi olla hyväksyttävää.¹⁴⁷ Vapaudenriiston kohteena olevan henkilön oikeus saada asia joutuisasti käsitellyksi ei estä viranomaisia suorittamasta tutkintaa tapauksen vaatimalla huolellisuudella.¹⁴⁸

139 EIT 29.11.1988 *Brogan ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, kohta 62. Suomen liittyttyä Euroopan ihmis-oikeussopimukseen syntyi tarve lyhentää pakkokeinoina enimmäispidätysaikoja siten, että ne vastasivat sopimuksen määräyksiä. Enimmäispidätysaika on ollut 1.5.1990 lähtien neljä vuorokautta (361/1990). EIT vahvisti neljän päivän aikarajan ratkaisussa EIT 5.12.2006 *Resul Sadak ym. v. Turkki*. Myös alle neljä päivää kestävä vapaudenriisto voi olla sopimusloukkaus, jos vapaudenriistoa koskeva asia olisi ollut jo aiemmin ilman esteitä toimitettavissa tuomarın tai lain nojalla tuomiovaltaa käyttävän muun viranomaisen tutkittavaksi. EIT 6.11.2008 *Kandzhov v. Bulgaria*, kohta 66.

140 EIT 29.4.1999 *Aquilina v. Malta*, kohta 49.

141 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 797. Ks. tutkintavankeuden eri vaiheista esim. Trechsel 2006, s. 423.

142 Toisaalta vangittuna pitämiselle ei ole myöskään olemassa ajallisen keston alarajaa. Epäilty on vapautettava heti, kun vangitsemiselle ei ole enää edellytyksiä.

143 Ks. tutkielman luku 3.3.7.

144 Pellonpää–Gullans–Pölonen–Tapanila 2018, s. 513. Henkilön vangittuna pitäminen voi olla EIS 5.3 artiklan loukkaus, vaikka rikosprosessin ajallista kestoja olisi pidettävä sallittuna rikosprosessin kestoja koskevan EIS 6.1 artiklan valossa.

145 EIT 26.10.2000 *Kudla v. Puola*, kohta 110.

146 EIT 5.7.2016 *Buzadji v. Moldova*, kohdat 85 ja 97. Sopimusrikkomus on pääsääntöisesti edellyttänyt vähintään noin kahden vuoden pituista vapaudenriistoa.

147 EIT 18.12.1996 *Scott v. Espanja*, kohta 74.

148 EIT 24.8.1998 *Contrada v. Italia*, kohta 67. Ks. myös Halijoki 2001a, s. 207 ja Hirvelä–Heikkilä 2017, s. 293.

3.3.2 Suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja kohtuuttoman vangitsemisen kieltö

Pakkokeinolain yleisissä säännöksissä säädetään kolmesta keskeisestä pakkokeinojen käytössä sovellettavasta periaatteesta, joista kaksi ensimmäistä ovat vangitsemisen kannalta erityisen merkittäviä.¹⁴⁹ *Suhteellisuusperiaatteen* mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat.¹⁵⁰ Aikaisempaa lakia koskevien esitöiden mukaan suhteellisuusperiaate edellyttää *järkevää suhdetta* pakkokeinon käytöllä saavutettavan edun tai tavoiteltavan päämäärän ja pakkokeinon aiheuttamien haittojen tai vastakkaisten etujen tai arvojen välillä. Pakkokeinon käytöstä päätettäessä tulee suorittaa *etuvertailu*, jossa otetaan huomioon sekä pakkokeinon käytön puolesta että sitä vastaan puhuvat näkökohdat.¹⁵¹

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että kysymys on pakkokeinon ja rikoksen laadun sekä suuruusluokan välisestä suhteesta.¹⁵² Pakkokeinojen käyttö voinee tulla herkemmin kysymykseen henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikosepäilyn kohdalla kuin omaisuusrikosepäilyssä.¹⁵³ Vähäisempien rikosten kohdalla suhteellisuusperiaate edellyttää tarkasti sen harkitsemista, onko pakkokeinon käyttäminen välttämätöntä. Periaate on osaltaan estämässä vangitsemisen käyttöä sellaisten rikosepäilyjen kohdalla, joista vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella olisi odotettavissa vain sakkorangaistus.¹⁵⁴ Yhteenvedonomaaisesti voitaneen todeta suhteellisuusperiaatteen estävän pakkokeinojen käytön vain tapauksissa, joissa niiden käytöstä aiheutuu saavutettavia etuja selvästi suuremmat haitat.¹⁵⁵

149 Tutkielmassa käsiteltävien suhteellisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen lisäksi PKL 1:4:ssä säädetään *hienotunteisuusperiaatteesta*, jonka mukaan pakkokeinoja käytettäessä on vältettävä aiheuttoman huomion herättämistä ja toimittava muutenkin hienotunteisesti.

150 PKL 1:2. Säännös astui voimaan 1.6.1995 (402/1995). Suhteellisuusperiaate sekä kohtuuttoman pidättämisen (PKL 2:6) ja vangitsemisen (PKL 2:13) kiellot ovat läheisesti yhteydessä toisiinsa, joskin kohtuuttomuutta arvioitaessa merkitystä annetaan erityisesti rikoksesta epäillyn henkilökohtaisille olosuhteille suhteellisuusperiaatetta koskevan intressivertailun sijasta. Kujala 2016, s. 203.

151 HE 22/1994 vp, s. 34-35. Asiassa suoritetun etuvertailun tulisi olla todennettavissa pakkokeinon käyttöä koskevasta päätöksestä. Halijoki 2001a, s. 208. Suhteellisuusperiaatteen huomioon ottaminen ilmeni pääsääntöisesti tutkielman oikeustapausaineiston vangitsemispäätöksistä siten, että vapaudenmenetykseen johtaneiden päätösten perusteluissa oli seuraava vakiolauseenomainen kirjaus: ”Tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä pakkokeinon käytöstä rikoksesta epäillylle tai muille aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana.” Kujala on tehnyt vuoden 2014 Vantaan käräjäoikeuden vangitsemispäätöksistä vastaavan havainnon. Suhteellisuusperiaatteen perustelut olivat pohjautuneet pääsääntöisesti ”yleiseen fraasiin” ja vain hyvin harvoissa päätöksissä oli ilmennyt yksityiskohtaista vertailua hyödyistä ja haitoista pakkokeinon käyttöön liittyen. Kujalan mukaan uuden pakkokeinolain voimaantulon myötä oikeuskäytännössä on kuitenkin alettu avoimemmin perustelemaan pakkokeinopäätöksiä hyöty/haitaintressivertailun mukaisesti. Kujala 2016, s. 196.

152 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 99.

153 Halijoki 2001a, s. 208.

154 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 99. Käytännössä merkitystä on erityisesti rikoksen konkreettisella vakavuusasteella. Viimeaikaisesta oikeuskäytännöstä voidaan mainita Helsingin hovioikeuden tiedote, josta ilmeni, että hovioikeus oli määrännyt todennäköisin syin tuottamuksellisesta rahanpesusta epäillyn päästettäväksi heti vapaaksi, koska hänen vangitsemisensä oli suhteellisuusperiaatteen vastaista siitä huolimatta, että henkilöä voitiin edelleen epäillä todennäköisin syin mainitusta rikoksesta. Helsingin hovioikeus 26.7.2019.

155 Ks. Halijoki 2001a, s. 208-209. Perusteltuna ei voitane pitää tulkintaa, joka rajoittaisi pakkokeinojen käytön vain tapauksiin, joissa niillä lähtökohtaisesti saavutettavat edut olisivat selvästi aiheutettuja haittoja suuremmat. Yhteiskunnan edut on perinteisesti katsottu yksilön etua painavammiksi.

Vähemmän haitan periaate edellyttää, ettei pakkokeinon käytöllä puututa kenenkään oikeuksiin enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi. Pakkokeinon käytöllä ei saa myöskään aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa.¹⁵⁶ Rikosprosessuaalisen vangitsemisen kohdalla periaatteen merkitystä voidaan lähestyä korostamalla, että vangitsemista voidaan käyttää ainoastaan prosessuaalisessa tarkoituksessa – ei koskaan rangaistuksenomaisesti. Vangitsemista ei ole sallittua jatkaa ajallisesti yhtään pidempään kuin on välttämätöntä sen tarkoituksen saavuttamiseksi.¹⁵⁷ Vangitsemista ei voida myöskään käyttää tarkoituksessa saada epäilty tunnustamaan.¹⁵⁸ Erityisesti vähemmän haitan periaate edellyttää lievimmän mahdollisimman pakkokeinon käyttöä. Lainsäätäjät on edellyttänyt tuomioistuimen tekemän vangitsemiskäsittelyn yhteydessä harkinnan siitä, soveltuisiko tapaukseen *vangitsemisurrogaatti – matkustuskielto tai tehostettu matkustuskielto*.¹⁵⁹ Sen lisäksi, että vähemmän haitan periaatteella on oma säännöksensä, periaatteen voidaan nähdä ilmenevän useista pakkokeinolain säännöksistä.¹⁶⁰

Edellä mainittujen periaatteiden lisäksi vangitsemista rajoittaa aina *kohtuuttoman vangitsemisen kielto*.¹⁶¹ Ketään ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn tai tuomitun iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi. Kohtuuttomuuden arviointiin voidaan hakea tukea siitä, mitä kohtuuttoman pidättämisen kiellon yhteydessä on lausuttu. Pidättämisen kohtuullisuutta arvioitaessa huomioon otettavia seikkoja ovat esimerkiksi epäillyn korkea ikä, sairaus, raskaus ja perheasiat.¹⁶² Epäillyn henkilökohtaisiin olosuhteisiin voidaan katsoa ulottuvan myös vaikutuksia, jotka aiheutuvat epäillyn sijasta hänelle läheiselle henkilölle.¹⁶³ Epäillyn iän osalta tulee ottaa huomioon alle 18-vuotiaan epäillyn vangitsemiseen liittyvä erityissääntely.¹⁶⁴

Korkein oikeus on katsonut perustelluiksi arvioida vangitsemista ensin kohtuuttoman vangitsemisen kiellon kannalta. Kohtuuttomuus ilmentää yleisesti ottaen pakkokeinon kohteen kannalta suhteellisuusperiaatteen loukkausta vakavampaa loukkausta. Jos kohtuuttoman vangitsemisen kielto ei muodosta estettä vangitsemiselle tai vangittuna pitämiselle, vangitsemista tulee vielä arvioida suhteellisuusperiaatteen ja vähemmän haitan periaatteen kannalta. Toisaalta tästä järjestyksestä voidaan poiketa, jos asiassa esitetyt väitteet ja selvitys antavat siihen aihetta.¹⁶⁵

156 PKL 1:3.

157 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 100 ja 798.

158 Halijoki 2001a, s. 207.

159 PKL 5:4.3 ja HE 222/2010 vp, s. 247. Ks. oikeuskäytännöstä KKO 2020:16, kohta 19. Matkustuskielto ja tehostettu matkustuskielto ovat vangitsemisen sijasta käytettävissä olevia lievempiä epäillyn liikkumisvapauten kohdistuvia pakkokeinoja. Tehostetulla matkustuskiellolla tarkoitetaan teknisin välinein tapahtuvaa matkustuskiellon valvomista. Tehostettu matkustuskielto on toissijainen suhteessa matkustuskieltoon, ja siitä päättää aina tuomioistuin. Jos tuomioistuin on määrännyt epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon tai tehostettuun matkustuskieltoon, kiellon rikkominen voi johtaa pidättämiseen ja vangitsemiseen (PKL 5:10). Ks. matkustuskiellosta ja tehostetusta matkustuskiellosta PKL 5 luku ja jälkimmäisestä myös HE 252/2016 vp, erit. s. 44-48. Tehostettua matkustuskieltoa koskeva sääntely astui voimaan 1.1.2019 (30.1.2018/101). Oikeustapausaineistosta lain edellyttämä harkinta ilmeni vangitsemiseen johtaneissa tapauksissa vangitsemispäätökseen kirjattuna vakiolauseena, jonka mukaan matkustuskielto ei ole tässä tapauksessa riittävä pakkokeino vangitsemisen sijasta.

160 Ks. edellä käsitellyn PKL 5:4.3:n lisäksi esim. PKL 2:7, 3:17, 4:1.2, 4:2.1 ja 5:8.1.

161 PKL 2:13.

162 HE 14/1985 vp, s. 50.

163 HE 222/2010 vp, s. 248. Esitöissä on mainittu esimerkkinä tilanne, jossa vangittavaksi vaaditulla on yksinhuollossa lapsi, joka jäisi vangitsemisesta johtuen ilman tarpeellista huoltoa.

164 Ks. PKL 2:5.5.

165 KKO 2019:99 kohta 19.

3.3.3 Vangitsemisen edellytykset

Ennen tuomion antamista tapahtuvan vangitsemisen edellytyksistä säädetään PKL 2:11:ssä, jonka 1 momentin mukaan tuomioistuimien saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta *todennäköisin syin* epäillyn vangittavaksi PKL 2:5.1:ssä säädetyn edellytyksin.¹⁶⁶ Vangitsemisen edellytykset ovat siten sidoksissa pidättämisen edellytyksiin, joskin on perusteltua katsoa, että vangitsemisen edellytyksiä tulee vapaudenriiston ajallisen keston takia tulkita pidättämistä tiukemmin.¹⁶⁷ Vangitsemisen *yleisten edellytysten* lähtökohdaksi on asetettu, että henkilöä epäillään todennäköisin syin rikoksesta.¹⁶⁸ Epäillyn aktiivisen toiminnan tai laiminlyönnin tulee siten täyttää jonkin rikostunnusmerkistön objektiivisen ja subjektiivisen puolen tunnusmerkistötekijät.¹⁶⁹ Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää, että epäilty rikosta on esitutkinnassa tarkasteltava sen rikostunnusmerkistön kannalta, jonka teko todennäköisesti toteuttaa.¹⁷⁰

Ilmaisu ”rikoksesta todennäköisin syin epäilty” kuvaa sitä todennäköisyyden astetta, jolla henkilö tulee voida yhdistää jo tapahtuneeseen rikokseen.¹⁷¹ Rikosepäilyyn osoittautumisen oikeaksi tulee olla todennäköisempää kuin sen osoittautuminen vääräksi. Matemaattisesti ilmaistuna todennäköisyyden on siten oltava yli 50 prosenttia.¹⁷² Esimerkiksi pelkkä rikosilmoitus ei ole riittävä, vaan sen lisäksi tarvitaan lisää todisteita, kuten esimerkiksi epäillyn tunnustus, teknistä näyttöä tai todistajien kertomuksia.¹⁷³ Näyttökynnys on sanamuodoltaan yhdenmukainen syytteen nostamiselta edellytettävän näyttökynnyksen kanssa.¹⁷⁴ Rikosepäilyltä ei kuitenkaan edellytetä vapaudenriiston tapahtuessa tai sen aikana vastaavaa näyttöä kuin mitä syytteen nostamiseen vaaditaan.¹⁷⁵ Eroa voidaan selventää muistuttamalla, että pakkokeinojen käyttöön turvaudutaan yleensä silloin, kun esitutkinta on vielä hyvin keskeneräinen eikä näyttöä ole vielä saatu laajasti kerättyä. Samaa näyttökynnystä kuvaava sanallinen ilmaisu voi tarkoittaa vahvuudeltaan erilaista näyttöä. Kysymys on siitä,

166 Pykälän 2 momentissa säädetään kvalifioidusta vangitsemisesta, 3 momentissa vangitsemisesta luovuttamistilanteesta, 4 momentissa siitä, että alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäilty ei saa vangita ja 5 momentissa 11.6.2019 voimaan tulleen lain (15.3.2019/323) mukaan siitä, että alle 18-vuotiaasta epäilty ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Harkittaessa painavien syiden mahdollista käsillä oloa erityistä merkitystä on rikoksen vakavuudella ja epäillyn iällä. Kysymykseen voi tulla myös rikoskierteen katkaiseminen tilanteesta, jossa lastensuojelun keinot ovat riittämättömiä. HE 177/2018 vp, s. 42.

167 Jokela 2018, s. 207 ja Virolainen 1999, s. 365.

168 Poikkeustapauksessa vangitsemisen yleisenä edellytyksenä voi tulla kysymykseen ”syytä epäillä” -tasoinen näyttö henkilön syyllistymisestä rikokseen (PKL 2:11.2).

169 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 745.

170 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 322 ja 749–750. Tapaukseen soveltuvaa rikosnimikettä arvioidaan arviointihetkellä tiedossa olevien seikkojen valossa. Esitutinnan alkuvaiheessa tiedot esimerkiksi tapahtumainkulusta, tekovälineistä, teko-olosuhteista sekä teosta aiheutuneista vammoista ja niiden vakavuudesta saattavat olla epäselviä tai puutteellisia, jolloin arviointi tapaukseen soveltuvasta rikosnimikkeestä joudutaan välillä tekemään – niin esitutkintaviranomaisen, puolustuksen kuin tuomioistuimenkin toimesta – varsinkin niukkojen tietojen perusteella. Tämä voi johtaa myös tilanteisiin, joissa rikosnimike muuttuu esitutinnan edettyä tai henkilöä ei enää epäillä rikoksesta.

171 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 755. Ks. myös Frände 2009, s. 82.

172 HE 14/1985 vp, s. 16. Ks. myös Niemi 2017, s. 896 ja Virolainen 1999, s. 359.

173 Frände 2009, s. 82.

174 Ks. syytteen nostamiseen vaadittavan näytön arvioinnista erit. Jonkka 1991.

175 HE 222/2010 vp, s. 247 ja EIT 29.11.1988 Brogan ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta, kohta 53.

miten täydelliseen tutkimusaineistoon arvio perustuu.¹⁷⁶ Näyttökynnyks on tuleekin suhteuttaa siihen näyttöön, joka on kyseisessä tutkinnan vaiheessa olemassa.¹⁷⁷ Näyttökynnyksen suhteuttaminen voi ilmetä esimerkiksi vangitsemispäätökseen kirjattuna lausumana, jonka mukaan henkilöä voidaan ”esitutkinnan tässä vaiheessa” epäillä todennäköisin syin rikoksesta.

Todennäköisten syiden puuttuessa vangitseminen voi tulla kysymykseen ”on syytä epäillä” -perusteella, jos PKL 2:5.1:ssä säädetty edellytykset täyttyvät ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää (*kvalifioitu vangitseminen*).¹⁷⁸ Lisäselvitykseltä edellytetään konkreettisuutta – kyse ei ole yleisesti tutkintatoimenpiteille myönnettävästä lisäajasta.¹⁷⁹ Esimerkkeinä lisäselvityksestä voidaan mainita teknisen tutkinnan valmistuminen, avaintodistajan kuuleminen ja asiantuntijalausuntojen saaminen.¹⁸⁰ Vangitsemisasiasta on käsiteltävä uudelleen viipymättä ja viimeistään viikon kuluttua vangitsemispäätöksestä. Jos rikosepäilylle ei lisäselvityksen esittämiselle varatun ajan kuluttua ole todennäköisiä syitä, epäily on vapautettava.¹⁸¹ Vangitsemisasiasta uudelleen käsiteltävä viikon kuluttua ei ole pakollista: jos lisäselvitystä ei ole valmistumassa tai se ei ilmennä todennäköisiä syitä, pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulee määrätä epäily heti vapautettavaksi.¹⁸²

”Syytä epäillä” –näyttökynnyks on matalin todennäköisyys, jolla vangitsemisen yleiset edellytykset voivat täytyä. Oikeuskäytännössä näyttökynnyksen on katsottu tarkoittavan sitä, että käsillä on ”jokin tai joitakin sellaisia seikkoja, joiden perusteella on syytä kohdistaa sanotusta rikoksesta epäily henkilöön”.¹⁸³ Myös tämän näytön on perustuttava konkreettisiin tosiseikkoihin, eikä esimerkiksi huhupuheita voida pitää riittävinä.¹⁸⁴ EIS 5.1 artiklan c-kohdan ilmaisulla ”perusteltua syytä epäillä” tarkoitetaan sopimuksen kontekstissa ”sellaisten tosiasioiden tai informaation olemassaoloa, joka riittäisi objektiiviselle tarkkailijalle sen päättelemi-

176 Halijoki 2001a, s. 220. Koska pakkokeinojen harkinnassa yleensä käytettävissä oleva aineisto on puutteellisempaa kuin aineisto, joka syyttäjällä on käytössään syyteharkintaa varten, todennäköisille syyille on annettava Halijoen mukaan PKL:ssa ja ROL:ssa ”erilainen konkreettinen sisältö”. Halijoki on perustanut näkemyksensä Jonkan ja Pölösen asiasta lausumaan. Ks. Jonkka 1991, s. 43 alaviite 78 ja Pölönen 1997, s. 107. Vaikka näyttökynnyks on esimerkiksi pidättämisen, vangitsemisen ja syytteen nostamisen kohdalla sanamuodoltaan sama, Jonkan mukaan tämän ei ”silti tarvitse tulkita merkitsevän sitä, että edes abstraktit näyttövaatimukset – konkreettisista puhumattakaan – olisivat samat”. Jonkka 1991, s. 127.

177 Niemi 2017, s. 896. Myös Fredman on todennut, että todennäköisiä syitä tulee arvioida ”jutun selvitettyyn tilaan nähden”. Fredman on käyttänyt esimerkkinä henkilöä, joka on aamuyöllä kulkemassa pois syrjäiseltä rikospaikalta. Tapauksesta riippuen henkilöä voidaan epäillä jopa todennäköisin syin rikoksesta, ellei esimerkiksi ilmene, että paikalla on liikkunut myös useita muita henkilöitä. Fredman 2013, s. 462.

178 PKL 2:11.2.

179 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 827. Vielä valmistumatta olevan lisäselvityksen tulisi ilmetä sekä vangitsemisvaatimuksesta että vangitsemispäätöksestä. Halijoki 2001a, s. 220. Lisäselvityksen valmistuttua tulisi sen myötä ilmenneet lisäperusteet ilmoittaa mahdollisimman pian myös vangitulle ja tämän puolustajalle, jotta turvataan heidän tosiasiallinen mahdollisuutensa puolustautua. Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 43.

180 HE 251/1989 vp, s. 7.

181 PKL 3:11.2.

182 PKL 3:17.3 ja Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 43.

183 KKO 2007:7, kohta 5. Aikaisemman lain esitöiden mukaan ”rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen”. HE 14/1985 vp, s. 16. Korkein oikeus on viitannut syytä epäillä –näyttökynnyksen kohdalla aikaisemman pakkokeinolain esitöissä lausuttuun. Ks. KKO 2014:57, kohta 4 ja KKO 2014:58, kohta 4.

184 Niemi 2017, s. 896. Perustuslakivaliokunta on pitänyt ”on syytä epäillä” –kriteeriä ongelmallisena. Pakkokeinolain muutosta koskevassa lausunnossaan perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että mainitut kriteerit ”saatetaan helposti mieltää viittaavan vain yleisluonteisempaan epäluuloon”. PeVL 36/2002 vp, s. 3.

seksi, että kysymyksessä oleva henkilö on saattanut suorittaa rikoksen”.¹⁸⁵ Vapaudenriiston perustana olevan rikosepäilyn tulee olla uskottava, jonka välttämättömän osan muodostaa epäilyn vilpittömyys ja aitous.¹⁸⁶ EIT on katsonut vapaudenriistolta edellytettävän näyttökynnyksen muodostavan olennaisen osan suojasta mielivaltaista vapaudenmenetystä vastaan.¹⁸⁷ Selvyyden vuoksi on perusteltua todeta, että pakkokeinoina ”syytä epäillä” ja EIS:n ”perusteltua syytä epäillä” –näyttökynnyksiä voitaneen pitää samanlaisina. Selvää on ainakin, ettei ensin mainittua näyttökynnystä voida pitää jälkimmäistä matalampana. ”Syytä epäillä” –näyttökynnys on kuitenkin varsin matala.¹⁸⁸

Vangitsemisen *erityiset edellytykset* on eritelty PKL 2:5.1:ssä neljäksi kohdaksi, joista kaksi ensimmäistä ovat sidoksissa rikoksesta säädettyyn rangaistusasteikkoon, kun taas kaksi jälkimmäistä ovat riippumattomia rikoksen vakavuudesta. Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan 1 kohdan mukaan vangita, jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta (*ylitörkeä rikos*). 2 kohdan mukaan vangitseminen on mahdollista, vaikka rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta (*normaalitapaus*) ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella *on syytä epäillä*, että hän: a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (*karttamisvaara*); b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa (*sotkemisvaara*); taikka c) jatkaa rikollista toimintaa (*jatkamisvaara*). 3 kohdan perusteella epäilty voidaan vangita, jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon (*vangitseminen identifiointitarkoituksessa*). 4 kohta sallii vangitsemisen, jos epäillyllä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja *on todennäköistä*, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (*kvalifioitu paonvaara*). Vangitsemisen erityisiä edellytyksiä käsitellään yksityiskohtaisesti tutkielman luvussa 4.

Ennen tuomion antamista tapahtuvasta vangitsemisesta on kysymys myös pääkäsittelyn päättymisen ja kansliatuomion antamisen väliselle ajalle ajoittuvassa vapaudenmenetyksessä.¹⁸⁹ On verrattain yleistä, ettei tuomiota julisteta heti pääkäsittelyn päättymisen yhteydessä, vaan tuomio annetaan niin sanottuna kansliatuomiona yleensä 14 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymisestä.¹⁹⁰ Tuomioistuimen on määrättävä vangittuna pitämisestä myös silloin, kun tuomiota ei julisteta heti pääkäsittelyn päätyttyä.¹⁹¹ Vangitsemisen tai vangittuna pitämisen edellytykset määräytyvät näissä tapauksissa PKL 2:11:1:n perusteella. Toisin sanoen edellytykset ovat pääkäsittelyn päätyttyä samat kuin esitutkintavaiheessa tapahtuvalle vangitsemiselle, joskin yleiset edellytykset lähtökohtaisesti täytyvät vastaajan ollessa syytteessä rikoksesta. Kansliatuomion laatimisen ajaksi tapahtuvaa vangitsemista tai vangittuna pitämisen kohtuullisuutta arvioitaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon pääkäsittelyssä ilmenneet seikat. Vastaajaa ei tulisi vangita tai pitää vangittuna, jos

185 EIT 30.8.1990 Fox, Campbell ja Hartley v. Yhdistynyt kuningaskunta, kohta 32. Tekstissä olevan käännöksen osalta siteerattu teosta Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 493.

186 HE 222/2010 vp, s. 247 ja EIT 28.10.1994 Murray v. Yhdistynyt kuningaskunta, kohta 61.

187 EIT 30.8.1990 Fox, Campbell ja Hartley v. Yhdistynyt kuningaskunta, kohta 32.

188 Halijoki 2001a, s. 218-220.

189 Näissä tapauksissa ei ole kysymys tuomitun vangitsemisesta, joten sitä koskeva PKL 2:12:n sääntely ei tule sovellettavaksi.

190 ROL 11:7.2.

191 PKL 3:16.2.

pääkäsittelyn perusteella syytteen hylkääminen tai vastaajan tuomitseminen muuhun kuin ehdottomaan vankeusrangaistukseen vaikuttaa ilmeiseltä.¹⁹² Jos edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää pääkäsittelyssä esiin tulleiden seikkojen perusteella ole, tuomioistuimen on määrättävä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi.¹⁹³ Lisäksi on syytä ottaa huomioon, että yksi vaaraedellytyksistä – sotkemisvaara – ei yleensä voi tulla kysymykseen pääkäsittelyn päättymisen jälkeen.¹⁹⁴ Pääkäsittelyn jälkeiseen vangittuna pitämiseen liittyy veres korkeimman oikeuden ratkaisu, joka käsitellään tarkemmin karttamisvaaran yhteydessä.¹⁹⁵

3.3.4 Vangitsemisen edellytyksistä esitettävä selvitys

Vangitsemisasian käsittelyssä on esitettävä vangitsemisen edellytyksistä selvitys, joka voi perustua pelkästään kirjalliseen aineistoon. Tutkittavana olevasta rikoksesta ei saa esittää tämän sekä vangittavaksi vaaditun vangitsemisvaatimuksen johdosta esittämän lisäksi muuta selvitystä, ellei tuomioistuin katso siihen olevan erityistä syytä.¹⁹⁶ Väittämistaakka vangitsemisen edellytysten käsillä olosta on vangitsemisvaatimuksen tekijällä.¹⁹⁷ Lain sanamuodosta on pääteltävissä lainsäätäjän pyrkineen rajoittamaan vangitsemiskäsittelyssä esitettävää selvitystä. Tarkoituksena ei ole, että vangitsemisasian käsittelystä muodostuu syyteasian ennakkokäsittely, jossa esitellään ennalta pääkäsittelyssä esitettäviä todisteita.¹⁹⁸ Tältä osin huomiota voidaan kiinnittää myös siihen, että laissa puhutaan selvityksestä, ei todistelusta.¹⁹⁹ Vaatimuksen esittäjän on esitettävä tuomioistuimelle riittävä selvitys heti ensimmäisellä kerralla.²⁰⁰ Selvitys on esitettävä myös tapauksissa, joissa epäilty ei vastusta vangitsemistä. Vangitsemisen edellytysten jäädessä näyttämättä tuomioistuimen on hylättävä vangitsemisvaatimus.²⁰¹

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset ja kontradiktorinen periaate edellyttävät, että vangitsemisvaatimuksen kohteena olevalla epäillyllä ja tämän puolustajalla on oikeus saada tietoonsa kokonaan se aineisto, jonka vaatimuksen tekijä tuomioistuimelle antaa tai esittää. Epäillyllä on vangitsemisasiä käsiteltäessä oikeus puolustautua eikä tuomioistuimen tule rajoittaa tätä oikeutta. Puolustautumisoikeus pitää sisällään oikeuden esittää vastanäkökohtia ja –väitteitä kuten myös vastanäyttöä vangitsemisvaatimuksessa ja asian käsittelyssä esitettyjä perusteita kohtaan.²⁰² Epäilty voi esimerkiksi kiistää todennäköisten syiden käsillä olon, esittää selvitystä siitä, ettei vaatimuksessa mainittua vaaraedellytystä ole syytä epäillä tai katsoa vangitsemisen kohtuuttomaksi joko asian laadun tai hänen henkilökohtaisen olosuhteidensa vuoksi. Mahdollisuus esittää vastanäyttöä on voimakkaasti riippuvainen siitä

192 HE 222/2010 vp, s. 257-258.

193 PKL 3:17.1.

194 Itä-Suomen hovioikeus 23.1.2018 päätös nro 48. Näin myös Ekelöf-Andersson-Bellander-Bylund-Edelstam-Pauli 2018, s. 69.

195 KKO 2020:16.

196 PKL 3:8.

197 Halijoki 2002, s. 30 ja Virolainen 1999, s. 372.

198 HE 222/2010 vp, s. 255 ja Helminen-Fredman-Kanerva-Tolvanen-Viitanen 2014, s. 875.

199 Rovaniemen hovioikeuspiiriin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 33.

200 Hänelle ei tule toista mahdollisuutta – pois lukien tilanteet, joissa samaa rikosepäilyä ja henkilöä koskevassa uudessa vangitsemisvaatimuksessa vedotaan seikkaan, johon vaatimuksen esittäjä ei ole voinut vedota aikaisemman vangitsemiskäsittelyn yhteydessä (PKL 2:14). Ks. tästä myös Fredman 2017b.

201 Tässä yhteydessä voidaan todeta, että vangitsemiskynnyksestä on vain vähän tutkittua tietoa. KM 2009:2, s. 113. Fredmanin mukaan vangitsemisvaatimusten hylkäämisprosentti on vaihdellut Helsingissä 1,6 prosentin (vuoden 2015 alkupuoli) ja 3-8 prosentin (vuodet 1990-1997) välillä. Fredman 2017a, s. 367.

202 Halijoki 2002, s. 24, Helminen-Fredman-Kanerva-Tolvanen-Viitanen 2014, s. 879-880 ja KM 2009:2, s. 114.

selvityksestä, jolla vangitsemisen yleisten ja erityisten edellytysten käsillä oloa on perusteltu. Jos selvitys perustuu esimerkiksi yksilöimättömään väitteeseen todennäköisten syiden käsillä olosta, epäilyllä ei ole tosiasiallisia keinoja puolustautua väitettä vastaan.

Oikeuskirjallisuudessa tuotiin ennen nykyisen pakkokeinolain voimaantuloa Markku Fredmanin toimesta esille näkemys, jonka mukaan epäiltyjä olisi oikeuskäytännössä vaadittu vangittavaksi ilman, että puolustus tai edes tuomari olisi tullut tarkemmin tietoiseksi siitä, mihin rikosepäily perustuu. Kritiikin mukaan tuomioistuimet olivat vakiintuneesti hyväksyneet rikosepäilyn ylimalkaisen yksilöinnin ja selvitykseksi siitä, että epäiltyä voitiin todennäköisin syin epäillä kyseisestä rikoksesta, oli riittänyt tutkinnanjohtajan kertomus, jolla oli tuotu esille, millä tutkintakeinolla todennäköiset syyt ovat ilmenneet. Tätä ei Fredmanin mukaan voitu pitää hyväksyttävänä.²⁰³ Fredman on kritisoinut pääkaupunkiseudun tuomioistuinten toimintaa samasta aiheesta myöhemmin väitöskirjassaan.²⁰⁴ Näin ollen vaikuttaa siltä, että Fredmanin mielestä asian suhteen ei ole tapahtunut sitä muutosta, jota hän aikaisemmin toivoi uuden pakkokeinolain voimaantulon myötä tapahtuvaksi.²⁰⁵

Lain esitöissä on korostettu todennäköisten syiden selvittämistä ja pidetty riittämättömänä vangitsemisvaatimuksen esittäjän virkavastuulla esille tuomaa käsitystä yleisten edellytysten käsillä olosta. Esitöissä todetaan edelleen, että vangitsemisvaatimuksen esittäjän tulee esittää totuudenmukaisesti ja tasapuolisesti ne seikat, joihin hän nojautuu eikä hänen toimintansa saa johtaa siihen, että vangitsemisperusteiden olemassaolosta muodostuisi vääristynyt tai toispuoleinen kuva.²⁰⁶ Korkein oikeus on jo ennen nykyisen pakkokeinolain voimaantuloa kiinnittänyt huomiota siihen selvitykseen, jonka perusteella pakkokeinojen käytön edellytyksenä olevia todennäköisyyssarvioita voidaan tehdä.²⁰⁷ Tämän merkitystä on sittemmin vielä korostettu.²⁰⁸ Myös tässä valossa on pidettävä selvänä, etteivät vangitsemisen yleiset edellytykset täyty esitutkintaviranomaisen yksilöimättömällä ilmoituksella siitä, että sen suorittaman esitutkinnan perusteella on todennäköisiä syitä epäillä henkilöä vaatimuksen perusteena olevasta rikoksesta.

Mitään täsmällistä määritelmää sille, minkä verran ja millaista näyttöä todennäköisten syiden selvittäminen vaatii, ei liene esitettävissä.²⁰⁹ Toisaalta asiaa on pidetty oikeuskirjallisuudessa myös yksinkertaisena: tuomioistuimelle tulee esittää selvitys, jonka myötä laissa edellytetty todennäköisyysnäyttö ylittyy.²¹⁰ Esitöissä asia on il-

203 Fredman 2012, s. 35 ja 2013, s. 407.

204 Fredman 2018, s. 214-215.

205 Fredman 2012, s. 36. Fredman katsoi uuden pakkokeinolain aiheuttavan sen, ettei riittävänä ole pidettävä ylimalkaista ilmoitusta muiden epäiltyjen kertomuksesta tai telepakkokeinoilla saaduista tiedoista. Nämä tiedot olisi sen sijaan esitettävä kuulustelupöytäkirjan tai kirjallisen telekuunteluraportin muodossa sekä tuomarille että puolustukselle.

206 HE 222/2010 vp, s. 255.

207 KKO 2007:7, kohta 5. Tapauksessa oli kysymys teknistä kuuntelua koskevan luvan myöntämisestä. Korkein oikeus katsoi olevan tärkeää, että tuomioistuin pakkokeinovaatimusta käsitellessään selvittää ne tosiasiatiedot, joihin rikosepäilyn väitetään perustuvan, koska tuomioistuimen tehtävänä on huolehtia epäillyn oikeusturvasta. Korkein oikeus totesi, ettei riittävänä selvityksenä voida pitää yksin virkamiehen viittausta tutkinnassa saatuihin tietoihin tai hänen niiden perusteella tekemäänsä johtopäätöstä. Sen sijaan vaatimuksen tueksi tulee esittää konkreettisia seikkoja, joiden perusteella näyttökynnystä koskeva arvio on mahdollista tehdä. Ks. myös KKO 2009:54, kohta 9.

208 KKO 2020:16, kohta 12.

209 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 875.

210 Ks. Frände 2009, s. 90.

maistu toteamalla, että vangitsemisvaatimuksen tukena on oltava *riittävä selvitys* siitä, että käsillä ovat myös vangitsemisen yleiset edellytykset.²¹¹ Selvitys voi perustua esimerkiksi rikosilmoitukseen, kuulustelupöytäkirjoihin tai asiakirjoihin. Poikkeustapauksissa kysymykseen voi tulla myös vangitsemiskäsittelyn yhteydessä tapahtuva todistajien kuulustelu.²¹² Oikeuskirjallisuudessa selvityksenä on mainittu lisäksi asiantuntijalausunnat, rikosjäljet, rikoksen tekotapa sekä esineet. Monimutkaisemmissa tapauksissa kysymykseen voi tulla myös tutkinnanjohtajan tutkintatoimista ja havainnoista tekemä muistio.²¹³ Tarvittaessa vangitsemiskäsittelyssä voidaan lukea kuulustelukertomuksia, lääkärinlausuntoja ja DNA –lausuntoja. Vaatimuksen esittäjä voi myös itse kertoa tutkinnassa ilmenneitä seikkoja, jotka eivät ilmene vangitsemisvaatimuksesta.²¹⁴ Lisäksi esitöissä mainitaan myös vangittavaksi vaaditun rikosrekisteriote esimerkkinä selvityksestä, joskin sen merkitys kietoutuu yleisten edellytysten sijasta erityisten edellytysten ja lähinnä jatkamisvaaran arvioinnin ympärille.²¹⁵

Asianomistajan, todistajan, epäillyn tai kanssaepäillyn kuulustelukertomuksessa ilmenneet seikat muodostanevat käytännössä usein lähtökohdan yleisistä edellytyksistä esitettävälle selvitykselle.²¹⁶ Vaikka tämä asianosaisen tai todistajan kuulustelukertomus olisi yksityiskohtainen, olisin taipuvainen katsomaan, että todennäköisten syiden käsillä olon toteaminen edellyttää lisäksi jotain muuta rikosepäilyä tai kuulustelukertomusta tukevaa selvitystä. Tältä osin kysymykseen voinee tulla esimerkiksi takavarikot, telepäätelaitetutkimustiedot, valvontakameratallenteet, lääkärinlausunnat, teknisen rikostutkinnan lausunnot, muut kuulustelukertomukset ja salaisilla pakkokeinoilla saadut tiedot – esimerkiksi telekuuntelu- ja televalvontatiedot. Käytännössä selvitys todennäköisistä syistä ja sen perusteista on kirjattu vangitsemisvaatimukseen.²¹⁷ Erityistä huomiota on syytä kiinnittää siihen, miten vangitsemisen edellytysten täytyminen on vangitsemisvaatimukseen kirjattu. Sen lisäksi, että riittävänä ei ole pidettävä vangitsemisvaatimuksen esittäjän omaa tulkintaa todennäköisten syiden käsillä olosta, myöskään yksilöimättömät, niukat ja ylimalkaiset tiedot – niin vangitsemisen yleisistä kuin erityisistä edellytyksistä – eivät yleensä antane tuomioistuimelle tosiasiallista mahdollisuutta arvioida vangitsemisen edellytysten olemassaoloa.²¹⁸

Vangitsemisvaatimuksen esittäjän on esitettävä tuomioistuimelle vangitsemisen yleisten edellytysten tavoin selvitys myös muista pakkokeinon käytön edelly-

211 HE 222/2010 vp, s. 247.

212 HE 222/2010 vp, s. 255. Alibitodistelun esittäminen on mainittu esitöissä esimerkkinä tilanteesta, jossa todistajien kuulustelu voisi olla tarpeen. Näin myös Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 33, jossa lisäksi mainitaan, että esimerkiksi Oulun käräjäoikeudessa todistajia ei kuulla ”juuri koskaan”. Aikaisemman pakkokeinolain esitöissä mainittiin vangitsemisvaatimuksen käsittelyn yhteydessä esitettävänä selvityksenä rikosilmoitus ja valmiina olevat kuulustelupöytäkirjat. Sen sijaan todisteiden esittäminen saattoi olla tarpeen vain harvoin. HE 14/1985 vp, s. 55. Ks. esitettävästä selvityksestä myös Frände 2009, s. 90-91.

213 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 877 ja Virolainen 1999, s. 373.

214 Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 33.

215 HE 222/2010 vp, s. 255.

216 Kanssaepäillyn kertomuksen luotettavuutta arvioitaessa lienee syytä ottaa huomioon, ettei rikoksesta epäillyllä – toisin kuin asianomistajalla ja todistajalla – ole totuudessapysymisvelvollisuutta.

217 Edellytyksenä todennäköisten syiden toteamiselle ei kuitenkaan ole se, että asianosainen tai todistaja kuulustelukertomuksessaan selvittäisi tapahtunutta. Tapahtumien kulku on voitu saada taltioitua riittävän yksityiskohtaisesti esimerkiksi salaisia pakkokeinoja käyttämällä. Vaikka asianomistaja ja rikoksesta epäilty kieltäytyisivät vastaamasta kuulustelukysymyksiin eikä tapauksella olisi todistajia, todennäköisten syiden käsillä olo voi olla mahdollista perustaa muun riittäväksi katsottavan selvityksen varaan.

218 Ks. yleisten edellytysten arvioinnin osalta erityisesti niin sanottua sarjahukuttajatapausta koskeva ratkaisu Itä-Suomen hovioikeus 21.1.2016 päätös nro 37. Fredman on käsitellyt ratkaisua ja sen perusteita blogissaan. Ks. Fredman 2017b.

tyksistä. Vangitsemisen erityisten edellytysten kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että vaatimuksen tueksi esitetään konkreettisia seikkoja, joiden perusteella tuomioistuin voi tehdä näyttökynnyksen ylittymistä koskevan arvion.²¹⁹ Oikeuskirjallisuuden mukaan riittävänä selvityksenä ei voida pitää pelkästään teoreettiselle tasolle jäävää väitettä erityisten edellytysten käsillä olosta.²²⁰ Sen sijaan vangitsemisvaatimuksen tekijän tulee perustella vaatimuksensa ilmoittamalla, mistä seikoista esimerkiksi vaaraedellytyksen tai muun erityisen edellytyksen olemassaolo ilmenee.²²¹ Sitä, mi- hin selvitys erityisten edellytysten käsillä olosta voi perustua, käsitellään yksityis- kohtaisesti tutkielman luvussa 4.

3.3.5 Epäillyn tiedonsaantioikeudesta vangitsemisasiaa käsiteltäessä

Oma kysymyksensä koskee sitä, onko riittävänä selvityksenä pidettävä yksistään vangitsemisvaatimukseen kirjattua ja asian suullisessa käsittelyssä esitettyä, vai tu- leeko asiassa esittää näyttöä myös muiden asiakirjojen muodossa. Edellä Fredmanin esille tuoman näkemyksen²²² lisäksi Halijoki on katsonut EIT:n oikeuskäytännön edellyttävän, että vangittavaksi vaaditun tietoon saatetaan kaikki vangitsemisvaati- muksessa mainittu näyttö, jotta epäillyllä on mahdollisuus riitauttaa vangitsemisen laillisuus²²³. Tätä voidaan pitää epäillyn oikeusturvan näkökulmasta perusteltuna. Asialla on kuitenkin toinen puoli. Ainakin rikostutkinnalliset syyt voivat puoltaa – tapauskohtaisesti jopa voimakkaasti – näkemystä, jonka mukaan esitutkinnan ol- lessa kesken epäillyn esitutkinta-aineistoon kohdistuvaa tiedonsaantioikeutta tulee voida rajoittaa.²²⁴ EIT on katsonut rikostutkinnan tehokkaan toimittamisen voivan edellyttää, että osa esitutkinta-aineistosta pidetään salassa, jotta epäillyt eivät voisi hävittää todisteita ja haitata tutkintaa.²²⁵

Esitutkinnan asianosaisen tiedonsaantioikeudesta esitutkintaviranomaisen hal- lussa olevista asiakirjoista säädetään esitutkintalain 4:15:ssä.²²⁶ Lähtökohtana on, että asianosaisella on esitutkinnan aloittamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkin- taan johtaneista ja esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista sekä esitutkinta-aineistosta, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn.²²⁷ Oikeus ei ole rajoit- tukseton. Asianosaisella ei ole tätä oikeutta ennen tutkinnan lopettamista, jos tie- tojen antamisesta on haittaa asian selvittämiseksi.²²⁸ Vaikka tiedonsaantia voidaan tällä perusteella rajoittaa, tulee epäillylle myöntää tiedonsaantioikeus heti, kun siitä

219 Ks. KKO 2020:16, kohta 12.

220 Ks. Lindberg 2018, s. 198.

221 Ks. Virolainen 1999, s. 372.

222 Ks. tutkielman luku 3.3.4.

223 Halijoki 2002, s. 35. Halijoen mukaan tämä tarkoittaa esimerkiksi todistajien osalta sitä, että heidän kuu- lustelupöytäkirjojen kertomukset käydään läpi vangitsemiskäsittelyssä.

224 Myös Halijoki on tunnistanut esitutkintaviranomaisten tarpeen salata näyttöä tai osia siitä rikostutkinnal- listen tai muiden syiden, kuten esimerkiksi kansallisen turvallisuuden perusteella. Halijoki 2001b, s. 1054 ja 2002, s. 24.

225 EIT 13.12.2007 Mooren v. Saksa, kohta 92.

226 818/2014. Asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin säädetään myös JulkL 11 §:ssä. Säännöksen 3 mo- mentin mukaan esitutkinnan asianosaisen oikeuteen saada tieto esitutkinnassa esitetystä tai laaditusta asiakirjasta sovelletaan, mitä esitutkintalain 4 luvun 15 §:ssä säädetään.

227 ETL 4:15.1. Tiedonsaantioikeuden kohteena ovat esitutkintaviranomaisen laatimat ja sille toimitetut asia- kirjat. HE 71/2014 vp, s. 24.

228 ETL 4:15.2. Oikeuskirjallisuudessa on tältä osin tuotu esille näkemys, jonka mukaan esitutkintaviran- omaisen tulisi pystyä osoittamaan, että tiedon antaminen voisi todella aiheuttaa haittaa asian selvittämi- selle. Tämä ei kuitenkaan ilmene lain esitöistä. Fredman 2012, s. 27 ja 67 ja Helminen–Fredman–Kaner- va–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 649.

ei enää aiheudu haittaa asian selvittämislle.²²⁹ Esitutkintaviranomaisen tulee siten esitutkinnan edetessä jatkuvasti arvioida, onko tiedonsaantioikeuden rajoittamiselle perustetta, ja jos on, niin missä laajuudessa. Toisin sanoen hyväksyttävänä ei voida pitää toimintatapaa, jossa tiedon antaminen arvioidaan esitutkinnan keskeneräisyydestä johtuen kategorisesti haitalliseksi esitutkinnan valmistumiseen saakka. Tiedonsaantioikeus ei kata myöskään tapauksia, joissa tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun turvaamiseksi.²³⁰

Tiedonsaantioikeuden rajoittamisella on kuitenkin rajansa. Kun harkitaan asianosaisen oikeutta saada tietoja tai sen rajoittamista, arvioinnissa on otettava huomioon asianosaisen oikeus puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.²³¹ Esitutkintaviranomaiselta edellytetään arviointia siitä, missä suhteessa ovat tietojen antamatta jättämisestä epäillyn puolustukselle aiheutuva haitta ja tietojen antamisesta rikoksen selvittämislle taikka erittäin tärkeälle yleiselle tai yksityiselle edulle aiheutuva haitta. Haittojen suhdetta arvioitaessa tulee ottaa huomioon myös rikosoikeudellisen menettelyn vaihe.²³² ETL 4:15:ää tulkittaessa on otettava erityisesti huomioon, että *säännöksellä on saatettu kansallisesti voimaan tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi*.²³³ EU-oikeuden tulkintavaikeus huomioiden kansallista säännöstä tulee soveltaa mahdollisimman pitkälle direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti.²³⁴

*Direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa määrätään seuraavasti: ”Jos henkilö pidätetään ja hän menettää vapautensa jossain rikosoikeudellisten menettelyjen vaiheessa, jäsenvaltioiden on varmistettava, että pidätetyn henkilön tai hänen avustajansa käyttöön annetaan toimivaltaisten viranomaisten hallussa olevat kyseiseen tapaukseen liittyvät asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä pidätyksen tai vapaudenmenetyksen laillisuuden riittauttamiseksi tehokkaasti kansallisen oikeuden mukaisesti”.*²³⁵

Direktiivin 7 artiklan 1 kohta perustuu EIS 5.4 artiklaan ja direktiivin säännöksiä tulee tulkita yhdenmukaisesti EIT:n oikeuskäytännön kanssa.²³⁶ Viimeksi mainitun mukaan osapuolten tasa-arvoista asemaa ei ollut turvattu, kun avustajalle ei ollut annettu sellaisia esitutkinta-aineiston asiakirjoja, jotka olivat olennaisia

229 HE 71/2014 vp, s. 19.

230 ETL 4:15.3.

231 ETL 4:15.4.

232 HE 71/2014 vp, s. 25.

233 2012/13/EU.

234 Melander 2016, s. 91. Ks. EU-oikeuden tulkintavaikeudesta laajemmin s. 91-94.

235 Direktiivin johdanto-osan kohta 30 kuuluu seuraavasti: ”Asiakirjat ja tarvittaessa valokuvat sekä ääni- ja kuvatalenteet, jotka kansallisen oikeuden mukaan ovat välttämättömiä epäillyn tai syytetyn pidätyksen tai vapaudenmenetyksen laillisuuden tehokkaan riittauttamisen kannalta, olisi annettava epäillyn tai syytetyn taikka hänen avustajansa käyttöön viimeistään ennen kuin toimivaltaista oikeusviranomaista pyydetään päättämään pidätyksen tai vapaudenmenetyksen laillisuudesta Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kohdan mukaisesti, ja riittävän ajoissa, jotta oikeutta riittauttaa pidätyksen tai vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan tehokkaasti käyttää”.

236 HE 71/2014 vp, s. 16-17. Direktiivin johdanto-osan kohta 40: ”Suojan taso ei saisi milloinkaan alittaa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa määrättyjä vaatimuksia, siten kuin näitä vaatimuksia on tulkittu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä”.

vapaudenmenetyksen laillisuuden tehokkaan riittauttamisen kannalta.²³⁷ Voidaankin katsoa, että *direktiivi ja EIT:n oikeuskäytäntö asettavat ETL 4:15:n tulkinnalle pitkälle meneviä vaatimuksia*. Asiassa tulee kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että ETL 4:15 mahdollistaa tiedonsaantioikeuden rajoittamisen myös vapautensa menettäneen henkilön kohdalla ilman, että säännöksestä ilmenisi, lukuun ottamatta 4 momentissa olevaa yleisen tason viittausta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, yksityiskohtaisia rajoja tiedonsaantioikeuden rajoittamisen laajuudelle. Direktiivin mukaan vapautensa menettäneellä henkilöllä on oikeus saada asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä pidätyksen tai vapaudenmenetyksen laillisuuden riittauttamiseksi tehokkaasti kansallisen oikeuden mukaisesti. Näin ollen ETL 4:15:ää ei voida tulkita siten, että vapautensa menettäneen henkilön tiedonsaantioikeutta voitaisiin rajoittaa enemmän kuin mitä direktiivin sanamuoto mahdollistaa. Sen sijaan direktiivin tulkintavaikutus huomioiden säännöstä on tulkittava siten, että *epäillylle tai hänen avustajalleen on aina annettava asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä vapaudenmenetyksen laillisuuden riittauttamiseksi tehokkaasti*. Vastuu epäillyn tiedonsaantioikeuden toteutumisesta direktiivin sanamuodon edellyttämällä tavalla on esitutkinnan aikana säilytettävä tutkinnanjohtajalle. Vastuu on merkittävä, koska epäilty ei yleensä ole tietoinen esitutkinta-aineiston asiakirjojen sisällöstä.²³⁸

Käsittääkseni aiheeseen liittyvää oikeuskäytäntöä on toistaiseksi niukalti. Helsingin hovioikeus oli yhdessä, myös julkaisemassaan ratkaisussa tarkastellut, mitä asiakirjoja oli pidettävä välttämättöminä vapaudenmenetyksen laillisuuden riittauttamiseksi. Ratkaisussa oli korostettu vangitsemisvaatimuksen roolia keskeisenä asiakirjana.²³⁹ Oikeustapausaineiston perusteella vaikutti siltä, että vangitsemisen edellytysten arviointi oli pääsääntöisesti tehty vangitsemisvaatimuksen ja asian käsittelyn yhteydessä lausutun perusteella. Epäillyn rikosrekisteriotetta lukuun ottamatta muiden asiakirjojen kuin vangitsemisvaatimuksen esittäminen käsittelyn yhteydessä oli harvinaista. Nähdäkseni tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö vapaudenmenetyksen laillisuutta arvioitaessa huomattavaakin merkitystä voisi olla esimerkiksi kuulustelukertomuksilla, asiantuntijalausunnoilla ja erilaisten tutkimusten tuloksilla.

Epäillyn tiedonsaantioikeuteen vangitsemiskäsittelyssä liittyvä problematiikka ilmentää kuvaavasti sitä vastakkainasettelua, joka vallitsee epäillyn oikeusturvan ja rikosvastuun toteuttamisen välillä läpi rikosprosessin ja joka konkretisoituu epäillyn

237 EIT 9.7.2009 Mooren v. Saksa kohta 124. Ks. myös ratkaisut EIT 13.2.2001 Lietzow v. Saksa, EIT 13.2.2001 Schöps v. Saksa, EIT 13.2.2001 Garcia Alva v. Saksa ja 26.11.2013 Emilian-George Igna v. Romania. Tapauksissa tuomioistuimille oli toimitettu vangitsemisvaatimuksen esittäjän toimesta selvitystä, jota ei ollut saatettu puolustuksen tietoon ja jolle tuomioistuin oli antanut ratkaisevaa merkitystä vangitsemisestä päättäessään. Toisin kuin Suomessa useissa maissa tuomioistuimelle toimitetaan vangitsemisvaatimuksen esittäjän toimesta epäillyn toiminnasta enemmän tietoa, jolloin tuomioistuimen tehtäväksi jää rajata epäillylle annettavia tietoja. Fredman 2013, s. 412.

238 Tutkinnanjohtaja vastaa esitutkinnan oikeellisuudesta. Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 150.

239 Helsingin hovioikeus 4.12.2015 päätös nro 1747 / HelHO 2015:15. Hovioikeuden mukaan asiassa oli kysymys siitä, oliko sillä seikalla, ettei A ollut saanut pyytämäänsä asiakirjoja, ollut vaikutusta vangitsemisen laillisuuteen. Hovioikeus ei tosin sanoen ratkaissut asiassa sitä, oliko A:lla oikeus saada pyytämänsä asiakirjat. A:n avustaja oli kirjallisesti pyytänyt esitutkintaviranomaiselta sen hallussa olevia asiakirjoja, jotka liittyivät A:han kohdistettuihin rikosepäilyihin ja joilla voi olla merkitystä A:n vapaudenmenetyksen laillisuuden arvioinnissa. Hovioikeus oli katsonut, että vangitsemisvaatimuksesta ilmeni tiivistetysti, mistä teosta A:ta epäitiin ja millä perusteilla. A oli saanut vaatimuksen tiedokseen ja hänellä oli ollut mahdollisuus lausua käsityksensä asiasta. Käräjäoikeuden vangitsemispäätökset olivat perustuneet vangitsemisvaatimukseen, sen perusteisiin sekä asian käsittelyssä esitettyyn selvitykseen. Tuomioistuimelle ei siten ollut esitetty mitään sellaista tietoa, johon A ei olisi saanut tutustua ja jolla olisi ollut merkitystä vangitsemispäätöksiin. Hovioikeus katsoi, ettei A:n pyytämiä tietoja voitu pitää ”sillä tavoin välttämättöminä vangitsemisen riittauttamiseksi, että hänen oikeuttaan oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin vangitsemisestä päätettäessä olisi asiakirjojen epäämisellä loukattu”.

tiedonsaantioikeuden laajuutta ratkaistaessa. Mitä enemmän epäillylle annetaan yksityiskohtaista tietoa näytöstä tai esimerkiksi sotkemisvaaran perustavista seikoista esitutkinnan ollessa kesken ja tapahtumainkulun ollessa vielä epäselvä, sitä enemmän annetaan merkitystä epäillyn oikeusturvalle rikoksen selvittämisen ja rikosvastuun toteuttamisen sijasta. Unohtaa ei tulisi myöskään asianomistajien, todistajien ja joissain tapauksissa kanssaepäiltyjen mahdollista suojelutarvetta. Rikosvastuuta ei voida kuitenkaan pyrkiä toteuttamaan ilman, että epäillyn oikeus tiedonsaantiin toteutuu direktiivin, EIT:n oikeuskäytännön ja muun asiaan liittyvän sääntelyn edellyttämällä tavoilla. Epäillyn tiedonsaantioikeuden toteutuminen on tärkeää myös mahdollisimman usean sellaisen tapauksen välttämiseksi, jossa vangitseminen kohdistuu syyttömään henkilöön. Tasapainon löytämistä näiden tekijöiden välillä voitaneen pitää haasteellisena tehtävänä.

Fredman on todennut, että vangitsemiskäsittelyä voisi olla syytä viedä suuntaan, jossa tuomari saa vangittavaksi vaadittua enemmän tietoa.²⁴⁰ Pakkokeinolain kokonaisuudistusta koskevassa komiteanmietinnössä tämä tyrmättiin: ”Ei ole esitettävissä mitään perusteita sille, että vangitsemisvaatimuksen esittävän virkamiehen sallittaisiin vaatimuksen esittämisen yhteydessä antaa tuomioistuimelle sellaista selvitystä, jota ei tarvitsisi antaa vangittavaksi vaaditulle tiedoksi, jolla voisi olla merkitystä asian ratkaisemisen kannalta ja jonka tuomioistuin voisi ottaa huomioon harkitessaan vangitsemisen edellytysten olemassaoloa”. Komiteanmietinnössä viitattiin myös EIT:n oikeuskäytäntöön ja lisäksi katsottiin jo vangitsemisvaatimuksen tekijän ammattitaidon edellyttävän sitä, että tämä kykenee perustelemaan vaatimuksensa avoimesti sellaisilla asiakirjoilla ja seikoilla, jotka ovat avoimesti saatettavissa vangittavaksi vaaditun tietoon.²⁴¹

3.3.6 Päätös vangitsemisasiassa

Vangitsemisasiassa annettu päätös voi olla joko vangitsemisvaatimuksen hyväksyvä tai hylkäävä. Vangitsemisasiann uudelleen käsittelyssä päätös sisältää ratkaisun siitä, määrätäänkö epäilty pidettäväksi edelleen vangittuna.²⁴² Lisäksi tuomioistuin voi määrätä epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon tai tehostettuun matkustuskieltoon.²⁴³ Jos vaatimus pidätetyn vangitsemisestä hylätään, pidätetty on määrättävä päästettäväksi heti vapaaksi.²⁴⁴ Vangitsemisvaatimuksen hyväksyvässä päätöksessä on lyhyesti mainittava tiedot rikoksesta, josta vangittua epäillään, ja vangitsemisen peruste. Päätös on julistettava heti tai viimeistään samaan rikoskokonaisuuteen liittyvien vangitsemisasioiden käsittelyn päätyttyä.²⁴⁵ Vangitsemispäätökseen kirjataan lukuisia eri seikkoja, mutta tässä yhteydessä on tarkoituksenmukaista käsitellä yksistään päätöksen perusteluita.

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että päätökselle tulee esittää lyhyet perustelut.²⁴⁶ Lausuttua on nähdäkseni syytä kuitenkin tarkentaa. EIT:n oikeuskäytännön mukaan kansallisen tuomioistuimen on punnittava huolellisesti vapauttamisen puo-

240 Fredman 2013, s. 413.

241 KM 2009:2, s. 114.

242 Ks. vangitun päästämisestä vapaaksi PKL 3:17.

243 PKL 5:4.3.

244 PKL 3:10.2.

245 PKL 3:10.1.

246 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 882.

lesta ja sitä vastaan olevia seikkoja. EIT:n asettamaa vaatimusta *merkityksellisistä ja riittävästä* perusteluista eivät täytä yleiset ja abstraktit viittaukset vangitsemisperusteisiin, vaan niiden sijasta vangitsemispäätöksen perusteluissa on tukeuduttava tapauksesta ilmeneviin *konkreettisiin tosiasiaseikkoihin*.²⁴⁷ Korkein oikeus on korostanut tuomioistuimien velvollisuutta perustella vangitsemispäätökset. Hyväksyttävää ei ole, että perustelut koostuvat pelkästään säännöstekstejä mukailevista vakioilmaisista.²⁴⁸ Sen sijaan päätöksestä tulee ilmetä riittävän yksityiskohtaiset perustelut, jotta sen lainmukaisuutta voidaan arvioida.²⁴⁹

3.3.7 Vapautensa menettäneen henkilön oikeussuojakeinot

Koska vangitseminen rajoittaa voimakkaasti henkilön perusoikeuksia eikä menetetty vapaus ole palautettavissa, jälkikäteiset oikeussuojakeinot käsittelyaikoiheen eivät ole tarkoituksenmukaisia. Vapautensa menettäneen henkilön oikeusturvan toteutumista pyritään varmistamaan useilla eri oikeussuojakeinoilla, joiden tarkoituksena on tehdä mahdolliseksi sekä vangitsemispäätöksen laillisuuden arviointi että vapaudenmenetyksen keston kontrollointi.²⁵⁰ Vangitulla on oikeus kannella käräjäoikeuden vangitsemispäätöksestä hovioikeuteen, jonka tulee käsitellä kantelu kiireellisenä.²⁵¹ *Vangitsemiskantelulla* ei ole määräaikaa, ja muutoksenhakutuomioistuin voi käsitellä kantelun, vaikka kantelija ei olisi enää vangittuna.²⁵² Kysymyksessä on niin sanottu *prosessuaalinen kantelu*, jossa vangitsemispäätös voidaan riitauttaa sekä oikeudellisin että tosiasioita koskevin perustein.²⁵³ Ylempi tuomioistuin voi kantelun hyväksyessään kumota alemman tuomioistuimen tekemän vangitsemispäätöksen.²⁵⁴ On huomattava, että kantelussa voidaan vedota myös vangitsemispäätöksen jälkeen tapahtuneisiin olosuhdemuutoksiin.²⁵⁵

Vangitsemiskantelun lisäksi vangittu voi pyytää *vangitsemisasian uudelleen käsittelyä* aina tuomion antamiseen asti. Erona vangitsemiskanteluun on se, että vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä vangittu pyrkii yleensä osoittamaan olosuhteissa tapahtuneen muutoksen, jonka myötä vangitsemisen edellytykset eivät olisi enää käsillä. Vangitsemiskantelu sen sijaan perustuu yleensä siihen, että alkuperäinen

247 KKO 2020:16, kohta 10. Korkein oikeus viittasi ratkaisuihin EIT 11.3.2014 Gál v. Unkari, kohta 40 ja EIT 28.11.2017 Merabishvili v. Georgia, kohta 222. Ratkaisussa EIT 22.12.2008 Aleksanyan v. Venäjä, kohta 179 perusteluilta edellytettiin viittauksia epäillyn henkilökohtaisiin olosuhteisiin tapauksen tosi-seikkojen lisäksi. Ks. myös EIT 5.7.2016 Buzadji v. Moldova, kohdat 122-123.

248 KKO 2020:16, kohta 18.

249 KKO 2018:87, kohta 17, KKO 2019:99, kohta 11 ja KKO 2020:16, kohta 12. Ks. myös KKO 2009:54, kohta 9.

250 Ks. de Godzinsky–Niemi, s. 15 ja Niemi 2017, s. 903. Ks. myös KKO 2006:84, kohta 6.

251 PKL 3:19. Tämä oikeus on ollut nykyisen pakkokeinolain myötä myös pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä, jos vangitsemisvaatimus on hylätty tai vangittuna ollut henkilö on päästetty vapaaksi. Vangitulla on lisäksi oikeus kannella syytteen nostamiselle asetetusta määräajasta ja sen pidentämisestä.

252 KKO 1998:90.

253 Fredman 2013, s. 475.

254 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 894-895. Hovioikeuden ratkaisuun muutosta saa hakea pyytämällä korkeimmalta oikeudelta OK 30:2.1:n mukaisesti valituslupaa. Ks. KKO 1995:180.

255 HE 222/2010 vp, s. 260. Esitöissä mainittuja esimerkkejä olosuhteissa tapahtuneista muutoksista ovat vangitun terveydentilan heikkeneminen sekä rikoksen selvittämisen edistyminen. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi vedota seikkoihin, jotka puoltavat vangitsemista. Oikeuskirjallisuudessa esimerkkinä tällaisesta olosuhteesta tapahtuneesta muutoksesta on mainittu vangitun pakoyritys. Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 895.

vangitsemispäätös on katsottu virheelliseksi.²⁵⁶ Tuomioistuimen on otettava vangitsemisasiä uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kulluttua pyynnön esittämisestä, mutta pääsääntöisesti ei kuitenkaan ennen kuin kaksi viikkoa on kulunut asian edellisestä käsittelystä.²⁵⁷ Oikeus saattaa vapaudenriiston laillisuus kohtuullisin väliajoin tuomioistuimen tutkittavaksi on turvattu myös EIS 5 artiklassa. EIS 5.4 artiklan mukaan vapaudenriiston kohteena olevalla henkilöllä on oikeus vaatia tuomioistuimessa, että hänen vapaudenriistonsa laillisuus tutkitaan viipymättä ja että hänet vapautetaan, mikäli toimenpide ei ole laillinen. Tutkintavankeuden jatkamista harkittaessa tulee ottaa huomioon myös EIS 5.3 artikla ja sitä koskeva EIT:n oikeuskäytäntö.²⁵⁸

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että vangitun menestyksekkäs vaatimus vapauttamisesta yleensä edellyttäne joko vangitsemisen erityisten edellytysten puuttumisen tai vangitsemisen jatkamisen kohtuuttomuuden näyttämistä. Vangittu voi tämän näkemyksen mukaan päästä vapaaksi lähinnä vain tapauksissa, joissa on todennäköistä, että olosuhteissa on tapahtunut muutos sitten edellisen vangitsemispäätöksen.²⁵⁹ Korostan kuitenkin EIT:n viranomaisille asettamia velvollisuuksia. Viranomaisten tulee osoittaa vakuuttavasti tutkintavankeuden perusteet vapaudenmenetyksen pituudesta riippumatta.²⁶⁰ *Tutkintavankeuden jatkaminen edellyttää erityisiä syitä, jotka ovat syyttömyysolettamasta huolimatta painavampia kuin EIS 5 artiklassa vahvistettu oikeus vapauteen.*²⁶¹ Tutkinnan on myös edettävä: vangitsemisen jatkaminen ei voi perustua yksistään ensimmäisessä käsittelyssä esille tulleiden perusteiden toistamiseen.²⁶² Tuomioistuimella on korostunut velvollisuus esittää päätöksensä perusteluissa ne konkreettiset seikat, joiden perusteella vangitsemisen edellytykset ovat edelleen olemassa, jos vangittu vaatii vapauttamistaan syyteharkinnan aikana tai syytteen nostamisen ja pääkäsittelyn aikana.²⁶³ Edellä esitetyn perusteella voidaan katsoa, että *vangittu tulee aina vapauttaa, ellei esitutkintaviranomainen ole esittänyt riittävää selvitystä siitä, että edellytykset vangitsemisen jatkamiselle ovat edelleen käsillä.*

Jos tuomioistuin päätyy vangitsemaan epäillyn, se asettaa *määräajan syytteen nostamiselle*. Tämän määräajan tehtävänä on osaltaan kontrolloida vapaudenmenetyksen kestoa. Määräaika ei saa olla pidempi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi. Tuomioistuin voi syyttäjän pyynnöstä pidentää määräaikaa, jos se esitutkinnan tai syyteharkinnan keskeneräisyydestä johtuen osoittautuu liian lyhyeksi.²⁶⁴ Vangittu on vapautettava, ellei syytettä ole nostettu

256 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 893-894 ja Fredman 2013, s. 475. Tosin vangitsemiskantelussakin voidaan edellä esitetyn mukaisesti vedota myös vangitsemispäätöksen jälkeen tapahtuneisiin olosuhdemuutoksiin.

257 PKL 3:15.1. Säännöksen 2 momentin mukaan asia tulee ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemminkin, jos siihen on aihetta edellisen käsittelyn jälkeen ilmi tulleen seikan johdosta. Momentin oletettiin lain esitöissä tulevan sovellettavaksi harvoin. HE 14/2013 vp, s. 39. Käytäntö vastaa esitöissä oletettua, koska pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä on velvollisuus määrätä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi tapauksissa, joissa vangitsemisen edellytyksiä ei enää ole (PKL 3:17.3). Oikeuskäytännössä on otettu kantaa myös siihen, että raukeavatko vangitsemisen edellytykset, jos uudelleen käsiteltylle säädetty määräaika ylitetään. Vastaus on kielteinen. Ks. KKO 2006:84. PKL 3:11.2 ja PKL 3:16.1 ovat poikkeukset kahden viikon kulumista koskevan säännön osalta. Ks. tältä osin myös KKO 2000:119.

258 Hirvelä–Heikkilä 2017, s. 299.

259 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 893-894.

260 EIT 22.5.2012 Idalov v. Venäjä, kohta 140.

261 EIT 6.4.2000 Labita v. Italia, kohta 152.

262 Hirvelä–Heikkilä 2017, s. 289 lähteinen ja Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 43.

263 KKO 2019:99, kohta 11.

264 PKL 3:14.1-2. Syyttäjän tulee esittää pyyntö määräajan pidentämisestä viimeistään neljä päivää ennen määräajan päättymistä. Ks. myös HE 222/2010 vp, s. 256-257.

sille määrättyssä ajassa eikä sen kuluessa ole tehty päätöstä määräajan pidentämisestä.²⁶⁵ Käsittelyn joutuisuuteen pyritään myös sääntelyllä, jonka mukaan vangittua koskevan asian pääkäsittely on pääsääntöisesti pidettävä kahden viikon kuluttua syytteen nostamisesta.²⁶⁶

Oikeusturvaa epäillylle luo myös *uudelleen vangitsemisen kieltö*. Vapaaksi päästetyn vangitun saa vangita uudelleen samasta rikoksesta ainoastaan sellaiseen seikan nojalla, johon vangitsemisvaatimuksen esittäjä ei ole voinut vedota aikaisemmasta vangitsemisesta päätettäessä.²⁶⁷ Esitöiden mukaan myös seikat, jotka ovat olleet tiedossa vangittua vapaaksi päästäessä, otetaan huomioon säännöstä sovellettaessa.²⁶⁸ Lopuksi vangitun oikeussuojakeinoista voidaan vielä mainita *kantelu eduskunnan oikeusasiamiehelle*.²⁶⁹

265 PKL 3:17.2.

266 ROL 5:13.

267 PKL 2:14.

268 HE 222/2010 vp, s. 251.

269 Niemi 2017, s. 903.

4 VANGITSEMISEN ERITYISET EDELLYTYKSET

4.1 Ylitörkeä rikos

4.1.1 Yleistä

*Ylitörkeästä rikoksesta*²⁷⁰ (PKL 2:5.1:n 1 kohta) on kysymys, kun rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta.²⁷¹ Lievimmällä rangaistuksella tarkoitetaan kysymykseen tulevan rikoksen rangaistusasteikon mukaista vähimmäisrangaistusta ilman mahdollisia vähentämisperusteita.²⁷² Vangitsemisperuste soveltuu siten esimerkiksi yritysasteelle jääneisiin tekoihin.²⁷³ Näiden *rikoksen vakavuuden* perusteella omaksi ryhmäkseen erotettujen rikosten osalta lainsäätäjällä on päätynyt ratkaisuun, jossa epäillyn vangitseminen ei säännöksen sanamuodon perusteella edellytä erillisten vaaraedellytysten käsillä oloa. Taustalla vaikuttaa ajatus, jonka mukaan rikoksen törkeydestä johtuen erillistä selvitystä siitä, että epäilty karttaisi rikosprosessia, vaikeuttaisi asian selvittämistä tai jatkaisi rikollista toimintaa, ei tarvita.²⁷⁴ Voidaankin katsoa, että epäillyn lähtökohtainen intressi karttaa esitutkintaa ja vaikeuttaa asian selvittämistä on ylitörkeiden rikosten kohdalla korostunut. Siten vangitsemisperusteeseen on perinteisesti katsottu sisältyvän *presumptio* vaaraedellytysten olemassaolosta.²⁷⁵ Pakkokeinolaissa on kuitenkin omaksuttu lähtökohta, jonka mukaan edes ylitörkeiden rikosten kohdalla vangitseminen ei ole automaattista.²⁷⁶ Käytännössä vangitsemiseen päädytään kuitenkin varsin usein.²⁷⁷

Säännöksen soveltamiseen liittyy rikosnimikkeisiin kohdistuvia rajanvetotilanteita. Lain esitöissä näihin tilanteisiin on kiinnitetty huomiota korostamalla vangitsemisessa käytettävän rikosnimikkeen *asianmukaista sovittamista* epäiltyyn rikokseen liittyviin seikkoihin ja olosuhteisiin. Esitöissä on mainittu esimerkkinä tapon

270 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 832. Tolvanen ja Kukkonen käyttävät vangitsemisperusteesta nimitystä *puolipakollinen vangitseminen*. Tolvanen–Kukkonen 2011, s. 220. Samaa nimitystä ovat käyttäneet myös Helminen–Lehtola–Virolainen 2005, s. 536.

271 RB 24:1.2 kuuluu seuraavasti: ”Är för brottet inte föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det inte är uppenbart, att skäl till häktning saknas.” Säännöksen sanamuoto on siten pakkokeinolain ylitörkeitä rikoksia koskevasta säännöksestä poikkeava.

272 HE 222/2010 vp, s. 82. PKL 11:1:n mukaan pakkokeinon käyttöön ei vaikuta se, että rangaistus mitataisiin rikoslain 6 luvun 8 §:ää soveltaen lievennetyltä rangaistusasteikolta. Ks. aiheeseen liittyen myös ratkaisu KKO 2001:90.

273 Vrt. ruotsalainen lainsäädäntö, jossa vangitsemisperuste ei sovellu rikoksen yritykseen. Ks. esim. Lindberg 2018, s. 291.

274 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 833, Niemi 2017, s. 899, Rantaeskola 2014, s. 50 ja Tolvanen–Kukkonen 2011, s. 220.

275 Aikaisemman pakkokeinolain perusteluissa todettiin, että ”jo yleisestävistäkin syistä täytyy olla vahvat perusteet jättää erityisen törkeästä rikoksesta kuten murhasta epäilty tutkinnan ajaksi vapauteen”. Perustelut jatkuivat huomiolla siitä, että ”toisaalta tällaista rikosta tutkittaessa paon vaara ja jälkienpeittämisvaara on useissa tapauksissa hyvin todellinen”. HE 14/1985 vp, s. 48. Katsoisin viittauksen murhaan olevan jossain määrin ongelmallinen, koska se edustaa erityisen törkeiden rikosten ääripäätä.

276 Tämä voidaan todeta jo pidättämisen edellytyksiä koskevan säännöksen sanamuodosta ”rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos - ”. Vrt. RB 24:2 ja sen kanssa saman sisältöinen RVA 20.3 §, joka kuului seuraavasti: ”Jos rikoksesta ei saata tulla lievempää rangaistusta kuin kahden vuoden vapaus rangaistus, on epäilty vangittava, jollei ole ilmeistä, ettei vangitsemiseen ole aihetta”. Hallituksen esityksessä kohdasta käytettiin nimitystä ”*pakkovangitseminen*”. HE 181/1994 vp, s. 8.

277 de Godzinsky–Niemi 2008, s. 106 ja Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 833. de Godzinsky ja Niemi mukaan vangitseminen on ”vahva pääsääntö”.

yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn välinen rajanveto.²⁷⁸ Toisin kuin ensimmäinen jälkimmäinen ei ole ylitörkeä rikos, joten vangitseminen edellyttää lisäksi jonkin vaaraedellytyksen olemassaoloa. Ylitörkeää rikosta koskevaa sääntelyä ei ole sallittua käyttää vangitsemisperusteena tapauksissa, joihin teon tunnusmerkistökriteerit huomioiden olisi perusteltua soveltaa esimerkiksi PKL 2:5.1:n 2 kohdan mukaista vangitsemisperustetta.²⁷⁹

Edellä esitetty rajoituksien ainoastaan tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn välisiin rajanvetotilanteisiin, vaan koskee kaikkia tapauksia, joissa joudutaan käymään rajanvetoa eri rikosnimikkeiden välillä sillä seurauksella, että vasta rajanvedon lopputuloksen myötä ratkeaa tapaukseen soveltuva vangitsemisperuste. Toisena usein ajankohtaistuvana esimerkkinä voidaan mainita ryöstön ja törkeän ryöstön välinen rajanveto. Ryöstön törkeäksi tekevät perusteet on lueteltu RL 31:2:ssä tyhjentyvästi, mutta usean niistä voidaan katsoa pitävän sisällään tulkinnanvaraa.

Erityisten edellytysten täyttymiselle ei vangitsemisperusteen sanamuodon perusteella jää lainkaan tulkinnanvaraa. Lievimmän rangaistuksen ollessa vähintään kaksi vuotta vangitsemisen erityiset edellytykset täyttyvät.²⁸⁰ Käytännössä tämä johtaa tulkintaan, jossa ylitörkeästä rikoksesta todennäköisin syin epäillyllä ei ole juurikaan mahdollisuutta kyseenalaistaa erityisen edellytyksen olemassaoloa. Oikeuskirjallisuudessa tulkintaa, jossa epäilty olisi käytännössä vailla mahdollisuuksia päästä vapaaksi, on pidetty epäillyn oikeusturvan näkökulmasta kestävämmänä. Sen sijaan epäillyllä tulisi olla mahdollisuus esittää vastanäyttöä siitä, ettei yksikään vaaraedellytyksistä ole käsillä, jolloin presumptio vaaraedellytysten olemassaolosta voisi tulla kumotuksi.²⁸¹ Vangitseminen voi olla tarpeen rikosten selvittämisen edistämiseksi sekä esitutkinnan, oikeudenkäynnin ja täytäntönnäpön turvaamiseksi, mutta jos näin ei ole, vangitseminen on myös ylitörkeiden rikosten kohdalla kiellettyä.²⁸² Kysymykseen eivät voi tulla rankaisullisiksi katsottavat päämäärät²⁸³ eikä vangitsemista ei tule myöskään koskaan käyttää vain sen takia, että lainsäädäntö tekee sen mahdolliseksi²⁸⁴.

278 HE 222/2010 vp, s. 247.

279 Ks. rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 322.

280 Aikaisemman pakkokeinolain aikana – osittain tuolloisesta vangitsemisen edellytyksiä koskevan säännöksen sanamuodosta johtuen – heräsi kysymys siitä, edellytetäänkö myös ylitörkeiden rikosten kohdalla jonkin vaaraedellytyksen käsillä oloa. Asiaa selvennettiin lausumalla suoraan, ettei ylitörkeiden rikosten kohdalla ole tarkoitettu vaadittavaksi jonkin vaaraedellytyksen olemassaoloa. HE 181/1994 vp, s. 7-8. Epäselvyyttä aiheuttanut lause poistettiin laista (213/1995). Lain tarkoituksena ollut soveltamista pyrittiin vielä varmistamaan lausumalla hallituksen esityksessä uudelleen, etteivät vaaraedellytykset koske ylitörkeitä rikoksia. HE 52/2002 vp, s. 52. Voimassa olevan lain esitöissä asiaa ei ole käsitelty.

281 Halijoki 2001a, s. 212-213. Halijoki on katsonut vastanäyttöä arvioitaessa huomioon otettaviksi seikoiksi esitetyn näytön vahvuuden, rikoksen tekotavan ja laadun, epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet ja aikaisemman käyttäytymisen sekä esitutkinnan vaiheen. Erityisen törkeiden rikosten kohdalla vastanäytön hyväksymiselle jää varsin vähän tilaa, koska mitä törkeämpi rikos, sitä suurempi on pakkokeinojen käytölle olemassa oleva tarve.

282 Halijoki 2003, s. 145.

283 Halijoki 2001a, s. 212 ja 2003, s. 145.

284 Fredman 2013, s. 463. Lausuttu perustuu PKL 1:3:n vähimmän haitan periaatteeseen.

4.1.2 Vangitsemisperusteen ongelmallisuudesta kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valossa

Vangitsemisperusteeseen liittyvä problematiikka ei rajoitu yksistään edellä esitettyyn. Kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9 artiklan 3 kohdan mukaan yleisenä sääntönä ei ole pidettävä, että oikeudenkäyntiä odottavat henkilöt pidetään tutkintavankeudessa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen tulkinnan osalta EIT oli aikaisemmassa oikeuskäytännössään hyväksynyt, että alkuvaiheen päätöksenteossa pelkkä rikosepäily voi oikeuttaa vapaudenriiston, ja vasta tietyn ajan kuluttua vaaditaan muita merkityksellisiä ja riittäviä perusteita.²⁸⁵ *Suuren jaoston* vuonna 2016 antamassa ratkaisussa *Buzadji v. Moldova*²⁸⁶ EIT tiukensi vapaudenriistolta edellytettäviä perusteita ja luopui soveltamasta käsitettä ”tietyn ajan kuluttua” todeten sen epämääräiseksi. Uuden tulkinnan mukaan vapaudenriistolle tulee esittää *merkitykselliset ja riittävät* perusteet jo vangitsemisasian ensimmäisessä käsittelyssä.²⁸⁷ Tästä voidaan katsoa seuraavan, että *vangitseminen ei voi koskaan perustua yksistään rikosepäilyyn*.²⁸⁸

Ylitörkeitä rikoksia koskevan vangitsemisperusteen ongelmallisuus tunnustettiin jo voimassaolevan lain esitöissä. EIT:n ennen Buzadji -ratkaisua vallinneeseen oikeuskäytäntöön kiinnitettiin komiteanmietinnössä huomiota toteamalla, että ”ajan kuluessa vangittuna pitämiseltä voidaan ryhtyä vaatimaan muutakin kuin rikosepäilyä, esimerkiksi pakenemisvaaraa tai rikollisen toiminnan jatkamisvaaraa”. Aihe ei kuitenkaan saanut merkittävää huomiota, koska kyseisissä tapauksissa oli ollut kysymys jopa useiden vuosien pituisista tutkintavankeuksista, jotka eivät komiteanmietinnön mukaan tulleet Suomessa käytännössä kysymykseen. Toisin sanoen vangitsemisperusteen lähtökohtainen ongelmallisuus sivuutettiin vetoamalla kotimaisen rikosprosessin joutuisuuteen eikä komiteanmietinnössä nähty aiheita vangitsemisperusteen muuttamiselle tai poistamiselle. Komiteanmietinnössä kuitenkin painotettiin, että vangitsemisen kohtuullisuutta tulee erityisesti harkita vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä.²⁸⁹ Hallituksen esityksen mukaan EIT:n ratkaisukäytännön johdosta yksistään rikosepäilyyn perustuvaan vangittuna pitämiseen tulee suhtautua ”sitä kriittisemmin mitä pidemmälle aika kuluu”. Erityistä huomiota tulee kiinnittää jo komiteanmietinnössä mainittuun vangitsemisen kohtuullisuuden arviointiin ja syytteen nostamisen määräjajan pituuteen.²⁹⁰

Vaikka EIT:n linjanmuutos oli merkittävä, tapaus *Buzadji* on saanut kotimaaisessa oikeudellisessa diskurssissa vain vähän huomiota. Selvimpänä kannanottona vangitsemisperusteen ongelmallisuudesta voidaan mainita eduskunnan oikeusasiamiehen kansliassa esittelijäneuvoksena toimineen Pasi Pölösen lausunnossaan eduskunnan lakivaliokunnalle esittämä. Pölönen katsoi EIT:n uuden linjauksen merkitsevän sitä, että ”pelkkä rikosepäily itsessään ei enää riitä pidätysajan jälkeen vapaudenriiston perusteeksi missään tilanteessa”. Lisäksi ratkaisu herätti Pölösen mu-

285 EIT 6.4.2000 *Labita v. Italia*, kohta 153. Ks. tältä osin oikeuskäytännöstä esim. Hirvelä–Heikkilä 2017, s. 290-292.

286 EIT 5.7.2016.

287 Ratkaisun kohdat 92-102. EIT oli jo useissa edeltävissä ratkaisuissa katsonut suhteellisen lyhyen ajan kuluttua, ettei yksistään rikosepäily voi oikeuttaa tutkintavankeutta.

288 Näin myös Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 516.

289 KM 2009:2, s. 107-109.

290 HE 222/2010 vp, s. 247.

kaan ”yleisemmän kysymyksen siitä, tulisiko vangitsemisen edellytyksiä muuttaa vastaamaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen uutta, tiukentunutta linjausta”.²⁹¹ Myös oikeuskirjallisuudessa on tuotu esille ylitörkeitä rikoksia koskevan sääntelyn ongelmallisuus linjanmuutoksen kanssa.²⁹²

4.1.3 Ylitörkeät rikokset oikeuskäytännössä

Oikeuskäytännössä vangitsemisperusteen oli katsottu olleen käsillä, jos rikoksesta ei ollut säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Vangitsemispäätöksistä tämä ilmeni yleensä lain sanamuodon mukaisena vakiolauseena ilman muita perusteluita.²⁹³ Muutamissa päätöksissä tuomioistuin oli erikseen todennut, ettei vangitseminen edellytä rikosepäilyä lisäksi muita erityisiä perusteita.²⁹⁴ Yksittäisistä vangitsemispäätöksistä kävi esille, että pidättämiseen oikeutettu virkamies oli asian käsittelyn yhteydessä lausunut rikoksen ylitörkeydestä huolimatta yhden tai useamman vaaraedellytyksen olevan käsillä.²⁹⁵ Päätösten perusteluissa vaaraedellytyksiä oli käsitelty kuitenkin vain hyvin harvoin.²⁹⁶ Tässä valossa voidaan katsoa, että erityisten edellytysten käsillä olo perustuu ylitörkeiden rikosten kohdalla lähes poikkeuksetta yksistään rikosepäilyyn. Tätä ei voitane pitää sinänsä yllättävänä, koska lain sanamuoto eivätkä esityöt muuta edellytä. *Buzadji* –ratkaisusta ilmenevään ihmisoikeustuomioistuimen linjanmuutokseen ei ollut viitattu yhdessäkään ylitörkeää rikosta koskevassa vangitsemispäätöksessä – ei tuomioistuimen, puolustuksen saati pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimesta.²⁹⁷

Vaaraedellytysten tai yleensä erityisten edellytysten käsittelyn sijasta huomio vangitsemiskäsittelyssä oli pääsääntöisesti kiinnittynyt siihen, mistä rikoksesta epäiltyä voitiin todennäköisin syin epäillä. Toisin sanoen arvioinnin kohteena olivat ylitörkeiden rikosten kohdalla lähinnä vangitsemisen yleiset edellytykset. Oikeustapausaineiston perusteella vangitsemisvaatimuksen esittäjän ja puolustuksen näkemykset olivat tältä osin lähes aina toisistaan poikkeavia. Puolustus oli yleensä katsonut, ettei tapauksessa ollut kysymys ylitörkeästä rikoksesta. Vangitsemispäätöksistä oli tehtävissä havainto, jonka mukaan epäilty oli pääsääntöisesti vangittu ylitörkeästä rikoksesta, useimmiten tapon yrityksestä tai törkeästä ryöstöstä, epäiltynä esittäjän niin vaatiessa. Tuomioistuin oli usein todennut, että vasta syyteasiaa

291 EOAK/3616/2016, s. 2-3.

292 Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 516 alaviite 1347: ”Olkoonkin, että pakkokeinolaan 2 luvun 13 §:ssä on säännös kohtuuttoman vangitsemisen kiellosta, on lainsäädännöllinen tila nyttemmin käynyt EIT:n linjamuutoksen johdosta ongelmalliseksi.” Linjamuutokseen ovat kiinnittäneet huomiota myös Dahlgren ja Lindborg, mutta he eivät ole käsitelleet asiaa ylitörkeiden rikosten näkökulmasta. Dahlgren–Lindborg 2017, s. 502.

293 ”Rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta.”

294 Päätökset K139, K186 ja K188.

295 Ks. esim. päätökset K286 ja K348.

296 Päätöksessä K125 käräjäoikeus oli perustellut ylitörkeää rikosepäilyä (törkeä ryöstö) vakiolauseen lisäksi lausumalla, että ”on syytä epäillä, että epäilty vapaana ollessaan vaikeuttaa asian selvittämistä ja jatkaa rikollista toimintaa”. Päätöksessä K215 tuomioistuin oli todennut epäillyn törkeän ryöstön kohdalla, että ”lisäksi on syytä epäillä A:n jatkavan rikollista toimintaa, mikäli hänet laskettaisiin vapaaksi”. Päätöksessä K247 oli kysymys tapauksesta, jossa henkilöä epäiltiin yhdestä ylitörkeästä rikoksesta ja kahdesta ns. normaalitapausepäilystä. Käräjäoikeus oli todennut, että ”kaikkia epäiltyjä kolmea tekoa koskien on joka tapauksessa käsillä sotkemisvaara” ulottaen vaaraedellytyksen käsillä olon siten myös ylitörkeään rikokseen. Tämä poikkesi yleisestä käytännöstä, jossa vaaraedellytysten käsillä olo ei ollut tarkasteltu ylitörkeiden rikosten kohdalla tapauksissa, joissa rikosepäilyt pitivät sisällään sekä ylitörkeitä rikosepäilyjä että normaalitapauksia.

297 Havaintoa voitaneen pitää jossain määrin yllättävänä, kun otetaan huomioon, että valtaosa oikeustapausaineiston vangitsemispäätöksistä ajoittui ratkaisun jälkeiseen aikaan.

käsiteltäessä voidaan ottaa tarkemmin kantaa siihen, miten epäilyalasta menettelyä on lopulta arvioitava, koska vasta pääkäsitelyssä esitetään kaikki asiaa koskeva näyttö.²⁹⁸ Tästä on nähdäkseni vaikea olla eri mieltä, mutta se ei kuitenkaan lievennä asiaan liittyvää problematiikkaa.

4.1.4 Pitäisikö myös ylitörkeiden rikosten kohdalla edellyttää vaaraedellytysten käsillä oloa?

Buzadji –ratkaisun perusteella on pidettävä selvänä, ettei vangitseminen voi edes ylitörkeiden rikosten kohdalla perustua missään vaiheessa pelkästään rikosepäilyyn. Nähdäkseni sille lain esitöissä korostetulle seikalle, jonka mukaan erityistä huomiota tulee kiinnittää vangitsemisen kohtuullisuuteen ja syytteen nostamisen määräajan pituuteen, ei voida enää antaa sitä merkitystä, joka sillä ennen EIT:n linjanmuutosta oli ollut.²⁹⁹ Hyväksyttävänä ei enää voida pitää sitä, että pelkästään rikosepäilyyn perustuvaan vangitsemiseen voitaisiin suhtautua kriittisemmin vasta tietyn ajan kulluttua. Merkitykselliset ja riittävät perusteet – jotka eivät täyty yksistään rikosepäilyn myötä – on esitettävä heti ensimmäisessä vangitsemiskäsittelyssä. *Tässä valossa sekä voimassa oleva lainsäädäntö että oikeuskäytäntö ovat molemmat vastoin niitä vaatimuksia, jotka EIS asettaa hyväksyttävälle vapaudenriistolle.*

Ylitörkeiden rikosten kohdalla kritiikille alttiiksi muodostuu myös se, ettei rikoksen yrityksestä johtuvalla rangaistuksen vähentämisperusteella ole vaikutusta vangitsemisen erityisiä edellytyksiä arvioitaessa. Tämä kulminoituu useimmiten rajanvedossa törkeä pahoinpitely – tapon yritys. Jos tapauksessa ei ole käsillä yhtään vaaraedellytystä, tuomioistuimen ratkaisulla siitä, mistä rikoksesta epäiltyä voidaan todennäköisin syin epäillä, on epäillyn kannalta hyvin suuri merkitys – vapaudenmenetys voi tapon yritystä epäiltäessä olla useiden kuukausien pituinen. Aikaisemman tutkimuksen mukaan henkirikoksen yrityksestä epäilty oli useissa tapauksissa vangittu ylitörkeään rikosepäilyyn perustuen. Osassa tapauksia vangitsemisajat olivat saattaneet olla pitkiä, vaaraedellytysten käsillä olo kyseenalasta ja lisäksi tapaus oli saatettu myöhemmin käsitellä lievempänä rikosepäilynä kuin mistä epäilty oli alun perin vangittu.³⁰⁰

Sen lisäksi, että Ruotsissa edellytetään yrityksen kohdalla vähintään yhden vaaraedellytyksen käsillä oloa, siellä on jokin aika sitten esitetty kanta, jonka mukaan ylitörkeiden rikosten kohdalla oleva presumptio vangitsemisesta tulisi poistaa. Kuten edellä on tullut ilmi, vangitseminen on ylitörkeiden rikosepäilyjen kohdalla Ruotsissa lähempänä pakkovangitsemista kuin Suomessa. Epäilty on vangittava, ellei ole ilmeistä, että vangitsemiseen ei ole aihetta. Tämä johtaa siihen, että epäillyn on vangitsemisen välttääkseen tuotava esille olosuhteita, jotka osoittavat säännöksen edellyttämät ilmeiset syyt. Tilanne vastaa pitkälti myös sitä, mitä edellä tuotiin esille kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa todetusta epäillyn oikeudesta esittää vastanäyttöä. Tämä on kuitenkin huonosti linjassa syyttömyysolettaman kanssa. Ruotsissa onkin todettu, että presumption sijasta vangitsemispäätöksen tulisi myös ylitörkeissä rikosepäilyissä perustua yksistään siihen tarpeeseen, mikä yksittäisessä tapauksessa on käsillä.³⁰¹

298 Päätökset K139, K186, K188 ja K202.

299 Ks. HE 222/2010 vp, s. 247.

300 de Godzinsky–Niemi 2008, s. 106-107 ja Niemi 2010, s. 109-110. Tutkimuksessa tuotiin esille myös väite, jonka mukaan puukotusten kohdalla voi olla sattumanvaraista, millä rikosnimikkeellä – tapon yrityksenä, törkeänä pahoinpitelynä vai pahoinpitelynä – epäiltyä rikosta tutkitaan. de Godzinsky–Niemi 2008, s. 106.

301 SOU 2016:52, s. 109-111.

Vallitsevan sääntelyn puolesta voidaan esittää vain vähän perusteluita. Sekä kotimaisissa että ruotsalaisissa esitöissä aikaisemmin painotettuja yleisestäviä syitä³⁰² ei voida syyttömyysolettamasta johtuen pitää painavina³⁰³. Siitä huolimatta, että ylitörkeää rikosta koskeva sääntely mahdollistaa tuomioistuimen kannalta käytännölliset lähtökohdat – tuomioistuimenhan ei tarvitse käytännössä todeta kuin yleisten edellytysten käsillä olo³⁰⁴ – ei käsittelyn ”monimutkaistumista” voida mielestäni pitää hyväksyttävänä muutosta vastaan puhuvana seikkana. Painottaisin tässä kohdin myös epäillyn oikeusturvaan liittyviä seikkoja. Vallitsevaa käytäntöä voidaan nähdäkseni jo edellä esille tulleen lisäksi kritisoida siitä, *ettei epäilty lähtökohtaisesti tule tietoiseksi siitä, mitä hänen vangitsemisellaan pyritään estämään*. Tätä ei nähdäkseni voida pitää ongelmattomana, ja vaaraedellytysten arvioinnin myötä tämäkin epäkohta poistuisi. Tässä yhteydessä voidaan vielä ottaa huomioon myös se aikaisemmassa tutkimuksessa lausuttu seikka, jonka mukaan vangitsemisen jatkamiseen kohdistuva *harkinta voisi olla perusteellisempaa*, jos myös ylitörkeän rikosepäilyn kohdalla tulisi arvioida vaaraedellytysten käsillä oloa.³⁰⁵

Kun otetaan huomioon kaikki edellä lausuttu, ei nykyistä sääntelyä voitane pitää puolustettavana. Ei, vaikka epäilyä ei ole koskaan pakko vangita. Ei, vaikka nykyisen sääntelyn puutteellisuuksia voidaan kiertää vangitsemisen kohtuullisuuden arvioinnin avulla.³⁰⁶ Asia on siinä määrin merkityksellinen, että sääntelyn tulee olla *yksiselitteistä* ja oikeuskäytännön *yhtenäistä*³⁰⁷. Vaaraedellytysten edellyttäminen ei muuttaisi sitä, etteikö vangitseminen tulisi edelleen herkästi kyseeseen vakavissa rikosepäilyissä, koska niiden kohdalla käsillä on yleensä myös karttamis-, sotkemistai jatkamisvaara. Kuitenkin vangitseminen kohdistuisi entistä todennäköisemmin vain tapauksiin, joissa se on välttämätöntä.³⁰⁸ Lisäksi epäillyn oikeusturva parantuisi, ja sääntely olisi linjassa ihmisoikeussopimusten asettamien vaatimusten kanssa³⁰⁹.

Päätän tämän *de lege ferenda* –pohdinnan siihen, miten ylitörkeitä rikoksia koskeva sääntely tulisi toteuttaa. Nähdäkseni kyseinen pidättämis- ja vangitsemisperuste voitaisiin poistaa laista kokonaan. Ruotsissa on tehty sama ehdotus.³¹⁰ Poistamista oli pohdittu jo esitutkinta- ja pakkokeinoimikunnan mietinnössä pakkokeinolain uudistuksen yhteydessä, mutta aihetta siihen ei tuolloin vielä todettu.³¹¹ Perusteen poistamisesta seuraisi tarve tehdä joitakin välttämättömiä muutoksia pidättämisen edellytyksiä koskevan säännöksen sanamuotoon ja kohtien numerointiin. Muutosten jälkeen PKL 2:5:n sisältö voisi olla esimerkiksi seuraava:

302 HE 14/1985, s. 48 ja Prop. 1986/87:112, s. 33. Ruotsalaisissa esitöissä on lisäksi vedottu pelotevaikutukseen ja siihen, että myös epäillyn suojeluun liittyvät seikat voivat kaikista vakavimpien rikosepäilyjen kohdalla puhua vangitsemisen puolesta. Ks. myös SOU 2016:52, s. 110.

303 Syyttömyysolettama rajoittaa yleisestävyyteen pohjautuvaa perustelua silloin, kun kysymys on vasta rikosepäilystä. KM 2009:2, s. 108.

304 Lisäksi tuomioistuimen on tietenkin erikseen todettava, ettei vangitseminen ole kohtuutonta tai vastoin pakkokeinolain yleisiä periaatteita.

305 de Godzinsky–Niemi 2008, s. 97.

306 Ks. tähän liittyen Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 516 alaviite 1347: ”Olkoonkin, että pakkokeinolain 2 luvun 13 §:ssä on säännös kohtuuttoman vangitsemisen kiellosta, on lainsäädännöllinen tila nyttemmin käynyt linjanmuutoksen johdosta ongelmalliseksi.”

307 Ks. KKO 1998:90.

308 Vaaraedellytysten edellyttäminen rajoittaisi vapaudenriiston käyttöalaa ylitörkeiden rikosepäilyjen kohdalla. Tämän seurauksena yksilön henkilökohtainen vapaus olisi vallitsevaa tilannetta paremmin suojattu valtiovallan taholta tulevilta puuttumisilta. Ks. esim. PeVM 25/1994, s. 3. Tässä valossa vaaraedellytysten edellyttäminen olisi perusteltu myös perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta.

309 Ks. EIT 5.7.2016 Buzadji v. Moldova, kohdat 92-102.

310 SOU 2016:52, s. 111: ”Vi anser därför att tvåårsregeln ska tas bort.”

311 KM 2009, s. 109.

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos:

- 1) rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:
 - a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;
 - b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka
 - c) jatkaa rikollista toimintaa
- 2) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; tai
- 3) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Kun henkilö on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen on muuten 1 momentissa säädetyt edellytykset ja epäillyn pidättäminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäilty ei saa pidättää.

Oikeuskirjallisuudessa on tuotu esille myös toisenlainen keino sääntelyn toteuttamiseksi. Ehdotuksessa vangitsemisperusteen pääsääntö pysyisi sellaisenaan, mutta sen jälkeen lisättäisiin lause, joka pitäisi sisällään kiellon vangita epäilty, jos on ilmeistä, että karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaraa ei ole.³¹² Nähdäkseni tähän vaihtoehtoon sisältyy kuitenkin ongelmia. Ensinnäkin ehdotettu sääntely jättää avoimeksi, tulisiko vaaraedellytysten käsillä oloa perustella tapauksessa, jossa ei ole ilmeistä, ettei niitä ole. Lisäksi uuden ”on ilmeistä” –näyttökynnyksen tuominen vangitsemisperusteen arviointiin voi olla myös ongelmallinen – etenkin jos tavoitteena on säännöksen yhtenäisen tulkinta. Näin ollen katson, että ylitörkeitä rikoksia koskevan pidättämis- ja vangitsemisperusteen poistamista kokonaan laista voitaneen pitää ensisijaisena vaihtoehtona.

312 de Godzinsky–Niemi 2008, s. 107.

4.2 Normaalitytapaus

*Normaalitytapauksessa*³¹³ (PKL 2:5.1:n 2 kohta) vangitsemisen erityisenä edellytyksenä on, että rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Lisäksi edellytetään, että epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä karttamis-, sotkemis-, tai jatkamisvaaran käsillä oloa.³¹⁴ Vastaavalla tavalla kuin ylitörkkeä rikosta koskevan sääntelyn kohdalla, rangaistusasteikon mahdollisia lieventämisperusteita ei huomioida enimmäisrangaistusta tarkasteltaessa.³¹⁵ Yksittäisessä tapauksessa käsillä voi olla useampikin vaaraedellytys.

Aikaisempaa pakkokeinolakia koskeneessa hallituksen esityksessä ehdotettiin, että normaalitytapauksessa rikoksesta todennäköisin syin epäilty saataisiin vangita, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus oli vähintään vuosi vankeutta.³¹⁶ Esitys kohtasi tuolloin kuitenkin vastustusta.³¹⁷ Edellisen pakkokeinolain astuessa voimaan normaalitytapauksista koskevan vangitsemisperusteen soveltaminen edellytti, että rikoksesta säädetyn ankarimman rangaistuksen tuli olla enemmän kuin vuosi vankeutta. Vangitsemisperustetta koskevan enimmäisrangaistuksen alentamista ”vähintään vuosi vankeutta” –tasolle yritettiin pian uudelleen lopputuloksen ollessa kuitenkin jälleen kielteinen.³¹⁸ Lopulta enimmäisrangaistukselta nykyisinkin edellytettävälle tasolle päästiin vuonna 1995, jolloin rikoslain kokonaisuudistus oli edennyt riittävästi.³¹⁹

Vaaraedellytyksistä ilmenee käänteisesti pakkokeinon käyttämisen tarkoituksena. Vangitsemisen tarkoituksena on estää rikoksesta epäiltyä toimimasta tapauksesta riippuen PKL 2:5.1:n 2 kohdan a, b, ja c alakohdissa tarkemmin kuvatuin tavoin.³²⁰ Vaaraedellytyksiä koskeva arviointi kohdistuu siten epäillyn vastaisuudessa tapahtuvaan menettelyyn. Arvio perustuu tietoihin, joita epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista tai muista seikoista on päätöksentekohetkellä käytettävissä.³²¹ Näyttökynnykseksi on asetettu jo tutkielmassa aikaisemmin esille tullut ”on syytä epäillä” –taso.³²² Edellä esille tulleen lisäksi kynnyksen ylittymisen voidaan todeta edellyttävän sellaisten objektiivisten perusteiden olemassaoloa, jotka tapauksen sisältämien yksityiskohtien valossa antaisivat yleisen elämänkokemuksen mukaan aiheutta epäillä kyseessä olevan vaaraedellytyksen toteutumista, jos epäilty ei van-

313 HE 52/2002 vp, s. 51 ja Niemi 2017, s. 899. Oikeuskirjallisuudessa esiintyy tämän lisäksi ainakin ilmaisut *säännönmukainen tapaus* (Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 828), keskivakava rikos (Rantaeskola 2014, s. 49) ja *törkeä-keskivakava rikos* (Rantaeskola 2019, s. 299).

314 RB 24:1.1 alkuosa kuuluu seuraavasti: ”Den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller däröver, får häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han - -.”

315 PKL 11:1.

316 HE 14/1985 vp, s. 49.

317 Perustuslakivaliokunta huomautti esityksen merkittävän yleisellä tasolla pakkokeinojen käyttöedellytysten lieventymistä. Esityksessä ei ollut kuitenkaan tuotu esille sellaisia erityisen painavia syitä, joilla muutos olisi ollut perusoikeussuojan kannalta perusteltavissa. PeVL 4/1986 vp, s. 2. Lakivaliokunta yhtyi perustuslakivaliokunnan kantaan. LaVM 9/1986 vp, s. 9.

318 Ks. HE 153/1991 vp, s. 2-5, LA 7/1991 vp, s. 1 ja LaVM 1/1992 vp, s. 2.

319 Muutos astui voimaan 15.3.1995 (213/1995). Ks. muutoksen taustoista tarkemmin HE 181/1994 vp, s. 3, LA 33/1994 vp ja LaVM 21/1994 vp, s. 2.

320 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 829. Ks. vaaraedellytysten perusteella tapahtuvan vangitsemisen tavoitteista myös Lindberg 2018, s. 197.

321 Halijoki 2001a, s. 221.

322 Ks. tutkielman luku 3.3.3 ja siinä yhteydessä näyttökynnyksestä lausuttu.

gita.³²³ Vaaraedellytyksiä arvioitaessa ratkaisevassa asemassa ovat sekä yleiset että yksilölliset kokemussäännöt.³²⁴ Käytännössä arvio vaaraedellytyksen käsillä olosta perustuu kokonaisarvosteluun,³²⁵ jossa on otettava huomioon sekä puolesta että vastaan olevat seikat³²⁶.

Aikaisemmin vaaraedellytysten olemassaololta oli edellytetty ”on todennäköistä” –näyttökynnyksen ylittymistä. Vuosituhannen alussa kuitenkin havaittiin, että rikosten selvitysprosentit olivat kääntyneet jonkin verran laskuun. Esitutkintaviranomaisten toimintaympäristössä oletettiin tapahtuvan myös jatkossa – ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden lisääntyessä – muutoksia, jotka heikentäisivät entisestään rikosten selvittämistä. Perusteluissa viitattiin lisäksi esimerkeillä uuden rikosprosessimenettelyn johdosta prosessin karttamisesta, rikoksen selvittämisen vaikeuttamisesta ja rikollisen toiminnan jatkamisesta aiheutuviin haittoihin.³²⁷ ”On todennäköistä” –kriteeri koettiin ongelmalliseksi, koska ”kenenkään tulevaisuudessa odotettavissa olevaa käyttäytymistä ei ole helppo ennustaa saati toteennäyttää sellaisella luotettavuudella, mitä todennäköisillä syillä tarkoitetaan”. Näyttökynnyksen lieventämistä perusteltiin myös sillä, että useissa Pohjoismaissa oli pidetty riittävänä ”on syytä olettaa” –kynnyksen ylittymistä.³²⁸ Näyttökynnyksen alentumisen ei katsottu olevan ongelmallista epäillyn oikeusturvan näkökulmasta, koska henkilön tuli olla aina ensin rikoksesta todennäköisin syyin epäilty, jonka jälkeen rikosten selvittämisen näkökulmasta ”on syytä epäillä” –näyttökynnystä voitiin pitää hyväksyttävänä arvioitaessa täyttyvätkö vangitsemisen erityiset edellytykset.³²⁹ Näyttökynnyksen lieventämisellä ei tavoiteltu vallitsevan soveltamiskäytännön muuttamista vaan pikemminkin lainsäädännön saattamista sitä vastaavaksi.³³⁰ Muutos astui voimaan vuoden 2004 alusta.³³¹

Vuoden 2014 pakkokeinolakiuudistuksen myötä normaalitapauksen arviointiin ulotti vaikutuksensa *matkustuskiellon käyttöalan laajentaminen*. Matkustuskiellosta pyrittiin tekemään aikaisempaa vartenotettavampi vaihtoehto vangitsemiselle sallimalla sen käyttäminen myös sotkemisvaaran ollessa käsillä.³³² Tätä ennen

323 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 829.

324 Frände 2009, s. 84. Fränden mukaan yleisestä kokemussäännöstä voidaan mainita seuraava esimerkki: ”Henkilö, joka tekee rikoksia rahoittaakseen huumeriippuvuutensa, jatkaa huomattavalla todennäköisyydellä rikollista toimintaansa.”

325 Halijoki 2003, s. 146.

326 Lindberg 2018, s. 198.

327 HE 52/2002 vp, s. 14-15 ja 18. Ks. myös LaVM 31/2002 vp, s. 4.

328 HE 52/2002 vp, s. 18. Mainittakoon, että perustuslakivaliokunta piti aiheellisenä arvioida tarvetta jopa kolmannen näyttökynnyksen luomiselle ”todennäköistä syytä epäillä” ja ”syytä epäillä” –näyttökynnysten lisäksi. Hallintovaliokunta ei kuitenkaan pitänyt tätä tarpeellisenä viitaten erottelukykyn liittyviin ongelmallisuuksiin. PeVL 36/2002 vp, s. 3 ja HaVL 38/2002 vp, s. 6.

329 HaVL 38/2002 vp, s. 5-6 ja HE 52/2002 vp, s. 17-18.

330 HaVL 38/2002 vp, s. 6. Halijoki on todennut, että muutoksen myötä keskivakavia rikoksia koskeva vangitsemisperuste lähentyi askeleen kohti ylitörkeitä rikoksia koskevaa sääntelyä. Hän epäili tuolloin, että vaaraedellytyksiin liittyviin näyttökysymyksiin kiinnitetään jatkossa mahdollisesti aikaisempaa vähemmän huomiota, joka taas saattaisi aiheuttaa vangitsemiskynnyksen alentumista. Halijoki 2003, s. 146.

331 646/2003.

332 Aikaisemman pakkokeinolain esitöissä todettiin, ettei matkustuskieltoon määrätyn epäillyn yhteydenpitoa pystytty estämään eikä valvomaan. Tästä syystä johtuen matkustuskieltoa ei tuolloin katsottu käyttökelpoiseksi keinoksi tapauksissa, joissa tuli torjuttavaksi vaara asian selvittämisen vaikeuttamista. HE 14/1985 vp, s. 59.

matkustuskieltoa oli ollut mahdollista käyttää vangitsemisen sijasta vain tapauksissa, joissa käsillä oli joko karttamis- tai jatkamisvaara.

Oikeuskirjallisuudesta, lain esitöistä ja myös tuomioistuinkäytännöstä välittyy herkästi kuva, jonka mukaan vangitsemisen erityiset edellytykset koostuisivat vain karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaarasta. Nähdäkseni näkemystä, jossa yhden erityisen edellytyksen alakohdat ymmärretään erityisinä edellytyksinä, voidaan pitää jossain määrin harhaanjohtavana. Tässä tutkielmassa PKL 2:5.1:n 2 kohdan sisältämistä karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaarasta käytetään sekaannuksien välttämiseksi johdonmukaisesti nimitystä vaaraedellytykset.³³³

4.2.1 Karttamisvaara

4.2.1.1 Yleistä

Epäily *karttamisvaaran*³³⁴ olemassaolosta on muiden vaaraedellytysten tavoin sidottu PKL 2:5.1:n 2 a-kohdassa epäillyn henkilökohtaisiin olosuhteisiin tai muihin seikkoihin. Näiden olosuhteiden tai seikkojen perusteella tulee olla syytä epäillä, että epäilty lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.³³⁵ Paon vaara on yksi EIS 5.1 artiklan c-kohdan sallimista vapautusperusteista, jota arvioitaessa tulee ottaa huomioon niin paon vaaraa vahvistavat kuin sitä heikentävät seikat.³³⁶ Tässäkin valossa on selvää, että karttamisvaaraa koskevien edellytysten täyttymisen tulee perustua *konkreettisiin* tosiseikkoihin.³³⁷

Karttamisvaaran arvioinnin merkitys on olennaista koko rikosprosessin mutta etenkin pääkäsittelyn onnistuneen toteuttamisen näkökulmasta, koska vastaajan poissaolo aiheuttaa pääsääntöisesti pääkäsittelyn peruuntumisen. Nykyisen välittömän ja keskitetyn oikeudenkäyntimenettelyn myötä epäillyn karttamisesta muille asianosaisille aiheutuva haitta on katsottavissa merkittäväksi, joten vapaudenmenetyks voi olla puolustettavissa myös siitä eri osapuolille aiheutuvien haittojen vertailun perusteella.³³⁸ Oikeuskirjallisuudessa vaaraedellytyksen perusteella tapahtuvalta vangitsemisella on nähty kaksi tehtävää. Ensimmäinen on todistelua turvaava: vangitsemisella varmistetaan, että epäiltyä *voidaan kuulla* esitutkinnassa ja pääkäsittelyssä. On kuitenkin huomattava, ettei pelkästään se, että epäilty tulisi olemaan esitutkinnan tai oikeudenkäynnin aikana vaikeasti tavoitettava, ole hyväksyttävä

333 Tutkielman tavoin erityisinä edellytyksinä kaikkia PKL 2:5.1:ssa mainittuja neljää kohtaa käsittelevät Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 828-834. Vrt. esim. HE 14/1985 vp, s. 48, jossa todettiin, että ”erityisiä edellytyksiä ovat paon vaara, jälkienpeittämisvaara ja rikollisen toiminnan jatkamisvaara”.

334 Oikeuskirjallisuudessa vaaraedellytyksestä käytetään yleisesti nimitystä paon vaara. Käytän vaaraedellytyksestä tutkielmassa nimitystä karttamisvaara pois lukien Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön liittyvät viittaukset, joiden kohdalla puhun ihmisoikeussopimuksen ja tuomioistuimen käyttämän terminologian mukaisesti paon vaarasta. Katson karttamisvaaran, jota voidaan pitää myös oikeuskäytännössä vakiintuneena käsitteenä, ottavan laajemmin huomioon vaaraedellytyksen sisällään pitämiä eri tekemuotoja. Myös korkein oikeus on käyttänyt vaaraedellytyksestä nimitystä karttamisvaara. KKO 2020:16, kohta 1.

335 RB 24:1:n karttamisvaaraa koskeva sanamuoto on seuraava: ”avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff”.

336 EIT 8.2.2005 Panchenko v. Venäjä, kohta 106.

337 Ks. KKO 2020:16, kohta 18.

338 HE 52/2002 vp, s. 19-20.

vangitsemisen peruste. Lisäksi vangitseminen voi toimia turvaamistoimenpiteenä, jolla *varmistetaan vankeusrangaistuksen täytäntöönpano*.³³⁹ Karttamisvaara voi siten olla käsillä koko rikosprosessin ajan.

Pakkokeinolain sanamuodon perusteella karttamisvaara voidaan jakaa vaaraan *pakoon lähtemisestä* sekä *muulla tavoin tapahtuvasta rikosprosessin karttamisesta*. Pakoon lähtemisellä tarkoitetaan sitä, että epäilty poistuu asuin- tai oleskelupaikaltaan rikosprosessia välttääkseen. Tämän seurauksena epäillyn osallistuminen esitutkintaan, oikeudenkäyntiin tai rangaistuksen täytäntöönpanoon vaikeutuu tai käy jopa mahdottomaksi. Muulla tavoin tapahtuvana karttamisena voidaan pitää sitä, että epäilty poistumatta asuin- tai oleskelupaikaltaan pyrkii karttamaan rikosprosessia.³⁴⁰ Aikaisemman lain esitöissä aihetta käsiteltiin suppeasti toteamalla pakoon lähtemiseen rinnastettavan myös muunlainen esitutkinnan, oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon karttaminen, josta esimerkkinä mainittiin piileskeleminen.³⁴¹ Olennaista on, että epäilty pyrkii tietoisesti välttämään rikosprosessia.³⁴²

4.2.1.2 Henkilökohtaiset olosuhteet

Henkilökohtaisilla olosuhteilla on pakkokeinolakia koskevissa esitöissä tarkoitettu esimerkiksi henkilötietoja, toimeentuloa, työ- tai opiskelupaikkaa, asuntoa ja perhesuhteita.³⁴³ EIT on paon vaaraa arvioidessaan antanut merkitystä esimerkiksi henkilön luonteelle, moraalille, kotipaikalle, ammatille, varallisuudelle, perhesiteille ja yhteyksille siihen maahan, jossa häntä syytetään.³⁴⁴ Oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty huomiota esimerkiksi epäillyn asuntoon, työpaikkaan, perhesuhteisiin, muihin sosiaalisiin sidonnaisuuksiin, persoonallisuuteen sekä aikaisempaan elämään ja käyttäytymiseen.³⁴⁵ Yleisellä tasolla voidaan todeta: mitä kiinteämmät ja tiiviimmät siteet epäillyllä on asuinpaikkaansa, läheisiinsä, työhönsä tai opiskeluunsa, sitä vähemmän jää tilaa karttamisvaaran olemassaololle.³⁴⁶ Toisaalta vankatkaan sosiaaliset sidonnaisuudet eivät poissulje huomattavan karttamisvaaran mahdollisuutta tapauksessa, jossa rikosepäily voi pilata epäillyn sosiaalisen elämän.³⁴⁷

Aloitan karttamisvaaran yksityiskohtaisemman tarkastelun epäillyn aikaisemmasta elämästä ja käyttäytymisestä, koska katson niiden ilmentävän konkreettisia tekoja, joiden valossa karttamisvaaran mahdollista käsillä oloa voitaneen myös luotettavimmin arvioida. Lain soveltamisen kannalta erityisen haastavia ovat kuitenkin tapaukset, joissa varsinaista karttamiseen viittaavaa käyttäytymistä ei ole todettu, mutta epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista on tunnistettavissa seikkoja, joiden voidaan nähdä lisäävän karttamisen mahdollisuutta. Tältä osin käsitelen syvällisem-

339 Ks. Bring–Diesen–Andersson 2019, s. 363. Viranomaisten työn helpottaminen ei ole riittävä vangitsemisen peruste.

340 Bring–Diesen–Andersson 2019, s. 362, Tirkkonen 1972, s. 15 ja Virolainen 1999, s. 361.

341 HE 14/1985 vp, s. 49. Lindberg mainitsee tästä esimerkkinä ”maan alle painumisen”. Lindberg 2018, s. 198.

342 Ekelöf–Andersson–Bellander–Bylund–Edelstam–Pauli 2018, s. 53.

343 HE 252/2016 vp, s. 38. Näihin voitaneen tukeutua tässä yhteydessä, koska pakkokeinolakien esitöissä asiasta ei ole lausuttu.

344 EIT 4.10.2005 Becciev v. Moldova, kohta 58. Ks. myös KKO 2020:16, kohta 11 ja sen yhteydessä viitattu ratkaisut EIT 24.7.2012 Grishin v. Venäjä, kohdat 142-143, EIT 28.11.2017 Merabishvili v. Georgia, kohta 222 ja EIT 26.6.2018 Lakatos v. Unkari, kohta 62.

345 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Lindberg 2018, s. 199. Myös Fredman on todennut epäillyn elämäntilanteen merkitykselliseksi karttamisvaaraa arvioitaessa. Fredman 2013, s. 465.

346 Halijoki 2001a, s. 213 ja Lindberg 2018, s.199. Lindberg on antanut karttamisvaaraa vähentävänä seikkana lisäksi merkitystä epäillyn mahdollisille voimakkaille taloudellisille syille pysyä paikkakunnalla.

347 Lindberg 2018, s. 199.

min epäillyn asuinolosuhteiden ja ulkomaisten siteiden merkitystä. Lopuksi tarkastelen vielä epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden ulkopuolelle jääviä muita asiassa merkityksellisiksi katsottavia seikkoja.

4.2.1.2.1 Aikaisempi elämä ja käyttäytyminen

Oikeuskirjallisuudessa karttamisvaaran on katsottu olevan selvästi läsnä, mikäli epäilty on *tavattu pakenemasta, yrittänyt paeta, tehnyt pakovalmisteluja tai ilmaissut pakoaikeensa*.³⁴⁸ Selvimmillään karttamisvaaran voitaneen katsoa olevan käsillä tapauksessa, jossa epäilty on jo kertaalleen karannut tutkintavankeudesta.³⁴⁹ Indisi-
oita karttamisvaarasta voivat olla esimerkiksi tiedot siitä, että epäilty on varannut matkan tai ajanut alas liiketoimintaansa. On kuitenkin otettava huomioon, että epäillyllä voi olla hyväksyttäviäkin syitä poistua paikkakunnalta. Tällaisia voivat olla esimerkiksi työmatkat ja suunnitellut lomamatkat, joskin niidenkin kohdalla voi olla läsnä konkreettinen vaara tilanteen hyödyntämisestä.³⁵⁰

Esimerkkinä karttamiseen viittaavasta käyttäytymisestä on mainittu *ulkonäön muuttaminen*, joka voi tapahtua esimerkiksi naamioitumalla tuntemattomaksi tai käyttämällä valeasua.³⁵¹ Mainittujen tilapäisten muutosten sijasta kyse voi olla myös pysyvistä ulkonäköön kohdistuvista muutoksista. Epäilty voi pyrkiä muuntamaan ulkonäköään esimerkiksi plastiikkakirurgiaa käyttämällä tai poistamalla fyysisiä tuntomerkkejä kuten esimerkiksi arpia tai tatuointeja.³⁵² Myös *väärien henkilötietojen esittämisen* on katsottu viittaavan karttamisvaaraan.³⁵³ Mielestäni tällaiselle käyttäytymiselle voidaan antaa painavaa karttamisvaaran puolesta puhuvaa vaikutusta, koska käyttäytymiselle on vaikea nähdä muuta perustetta kuin karttamistar-
koitus. Vastaavasti karttamisvaaraa voi nähdäkseni puoltaa etenkin *väärennettyjen* mutta myös *toiselle henkilölle kuuluvien henkilöllisyystodistuksien tai matkustusasi-
akirjojen hallussapito*.

Karttamisvaaran arvioinnissa voidaan antaa merkitystä sille, miten epäilty on aikaisemmin reagoinut häneen kohdistuviin rikosepäilyihin. Jos seurauksena on ollut epäillyn toimesta tapahtuva vältteleminen, tämä voidaan ottaa huomioon karttamisvaaraa puoltavana tekijänä. Toisaalta jos epäilty on aiemmin osoittanut selvästi tahtonsa osallistua rikosprosessiin mahdollisista tulevista seuraamuksista riippumatta, tämä tulee ottaa huomioon karttamisvaaraa vastaan puhuvana seikkana.³⁵⁴ Karttamisvaaran puolesta puhuu esimerkiksi epäillyn *esitutkintaan saapumatta jättämi-*

348 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830.

349 Ks. esim. päätökset H74/K327. Tapauksessa syyttäjä oli perustellut karttamisvaaraa sillä, että epäilty oli jo kertaalleen kotietsinnän yhteydessä karannut tutkintavankeudesta noin viikon ajaksi. Molemmat tuomioistuimet olivat katsooneet karttamisvaaran olleen käsillä.

350 Ks. Lindberg 2018, s. 200.

351 Bring–Diesen–Andersson 2019, s. 362, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830. Ks. myös Tirkkonen 1972, s. 16.

352 Lindberg 2018, s. 198. Ks. myös Westerlund 2007, s. 48.

353 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830. Oikeuskäytännössä useita kertoja tapah-
tunutta väärien henkilötietojen esittämistä oli käytetty karttamisvaaran perusteena. Päätös K251.

354 Lindberg 2018, s. 199. Vastaavasti voitaneen suhtautua tapaukseen, jossa epäilty ei ole koskaan aikaisem-
min jättänyt saapumatta tuomioistuimeen. Ks. Halijoki 2001a, s. 213. Tässä yhteydessä voidaan myös
pohtia, miten tulisi suhtautua väitteeseen, jonka mukaan epäilty on tullut tietoiseksi häneen kohdistuvasta
rikosepäilystä jo hyvissä ajoin ennen vangitsemiskäsittelyä, mutta ei tästä huolimatta ole pyrkinyt kartta-
maan häneen mahdollisesti kohdistuvia esitutkintatoimenpiteitä. Nähdäkseni epäillyn tietoisuus itseensä
kohdistuvasta rikosepäilystä on kuitenkin altis erilaisille epävarmuuksille. Toisin sanoen epäilty voinee
vain harvoin olla täysin varma, että hänet tullaan asiassa ottamaan kiinni, vaikka hän pitäisi sitä mahdolli-
sena vaihtoehtona. Epävarmuuden vielä vallitessa kynnys lähteä pakoon tai muuten vältellä rikosproses-
sia lienee lähtökohtaisesti korkealla.

nen³⁵⁵, joskin arvioinnissa on nähdäkseni syytä ottaa huomioon tapa, jolla epäilty on esitutkintaan kutsuttu³⁵⁶. Vielä voimakkaampi vaikutus epäillyn käyttäytymiselle voidaan antaa tapauksessa, jossa epäilty *ei haastehakemuksen tiedoksiannosta huolimatta ole saapunut oikeudenkäyntiin*.³⁵⁷ Kuitenkaan pelkkä epäily siitä, että epäilty ei noudattaisi kutsua saapua kuulusteluun tai pääkäsittelyyn, ei ole riittävä peruste karttamisvaaralle.³⁵⁸ Jonkinlaista painoa voidaan antaa myös henkilön mahdollisille *etsintäkuulutuksille*.³⁵⁹ Katson kuitenkin, että etsintäkuulutusten kohdalla ratkaisevassa asemassa ovat niiden taustalla olleet syyt.³⁶⁰ Oikeuskirjallisuudessa karttamisvaaraa puoltavana tekijänä on mainittu epäillyn *syytä ilmoittamatta tapahtuva poissaolo työpaikalta*.³⁶¹ Nähdäkseni mainittua voidaan pitää merkinä karttamisvaarasta, vaikka työpaikalle tai ammatille taikka niiden puuttumiselle tai säännöllisyydelle ei ole nykyään annettavissa karttamisvaaraa arvioitaessa sitä merkitystä, mikä niillä on joskus aikaisemmin ollut.³⁶²

Oikeuskäytännössä karttamiseen viittaavaksi käyttäytymiseksi oli todettu tapaus, jossa epäilty ei ollut tullut avaamaan asuntonsa ovea, vaikka hänen oli täytyntä olla tietoinen siitä, että esitutkintaviranomainen oli tavoitellut häntä toistuvasti ja eri menetelmiä käyttäen.³⁶³ Kuitenkaan se, että epäilty oli aikaisemmin omannut vastahakoisen tai aggressiivisen asenteen, ei sellaisenaan ollut osoittanut karttamisvaaraa.³⁶⁴ Karttamisvaaraa oli katsottu puoltaneen *matkustuskiellon rikkominen* siten, että epäiltyä ei ollut tavoitettu eikä hän edes ollut tosiasiallisesti tavoitettavissa osoitteesta, jonka hän oli matkustuskieltoa varten ilmoittanut.³⁶⁵ Vastaavalla tavalla oli suhtauduttu tapaukseen, jossa koepäätöksessä ollut epäilty oli *erehdyttänyt ehdon-alaisvalvojia* ilmoittamalla olevansa ulkomailla, vaikka olikin ollut Suomessa.³⁶⁶ Lisäksi karttamisvaara oli ollut herkästi käsillä, jos epäilty oli *maahantulokiellossa*.³⁶⁷

355 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830, Kainulainen 1998, s. 29 ja Virolainen 1999, s. 361.

356 Velvollisuus saapua esitutkintaan (ETL 6:1) ilmoitetaan tavanomaisesti joko postitse lähetettävällä tai epäillylle henkilökohtaisesti annettavalla kutsulla. Nähdäkseni postitustapauksissa on syytä jollakin tavalla varmistua siitä, että kutsu on myös tavoittanut epäillyn. Vaille huomiota ei siten tulisi jättää sitä vaihtoehtoa, että epäilty ei välttämättä ole edes tullut tietoiseksi esimerkiksi kuulustelun ajankohdasta. Ks. myös Lindberg 2018, s. 200 lähteineen.

357 Ks. Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Kainulainen 1998, s. 29. Ks. laillisesta esteestä OK 12:28. Oikeuskäytännöstä voidaan mainita päätökset K14/H68 (vakiolause). Käräjäoikeus oli perusteluissaan todennut, että epäillylle oli annettu haastehakemus tiedoksi, mutta hän ei ollut noudattanut kutsua saapua henkilökohtaisesti vuonna 2009 pidettäväksi määrättyyn oikeudenkäyntiin. Molemmat tuomioistuimet olivat katsoneet karttamisvaaran olleen käsillä.

358 Ekelöf–Andersson–Bellander–Bylund–Edelstam–Pauli 2018, s. 53. Tällaisessa tapauksessa epäilty voidaan tarvittaessa noutaa kuulusteluun tai pääkäsittelyyn.

359 Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 14 ja Virolainen 1999, s. 373.

360 Epäillyn ollessa vailla vakinaista asuin- tai postiosoitetta erilaisia toimenpide- tai tiedoksiantopyyntöjä voinee kertyä herkästi etsintäkuulutusten muodossa. Nämä eivät kuitenkaan sinänsä osoita karttamisvaaran lisääntymistä. Etsintäkuulutukset voivat olla seurausta myös virheelliseen osoitteeseen lähetetyistä tai muuten epäillyn tietoon tulematta jääneistä kutsuista tai tiedoksiannoista.

361 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Virolainen 1999, s. 361.

362 Tämä oli myös selvästi havaittavissa oikeustapausaineistosta. Tirkkonen on aikanaan katsonut karttamisvaaran olevan suurempi, jos epäillyllä ei ole ”pysyvää tointa tai ammattia”. Tirkkonen 1972, s. 14 alaviite 16. Myös vangitsemisvaatimuksissa oli 1990-luvulla vedottu karttamisvaaran perusteena säännöllisen työn puuttumiseen. Kainulainen 1998, s. 29.

363 EOAK/6888/2017.

364 EOAK/379/4/07.

365 Päätökset K320/H45 (vakiolause).

366 Päätökset K26/H19 (vakiolause). Käräjäoikeuden mukaan epäillyn käyttäytymisestä oli pääteltävissä, ettei hän vapaaksi päästessään aio olla viranomaisten kanssa yhteistyössä. Tällä perusteella käsillä ollut karttamisvaara oli katsottu käräjäoikeuden toimesta poistuneeksi noin kuuden viikon kuluttua. Päätökset K31/H24 (vakiolause).

367 Päätös K251.

tai *luovutettu Suomeen* syyttäjän pyynnöstä³⁶⁸. Mielestäni oikeuskäytännöstä esille nostettuja seikkoja voidaan pitää seikkoina, joihin karttamisvaaraa arvioitaessa voidaan perustellusti nojata.

Voidaan kysyä, mikä merkitys epäillyn aikaisemmalle elämälle ja käyttäytymiselle tulisi antaa, jos hänen nykyiset henkilökohtaiset olosuhteensa ovat vakaat. Aikaisemmasta tutkimuksesta ilmeni, että epäiltyjen avustajat olivat kritisoineet poliisia siitä, ettei epäillyn olosuhteissa tapahtuneita muutoksia ollut otettu huomioon.³⁶⁹ Nähdäkseni aikaisempi tältä osin epäsuotuisaksi katsottava elämä tai käyttäytyminen eivät oikeuta jättämään huomiotta nykyistä mahdollisesti muuttunutta ja kiinteitä siteitä sisältävää elämäntilannetta. Siten arviointihetkellä vallitseville henkilökohtaisille olosuhteille voidaan antaa lähtökohtaisesti painava vaikutus. Perusteltuna ei voitane pitää myöskään sitä, että arvioinnissa otettaisiin – ainakaan ilman erityisiä perusteita – huomioon useiden vuosien takaisia tapahtumia.³⁷⁰

4.2.1.2.2 Asuinolosuhteet

Lähtökohta on, että *yksistään kiinteän asuinpaikan puuttuminen ei perusta paon vaaraa*.³⁷¹ Näin oli katsottu myös oikeuskäytännössä: epäillyn vakinaisen asunnon puuttuminen ei ollut muodostanut karttamisvaaraa tapauksessa, jossa karttamisesta ei ollut esitetty muuta selvitystä.³⁷² Myöskään sitä, että epäillyllä on ainoastaan poste restante- tai postilokero-osoite, ei voida sinänsä pitää merkinä karttamisvaarasta.³⁷³ Toisaalta vakinainen asunto on voimakkaasti karttamisvaaraa vastaan puhuva peruste.³⁷⁴ Karttamisvaaraa puoltavana toimintana voidaan pitää tilannetta, jossa epäilty on tarkoituksellisesti pyrkinyt luomaan asuinolosuhteistaan *tosiasiallista asumista vastaamattoman kuvan*. Esimerkkinä voidaan mainita tapaus, jossa epäilty on ilmoittanut väestötietojärjestelmään vakinaiseksi osoitteekseen asuinosoitteen, jossa hän ei ole tosiasiallisesti asunut. Oikeuskäytännössä karttamisvaaraa oli perusteltu esimerkiksi *osoitetietojen ilmoittamatta jättämisellä*.³⁷⁵ Tosiasiallisesta asumisesta poikkeavat ilmoitukset tai ilmoittamatta jättämiset eivät ole harvinaisia, koska rikoksia tekevä henkilö yleensä pyrkinee, tavoittamisensa vaikeuttamisen lisäksi, myös ehkäisemään esitutkintaviranomaisten muiden toimenpiteiden, kuten esimerkiksi kotietsintöjen, suorittamista hänen tosiasialliseen asuinosoitteeseensa.³⁷⁶

Oikeuskirjallisuudessa karttamisvaaraan on katsottu viittaavan, jos epäiltyä ei tavoiteta asunnostaan.³⁷⁷ Vaikka epäillyn tavoittaminen tämän asunnosta olisi haasteellista, karttamisvaaran perusteena tähän on nähdäkseni syytä suhtautua maltillisesti. Oikeuskäytännössä esitutkintaviranomaisen tarkemmin määrittelemättömät tuloksettomiksi jääneet tavoitteluyritykset eivät olleet muodostaneet karttamisvaa-

368 Päätökset K10/H41 (vakiolause), K14/H68 (vakiolause), K232 ja K310.

369 Kainulainen 1998, s. 29.

370 Vapauden rajoittamisen mahdollistavia säännöksiä on tulkittava ahtaasti. Virolainen–Vuorenperä 2017, s. 235. Ks. myös Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohta 37.

371 EIT 15.2.2005 Sulaoja v. Viro, kohta 64.

372 Päätös K256. Tämä oli ainoa ratkaisu, jossa karttamisvaara oli yritetty perustaa yksistään siihen, että epäillyllä ei ollut vakinaista asuntoa.

373 Lindberg 2018, s. 200.

374 Näin myös Tirkkonen 1972, s. 14 alaviite 16.

375 Päätös K324.

376 Toisaalta arvioinnissa on nähdäkseni otettava huomioon järjestelyn merkitys nimenomaan karttamisen todennäköisyyden näkökulmasta. Epäilty on voinut ilmoittaa väestötietojärjestelmään olevansa vailla vakinaista asuntoa, mutta tosiasiallisesti hänellä on vakinaiseksi katsottava asuinosoite. Tällöin – tapauksesta ja järjestelyn tarkoituksesta riippuen – asian merkitys karttamisvaaraa koskevaan arvioon voinee olla arvioitavissa jopa väestötietojärjestelmästä ilmenevää tietoa vähäisemmäksi.

377 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Virolainen 1999, s. 373.

raa.³⁷⁸ Katsonkin, ettei ainakaan yksittäisiä lyhyen ajan sisällä tapahtuneita tuloksettomia tavoittelukertoja voida sellaisenaan pitää juurikaan karttamisvaaraa puoltavana tekijänä.³⁷⁹

Voidaan kysyä, onko karttamisvaara perustettavissa yksistään epäillyn ulkomaila asumisen varaan. Erityisesti lain esitöissä toisessa yhteydessä lausuttu huomioon ottaen vastauksen voidaan katsoa olevan kielteinen.³⁸⁰ Oikeustapausaineistossa oli yksi tapaus, jossa oli erikseen todettu, ettei karttamisvaaraa voitu perustella pelkästään epäillyn ulkomailla asumisella.³⁸¹ Vaikka *karttamisvaaraa ei nähdäkseen voida perustaa yksistään epäillyn ulkomailla asumisen varaan*, tällä on perinteisesti ollut huomattavaa painoarvoa karttamisvaaraa puoltavana tekijänä. Oikeuskäytännössä karttamisvaara oli ollut käsillä tapauksissa, joissa ulkomaalaisen epäillyn tosiasiallinen *koti- ja oleskelupaikka oli tuntematon*³⁸² tai *epäselvä*³⁸³. Karttamisvaaraa *ei ollut poistanut tutkintavankeuden aikana ulkomailta Suomeen tehty osoitteenmuutos*.³⁸⁴

4.2.1.2.3 Ulkomaiset siteet

Henkilökohtaisia olosuhteita arvioidessa merkitystä voidaan antaa myös sille, sijaitsevatko henkilön siteet Suomessa vai ulkomailla. Epäillyn ollessa vakinaisesti ulkomailla asuva henkilö, siteet Suomeen saattavat olla varsin väljät tai niitä ei välttämättä ole lainkaan, jolloin epäillyn Suomessa sijaitseviin henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyviä seikkoja, joihin voitaisiin tukeutua karttamisvaaraa vastaan puhuvina, on yleensä vähän tai ei ollenkaan. Vaikka arviointiin saatavissa oleva selvitys voi yksittäistapauksissa olla niukkaa, olen edellä todennut, että karttamisvaaraa ei tule perustaa yksistään ulkomailla asumisen varaan. Nähdäkseen voidaan kuitenkin katsoa, että karttamisvaara on lähtökohtaisesti *suuri sellaisen ulkomailla asuvan henkilön kohdalla, jolla ei ole siteitä Suomeen tai kyseiset siteet ovat heikot*.³⁸⁵ Oikeuskäytännössä niukastakin selvityksestä oli saattanut muodostua karttamisvaaran perustava kokonaisuus. Näin oli ollut esimerkiksi tapauksessa, jossa epäilty oli vailla Suomessa olevaa asuntoa, olinpaikkaa ja Suomeen liittyviä sitei-

378 Päätös K150. Asiassa oli hakijan toimesta tuotu esille, että epäillyn tavoittaminen oli ollut «jo pitkään haastavaa». Puolustus oli vedonnut siihen, ettei karttamista osoita epäillyn poissaolo asunnoltaan juuri silloin, kun poliisi häntä oli sieltä yrittänyt tavoittaa. Päätöksestä ei ilmennyt hakijan ilmoittaneen tavoitteluyritysten tarkempaa lukumäärää tai ajankohtia.

379 Vapauden rajoittamisen mahdollistavia säännöksiä on tulkittava ahtaasti. Virolainen–Vuorenperä 2017, s. 235. Ks. myös Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohta 37.

380 Hallituksen esityksessä on kvalifioitua paonvaaraa käsiteltäessä todettu, ettei henkilöä voida pidättää yksistään ulkomailla asumisen perusteella. HE 222/2010 vp, s. 248.

381 Päätös H85. Ratkaisun osalta on syytä ottaa huomioon, että tapauksessa epäillyllä oli Virossa asunto, perhe ja yritys eli painavia karttamisvaaraa vastaan puhuvia seikkoja. Lisäksi epäillyistä rikoksista oli kullunut noin seitsemän vuotta. Ratkaisun perustelut olivat ristiriitaiset, koska hovioikeus oli ensin todennut, ettei karttamisvaaraa voitu perustella vain Virossa asumisella. Tämän jälkeen hovioikeus oli kuitenkin jatkanut perusteluita toteamalla, että ”epäillyn rikoksen vakavuus tai siitä mahdollisesti seuraava rangaistus ei yksin riitä osoittamaan karttamisvaaraa”. Toisin kuin kärjäoikeus hovioikeus ei ollut tarkastellut Virossa asumisen ja odotettavissa olevan rangaistuksen merkitystä yhdessä. Kärjäoikeus oli katsonut karttamisvaaran olleen käsillä, koska epäillyllä ei ollut ”minkäänlaisia kiinnekohtia Suomeen” ja odotettavissa oli ”pitkähkö vankeusrangaistus”. Päätös K87.

382 Päätös K232.

383 Päätökset K10/H41 (vakiolause). Liettualaisen epäillyn osoite Iso-Britanniassa, josta hänet oli luovutettu, ei ollut tiedossa. Toisessa tapauksessa Viron kansalainen, joka oli ilmoittanut asuin- ja työpaikakseen Sveitsin, oli otettu kiinni Hollannissa kansainvälisen pidätysmääräyksen perusteella. Päätös K310.

384 Vaasan hovioikeus 30.9.2019 päätös nro 390.

385 Ks. Lindberg 2018, s. 199 ja ratkaisu NJA 2016, s. 1024. Högsta domstolen katsoi ratkaisussa, että Liettuun kansalaisen, joka oli tuomittu kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen huumausainerikoksesta väliaikaisen Ruotsissa oleskelunsa yhteydessä, karttamisvaara oli niin konkreettinen, ettei vangitsemispäätöstä tullut kumota.

tä.³⁸⁶ Karttamisvaaraa oli katsottu puoltavan myös epäillyn tekemä ilmoitus siitä, että hän poistuu Suomesta kotimaahansa, jos pääsee vapaaksi.³⁸⁷ Nähdäkseni tältä osin tulisi kuitenkin arvioida sitä, *mikä merkitys epäillyn kotimaahan poistumisella on rikosprosessin kannalta*. Tähän liittyen voidaan mainita, että puolustus oli useissa tapauksissa vedonnut siihen, että epäilty saataisiin tarvittaessa eri maiden välisellä viranomaisyhteistyöllä Suomeen osallistumaan esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin. Tähän oli oikeuskäytännössä kuitenkin suhtauduttu kielteisesti.³⁸⁸ Esitetyillä seikoilla lienee juurensa ratkaisussa KKO 2014:29, joka liittyy kvalifioituun paonvaaraan ja jota käsitellään tutkielmassa jäljempänä.³⁸⁹

Ulkomaisten siteiden merkitystä arvioitaessa vaikutusta voitaneen antaa ainakin sille, *kuinka kauan epäilty on oleskellut Suomessa*. Mitä nopeammin maahan saapumisesta rikosepäilyt ajoittuvat, sitä perustellummin karttamisvaaran voitaneen katsoa olevan käsillä.³⁹⁰ Esimerkiksi ulkomailta Suomeen kohdistuvalle liikkuvalla rikollisuudelle on luonteenomaista, että rikoksenteelijät pyrkivät toteuttamaan rikokset lyhyen ajan sisällä maahantulosta, ja tekijöiden maasta poistuminen tapahtuu pikaisesti tekojen jälkeen kiinnijäämisriskin noustua. Suomessa oleskelun tarkoituksena on yksinomaan rikosten tekeminen ja tavoitteena on rikosten onnistumisen lisäksi nimenomainen rikosprosessin välttäminen. Tällaisissa tapauksissa karttamisvaaraa vastaan puhuvia seikkoja ei liene juuri käsillä. Yleisellä tasolla voitaneen todeta, että mitä pidempään henkilö on ollut Suomessa, sitä enemmän hänelle lienee muodostunut Suomessa olevia siteitä, joilla voi olla merkitystä ulkomaisia, karttamisvaaraa puoltavia siteitä vastaan puhuvina. Toisaalta rikosepäilyn ollessa vakava edes useiden vuosien pituinen Suomessa asuminen ei välttämättä poista karttamisvaaraa, jos sen tueksi on esitettävissä muuta selvitystä.³⁹¹

On huomattava, että ulkomaiset siteet karttamisvaaran perusteena *eivät rajoitu vain ulkomailla asuvien siteisiin ulkomaille*. Oikeuskirjallisuuden mukaan karttamisvaaraa arvioitaessa voidaan tältä osin ottaa huomioon esimerkiksi *epäillyn ulkomailla sijaitsevat asunnot ja muu omaisuus, hyvä taloudellinen tilanne, kielitaito, aikaisempi asuminen tai opiskelu ulkomailla, muista syistä johtuvat yhteydet ulkomaille sekä muut valmiudet, joilla voi olla merkitystä kykyyn pysyä ulkomailla*.³⁹² Oikeuskäytännössä karttamisvaaran perusteina oli käytetty myös Suomessa vakinaisesti asuvien epäiltyjen ulkomaisia siteitä. Tällaisia siteitä olivat olleet esimer-

386 Päätös K205. Näistä Suomessa olevan asunnon puuttumista oli käytetty ulkomailla asuvien epäiltyjen kohdalla karttamisvaaran perusteena useissa tapauksissa yhdessä muiden karttamisvaaraa puoltavien seikkojen kanssa. Päätökset K220, K221, K222, K251, K279 ja K338. Vielä tarkempaa määritelmää, jonka mukaan epäilyllä ei ollut ”väestörekisteriin merkittyä vakituista osoitetta Suomessa”, oli käytetty ratkaisussa K318.

387 Päätökset K174 ja K279. Ensin mainitussa epäillyn kotimaa oli Espanja ja jälkimmäisessä Tšekki.

388 Esim. päätökset H7, K238 ja K261. Päätöksessä K39 käräjäoikeus oli kiinnittänyt huomiota esitutinnan vaiheeseen ja todennut, ettei sinänsä tehokas ja toimiva rikosoikeudellinen yhteistyö luovutusasioissa Ruotsin kanssa ollut riittävän nopea keino tutinnan turvaamiseksi, kun esitutinnan valmistuminen ja syyteharkinta eivät olleet lähellä. Ks. tapaukseen liittyen myös päätös H32 (vakiolause).

389 Ks. tutkielman luku 4.4.

390 Esimerkiksi päätöksessä K338 oli erikseen mainittu, että rikosepäilyt olivat tapahtuneet noin kolmen viikon kuluttua epäillyn Suomeen saapumisesta.

391 Oikeuskäytännöstä voidaan tältä osin mainita päätös K349. Rikosepäily oli törkeä huumausainerikos. Epäilty oli Iso-Britannian kansalainen, jolla oli kertomansa mukaan ollut Suomessa koti viimeiset kuusi vuotta. Vangitsemisvaatimuksen esittäjä oli istunnossa perustellut karttamisvaaraa epäilyllä Suomessa olevasta vakituisesta asunnosta huolimatta henkilön Ison-Britannian kansalaisuudella ja sillä, että tämä oli kertonut pelkäävänsä toimeksiantajaa. Lisäksi vaatimuksen esittäjä oli todennut yleisluonteisesti, että ”mikään ei estä A:ta poistumasta kotimaahansa”. Käräjäoikeus oli katsonut karttamisvaaran olleen käsillä.

392 Lindberg 2018, s. 199.

kiksi *ulkomailla sijaitsevat asunnot*³⁹³, *varojen siirtäminen ulkomaille*³⁹⁴, *lukuisat ulkomaan matkat*³⁹⁵, *aviomiehen ulkomaiset siteet*³⁹⁶ ja *pidempikestoinen ulkomailla oleskelu*³⁹⁷. Katsoisin kuitenkin, että etenkin lukuisat ulkomaan matkat mutta myös pidempikestoinen ulkomailla oleskelu ovat seikkoja, joiden merkitystä on syytä tarkastella hyvin tapauskohtaisesti eikä niiden merkitys ole lähtökohtaisesti rinnastettavissa muihin edellä mainittuihin seikkoihin.³⁹⁸

4.2.1.2.2 Muut seikat

Edellä on käsitelty epäillyn henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyviä seikkoja. Käsittelemättä ovat vielä säännöksessä mainitut muut seikat. Näiden osalta voidaan ensin näkin mainita, että paon vaaran on katsottava *vähenevän vapaudenriiston jatkuessa*. Syynä tähän on se, että vapaudenmenetyksaika vähennetään mahdollisesta tuomiosta, jolloin myös houkutus paeta on katsottava pienemmäksi.³⁹⁹ EIT:n oikeuskäytännössä on lisäksi todettu, että karttamisvaaraa ei voida perustella yksistään epäillyn rikoksen *vakavuudella* tai siitä *odotettavissa olevan rangaistuksen ankaruudella*.⁴⁰⁰ Näistä odotettavissa olevan rangaistuksen merkitystä karttamisvaaraa arvioitaessa on käsitelty tuoreessa korkeimman oikeuden päätöksessä, joka koski tapausta, jossa alemmat tuomioistuimet olivat pitäneet A:n edelleen vangittuna pääkäsitteilyn jälkeen tuomion antamiseen saakka perustaan karttamisvaaran yksistään odotettavissa olevaan rangaistukseen, vaikka A oli esittänyt useita karttamisvaaraa vastaan puhuvia vastatosiseikkoja.⁴⁰¹ Korkein oikeus toisti sen EIT:n vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenevän seikan, *ettei pelkästään odotettavissa olevan rangaistuksen pituus ole riittävä peruste vangittuna pitämiselle* kiinnittäen samalla huomiota myös siihen, *ettei alempien oikeuksien päätöksissä ollut otettu asiaa arvioitaessa kantaa A:n esittämien vastatosiseikkojen merkitykseen*.⁴⁰²

Edellä lausuttu ei tietenkään poista sitä, etteikö rikoksen vakavuudella ja siitä odotettavissa olevalla rangaistuksella olisi tapauskohtaisesti merkittäväkin karttamisvaaraa puoltava vaikutusta. Lähtökohtaisesti voidaan todeta: mitä törkeämpi rikos, sitä suurempi karttamisvaara.⁴⁰³ Tämä on perusteltavissa sillä, että rikoksen vakavuus on läheisesti yhteydessä rikoksesta odotettavissa olevaan rangaistukseen ja sen lajiin. Näin ollen epäillylle voi törkeän rikoksen kohdalla syntyä *pakoilemisintressi*.⁴⁰⁴ Oikeuskäytännössä useissa päätöksissä oli annettu merkitystä *odotetta-*

393 Päätökset K5/H7 (vakiolause).

394 Päätökset K2/H5 (vakiolause).

395 Päätös K100. Samaa tapausta koskevassa päätöksessä K155 oli todettu, ettei yksistään aikaisempi matkustelu osoita karttamisvaaraa.

396 Päätökset K2/H5 (vakiolause).

397 Päätökset K378/H95 (vakiolause).

398 Vapauden rajoittamisen mahdollistavia säännöksiä on tulkittava ahtaasti. Virolainen–Vuorenperä 2017, s. 235. Ks. myös Pellonpää–Gullans–Pölonen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohta 37.

399 EIT 27.6.1968 Neumeister v. Itävalta, kohta 10. Ks. myös Lindberg 2018, s. 200 lähteineen.

400 EIT 22.5.2012 Idalov v. Venäjä, kohta 145.

401 KKO 2020:16. Tapauksessa oli kysymys epäillystä törkeästä huumausainerikoksesta, jossa mahdolliseksi rangaistukseksi oli arvioitu selvästi yli kahden vuoden vankeusrangaistus. Karttamisvaaraa vastaan puhuvia seikkoja olivat A:n ikä (19 vuotta), Suomen kansalaisuus, vain Suomessa sijaitsevat kiinteät perhesuhteet ja Suomessa sijaitseva vakituinen koti.

402 Ratkaisun kohdat 17 ja 20. Nähdäkseni A:n esittämät vastatosiseikat puhuivat voimakkaasti karttamisvaaraa vastaan.

403 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830, Lindberg 2018, s. 198 ja Tirkkonen 1953, s. 18. Ks. oikeuskäytännöstä päätökset K274 ja K378/H95 (vakiolause).

404 Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 14.

vissa olevalle⁴⁰⁵ tai vaaditulle⁴⁰⁶ rangaistukselle. Mainittujen seikkojen merkitys oli korostunut erityisesti vangitsemispäätöksissä, jotka oli annettu pääkäsitteilyn jälkeen mutta ennen tuomion antamista. Oikeustapausaineistossa oli myös päätöksiä, joissa karttamisvaara oli perustettu yksistään odotettavissa olevan rangaistuksen ankaruuteen.⁴⁰⁷ Kysymys ei ollut kuitenkaan yleisestä käytännöstä.

Karttamisvaaraa arvioitaessa itsenäistä merkitystä voidaan nähdä myös epäillyn rikoksen *laadulla*.⁴⁰⁸ Esimerkiksi talous- ja huumausainerikoksien kohdalla voitaneen katsoa varteenotettavaksi mahdollisuus siitä, että epäilty on siirtänyt rikoksella saatua varallisuutta ulkomaille tai hänellä on mahdollisuus käyttää tätä varallisuutta ulkomailta.⁴⁰⁹ Jos tästä on selviä viitteitä, karttamisvaara voinee olla katsottavissa suuremmaksi myös sellaisten epäiltyjen kohdalla, joiden kiinteät sietet kohdistuvat Suomeen. Toisaalta rikoksen laatu voidaan nähdä karttamisvaaraa vähentävänä tekijänä. Oikeuskirjallisuudessa näin on todettu ainakin parisuhdeväkivallasta.⁴¹⁰ Oikeuskäytännössä teon laadulle oli annettu karttamisvaaran puolesta puhuvaa merkitystä huumausainerikosten lisäksi myös törkeän laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvässä rikoskokonaisuudessa.⁴¹¹

4.2.2 Sotkemisvaara

4.2.2.1 Yleistä

*Sotkemisvaara*⁴¹² – josta käytetään yleisesti myös nimityksiä *jälkienpeittäminen*⁴¹³, *kolhuusio*⁴¹⁴ ja *vaikeuttamisvaara*⁴¹⁵ – on PKL 2:5.1:n 2 b-kohdan mukaan käsillä, jos epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla,

405 Päätökset K155, K232 ja K265, K274 ja K309/H2 (vakiolause). Päätöksessä K265 käräjäoikeus oli todennut, että «teon törkeyden perusteella odotettavissa oleva vankeusrangaistus on yli kaksi vuotta vankeutta». Lausuma on mielenkiintoinen, koska se herättää kysymyksen, oliko epäillystä teosta odotettavissa oleva yli kahden vuoden vankeusrangaistus mainittu päätöksessä siitä syystä, että RL 6:9:n mukaan yli kahden vuoden vankeusrangaistusta ei voida määrätä ehdolliseksi. Jos tuomitun rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tuomioistuin voi PKL 2:12:n mukaisesti määrätä tuomitun pidettäväksi edelleen vangittuna ilman muita edellytyksiä.

406 Päätökset K288/H91 (vakiolause). Syyttäjä oli vaatinut vastaajalle 10 vuoden vankeusrangaistusta. Päätöksissä K378/H95 (vakiolause) käräjäoikeus oli perusteluissaan todennut, että vastaajalle oli vaadittu ”huomattavan pitkää vankeusrangaistusta”. Päätöksissä K320/H45 (vakiolause) käräjäoikeus oli todennut karttamisvaaran olevan käsillä ”syyttäjän rangaistusvaatimuksen pituus huomioon”. Syyttäjän esittämä rangaistusvaatimus (yli viisi vuotta vankeutta) oli otettu huomioon myös päätöksissä K47/H40 (vakiolause).

407 Päätös K182: ”Mahdollisesti odotettavissa olevan rangaistuksen uhka antaa synn epäillä paon- ja karttamisvaaraa”. Myös samaa tapausta koskevilla päätöksissä K204, K218 ja K242 karttamisvaara oli perustettu pelkästään odotettavissa olevaan rangaistukseen.

408 Myös Tirkkosen mukaan rikoksen erityiselle laadulle – esimerkiksi sille, että rikos on varallisuusrikos – voitiin antaa vaikutusta karttamisvaaraa arvioitaessa. Tirkkonen 1953, s. 18.

409 Päätöksissä K235 ja K236, joiden rikosepäilyt koskivat törkeää huumausainerikosta ja huumausainerikosta, käräjäoikeus oli todennut teon laadun yhdeksi karttamisvaaraa puoltavaksi seikaksi.

410 Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 233.

411 Päätös H34.

412 Käytän vaaraedellytyksestä korkeimman oikeuden tavoin nimitystä sotkemisvaara. KKO 2019:99, kohta 6 ja KKO 2020:16, kohta 1.

413 HE 14/1985 vp, s. 49, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Virolainen 1999, s. 372.

414 Halijoki 2001a, s. 222, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Virolainen 1999, s. 365.

415 Vaikeuttamisvaaraa voidaan pitää oikeuskäytännössä vakiintuneena käsitteenä.

muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa.⁴¹⁶ Rikoksen selvittämisen vaikeuttaminen voi siten kohdistua niin todistusaineistoon kuin asiaan liittyviin henkilöihin. Kysymys on yleensä *epälojaaleista toimista*, joiden tarkoituksena on pyrkiä estämään materiaalisesti oikeiden tutkimustulosten saavuttaminen.⁴¹⁷ Sotkemisvaaraa ei nimenomaisesti mainita EIS:n 5.1 artiklan c-kohdassa. EIT:n oikeuskäytännön mukaan vapaudenriisto rikoksen selvittämisen vaikeuttamisen estämiseksi on sallittu, jos on perusteltua syytä epäillä henkilöä rikoksesta.⁴¹⁸ Sotkemisvaaraa arvioitaessa huomiota tulee kiinnittää asiassa esille tulleisiin seikkoihin, jotka voivat liittyä esimerkiksi *prosessin edistymiseen tai rikoksesta epäiltyyn henkilöön ja hänen käyttäytymiseensä ennen ja jälkeen vapaudenmenetyksen*.⁴¹⁹

*Sotkemisvaaraan liittyy läheisesti vapautensa menettäneen henkilön yhteydenpidon rajoittaminen, jonka tuomioistuimien voi määrätä vangitsemisasiain käsittelyn yhteydessä.*⁴²⁰ *Koska tutkintavankeuden tarkoituksena on estää epäiltyä vaikeuttamasta rikoksen selvittämistä, toimenpiteen tarkoituksenmukaisuutta voitaisiin pitää kyseenalaisena, jos epäilty voisi tutkintavankeuden aikana olla vapaasti ja valvomatta yhteydessä haluamiinsa tahoihin. Esitutinnan ollessa kesken tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön voidaan rajoittaa, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.*⁴²¹ *Yhteydenpidon rajoittaminen on mahdollista myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, joskin rajoittamisen edellytykset ovat tiukemmat rikosprosessin jo edettyä.*⁴²² *Lähiomaiseen tai muuhun läheiseen ulottuvalta rajoittamiselta edellytetään rikoksen selvittämiseen liittyviä erityisen painavia syitä eikä yhteydenpitoa avustajaan saa rajoittaa.*⁴²³

Oikeuskirjallisuuden mukaan sotkemisvaaraa arvioitaessa merkitystä on ensinnäkin rikoksen *vakavuudella*. Epäillyn intressi sotkea niin sanottujen ”pikkujuttujen” tutkintaa on nähtävissä vähäiseksi, koska siitä saatavat hyödyt ovat yleensä vähäpätöisiä. Tilanne on toinen vakavien rikosepäilyjen kohdalla. Epäilty yleensä hyötyy tilanteesta, jossa hän onnistuu lisäämään todisteiden hankkimiseen liittyviä vaikeuksia tai pidentämään tutkinnan kestoja.⁴²⁴ Korkein oikeus on sotkemisvaaran käsillä oloa arvioidessaan kiinnittänyt huomiota rikosepäilyyn vakavuuteen siitä näkökulmasta, *mitä rikosepäilystä voisi seurata vakiintuneen rangaistuskäytännön mukaan rangaistukseksi*. Ratkaisun valossa rikosepäilyyn vakavuudelta ei edellytetä

416 RB 24:1.1:n sotkemisvaaraa koskeva sanamuoto on seuraava: ”genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning”.

417 Lindberg 2018, s. 201. Ks. myös Bring–Diesen–Andersson 2019, s. 363.

418 EIT 5.7.2016 Buzadji v. Moldova, kohta 88. Ks. myös Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 493.

419 KKO 2019:99, kohta 9. Korkein oikeus viittasi ratkaisuihin EIT 24.7.2012 Grishin v. Venäjä, kohta 148 ja EIT 26.6.2018 Lakatos v. Unkari, kohta 59.

420 PKL 4:4.1. Kiinniottamisen ja pidättämisen aikana yhteydenpidon rajoittamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

421 PKL 4:1. PKL 4:2.1:n mukaan yhteydenpidonrajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin säilyttämistilan tai vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn kiinni otetun, pidätetyn tai tutkintavangin kanssa.

422 PKL 4:1.1. ”- jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.”

423 Erityisen painavista syistä on esitöissä aikanaan mainittu tapaus, jossa epäillyn lähiomaista epäillään samassa rikosasiassa, mutta lähiomaista ei ole vangittu. HE 263/2004 vp, s. 234.

424 Ekelöf–Andersson–Bellander–Bylund–Edelstam–Pauli 2018, s. 54 ja Lindberg 2018, s. 201.

paljoo: jo lyhyt odotettavissa oleva vankeusrangaistus voi puoltaa sotkemisvaaran käsillä oloa.⁴²⁵ Alioikeuskäytännössä vaikutusta oli annettu sekä rikosepäilyyn vaka-
vuudelle⁴²⁶ että siitä odotettavissa olevalle rangaistukselle⁴²⁷.

Riski asian selvittämisen vaikeuttamisesta *vaihtelee huomattavasti rikostyypeit-
tään*. Esimerkiksi yhden henkilön tekemäksi epäillyn suunnittelemtoman rikoksen
kohdalla sotkemisvaara on lähtökohtaisesti vähäinen. Äärimmäisenä esimerkkinä
huomattavan sotkemisvaaran käsillä olosta on mainittu törkeä järjestäytynyt rikol-
lisuus, johon liittyy useita henkilöitä ja merkittävä taloudellinen hyöty – esimerkik-
si kansainvälinen huumausainerikollisuus.⁴²⁸ Myös oikeuskäytännössä oli annettu
vaikutusta epäillyn rikoksen *laadulle*.⁴²⁹ Pääsääntöisesti näissä tapauksissa oli ollut
kyse epäillystä törkeästä huumausainerikoksesta. Sotkemisvaaran arviointiin vai-
kuttaviksi yleisen tason seikoiksi oli oikeuskäytännössä todettu myös rikosepäilyyn
*laajuus*⁴³⁰ ja *kansainvälisyys*⁴³¹.

Sotkemisvaara voi olla käsillä vain, jos epäillyllä on tosiasiallinen mahdollisuus
tutkinnan vaikeuttamiseen.⁴³² Kuten edellä on jo tullut esille, vaaraedellytysten kä-
sillä oloa ei voida perustaa abstraktille tasolle jäävän selvityksen varaan. Sen sijaan
sotkemisvaara tulee osoittaa tapauksen olosuhteista ilmenevillä *konkreettisilla sei-
koilla*.⁴³³ Oikeustapausaineiston perusteella esitutkintaviranomaisen ja epäillyn puo-
lustus- ja puolustajien näkemykset olivat konkretisoinnilta edellytettävän yksityiskohtaisuuden
osalta usein eriäviä. Tätä selittää mainittujen tahojen erilaiset intressit, ja ratkai-
sevassa asemassa on tältä osin taso, jota tuomioistuimet käytännössä edellyttävät.
Sotkemisvaaran konkretisointi pitää sisällään ainakin *niiden seikkojen yksilöinnin*,
joiden perusteella sotkemisvaaran voidaan katsoa olevan käsillä. Suppeimmillaan
kysymys voi olla esimerkiksi sen esille tuomisesta, kuinka monta asiaan liittyvää
henkilöä on vielä kuulematta.⁴³⁴ Huomattavasti pidemmälle vietyä konkretisoin-
nin voidaan katsoa edellyttävän myös *mahdollisten sotkemistoimien yksilöinnin*⁴³⁵,
joskin tähän oli oikeuskäytännössä suhtauduttu myös kielteisesti⁴³⁶. Kun otetaan
huomioon edellä esille tulleen lisäksi EIT:n oikeuskäytäntö, voitaneen katsoa, että
*ainakaan esitutkinnan alkuvaiheessa mahdollisia sotkemistoimia ei lähtökohtaisesti
tarvitse yksilöidä*. Joka tapauksessa ajan kuluessa ja esitutkinnan edetessä sotkemis-

425 KKO 2019:99, kohdat 15-16. Tapauksessa oli kysymys noin kymmenestä grammasta kokaiinia, josta arvioitiin voivan seurata muutaman kuukauden vankeusrangaistus, joka voisi vaikuttaa mahdollisessa tuomitavaan yhteiseen rangaistukseen noin kolmasosalla siitä.

426 Esim. päätökset K102, K119, K120, K163, K173 ja K254 ja K321/H61 (vakiolause). Rikosepäilyinä oli ollut joko törkeä huumausainerikos tai törkeä pahoinpitely.

427 Päätös K259.

428 Lindberg 2018, s. 201.

429 Esim. päätökset H8, K43, K70, K102, K138, K163, K173, K220, K221, K222, K254 ja K317.

430 Esim. päätökset K79, K232, K235, K259, K260 ja K334.

431 Päätös K235.

432 Bring–Diesen–Andersson 2019, s. 363 ja Lindberg 2018, s. 202.

433 Ks. EIT 5.7.2016 Buzadj v. Moldova, kohdat 122-123.

434 Rovaniemen hovioikeuspiiriin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 42. Ks. myös EIT 26.4.2016 Milankovic ja Bosnjak v. Kroatia, kohdat 139-140. Tapauksessa oli esimerkiksi yksilöity vielä kuulematta olevien todistajien lukumäärä.

435 Virolainen mukaan vangitsemisvaatimuksen tekijän tulisi lisäksi ilmoittaa, ”mitä todennäköisesti tapahtuisi, jos pidätetty laskettaisiin vapaaksi”. Virolainen 1999, s. 372. Itä-Suomen hovioikeus 26.4.2017 päätös nro 227: ”Syyttäjät eivät ole osoittaneet, millä konkreettisella tavalla A vaikeuttaisi asian selvittämistä”. Tapauksessa esitutkinta oli päättynyt ja myös syyte oli nostettu. Sotkemistoimien yksilöintiä oli edellytetty myös pääkäsitellyn jälkeiseen aikaan kohdistuneessa ratkaisussa Itä-Suomen hovioikeus 23.1.2018 päätös nro 48.

436 Päätös H84/K330. Törkeää huumausainerikosepäilyä koskeva esitutkinta oli ollut kesken. A:n kantelun mukaan ”asiassa ei ollut selvitetty, mihin konkreettisiin sotkemistoimiin A olisi voinut vapaana ollessaan ryhtyä”. Käräjäoikeus oli todennut, ettei sotkemistoimia tule yksilöidä. Hovioikeus oli katsonut kuulustelujen keskeneräisyyden osoittaneen konkreettisesti sotkemisvaaran olleen edelleen olemassa.

vaaralta voidaan edellyttää yhä pidemmälle menevää konkretisointia.⁴³⁷ Tuomioistuimella on syyteharkinnan aikana tai syytteen nostamisen ja pääkäsitteilyn välisenä aikana *korostunut velvollisuus* tuoda päätöksensä perusteluissa esille ne konkreettiset seikat, joiden perusteella vangitsemisen edellytysten katsotaan olevan edelleen käsillä.⁴³⁸

Sotkemisvaaran voimakkuudella voi olla vaikutusta vangitsemisen suhteellisuutta ja kohtuullisuutta arvioitaessa. Jos sotkemisvaara on vähäinen, vangitseminen on herkemmin katsottavissa suhteellisuusperiaatteen tai kohtuuttoman vangitsemisen kiellon vastaiseksi siitä huolimatta, että vaaraedellytys olisi sinänsä edelleen käsillä.⁴³⁹

Muutamissa oikeustapausaineiston päätöksissä epäillyn puolustus oli vedonnut sotkemisvaaraa vastaan puhuvana seikkana siihen, että samassa rikoskokonaisuudessa epäiltyä ollut henkilö oli vapautettu. Vangitsemisen edellytysten arviointi tapahtuu kuitenkin *henkilöittäin*.⁴⁴⁰ Kanssaepäillyn vapauttaminen ei siten välttämättä tarkoita epäiltyyn kohdistuvan sotkemisvaaran poistumista.⁴⁴¹

4.2.2.2 Ajallisesta ulottuvuudesta

Sotkemisvaaran on katsottu olevan yleensä suurimmillaan esitutkinnan alkuvaiheessa, jolloin valtaosa tutkintatoimenpiteistä on vielä tekemättä.⁴⁴² Oikeustapausaineistosta ilmeni, että sotkemisvaaraa oli useissa päätöksissä perusteltu *esitutkinnan alkuvaiheella*⁴⁴³ ja *keskeneräisyydellä*⁴⁴⁴. Esitutkinta oli voinut olla loppuvaiheessa, mutta kuitenkin edelleen kesken.⁴⁴⁵ On kuitenkin pidettävä mielessä, että esitutkinnan keskeneräisyydestä huolimatta tuomioistuimen ja pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on määrättävä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi, jos edellytyksiä vangittuna pitämiseksi ei enää ole.⁴⁴⁶ Nähdäkseni tämä seikka on sotkemisvaaran kohdalla syytä ottaa erityisesti huomioon – vielä korostuneemmin kuin karttamis- tai jatkamisvaaran kohdalla – koska sotkemisvaara on kiinteästi yhteydessä tutkittavana olevan rikoksen erityispiirteisiin ja asiassa suoritettuihin tutkintatoimenpiteisiin.

437 Ks. tältä osin myös EIT 4.10.2005 Jarzynski v. Puola, kohta 43. Tuomioistuin katsoi, että yksistään rikoksen luonteesta johdettu riski sotkemisvaaran käsillä olosta voi mahdollisesti olla hyväksyttävä vapaudenmenetyksen alkuvaiheessa. Tuomioistuin ei kuitenkaan pitänyt koko vapaudenmenetyksensä tällä perusteella hyväksyttävänä, koska asiassa ei ollut osoitettu muita seikkoja, jotka olisivat osoittaneet sotkemisvaaran olleen tosiasiallisesti olemassa.

438 KKO 2019:99, kohta 11. Ks. myös KKO 2018:87, kohta 17.

439 Ks. KKO 2019:99, kohdat 17-22. Päätös K164: ”Ottain huomioon vaikeuttamisvaaran vähäisyyden ja epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet vangitsemisen jatkaminen olisi asian laadun, henkilökohtaisten olosuhteiden ja odotettavissa olevan rangaistuksen vuoksi kohtuutonta”.

440 Ks. päätökset K32 ja K29/H22 (vakiolause).

441 Päätös K259: ”- A:n roolia ja tietoisuutta ei voida rinnastaa jo vapautettuihin kanssaepäilyihin ja että heidän osaltaan arvio vaikeuttamisvaaran osalta on ollut erilainen”. Tapaukseen liittyi myös päätös H87 (vakiolause).

442 Halijoki 2001a, s. 223, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Lindberg 2018, s. 203. Lindbergin mukaan mitä enemmän todistusaineistoa on kerätty ja henkilöitä kuultu, sitä vähäisempi on lähtökohtainen sotkemisvaara.

443 Esim. päätökset H39, H84, K74, K90, K114, K115, K144, K147, K192, K225, K227 ja K246.

444 Esim. päätökset H6, H12, H14, H16, H17, H20, H21, H28 ja H32, K50, K79, K205, K220, K242, K243, K251, K274, K279, K294 ja K296. Vrt. Kainulainen 1998, s. 30. Kainulaisen mukaan tuomioistuin oli erikseen todennut esitutkinnan keskeneräisyyden 87 prosentissa sotkemisvaaraa koskevista tapauksista. Läheskään näin kattavasti esitutkinnan keskeneräisyys ei enää erillisenä mainintana vangitsemispäätöksistä kuitenkaan ilmennyt.

445 Päätös H27.

446 PKL 3:17.

Toisin sanoen sotkemisvaaran käsillä oloa on *arvioitava jatkuvasti*.⁴⁴⁷ Korkein oikeus on EIT:n oikeuskäytäntöön viitaten katsonut sotkemisvaaran tyyppillisesti *vähenevän tutkinnan edetessä*, ellei vaaraedellytyksen käsillä olosta ole esitettävissä muuta konkreettista selvitystä.⁴⁴⁸ Toisaalta sotkemisvaara voi myös lisääntyä esimerkiksi epäillyn käyttäytymisestä johtuvista syistä tai olla uudelleen käsillä esimerkiksi syyttäjän tekemän lisätutkintapyynnön myötä.⁴⁴⁹ Oikeuskäytännössä sotkemisvaaraa oli puoltanut esimerkiksi esitutkinnan laajentuminen.⁴⁵⁰

Esitutkinnan vaiheen lisäksi merkitystä on myös *rikosepäilystä kuluneella ajalla*.⁴⁵¹ Oikeuskäytännöstä ilmeni, että sotkemisvaaran puuttumista oli puolustuksen toimesta pyritty perustelevaan sillä, että rikoksesta tai tehdystä takavarikosta oli kulunut jo kauan. Tälle oli annettu merkitystä, joskin sotkemisvaaran oli aluksi katsottu olleen olemassa.⁴⁵² Puolustus oli muutamissa tapauksissa argumentoinut sotkemisvaaraa vastaan myös sillä, että epäilty olisi voinut jo ennen kiinniottoaan vaikeuttaa asian selvittämistä, jos olisi halunnut.⁴⁵³ Väitteen merkityksestä ei ollut perusteluissa pääsääntöisesti lausuttu, joskin yhdessä ratkaisussa tuomioistuimien oli todennut henkilöihin kohdistuvan sotkemisvaaran olleen käsillä, koska epäilty oli saanut vapaudenmenetyksensä aikana esitutkinnasta sellaista tietoa, jota hänellä ei ennen kiinniottoaan ollut.⁴⁵⁴ Pidän tulkintaa perusteltuna myös oikeuskirjallisuudessa lausutun valossa, koska epäillyn intressi sotkea asian selvittämistä korostunee selvästi siinä vaiheessa, kun hän tulee tietoiseksi, että häntä tosiasiallisesti epäillään rikoksesta.⁴⁵⁵ Toisin sanoen se, että epäillyllä on ollut teon jälkeen ennen kiinniottoa mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi kanssaepäiltyjen kertomuksiin, ei lähtökohtaisesti poissulje sotkemisvaaraa.

EIT:n oikeuskäytännössä sotkemisvaara on katsottu *merkittävästi pienemmäksi sen jälkeen, kun todisteet on kerätty, tutkinta päätetty ja syyte nostettu*. Tämän jälkeen tutkintavankeuden jatkamisen perusteet on tutkittava entistä tarkemmin.⁴⁵⁶ Oikeuskirjallisuuden mukaan sotkemisvaara on useimmissa tapauksissa katsottava selvästi vähäisemmäksi, jos syyte on jo nostettu.⁴⁵⁷ Oikeuskäytännössä sotkemisvaaraa oli yksittäistapauksissa – etenkin hovioikeuksien toimesta – tutkittu huomattavasti tar-

447 Jos epäilty on esimerkiksi vangittuna yksistään sillä perusteella, että asiaan liittyvä henkilö on kuulematonta, vangittomien edellytykset poistuvat sillä hetkellä, kun kyseinen toimenpide on suoritettu.

448 KKO 2018:87, kohta 15. Korkein oikeus viittasi ratkaisuihin EIT 12.12.1991 Clooth v. Belgia, kohta 43, EIT 4.10.2005 Jarzynski v. Puola, kohta 43 ja EIT 28.11.2017 Merabishvili v. Georgia, kohta 222. Ks. myös ratkaisu KKO 2019:99, kohta 10.

449 Ks. viimeksi mainitun osalta Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 829.

450 Päätös K220.

451 KKO 2013:52, kohta 9. Tapauksessa ei ollut esitetty selvitystä siitä, millä perusteella henkilön epäiltiin pystyvän vaikeuttamaan yli vuosi sitten tapahtuneen varkauden selvittämistä. Epäilty oli otettu kiinni myöhään illalla ja pidetty vapautensa menettäneenä aamulla tapahtuneen kuulustelun suorittamiseen asti.

452 Päätös H36. Tapauksessa rikosepäilyn perustana ollut takavarikko oli tehty lähes viisi kuukautta ennen epäillyn vangitsemista. Asiaa oli käsitelty myös tapaukseen liittyvissä päätöksissä K40, K42 ja K44.

453 Päätökset K89, K251 ja K269.

454 Päätös K251.

455 Lindberg 2018, s. 202. Lindberg on todennut, että epäillyllä on tuskin syytä yrittää vaikuttaa esimerkiksi todistajiin tai kanssaepäilyihin ennen kuin hänelle on selvinnyt, että rikosepäily on tullut ilmi ja hän on teosta epäilty henkilö. Sotkemisvaara tällä perusteella saattaa olla kuitenkin toteutunut, jos selviää, että useat epäillyt ovat sopineet asiasta keskenään tai todistajat ovat yhdistäneet muistikuviaan toistensa kertomuksien perusteella.

456 EIT 11.3.2014 Gál v. Unkari, kohta 44. Ks. myös ratkaisut KKO 2018:87, kohta 15 ja KKO 2019:99, kohta 10.

457 Lindberg 2018, s. 203.

kemmin silloin, kun esitutkinta oli päättynyt ja asia oli siirtynyt syyteharkintaan.⁴⁵⁸ Esitutkintaviranomaiset ja syyttäjät olivat todenneet myös oma-aloitteisesti, ettei sotkemisvaaraa ollut enää olemassa esitutkinnan edettyä tai valmistuttua.⁴⁵⁹ Vaikka sotkemisvaaran perusteella vangittu epäilty pääsääntöisesti vapautetaan esitutkinnan edettyä, vangittuna pitämistä voidaan eräissä rajatuissa tapauksissa – tutkielmassa jäljempänä esitettävien perustein – pitää perusteltuna jopa pääkäsitteeseen asti.⁴⁶⁰ Sotkemisvaaran ajallisen ulottuvuuden viimeisenä mahdollisena päätepisteenä on pääsääntöisesti pidettävä *pääkäsitteelyn päättymishetkeä*, jolloin näyttö on tullut kokonaisuudessaan vastaanotetuksi.⁴⁶¹ Näin oli todettu myös oikeuskäytännössä.⁴⁶² Vielä tarkemmin määriteltynä sotkemisvaaran voidaan katsoa päättyvän pääsääntöisesti viimeistään silloin, kun *todistelu on tullut kokonaisuudessaan vastaanotetuksi*. Asialla voi olla merkitystä, jos esimerkiksi loppulausunnot annetaan erillisenä päivänä todistelun jo tultua kokonaan vastaanotetuksi.⁴⁶³

4.2.2.3 Kertomusten sisällön vaikutuksesta

Oikeuskirjallisuuden mukaan epäillyn *myötävaikuttaessa oman rikoksensa* selvittämiseen, sotkemisvaaraa ei juuri ole. Myös *tunnustukselle* on usein annettu vastaava sotkemisvaaraa vähentävä tai sen jopa poistava vaikutus.⁴⁶⁴ Nämä seikat ilmenevät myös EIT:n oikeuskäytännöstä.⁴⁶⁵ Myötävaikuttamisen ja tunnustuksen vaikutus sotkemisvaaraa lieventävänä tai poistavana tekijänä oli tunnistettavissa myös tutkielman oikeustapausaineistosta, joskin niiden vaikutuksista oli vangitsemispäätöksissä lausuttu suhteellisen harvoin.⁴⁶⁶ Pidän yhtenä tätä mahdollisesti selittävänä tekijänä

458 Ks. erit. Itä-Suomen hovioikeus 26.4.2017 päätös nro 227 ja 28.3.2018 päätös nro 176. Päätöksessä H15 sotkemisvaara oli katsottu vähäiseksi osittain esitutkinnan päättymisestä ja lähellä olevasta syytteen nostamisen määräpäivästä johtuen. Käräjäoikeuskäytännössä sotkemisvaaran oli katsottu poistuneen esitutkinnan päättymisen jälkeen päätöksissä K109 ja K374.

459 Päätökset K358 ja K363.

460 Vrt. Halijoki 2001a, s. 223. Halijoki on katsonut, ettei sotkemisvaaraan voida vedota esitutkinnan valmistumisen jälkeen. Myös Kujala on todennut, että sotkemisvaaran perusteella vangittuna oleva epäilty vapautetaan esitutkinnan edettyä ennen asian pääkäsitteelyä joko esitutkintaviranomaisen tai käräjäoikeuden päätöksellä. Kujala 2016, s. 204.

461 Ks. Lindberg 2018, s. 203. Tapauksista, joissa sotkemisvaaran voidaan katsoa olevan käsillä vielä pääkäsitteelyn jälkeen, on ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa mainittu sellaiset väkivalta- ja seksuaalirikokset sekä vapauteen kohdistuvat rikokset (”fridskränkingsbrott”), joissa toistuvasti tapahtuneiden rikosten tekijänä on asianomistajan lähipiiriin kuuluva tai kuulunut henkilö. Tällaisissa tapauksissa näyttö koostuu pääosin asianomistajan kertomuksesta. Epäilty voi vielä pääkäsitteelyn jälkeen vaikuttaa asianomistajaan sillä seurauksella, että tämä muuttaa aikaisemmin käräjäoikeudessa antamaansa kertomusta hovioikeudessa, joka taas voi johtaa syytteen hylkäämiseen. Ks. Ekelöf–Andersson–Bellander–Bylund–Edelstam–Pauli 2018, s. 55 lähteineen.

462 Itä-Suomen hovioikeus 23.1.2018 päätös nro 48: ”Hovioikeus toteaa EIT:n ratkaisukäytännöstä selostetun perusteella, ettei asian selvittämisen vaikeuttaminen voi lähtökohtaisesti tulla kysymykseen vangittuna pitämisen edellytyksenä enää pääkäsitteelyn päätyttyä, kun kaikki asiassa esitetty näyttö on jo otettu vastaan. Käräjäoikeuden päätöksessä ei ole EIT:n edellyttämällä tavalla yksilöity, millä tavalla A ja B voisivat vielä vaikeuttaa asian selvittämistä. Erityisissä edellytyksissä tarkoitettua vaaran konkreettisuudesta näyttövelvollisuus on vangitsemisvaatimuksen esittäjällä, mitä syyttäjän vastaus ei täytä.” Mainittakoon, että hovioikeus oli tehnyt ratkaisun vahvennetussa kokoonpanossa, johon kuului hovioikeuden presidentti ja kuusi hovioikeudenneuvosta. Ratkaisu oli yksimielinen.

463 Esimerkiksi päätöksen H31 mukaan vastaajan ei ollut mahdollista vaikeuttaa asian selvittämistä enää siinä vaiheessa, kun jäljellä oli vain loppulausuntojen antaminen.

464 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 831, Fredman 2013, s. 465, Lindberg 2018, s. 202 ja Tirkkonen 1972, s. 16.

465 EIT 17.3.1997 Muller v. Ranska, kohta 39.

466 Päätökset H15, K115, K217, K357 ja K365.

sitä, että epäiltyjä on myötävaikuttamisen tai tunnustuksen jälkeen vapautettu esitutkintaviranomaisen päätöksellä.⁴⁶⁷

Epäillyn selvittäessä häneen kohdistuvaa rikosepäilyä esitutkintaviranomainen voi pyrkiä todentamaan kertomuksen paikkansapitävyyttä tutkinnassa hankittavalla muulla näytöllä. Jos tämä näyttö tukee epäillyn selvitystä, epäillyllä ei yleensä voine olla kovin merkittäviä tosiasiallisia mahdollisuuksia vaikeuttaa rikoksensa selvittämistä. Toisaalta mitä tahansa myötävaikuttamista tai tunnustusta ei voida nähdä sotkemisvaaraa poistavana tai välttämättä sitä edes merkittävästi vähentävänä seikkana.⁴⁶⁸ Esimerkkeinä voidaan mainita tapaukset, joissa epäilty myöntää häneen kohdistuvan rikosepäilyn osittain⁴⁶⁹ tai myöntäminen kohdistuu vain osaan useista rikosepäilyistä⁴⁷⁰. Oikeuskäytännöstä voidaan mainita myös tapaus, jonka kohdalla jäi epäselväksi, oliko epäilty myöntänyt rikosepäilyn oikeaksi.⁴⁷¹ Jos tunnustus tai myöntäminen jää tulkinnanvaraiseksi, kysymys ei nähdäkseni ole sotkemisvaaran poistavasta tai sitä edes vähentävästä seikasta. Sotkemisvaaran arvioinnin kannalta mielenkiintoisena voidaan pitää myös tilannetta, jossa epäilty ensin myöntää rikoksen, mutta kiistää sen kuitenkin myöhemmin joko kokonaan tai osittain.⁴⁷² Katson sotkemisvaaran olevan tällaisessa tapauksessa herkästi käsillä siihen saakka, kunnes tapahtumainkulusta ja asiaan liittyneiden henkilöiden rooleista on saatu riittävä käsitys muita tutkintatoimenpiteitä käyttämällä.

Tunnustus tai myötävaikuttaminen asian selvittämiseen eivät kuitenkaan aina poista sotkemisvaaraa välittömästi tai automaattisesti. On syytä ottaa huomioon, että esitutkinnassa tehty tunnustus tai myötävaikuttaminen perutaan usein asian pääkäsittelyssä. Esitutkintaviranomaisten tulee siten *varmistaa todistelu* tunnustuksesta tai myötävaikuttamisesta huolimatta. Tunnustus ja myötävaikuttaminen tulee pystyä sitomaan muuhun rikosepäilyä tukevaan näyttöön, jotta niille voidaan antaa merkitystä langettavan tuomion perusteena. Tämän merkitys on korostunut tapauksissa, joihin liittyy useita epäiltyjä, joiden epäillään toimineen yhdessä.⁴⁷³ Oikeuskäytännössä oli katsottu, että asiaan osallisten henkilöiden selvittämiseen ja tavoittamiseen sekä muiden tarpeellisten esitutkintatoimenpiteiden suorittamiseen liittyi turvaamis-

467 Tutkielman aineistoon ei sisällynyt esitutkintaviranomaisten tekemiä vapauttamispäätöksiä.

468 Keräsen mukaan tunnustus voidaan sisällön perusteella jakaa viiteen ryhmään sillä perusteella, mikä merkitys sille on annettavissa esitutkinnassa tai pääkäsittelyssä. Keränen on jakanut tunnustuksen eri ryhmiin seuraavasti: täysi tunnustus, osatunnustus, ehdollinen tunnustus, tulkinnanvarainen tunnustus ja tehoton tunnustus. Keränen 2013, s. 91-94.

469 Päätös K239: ”Poliisi ei pidä suoritetusta takavarikosta ja takavarikoitua amfetamiinierää koskevasta A:n myöntämisestä huolimatta A:n osuutta selvitettyinä, vaan epäilee A:ta osallisuudesta organisoidumpan huumausaineen maahantuontiin”. Pidän kuitenkin esimerkkitapausten perusteluita riittämättöminä, koska niistä tulisi ilmetä yksilöidysti ne seikat, joiden perusteella A:ta epäiltiin ”organisoidummasta huumausaineen maahantuonnista.”

470 Näin päätöksissä H84 ja K134.

471 Päätös K94: ”Sen sijaan sotkemisvaaran voidaan katsoa olevan käsillä siitä huolimatta, että epäilty on myöntänyt käsillä olevan todennäköisiä syitä epäillä häntä vaatimuksessa tarkoitetuista epäilyistä teoista. Hakija on ilmoittanut epäillyn kiistäneen teot alkupuhutuksissa eikä epäillyn lausumista oikeudessakaan ole pääteltävissä, että epäilty varsinaisesti myöntäisi teot.”

472 Päätös K243. Epäilty oli ensin kuulustelussa myöntänyt myyneensä marihuanaa, mutta sittemmin vangitsemiskäsittelyssä kiistänyt tämän kertomalla pitäneensä huumausainetta vain hallussaan. Käräjäoikeus oli katsonut sotkemisvaaran olleen käsillä. Päätöksessä K164 epäilty oli ensin kertonut ostaneensa huumausaine-erän itse, mutta myöhemmin kertonut vain säilyttäneensä toisen henkilön hänelle tuomaa erää. Kysymys oli noin 150 grammasta amfetamiinia. Käräjäoikeus oli katsonut sotkemisvaaran kolmen viikon tutkintavankeuden jälkeen vähäiseksi.

473 Ks. Bring–Diesen–Andersson 2019, s. 363 ja Lindberg 2018, s. 202 lähteineen. Pääkäsittelyssä tapahtuvan perumisen vaara on erityisen suuri huumausainerikosepäilyissä.

tarve, vaikka epäilty oli tunnustanut tai myötävaikuttanut asian selvittämiseen.⁴⁷⁴ Sotkemisvaaraa ei ollut välittömästi poistanut edes se, että epäilty oli kertonut toimeksiantajansa ja muutenkin myötävaikuttanut rikosepäilyn selvittämiseen.⁴⁷⁵ Pidän perusteltuna, että esitutkintaviranomaiselle myönnetään erityisesti vakavien rikosepäilyjen kohdalla riittävästi aikaa tapahtumainkulun selvittämiseksi ja todistelun varmentamiselle epäillyn tunnustuksesta tai myötävaikuttamisesta huolimatta. Lähtökohtaisesti ongelmallisiksi voidaan kuitenkin katsoa tapaukset, joissa epäillyn vangitseminen sotkemisvaaran perusteella jatkuu *ajallisesti pitkään* tai vangitsemista jatketaan *useita kertoja* siitä huolimatta, että epäilty on kattavasti myötävaikuttanut oman rikoksensa selvittämiseen.⁴⁷⁶ Ainakaan esitutkinnan päättymisen jälkeen epäilty ei yleensä enää pystyne vaikeuttamaan asian selvittämistä tapauksessa, jossa epäilty on myötävaikuttanut rikoksensa selvittämiseen merkittävästi ja muu todistelu tukee epäillyn kertomusta.⁴⁷⁷

Epäillyllä on *oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen*.⁴⁷⁸ Tämä oikeus on perustavanlaatuisen. Epäilty voi kieltäytyä vastaamasta hänelle esitutkinnassa esitettyihin kysymyksiin eikä hänellä ole totuudessapysymisvelvollisuutta. Esitutkintaviranomainen ei saa uhata epäiltyä vangitsemisella saadakseen epäillyn tunnustamaan tai selvittämään rikosepäilyä⁴⁷⁹ eikä epäiltyä voida myöskään vangita tässä tarkoituksessa⁴⁸⁰. On siten selvää, ettei sotkemisvaaraa voida perustaa pelkästään siihen, että epäilty ei selvitä asiaa. Epäillyn myötävaikuttamattomuus ei ole kuitenkaan vailla merkitystä. Oikeuskirjallisuuden mukaan selvittämisestä kieltäytyminen voi joissain tapauksissa olla merkki sotkemisvaaran käsillä olosta. Vaikutusta asian arvioinnissa voidaan antaa ainakin todistelun pääsialliselle luonteelle. Todistelun ollessa pääosin kirjallista epäillyn mahdollisuudet vaikeuttaa asian selvittämistä ovat selvästi rajatummalla, vaikka epäilty ei tutkintaa edistäisi. Jos todistelu sen sijaan koostuu pääosin suullisesta todistelusta, sotkemisvaara on yleensä herkemmin käsillä.⁴⁸¹ Oikeuskäytännössä esimerkiksi sille, ettei epäilty ollut ottanut asiaan kantaa, oli annettu merkitystä ainakin tapauksessa, joihin liittyi vielä tavoittamatta olevia rikoskumppaneita, koska epäilty voisi vapaana ollessaan sopia kertomuksista vielä kuulematta olevan kanssapäillyn kanssa.⁴⁸² Kuitenkin selvästi ongelmallisemmaksi – myös oikeuskäytännön valossa – on katsottavissa sotkemisvaaran

474 Päätös K213: ”Vaikka A on kertonut tunnustaneensa teot ja myötävaikuttaneensa asian selvittämiseen, pitää käräjäoikeus asiassa esiin tulleen perusteella todennäköisenä, että asia vaatii vielä lisätutkintaa ja on syytä epäillä myös asian tutkinnan vaikeuttamista.” Asiaan liittyivät myös päätökset H8, K19/H10 (vakiolause), K341 ja K343. Tyypillisesti kysymys oli ollut siitä, että asiaan liittyviä henkilöitä oli vielä tavoittamatta ja kuulematta.

475 Päätös H42.

476 Nähdäkseni tämä problematiikka on perinteisesti koskenut erityisesti törkeitä huumausainerikosepäilyjä, joissa asiaan liittyviä henkilöitä voi olla lukuisia ja osa heistä vielä vaikeasti selvitettävissä.

477 Päätös K217: ”Vaikeuttamisvaaran osalta käräjäoikeus toteaa, että A on tunnustanut syyllistyneensä niihin rikoksiin, joista hänet on vangittu. Esitutkinta on valmis ja syyttäjän mukaan syyte asiassa tullaan nostamaan 7.2.2018. Näissä olosuhteissa A ei pysty enää vaikeuttamaan niiden rikosten selvittämistä, joista hänet on vangittu. Asiassa ei ole tullut esille sellaista ulkopuolista tahoja, johon A voisi olla yhteydessä ja siten vaikeuttaa nimenomaan hänen rikostensa selvittämistä tällä tavalla. Vaikeuttamisvaara erityisenä edellytyksenä on siten poistunut.”

478 ETL 4:3 ja EIS 6 artikla. Ks. itsekriminointisuoja myös OK 17:18.1.

479 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 831.

480 Bring–Diesen–Andersson 2019, s. 363 ja Ekelöf–Andersson–Bellander–Bylund–Edelstam–Pauli 2018, s. 54.

481 Ks. Lindberg 2018, s. 203 lähteineen.

482 Päätös K135.

perustaminen mahdollisuuteen sopia kertomuksista, jos kanssaepäillyt on tavoitettu ja kuultu, vaikka he eivät olisi lausuneet asiassa mitään.⁴⁸³

Rikosepäilyyn *kiistäminen* voidaan vaikeutensa tavoin nähdä merkityksellisenä ainakin siihen saakka, kunnes asiaan liittyvät henkilöt on saatu kuultua ja mahdollinen todistusaineisto on esitutkintaviranomaisen hallussa. Oikeuskäytännössä rikosepäilyyn kiistäminen oli usein johtanut tulkintaan sotkemisvaaran käsillä olosta.⁴⁸⁴ Kiistämisen kohdalla vaikutusta oli annettu lisäksi epäillyn rikoksen tekotavalle.⁴⁸⁵ Sotkemisvaaraa oli puoltanut myös *esitutkintakertomusten ristiriitaisuus*⁴⁸⁶ ja epäillyn esitutkinnassa kertoman osoittautuminen osittain *paikkansapitämättömäksi*⁴⁸⁷. Nähdäkseni kahdelle viimeksi mainitulle seikalle voidaan tapauskohtaisesti antaa huomattavaakin vaikutusta ainakin siihen saakka, kunnes kertomusten merkitystä voidaan arvioida muuhun aineistoon perustuen.

4.2.2.4 Todistusaineistoon kohdistuva sotkeminen

Säännöksen mukaan epäilty voi vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa. Todistusaineisto voi koostua esimerkiksi esineistä, omaisuudesta ja asiakirjoista.⁴⁸⁸ Kirjalliseen todistusaineistoon kohdistuva sotkemisvaara voi olla käsillä siihen saakka, kunnes se on saatu esitutkintaviranomaisen haltuun tai muuten turvattu, jos epäilty voi päästä siihen käsiksi.⁴⁸⁹ Pitkäkestoinen vapaudenriisto tällä perusteella ei yleensä tule kysymykseen, koska esitutkintaviranomaiselta voidaan edellyttää menettelyä, jossa se todistusaineisto, johon epäilty voisi tutkintaa sokevasti vaikuttaa, tulisi pyrkiä saamaan viipymättä viranomaisen haltuun.⁴⁹⁰

Oikeuskäytännössä vaara todistusaineiston sotkemisesta oli ollut useimmiten käsillä, jos *rikoksella saatua omaisuutta oli kateissa*.⁴⁹¹ Kateissa oleva omaisuus oli ollut monenlaista ja –arvoista. Vaikeasti tutkittavissa olevissa tapauksissa arvioitu rikoshyödyn määrä oli ollut huomattava ja sitä oli siirretty ulkomaille. Tällaisissa tapauksissa sotkemisvaaran on perusteltua katsoa olevan herkästi käsillä – ainakin siihen saakka, että mahdolliset toimet omaisuuden takaisinsaamiseksi on saatu teh-

483 Ks. Itä-Suomen hovioikeus 28.3.2018 päätös nro 176. Tapauksessa syyttäjä oli vedonnut muun muassa epäillyllä olevaan mahdollisuuteen sopia kanssaepäiltyjen kanssa yhdenmukaisista kertomuksista, koska yksikään heistä ei ollut selvittänyt omaa tai muiden osuutta epäiltyihin rikoksiin. Hovioikeuden mukaan asiassa ei ollut esitetty epäillyn toimesta tapahtuvalle vaikeuttamiselle konkreettisia seikkoja.

484 Päätökset K197, K229, K230, K231, K238 ja K261. Kiistämisen lisäksi vangitsemista oli perusteltu usein sillä, että asiaan liittyviä henkilöitä oli tavoittamatta. Ks. kiistämisen merkityksestä sotkemisvaaraa puoltavana seikkana myös Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 234.

485 Päätös K32: ”A on kiistänyt epäillyt petokset, joiden on kerrottu olleen tekotavaltaan sellaisia, että mahdollisuus vaikuttaa sekä kirjallisiin todisteisiin että rikoskumppaneiksi epäiltyjen henkilöiden kertomuksiin on olemassa riippumatta esitutkinnan vaiheesta.” Tapaukseen liittyi myös päätös H25 (vakiolause).

486 Päätökset H6 ja H34.

487 Päätös K369.

488 Ks. esim. PKL 7:1.1, joka koskee takavarikoimisen edellytyksiä.

489 Lindberg 2018, s. 202.

490 Halijoki 2001a, s. 223. Ks. myös ETL 3:11.1, jonka mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä.

491 Esim. päätökset H6, K20, K53, K103 ja K134. Ks. oikeuskirjallisuudesta Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Kainulainen 1998, s. 30.

tyä.⁴⁹² Lisäksi sotkemisvaara oli ollut olemassa, jos *rikoksentekevälina*⁴⁹³ tai *tapaukseen liittyvät asiakirjat*⁴⁹⁴ olivat kateissa. Esimerkkeinä todistusaineistoon kohdistuvasta sotkemisesta voidaan mainita myös *rikoksentekopaikan siivoaminen* tai *rikoksen jälkien sotkeminen* muulla tavalla.⁴⁹⁵ Yksittäisissä vangitsemispäätöksissä oli viitattu yleisellä tasolla todistusaineiston hävittämiseen tai siihen vaikuttamiseen yksilöimättä kuitenkaan sitä, mihin mahdollinen vaikeuttaminen voisi kohdistua.⁴⁹⁶ Katsoisin kuitenkin perustelluksi, että esitutkinnan edetessä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulisi lähtökohtaisesti pystyä esittämään selvitystä siitä, että tapaukseen *voi ylipäätään liittyä* todistusaineistoa, joka voisi olla sotkemisen kohteena. Toisaalta on otettava huomioon, että tutkinnalliset syyt voivat tapauskohtaisesti pitää sisällään tarkkaa yksilöintiä vastaan olevia seikkoja, jotta vielä taltioimatta olevaa todistusaineistoa ei sotkettaisi.

Jos todistusaineisto on saatu *kattavasti* esitutkintaviranomaisen haltuun, epäily ei pääsääntöisesti pysty enää merkittävästi vaikeuttamaan asian selvittämistä.⁴⁹⁷ Oman kokonaisuutensa muodostavat kuitenkin tapaukset, joissa todistusaineisto on saatu esitutkintaviranomaisen haltuun osittain. Nähdäkseni sotkemisvaara voi olla rajatuissa tapauksissa edelleen käsillä, jos kyseiseen todistusaineistoon kohdistuvat tutkimukset ovat kesken. Esimerkkinä lausutusta voidaan mainita televalvontatiedot. Lienee kiistatonta, ettei epäilty voi takautuvasti vaikuttaa televalvontatietojen sisältöön ja siten sotkea esitutkintaa, vaikka televalvontatiedot eivät vielä edes olisi esitutkintaviranomaisen hallussa. Televalvontatietojen tutkimisen myötä voi kuitenkin selvittää uusia asiaan liittyviä henkilöitä, jolloin sotkemisvaaran voidaan mahdollisesti katsoa olevan näihin henkilöihin kohdistuvana olemassa.⁴⁹⁸ Lausuttu ei rajoitu televalvontatietoihin, vaan voi nähdäkseni tulla sovellettavaksi myös muuhun epäilyyn ulottumattomissa olevaan aineistoon kohdistuviin keskeneräisiin toimenpiteisiin ja tutkimuksiin, kuten esimerkiksi teknisiin tutkimuksiin⁴⁹⁹ ja laite-etsintöihin⁵⁰⁰. Asiaan mahdollisesti liittyvien henkilöiden selvittämisen lisäksi todistusaineistoon kohdistuvien tutkimusten lopputuloksella voi nähdäkseni olla merkitystä myös vielä takavarikoimatta olevan todistusaineiston, esimerkiksi huumausaine-erän kätköpäikan, tai rikoshyödyn, esimerkiksi kryptovaluuttalompakoiden sisältämän varallisuuden, haltuun saamisen kannalta. Katsoisin edellä lausuttuun tukeutuen sotkemisvaaran voivan olla tällä perusteella rajatuissa tapauksissa olemassa, jos aineistoon

492 Päätös K30: ”A:n epäiltyjen rikosten arvioitu rikoshyöty on 1.500.000 euroa. Noin suuren luokan talousrikoksissa on tavanomaista, että tutkinnan alkuvaiheessa on vaikeuttamisvaara. Jäädättämisspäätöksiä Latviassa ei ole vielä täytännönpantu.” Hovioikeus oli perustellut sotkemisvaaraa Latviassa olevien rahojen jäädättämisen keskeneräisyyden lisäksi vielä selvittämättä olevilla varojen siirroilla ja rikoshyödyllä. Päätös H23.

493 Päätökset K26/H19 (vakiolause). Ks. oikeuskirjallisuudesta Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Kainulainen 1998, s. 30.

494 Päätökset K26/H19 (vakiolause).

495 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Niemi–Kiesiläinen 2004, s. 234.

496 Päätökset K90, K192, K229 ja K279.

497 Ks. Lindberg 2018, s. 202. Näin myös Kainulainen 1997, s. 34. Päätöksessä K115 käräjäoikeus oli katsonut, ettei sotkemisvaara ollut käsillä, koska asiassa oli suoritettu takavarikko ja epäilty oli myöntänyt ampuma-aserikosepäily.

498 Päätös H28: ”Tutkinnassa vertaillaan tällä hetkellä teletunnistietoja, joiden perusteella pyritään selvittämään mahdollisia asiaan liittyviä muita henkilöitä, joita halutaan esitutkinnan aikana vielä kuulustella.”

499 Päätös K292: ”- - asiassa on tekninen tutkimus edelleen kesken huumausainetta sisältäneen laukun ja siellä sisällä olleiden huumausainepakettien osalta, joiden tutkimusten perusteella asiassa voi selvittää myös muita asiaan liittyviä henkilöitä.” Tapaukseen liittyi päätös H96 (vakiolause). Sotkemisvaaraa oli perusteltu teknisen tutkinnan keskeneräisyydellä myös päätöksissä K11, K296 ja K377.

500 Laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää (PKL 8:20).

kohdistuvien tutkimusten lopputuloksena on vähintäänkin odotettavissa tilanne, jossa sotkemisvaara on tutkimuksen myötä saatavan tiedon saamisen jälkeen edelleen käsillä. Siten mikä tahansa odotettavissa oleva tieto ei ole riittävä edellytys, vaan tiedon on oltava *merkityksellistä* nimenomaan sotkemisvaaran kannalta. Tämä sotkemisvaaran edelleen muodostava tilanne pitänee pystyä myös *yksilöimään* jollakin tarkkuudella.⁵⁰¹ Koska sotkemisvaaran ei keskeneräisten tutkimusten perusteella voida katsoa olevan käsillä lähtökohtaisesti kovinkaan pitkäkestoisesti, tietyissä tapauksissa voi syntyä arvioinnin kannalta haastavia tilanteita.

Voidaan esimerkiksi kysyä, miten tulisi suhtautua siihen, ettei epäilty luovuta laite-etsinnän, jonka tuloksena todennäköisesti selviäisi asiaan liittyviä henkilöitä, suorittamisen mahdollistavia salasanoja tai muita tietoja. Selvää on, että epäillyn oikeus olla myötävaikuttamatta rikosepäilynsä selvittämiseen ulottuu tilanteeseen eikä vapaudenmenetyksellä ole perustettavissa epäillyn kieläytymiseen.⁵⁰² Tästä voi kuitenkin aiheutua se, että esitutkintaviranomaisen on pyrittävä selvittämään kanssaepäiltyjen henkilöllisyys ja mahdollinen osallisuus viime kädessä muita tutkintatoimenpiteitä käyttämällä, jonka taas voitaneen tapauskohtaisesti katsoa oikeuttavan pidempikestoisen vapaudenmenetyksen. Nähdäkseni ratkaisevaksi on katsottava, voidaanko tapauksessa pitää odotettavissa olevana muiden asiaan liittyvien henkilöiden selviämistä.⁵⁰³ Ellei näin ole, sotkemisvaara ei pääsääntöisesti voine olla käsillä, jos esimerkiksi laite-etsinnän kohteena oleva tietokone tai telepäätelaitte on esitutkintaviranomaisen hallussa. Laitteen sisältämä, toistaiseksi esitutkintaviranomaisen ulottumattomissa oleva tieto ei sellaisenaan voi muodostaa sotkemisvaaraa. Epäilyhän ei yleensä pysty enää laitteen sisältämää tietoa hävittämään, turmelemaan, muuttamaan tai kätkemään.

Vangitsemispäätösten perusteluissa todistusaineistoon kohdistuvaan sotkemisvaaraan oli viitattu selvästi henkilöihin kohdistuvaa sotkemisvaaraa harvemmin. Tämä selittyy pitkälti sillä, että valtaosa todistusaineistoon kohdistuvista toimenpiteistä, esimerkiksi takavarikoista, jäljentämisistä tai laite-etsinnöistä, saadaan yleensä tehtyä pidätysajan puitteissa. Siten todistusaineiston kohdistuvan sotkemisvaaran merkitys on vangitsemiskäsittelyssä katsottavissa vähäisemmäksi verrattuna siihen merkitykseen, joka sillä on pidättämisen yhteydessä. Kuten oikeuskirjallisuudessa ja esitöissä on todettu, vaaraan todistusaineiston sotkemisestä vaikuttaa se, *kuinka hyvin rikos on tullut jo selvitettyksi*. Hyvin selvitetyn tapauksen kohdalla todisteiden hävittämisriski saattaa olla vangitsemisasiä käsiteltäessä jo ohi.⁵⁰⁴

501 Lausuttu perustuu täysin omaan näkemykseeni sotkemisvaaran arvioinnista mainitun kaltaisessa tilanteessa. Korostan, ettei todistusaineistoon kohdistuva sotkemisvaara voi pääsääntöisesti olla käsillä, jos todistusaineisto on esitutkintaviranomaisen hallussa tai muuten epäillyn ulottumattomissa. Nähdäkseni perustelua ei ole katsoa sotkemisvaaran lakaneen pelkästään siihen, että todistusaineisto on esitutkintaviranomaisen hallussa, jos rikosepäilyn selvittäminen voi edetä todistusaineistoon kohdistuvien tutkimusten myötä siten, että sotkemisvaara on edelleen käsillä. Nähdäkseni esille tuomani edellytykset – todennäköisyydeltä edellytettävä taso, tiedon merkityksellisyysarvio ja yksilöitävyys – ovat myös epäillyn oikeusturvaa toteutumisen kannalta olennaisia seikkoja.

502 Esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren uudistusta koskevissa lain esitöissä on todettu, ettei henkilöllä ole kotietsinnän yhteydessä velvollisuutta ilmoittaa tietokoneen salasanaa. HE 46/2014 vp, s. 89. Toisaalta PKL 9:3, joka koskee henkilötuntemerkkien ottamista, voi toimia oikeudellisenä perusteena esimerkiksi matkapuhelimen sormenjälkitunnistuksen ohittamiseksi. Ks. tästä erit. Riekinen 2019, s. 278-281.

503 Päätöksessä K339 epäillyn puhelimen tutkinta oli ollut kesken, koska epäilty ei ollut antanut puhelimensa koodeja. Käräjäoikeus oli katsonut sotkemisvaaran olleen olemassa, koska epäillyn kertomus oli osoittanut, että tekoon liittyy muita henkilöitä.

504 HE 181/1994 vp, s. 8 ja Virolainen 1999, s. 366.

4.2.2.5 Henkilöihin kohdistuva sotkeminen

4.2.2.5.1 Yleistä

Epäilty voi vaikeuttaa rikoksen selvittämistä myös vaikuttamalla säännöksessä mainittuihin henkilöihin – todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan⁵⁰⁵ tai rikoskumppaniinsa. Säännös jättää avoimeksi henkilöihin kohdistuvan vaikuttamisen toimintatavat. Vaikuttaminen voi pitää sisällään esimerkiksi uhkailua, taivuttelua, lahjontaa, lupauksia, lepyttelyä ja muunlaista manipulointia – esimerkiksi sopimista paikkansa pitämättömästä kertomuksesta.⁵⁰⁶ Vaikuttaminen voi siten tapahtua hyvin moninaisin tavoin.⁵⁰⁷ Riski vaikuttamisesta on katsottavissa suuremmaksi, jos epäilty tuntee asiaan liittyviä henkilöitä.⁵⁰⁸ Toisaalta sotkeminen voi tapahtua myös välikäsien kautta.⁵⁰⁹ Vakavimmillaan kysymys voi olla jopa väkivallan käyttämisestä säännöksessä tarkoitettua henkilöä tai hänen läheisiään kohtaan.⁵¹⁰ Asian selvittämisen vaikeuttaminen voi tapahtua jo ennen kuin vaikuttamisen kohteena olevaa henkilöä on esitutkinnassa edes kuultu. Uhkailua ja vaatimuksia esitutkinnassa annetun kertomuksen muuttamiseksi esiintyy useimmiten vasta esitutinnan jälkeen, jolloin epäilty on esitutkintapöytäkirjan muodossa saanut tietoonsa asiaan liittyvien henkilöiden yksityiskohtaiset kertomukset. Tällöin epäilty voi pyrkiä vaikuttamaan siihen, mitä asiassa kuultu henkilö tulee lausumaan asiasta oikeudenkäynnissä. On kuitenkin pidettävä mielessä, ettei kaikkea yhteydenpitoa asiaan liittyviin henkilöihin voida pitää kiellettynä. Epäillyllä on oikeus valmistella puolustustaan, joten sallittuna voidaan pitää yhteydenpitoa, jonka tavoitteena ei ole pyrkiä vaikuttamaan asiaan liittyvän henkilöön.⁵¹¹

Oikeustapausaaineiston perusteella sotkemisvaara oli pääsääntöisesti ollut käsillä, kun *kanssaepäiltyjä oli tavoittamatta*.⁵¹² Tavoittamatta oleviin kanssaepäiltyihin liittyy keskeinen kysymys siitä, kuinka kauan epäilty voi tällä perusteella olla vangittuna. Selvää on, että esitutkintaviranomaiselta edellytetään toimenpiteitä kanssaepäillyn tavoittamiseksi.⁵¹³ Vastaus kysymykseen ratkeaa tapauskohtaisesti, joskin arviointiin vaikuttavista seikoista voitaneen mainita ainakin, *kuinka realis-*

505 Esimerkkeinä asiantuntijoista voidaan mainita lääkärit, tavarantarkastajat ja teknisen alan ammattihenkilöt. Asiantuntijatodistelu koskee tavallisesti DNA-, veri-, käsiala-, ääni- tai kuitunäytteitä taikka asiakirjan tai muun todistuskappaleen aitoutta ja muuttamattomuutta taikka omaisuuden laatua ja kuntoa. HE 46/2014 vp, s. 99.

506 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 234-235. Esimerkkinä viimeksi mainitusta voidaan mainita ohjeistuksen antaminen kanssaepäillylle siitä, mitä kuulusteluissa tulee tapahtumien kulusta kertoa.

507 Lindbergin mukaan jo se, että epäilty keskustelee tapahtumien kulusta jonkun sellaisen henkilön kanssa, joka voidaan kutsua todistajaksi, voi aiheuttaa latentin riskin vaikuttamiselle. Lindberg 2018, s. 202.

508 Lindberg 2018, s. 202.

509 Päätös K55: ”A voisi vapaana ollessaan itse tai ainakin välikäsien kautta vaikuttaa kanssaepäiltyjen kertomuksiin.” Tapaukseen liittyi päätös H51 (vakiolause).

510 RL 15:9 koskee oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista. Säännös antaa suojaa muun muassa oikeudenkäynnissä ja esitutkinnassa lausuntoa antavalle henkilölle sellaista väkivaltaa tai uhkausta vastaan, jonka tarkoituksena on estää tai yrittää estää säännöksessä tarkoitettua henkilöä antamasta lausuntoa tai vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa tämän lausunnon sisältöön. Suojaa nauttii lausunnon antajan lisäksi häneen säännöksessä tarkoitettua suhteessa oleva henkilö. Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kolmeksi vuodeksi.

511 Bring–Diesen–Andersson 2019, s. 363 ja Lindberg 2018, s. 201. Ks. myös Westerlund 2007, s. 48.

512 Kanssaepäiltyjen tavoittamattomuus oli selvästi yleisin sotkemisvaaran peruste. Sotkemisvaaran oli katsottu olleen myös aikaisemmassa oikeuskäytännössä käsillä erityisesti silloin, kun kanssaepäiltyjä oli tavoittamatta. Kainulainen 1998, s. 30.

513 Esimerkkeinä toimenpiteistä voidaan mainita tavoittamattoman kanssaepäillyn etsintäkuuluttaminen ja tämän aktiivinen tavoittelu tiedossa olevista asuin- tai oleskelupaikoista. Ulkomailta oleskelevien osalta kysymykseen voi tulla esimerkiksi eurooppalainen pidätysmääräys.

tisena kanssaepäilyyn tavoittamista voidaan jatkossa pitää ja minkälaista selvitystä kanssaepäilyyn tavoittamisella voidaan olettaa saatavan.⁵¹⁴ Muutamissa tapauksissa oli puolustuksen toimesta tuotu esille väite, jonka mukaan sotkemisvaara ei olisi enää käsillä, koska tavoittamatta olleet kanssaepäilyt olivat tulleet tietoiseksi esitutkinnasta. Tämän ei kuitenkaan ollut katsottu poistaneen epäilyn mahdollisuutta vaikuttaa kanssaepäilyjen kertomuksiin.⁵¹⁵ Tähän näkemykseen voidaan yhtyä.

Sotkemisvaara voi kohdistua niin kanssaepäilyihin kuin muihinkin säännöksessä mainittuihin tahoihin *erilaisella voimakkuudella*.⁵¹⁶ Rikoskokonaisuuksissa jokaisella toimijalla on yleensä oma roolinsa, joten sotkemisvaaraa arvioitaessa voidaan ottaa huomioon epäilyn asema ja toimenkuva. Mitä merkittävämmässä asemassa epäilty on toiminut, sitä voimakkaampi yleensä on epäilyn lähtökohtainen intressi vaikeuttaa asian selvittämistä.⁵¹⁷ Oikeuskäytännössä merkitystä oli tältä osin annettu *epäilyn keskeiselle asemalle*.⁵¹⁸ Toisaalta epäilyn oman aseman ollessa rikoskokonaisuudessa tavanomainen, sotkemisvaaran arvioinnissa oli otettu huomioon se, että *pääepäilty oli kuulematta*.⁵¹⁹ Myös tapauksessa, jossa epäilyn lisäksi tämän *lähiomainen oli ollut epäiltynä* rikoksesta, sotkemisvaaran voimakkuus oli katsottu korkeammaksi.⁵²⁰ Pidän oikeuskäytännöstä esille tulleita tulkintoja hyväksyttävänä.

Myös muiden säännöksessä mainittujen henkilöiden tavoittamattomuus tai kuulemisten keskeneräisyys ovat seikkoja, jotka voivat muodostaa perusteen sotkemisvaaralle. Oikeuskäytännössä sotkemisvaaraa oli perusteltu sillä, että *asianomistaja*⁵²¹ tai *todistaja*⁵²² oli ollut kuulematta. Näitä useammin vangitsemispäätöksissä oli viitattu yleisemmin esimerkiksi muihin *rikoskokonaisuuteen liittyviin henkilöihin*⁵²³ tai *kuulusteluiden keskeneräisyyteen*⁵²⁴. Viimeksi mainittu oli ulottunut myös tilanteisiin, joissa epäilyn itsensä kuuleminen oli ollut kesken.⁵²⁵ Kuitenkin asiantuntijaan kohdistuva sotkemisvaara voinee lähtökohtaisesti olla käsillä vain harvoin.

514 Tähän liittyen voidaan mainita päätös H73. Tapauksessa tavoittamatta ollut kanssaepäilty oli ollut etsintäkuulutettuna. Hovioikeus oli katsonut, ettei pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viittaus tavoittamatta olevan kanssaepäilyyn rooliin asiassa mahdollistanut perusteltua arviota sotkemisvaaran olemassaolosta.

515 Esim. päätös H34: ”Pelkäästään se seikka, että he mahdollisesti ovat tulleet tietoisiksi asian tutkinnasta, ei poista A:n mahdollisuutta vaikuttaa heidän kertomuksiinsa vapaana ollessaan.”

516 Lausuttua voidaan kanssaepäilyjen osalta selvittää seuraavalla esimerkillä: Epäilty A on hankkinut 1 kilon amfetamiinia kanssaepäilyltä B. A levittää hankkimansa huumausaineen edelleen 500:lle eri henkilölle 2 gramman yksittäisissä erissä. Tällaisessa tapauksessa sotkemisvaara kohdistuu voimakkaimmin kanssaepäilyyn B. Sotkemisvaaraa arvioitaessa yksittäisten levitetyksi epäiltyjen huumausaine-erien suuruudelle on nähdäkseni annettava painoarvoa sen sijaan, että arvioinnissa olisi ratkaisevaa yksistään kanssaepäilyjen suuri lukumäärä. Tilannetta on tulkittava toisin, jos A on levittänyt huumausaineen edelleen viidelle kanssaepäilylle 200 gramman erissä. Tässä tapauksessa lienee selvää, että sotkemisvaaran voimakkuutta arvioitaessa tulee B:n lisäksi ottaa erityisesti huomioon myös viisi levityksen kohteena ollutta kanssaepäilyä.

517 Lausutulle voitaneen antaa erityistä merkitystä, jos henkilön epäillään olleen rikoskokonaisuudessa johdettavassa asemassa ja muiden henkilöiden toimineen hänen käskyjensä tai ohjeistuksensa mukaisesti.

518 Päätökset H13, K155 ja K182.

519 Päätös H34.

520 Päätös K100. Käräjäoikeus oli katsonut sotkemisvaaran ilmeiseksi.

521 Päätös K11. Käräjäoikeus oli perustellut sotkemisvaaraa muun muassa sillä, että asianomistajan kuuleminen oli ollut kesken. Epäilty oli sittemmin vapautettu, ja hovioikeus oli kumonnut käräjäoikeuden vangitsemispäätöksen. Päätös H54. Päätöksessä K367 oli käsitelty tapausta, jossa törkeästä pahoinpitelystä epäilty oli ollut vangittuna kahden viikon ajan. Asianomistajaa ei ollut tänä aikana voitu kuulla, koska hän oli ollut sairaalassa. Tutkinnanjohtajan lausuman perusteella epäilty oli kertonut tapahtumista ”suunnilleen yhtenevästi” todistajan kanssa. Käräjäoikeus oli katsonut, ettei sotkemisvaaraa enää ollut. Voitaneen todeta, ettei asianomistajan kuulematta olemiselle ollut annettavissa enää sotkemisvaaran muodostavaa merkitystä, koska sekä epäilty että todistaja olivat kertoneet tapahtumista mainitulla tavalla.

522 Päätökset K321/H61.

523 Päätökset H27, H34, K147, K148 ja K342.

524 Päätökset H13, H23, H84, K11, K20, K53, K225, K226, K231 ja K317.

525 Päätökset H27, K29/H22 (vakiolause), K294/H63 (vakiolause).

4.2.2.5.2 Yksilöimättömistä, konkreettisista ja selvittämättä jäävistä kanssaepäilyistä

Esitutkintaviranomaisen on viimeistään epäillyn kiinniottohetkellä suoritettava alustava arvio kanssaepäilyihin liittyvästä sotkemisvaarasta. Valtaosassa tapauksia arvio tarkentuu tutkinnan edetessä nopeasti, joten yleensä kanssaepäilyjen olemassaolo saadaan joko vahvistettua tai poissuljettua ennen vangitsemiskäsittelyä. Jäljelle jää kuitenkin tapauksia, joissa ei pidättämisaajan sisällä saada selvitettyksi ensimmäistään konkreettista kanssaepäilyä, vaikka niitä mahdollisesti voi olla. Tällöin herää kysymys, voiko sotkemisvaara olla perusteltavissa pelkästään yksilöimättömien kanssaepäilyjen tavoittamattomuudella. Malliesimerkkinä edellä esitetystä voidaan mainita tapaus, jossa epäillyn hallusta on takavarikoitu huumausaine-erä ilman, että epäiltyyn olisi ennen takavarikkoa kohdistettu laajemmin esitutkintatoimenpiteitä.⁵²⁶ Huumausainerikollisuudessa on tyypillisesti erotettavissa eri toimijoita, jotka vastaavat huumausaineiden maahantuonnista, vastaanottamisesta, säilyttämisestä ja levittämisestä. Jos epäillyltä on takavarikoitu suuri määrä huumausainetta, voidaan nähdäkseni perustellusti lähteä siitä, että huumausaine-erä on tullut joltakin ja ainakin osa siitä on ollut menossa jollekin. Esitutkinnan yhtenä tarkoituksena on pyrkiä selvittämään asiaan liittyviä toistaiseksi yksilöimättömiä ja tuntemattomia henkilöitä. Oikeuskäytännössä vaikeuttamisvaaraa oli usein perusteltu *huumausaineen alkuperän* selvittämisellä.⁵²⁷ Lisäksi oli katsottu, että *huumausaineen määrä, laatu ja arvo* ovat seikkoja, jotka voidaan ottaa huomioon, kun arvioidaan sotkemisvaaran perustamista pelkästään yksilöimättömiin kanssaepäilyihin.⁵²⁸ Myös rikosepäilyn *kansainvälisyys, huumausaineen epäselvä alkuperä, takavarikot useista eri paikoista* sekä *huumausainerikollisuuden ominaispiirteet* olivat olleet yksilöimättömien kanssaepäilyjen olemassaoloa puoltavia seikkoja.⁵²⁹ Nähdäkseni näitä oikeuskäytännössä esille tuotuja seikkoja voidaan pitää osuvina esimerkkeinä kriteereistä, jotka voidaan ottaa huomioon arvioitaessa sotkemisvaaraa tällä perusteella.

On kuitenkin huomattava, että yksilöimättömien kanssaepäilyjen mahdollinen käsillä olo on *voimakkaasti kytköksissä ainakin rikostyyppiin eikä sotkemisvaara ole yleisesti perustettavissa niiden varaan*. Oikeuskäytännössä yksilöimättömät kans-

526 Tärkeän huumausainerikollisuuden tutkinnassa on yleistä, että epäiltyyn kohdistetaan rikosepäilyn perusteella ennen kiinniottoa salaisia pakkokeinoja – esimerkiksi suunnitelmallista tarkkailua tai telekuuntelua ja –valvontaa. Ks. salaisista pakkokeinoista PKL 10 luku. Yleisiä ovat myös kanssaepäilyihin kohdistuneet pakkokeinot ja kuulustelut. Toimenpiteiden tuloksista riippuen esitutkintaviranomaisella voi olla syvällinenkin käsitys kanssaepäilyistä jo ennen epäillyn kiinniottoa, jolloin sotkemisvaara voi olla välittömästi perustettavissa esimerkiksi vielä tavoittamatta oleviin konkreettisiin kanssaepäilyihin.

527 Päätökset K79, K80, K114, K115, K119, K120, K147, K148, K243, K246, K261 ja K267.

528 Päätös K323: ”- huumausaineen määrä, laatu ja arvo huomioiden on syytä epäillä, että kokonaisuuteen liittyy myös muita henkilöitä, joihin A:lla olisi vapautuessaan mahdollisuus olla yhteydessä ja siten vaikeuttaa asian selvittämistä myös omalta osaltaan.” Epäillyn matkatavaroista oli takavarikoitu noin kilo kokaiinia. Päätös K341: ”Vaikeuttamisvaara täytyy, koska selvittämättä on vielä se, keneltä huumausaine on peräisin ja kenelle sitä on ollut tarkoitus myydä.” Epäillyn hallusta oli takavarikoitu 430 grammasta amfetamiinia. Päätös K267: ”On selvää, että hasiksen suureen määrään ja sen kuljettamiseen liittyy muita osallisia.” Tapauksessa oli kysymys 660 kilosta hasista.

529 Päätös K78: ”Tutkinnanjohtajan mukaan kyse on mantereet ylittävästä rikoskokonaisuudesta, mikä osaltaan on pääteltävissä myös epäillyn kotimaasta. Toisaalta kokaiinin alkuperä on selvittämättä. Osa kanssaepäilyistä on vangittu, ja kokaiinia on takavarikoitu useista eri paikoista. On siten selvää, ettei epäilty ole ainoa mahdollinen tekijä rikoskokonaisuudessa. Huumausaineen maahantuontiin alkuperämaasta ja aineen levittämiseen Suomessa liittyy tutkinnanjohtajan mukaan henkilöitä, joita ei ole yksilöity. Sanotusta ei ole tehtävissä sellaista johtopäätöstä, ettei tällaisia asiaan liittyviä henkilöitä olisi. Laajaan huumausainerikollisuuteen liittyy tyypillisesti useita henkilötahoja. Näillä ja vangitsemisvaatimuksesta ilmenevin perustein on syytä epäillä, että A vapaaksi päästessään pyrkii vaikeuttamaan asian selvittämistä.” Huumausainerikollisuuden tyyppille oli annettu merkitystä yksilöimättömien kanssaepäilyjen näkökulmasta myös päätöksissä K114, K115 ja K192.

saepäilyt oli hyväksytyt perusteeksi lähinnä *törkeissä huumausainerikoksissa*.⁵³⁰ Näkemys yksilöimättömistä kanssaepäilyistä sotkemisvaaran perustavana tekijänä ei ole kuitenkaan ongelmaton edes niiden kohdalla.⁵³¹ Kielteisesti yksilöimättömiin kanssaepäilyihin oli suhtauduttu esimerkiksi törkeää varkautta⁵³² ja moottorikuluneuvon käyttövarkautta⁵³³ koskeneissa tapauksissa. Edellä esitetyn perusteella voidaan kuitenkin katsoa, että sotkemisvaara voi rajatuissa tapauksissa perustua *presumptioon kanssaepäilyjen olemassaolosta*. Tällä perusteella käsillä olevan sotkemisvaaran ajallisella kestolla on rajansa, jota arvioitaessa huomioon tulee ottaa myös rikosepäilyt tapahtuma-aika.⁵³⁴ Ajan kuluessa sotkemisvaara vähenee ja lopulta poistuu, vaikka rikosepäilyssä olisi kysymys sadoista kiloista huumausainetta, ellei tutkinnassa pystytä selvittämään asiaan liittyviä konkreettisia kanssaepäilyjä.⁵³⁵

Lopulta kaikissa rikosepäilyissä sotkemisvaaran edellytykseksi voidaan asettaa *konkreettisten, yksilöitävissä olevien kanssaepäilyjen olemassaolo*. Kanssaepäilyt henkilöllisyys voi olla edelleen selvittämättä, mutta vähimmäisedellytyksenä voitaneen pitää sitä, että kanssaepäilyt on liitettävissä *yksilöitävissä olevaan tapahtumaan*.⁵³⁶ Kysymys voi olla esimerkiksi vielä tunnistamatta olevista kanssaepäilyistä.⁵³⁷ Sen ratkaiseminen, miten pitkä aika esitutkintaviranomaisella on sotkemisvaaran perusteella käytettävissä kanssaepäilytjen henkilöllisyyksien selvittämiseksi, lienee yhteydessä ainakin *asian laatuun, tapauksen yksityiskohtiin ja rikoksen vakavuuteen*.⁵³⁸ Merkitystä voitaneen antaa myös niille toimenpiteille, joilla esitutkintaviranomainen on pyrkinyt selvittämään tai tulee jatkossa selvittämään

-
- 530 Törkeiden huumausainerikosten lisäksi epäilty iso tilauspetossarja oli katsottu luonteeltaan sellaiseksi, johon voitiin olettaa liittyvän muita henkilöitä. Päätös K94.
- 531 Päätökseen K78 liittyneen käsittelyn yhteydessä epäilyt puolustaja oli tuonut esille, että puolustuksen sekä tuomioistuimen on mahdotonta arvioida henkilöihin kohdistuvan sotkemisvaaran todennäköisyyttä, ellei tällaisia henkilöitä yksilöidä. Puolustaja oli lisäksi maininnut, ettei vaatimus perustu tosiseikkoihin, jos epäilyt oletetaan olleen yhteydessä kuvitteellisiin henkilöihin. Nähdäkseni molemmat puolustajan esittämät argumentit kuvaavat oivallisesti arviointiin liittyvää problematiikkaa.
- 532 Päätös K352: ”Asianomistajan kertomus ei tue käsitystä useammista osallisista, eikä kyseinen rikostyyppi yleensä ole sellainen, että siihen liittyisi useampia tekijöitä.”
- 533 Päätökset H57/K12. Käräjäoikeus oli katsonut sotkemisvaaran olevan käsillä, joskin lausunut kritiikille hyvin alttiilla tavalla, että »asiassa on sinänsä selvää, että esitutkinnan vaikeuttamisvaara pelkästään sillä perusteella, että A ei kerro mahdollista rikoskumppaniaan, on vähäinen». Hovioikeus oli todennut, ettei tapauksessa ollut sotkemisvaaraa asiaa enemmän perustelematta.
- 534 Päätös H36: ”A on ollut vangittuna yli kuukauden, eikä asiassa ole esitetty selvitystä yhdenkään muun kanssaepäilyt kuulustelemisesta tai olemassaolosta. Takavarikko on tehty jo 2.6.2015. Hovioikeus katsoo, ettei näin pitkän ajan jälkeen vaikeuttamisvaaraa voi enää perustella pelkkien mahdollisten tekijäkumppaneiden tavoittamattomuudella.” A oli vangittu törkeästä huumausainerikoksesta epäilytynä lähes viisi kuukautta takavarikon jälkeen.
- 535 Päätös K261: ”Koska muita kanssaepäilyjä ei tällä hetkellä ole, sotkemisvaaraa ei ole kuitenkaan pidettävä merkittävänä.” Kysymys oli noin 660 kilon hasiserästä. Epäilty oli ollut vapautensa menettäneenä noin neljän kuukauden ajan. Sotkemisvaara oli poistunut kokonaan viiden kuukauden kuluttua. Päätös K283.
- 536 Päätös K350. Epäilyt kuljettamasta ajoneuvosta oli takavarikoitu kaksi kiloa amfetamiinia. Tutkinnanjohtaja oli todennut sotkemisvaaran osalta, että ”kokonaisuuteen liittyi ainakin Haminassa huumausainetta vastaanottanut henkilö, Kuusankoskella ”postilaatikosta” huumausainetta vienyt henkilö sekä Lohjalla huumausaineita vastaanottamaan valmistautunut henkilö. Huumausainepaketeista on myös löytynyt enemmän kuin kahden henkilön sormenjäljet”. Käräjäoikeus oli todennut, että ”asiaan liittyy useita tapahtumakokonaisuuteen liittyviä henkilöitä, joiden merkitys A:n menettelyyn on selvittämättä”. Tapauksesta ei ilmennyt, oliko kanssaepäilytjen henkilöllisyys esitutkintaviranomaisen tiedossa. Kanssaepäilyt oli kuitenkin liitetty selvästi yksilöitävissä oleviin tapahtumiin.
- 537 Päätökset K39/H32 (vakiolause), K64/H65 (vakiolause), K159 ja K279.
- 538 Päätöksessä K368 sotkemisvaaran oli katsottu olleen esitutkinnan päättymisestä huolimatta edelleen olemassa tapauksessa, jossa konkreettisen kanssaepäilytjen henkilöllisyyttä ei ollut esitutkinnassa saatu selvitettyä. Tapauksessa oli kyse kolmesta kilosta amfetamiinia. Syyttäjän mukaan tapaukseen liittyi ”ainakin joku kolmas henkilö” kahden vangittuna olevan henkilön lisäksi.

kanssaepäiltyjen henkilöllisyyksiä. On kuitenkin syytä ottaa huomioon, että etenkin laajoissa rikoskokonaisuuksissa *kanssaepäiltyjä voi jäädä myös selvittämättä*.⁵³⁹

4.2.2.2.3 Henkilöiden nimeämisestä

Sotkemisvaaraan liittyvä kysymys siitä, onko esitutkintaviranomaisen nimettävä ne henkilöt, joihin sotkemisvaaran katsotaan olevan olemassa. Nimeämättä jättämistä voidaan perustella ainakin sillä, että nimeämisten myötä epäilty tulisi tietoiseksi esitutkintaviranomaisen tiedosta olevista asiaan liittyvistä henkilöistä, jolloin rikoksen selvittäminen voisi vaikeutua. Tämän merkitys korostuneet tapauksissa, joissa asiaan epäillään liittyvän useita henkilöitä, joista vasta osa on selvitetty ja osa vielä selvittämättä.⁵⁴⁰ Tässä valossa voitaneen pitää perusteltuna, ettei epäillyn tulisi saada tietää sotkemisvaaran kohteena olevien henkilöiden nimiä. Nimeämistä vastaan voinee puhua myös asianosaisiin tai todistajiin mahdollisesti liittyvä suojelutarve,⁵⁴¹ jonka merkitys on kasvanut viimeisen vuosikymmenen aikana järjestäytyneen rikollisuuden lisääntyessä⁵⁴². Oikeuskäytännössä oli ainakin esitutkinnan alkuvaiheessa hyväksytyt tutkinnallisiin syihin perustuen, ettei vielä tavoittamatta ja kuulematta olleiden henkilöiden nimiä mainita.⁵⁴³ Tämän ei ollut katsottu vaikeuttavan epäillyn puolustautumista liialti.⁵⁴⁴ Katsonkin, että *vangitsemiskäsittelyssä ei lähtökohtaisesti tulisi edellyttää asianomistajan, todistajan tai kanssaepäillyn nimeämistä, jos tapauksessa on syytä epäillä pakkokeinon kohteena olevan henkilön taholta tapahtuvaa asian selvittämisen vaikeuttamista*.⁵⁴⁵ Lausuttu vastaa oikeustapausaineiston ja omien kokemusteni perusteella muodostunutta käsitystäni Helsingin hovioikeuden ja pääkaupunkiseudun käräjäoikeuksien pääsääntöisestä soveltamiskäytännöstä.

On kuitenkin syytä korostaa, että asianomistajan, todistajan tai kanssaepäillyn nimeämättä jättäminen ei ole epäillyn näkökulmasta lainkaan ongelmatonta eikä asiaa voida jättää ilman joitakin huomioita.⁵⁴⁶ Kysymys on lähinnä epäillyn oikeusturvan toteutumiseen liittyvistä seikoista. Jos henkilöiden nimeämistä ei edellytetä, epäillyn näkökulmasta tulisi olla tarvittaessa *jälkikäteisesti todennettavissa*, että sotkemisvaara on ollut vaatimuksen esittämishetkellä tiedossa olleiden seikkojen

539 Päätös K235: ”On pidettävä selvänä, että vangitsemista ei voida sotkemisvaaran perusteella perustella loputtomiin ja että laajassa huumausainerikoskokonaisuudessa osa tekijöistä jää mahdollisesti selvittämättä.» Käräjäoikeus oli katsonut sotkemisvaaran olleen kuitenkin vielä käsillä. Rikosepäilyssä oli kysymys useista kiloista kokaiinia. Epäilty oli ollut vapautensa menettäneenä noin 3,5 kuukauden ajan. Samaan rikoskokonaisuuteen liittyvässä päätöksessä K233 oli vastaavan kaltaiset perustelut.

540 Rantaeskola on suhtautunut vastaavalla tavalla henkilöiden nimeämättä jättämiseen yhteydenpidon rajoittamisen kohdalla, jos kysymys on rikoksesta, jossa vain osa epäillyistä on tiedossa ja vain osa kiinni. Rantaeskola 2014, s. 97.

541 Virolainen 1999, s. 373. Virolaisen mukaan asiassa kuultujen todistajien henkilöllisyyden kertomatta jättäminen voi olla perusteltua asianomistajan tai todistajien suojelemiseksi. Nähdäkseni myös kanssaepäillyn suojelutarve voi edellyttää tämän nimeämättä jättämistä. Vrt. Halijoki, joka ei ole väheksynyt asianomistajan ja todistajan suojelemista, mutta on todennut sen olevan yhteiskunnan ja erityisesti poliisin vastuulla. Halijoki 2002, s. 36.

542 Ks. järjestäytyneen rikollisuuden kasvusta ja sen vaikutuksista Poliisi 2019, erit. s. 19-22.

543 Päätökset H73 ja H84.

544 Päätös K67: ”Se, että näitä henkilöitä ei ole nimetty, ei tee epäillyn puolustautumista mahdottomaksi eikä lähtökohtaisesti vaikuta sotkemisvaaran käsillä oloon.” Tapaukseen liittyi myös päätös H73.

545 Sen sijaan asiantuntija ei yleensä liene edellä mainittuihin rinnastettavalla tavalla altis vaikuttamiselle. Esimerkiksi vangitsemiskäsittelyssä mahdollisesti esitettävästä lääkinlausunnosta tulee siten ilmetä sen laatijan nimi, asema ja muut asian arvioinnin kannalta tarpeelliset tiedot.

546 Halijoki on tulkinnut EIT:n ratkaisukäytännön edellyttävän, että epäillyn ja hänen avustajan tietoon on annettava niiden asianomistajien ja todistajien henkilöllisyydet, joiden kertomuksiin on vedottu vangitsemisen perusteena. Halijoki 2002, s. 36.

perusteella tosiasiallisesti olemassa.⁵⁴⁷ Esitutkintaviranomaisen näkökulmasta vielä tavoittamatta olevaan konkreettiseen henkilöön vetoaminen sotkemisvaaran perusteena aiheuttaa nähdäkseni sen, että kyseinen henkilö tulee lähtökohtaisesti kuulla asiassa, jos hänen henkilöllisyytensä on tiedossa tai se selviää, ja hänet tavoitetaan.⁵⁴⁸

4.2.2.6 Pääkäsittelyyn asti ulottuvasta sotkemisvaarasta

Kuten edellä on tullut ilmi, sotkemisvaara voi olla käsillä jopa asian pääkäsittelyyn saakka. Korkein oikeus on EIT:n oikeuskäytäntöön nojaten todennut, että ajan kulumisesta, kuulemisten suorittamisesta ja esitutkinnan valmistumisesta huolimatta sotkemisvaara voi olla käsillä tapauksissa, joissa on *useita vastaajia ja joissa todisteiden hankkiminen sekä vastaanottaminen ovat vaikeita tehtäviä*.⁵⁴⁹ Tämä johtuu siitä, että epäillyllä on mahdollisuus vaikuttaa asianomistajan, todistajan tai kanssaepäillyn kertomukseen aina heidän pääkäsittelyssä tapahtuvaan kuulemiseen saakka. Esitutkintakertomuksen merkitys on toisenlainen kuin välittömästi pääkäsittelyssä annetun kertomuksen, koska asia ratkaistaan sen perusteella, mitä pääkäsittelyssä on käynyt ilmi.⁵⁵⁰ Oikeuskirjallisuudessa pääkäsittelyyn ulottuvan sotkemisvaaran on katsottu voivan olla käsillä tapauksissa, joissa on vaara *todistajiin tai asianomistajaan* kohdistuvasta vaikuttamisesta.⁵⁵¹ Erityisesti kysymykseen voi tulla törkeä rikollisuus, jos vaarana on, että *kertomuksista sovitaan tai ilmenee painostusta kertomusten muuttamiseksi*.⁵⁵² Tällaiset elementit voivat olla käsillä erityisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvissä rikostutkinnoissa ja pääkäsittelyissä.⁵⁵³ Pääkäsittelyyn asti ulottuva huomattava sotkemisvaara voi olla kyseessä esimerkiksi tapauksessa, jossa *epäillyt ovat tunnettuja taipumuksista* käyttää väkivaltaa.⁵⁵⁴ Pyrin seuraavaksi tuomaan yksityiskohtaisemmin esille tilanteita ja seikkoja, jotka nähdäkseni voivat puoltaa tulkintaa pääkäsittelyyn saakka ulottuvasta sotkemisvaarasta.

Ensinnäkin kysymykseen voinevat tulla tapaukset, joista on tunnistettavissa *asianomistajan epäiltyyn nähden alisteinen tai muuten erityisen turvaton asema*. Oikeuskirjallisuuden mukaan epäillyn ja asianomistajan välillä oleva valta- tai riippuvuussuhde saattaa johtaa siihen, että asianomistaja on epäillyn kontrollissa.⁵⁵⁵ Tällaisella hallinnalla saattaa olla vaikutusta siihen, mitä asianomistaja lausuu esitutkinnassa ja tuomioistuimessa – vaarana on, etteivät lausunnot vastaa tapahtumien kulkua. Esimerkkinä korkean sotkemisvaaran omaavasta rikostyyppistä on mainittu

547 Asianomistajien, todistajien ja tavoitettujen kanssaepäiltyjen kuulustelukertomukset ja niiden ajankohdat ovat todennettavissa esitutkintapöytäkirjasta tai esitutkinta-aineistosta. On toki mahdollista, että oletettuja asianomistajia tai todistajia jää esitutkinnassa tavoittamatta ja kuulematta, mutta tämä lienee kuitenkin selvästi harvinaisempaa kuin tavoittamatta jäävät kanssaepäillyt.

548 Jos tavoittamatta oleva henkilö on ensin ollut kanssaepäilty, mutta hänen asemansa muuttuu esitutkinnan edetessä muuksi kuin rikoksesta epäillyksi eikä hän tule asiassa kuulluksi, nähdäkseni niiden seikkojen, joiden perusteella häntä on alun perin pidetty kanssaepäilytnä, tulisi myös olla jälkikäiteisesti todennettavissa.

549 KKO 2019:99, kohta 10. Korkein oikeus viittasi ratkaisuun EIT 11.4.2017 Gábor Nagy v. Unkari, No.2, kohta 73.

550 KKO 2019:99, kohta 14. Tästä johtuen sotkemisvaaran näyttökynnystä aikanaan laskettiin syytä epäillä –tasolle. Korkein oikeus tarkasteli ratkaisussa epäillyn mahdollisuutta vaikuttaa *kanssavastaajan* kertomukseen. Nähdäkseni epäilty voi vastaavalla tavalla vaikuttaa myös asianomistajan tai todistajan kertomuksiin. Myös Lindberg on kiinnittänyt huomiota epäillyn mahdollisuuksiin vaikuttaa suulliseen todisteluun aina siihen saakka, kunnes todistelu on otettu tuomioistuimessa vastaan. Lindberg 2018, s. 202.

551 Ekelöf–Andersson–Bellander–Bylund–Edelstam–Pauli 2018, s. 55.

552 Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 14.

553 Ks. esim. EIT 5.11.2015 Qing v. Portugali, kohta 61.

554 Lindberg 2018, s. 203. Lindberg mainitsee esimerkkinä järjestäytyneet moottoripyöräjengit.

555 Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 235.

perhesuhteisiin liittyvät väkivaltarikokset.⁵⁵⁶ Laajemmin tarkasteltuna asianomistajan voidaan nähdä olevan erityisen altis vaikuttamiselle tapauksissa, joissa näyttö koostuu pääosin asianomistajan kertomuksesta. Jos epäilty pääsee vaikuttamaan asianomistajaan, tämä saattaa perua puheensa.⁵⁵⁷ On perusteltua, että rikoksen selvittämisen ohella otetaan huomioon *tarve suojata asianomistajaa* ja tämän lähipiiriä epäillyn toimesta tapahtuvalta vaikuttamiselta.⁵⁵⁸ Erityisesti tämä on syytä ottaa huomioon, jos asianomistajaa on joko *uhattu väkivallan käyttämisellä* tai *väkivaltaa on jo käytetty*.⁵⁵⁹ Suojelutarpeen voitaneen katsoa olevan selvästi käsillä, jos henkilön epäillään kohdistaneen asianomistajaan uuden rikoksen siitä syystä, että asianomistaja oli tehnyt henkilön aiemmin tekemäksi epäillystä rikoksesta rikosilmoituksen. Nähdäkseni arvioinnissa tulee voida ottaa huomioon myös *epäillyn aikaisempi käyttäytyminen*⁵⁶⁰, joka voi pitää sisällään myös käsillä olevaan rikosepäilyyn liittymätöntä käyttäytymishistoriaa. Esimerkkinä jälkimmäisestä voitaneen mainita epäillyn lähihistoriassa mahdollisesti olevat *aikaisemmat tuomiot oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta*.⁵⁶¹ Oikeuskäytännössä asianomistajaan kohdistuvan sotkemisvaaran oli katsottu olleen käsillä pääkäsitteilyyn saakka *osassa kiristys*⁵⁶² ja *väkivaltarikoksia*⁵⁶³ – viimeksi mainituista *erityisesti läheisväkivaltarikoksissa*⁵⁶⁴. Näiden lisäksi kysymykseen voinevat tulla esimerkiksi osa *seksuaali- ja ihmiskaupparikoksista*.

Toiseksi vastaavalla tavalla voitaneen suhtautua tapauksiin, joissa *rikosepäily on vakava ja todistajan kertomus on rikoksen selvittämisen kannalta poikkeuksellisen tärkeä*.⁵⁶⁵ Mitä merkittävämpi on todistajan kertomuksen asema asiassa, sitä suurempi on intressi suojella todistajaa kertomukseen kohdistuvalta vaikuttamiselta.

556 Lindberg 2018, s. 201.

557 Ks. Lindberg 2018, s. 203. Ks. myös Ekelöf–Andersson–Bellander–Bylund–Edelstam–Pauli 2018, s. 55.

558 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830.

559 Ks. Niemi–Kiesiläinen 2004, s. 235–236. Oikeuskäytännöstä voidaan mainita päätökset K72/H82 (vakiolause). Kysymys oli rikoskokonaisuudesta, jossa henkilöä epäiltiin törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä vapaudenriistosta ja törkeän kiristyksen yrityksestä. Asianomistajaan kohdistuneeseen uhkailuun oli saatettu kiinnittää huomiota päätöksissä K17/H78 (vakiolause).

560 Päätöksessä K174 oli otettu huomioon epäillyn aikaisemmat pyrkimykset olla yhteydessä asianomistajaan.

561 Lausuttu voitaneen ottaa huomioon myös todistajiin ja kanssaepäilyihin kohdistuvaa sotkemisvaaraa arvioitaessa.

562 Päätös H64. Hovioikeus oli perustellut käsillä ollutta sotkemisvaaraa rikoksen (törkeän kiristyksen yritys) luonteella ja vakavuudella. Ratkaisu oli annettu asian pääkäsitteilypäivänä. Tapaukseen liittyvässä päätöksessä K63 käräjäoikeus oli katsonut epäillyn rikoksen laadun ja toteuttamistavan puoltaneen kuultaviin henkilöihin kohdistuvan sotkemisvaaran käsillä oleva ”juurikin nyt, kun pääkäsitteily tullaan kohta toimitamaan”. Aiheeseen liittyivät myös päätökset H30/K37.

563 Päätös K17/H78 (vakiolause). Törkeää pahoinpitelyä koskeva esitutkinta oli valmistunut ja asia oli siirtynyt syyteharkintaan. Syyttäjät oli tuonut muun muassa esille, että epäilty oli uhkailut asianomistajaa.

564 Päätös H61. Tapauksessa epäilty oli vangittuna törkeästä pahoinpitelystä, mutta syyttäjät oli nostanut syytteen tapon yrityksestä. Asianomistaja oli epäillyn entinen puoliso. Syyttäjät oli perustellut vangittuna pitämistä sillä, että «saadun selvityksen mukaan oli ilmeistä, että A pyrki vaikuttamaan asianomistajan lausuntoihin asiassa». Parisuhdeväkivaltaa oli käsitelty myös samaa epäiltyä koskevilla päätöksissä K255 ja K268, joista jälkimmäisessä syyte oli nostettu.

565 Päätöksessä Itä-Suomen hovioikeus 28.3.2018 päätös nro 176 syyttäjät oli esittänyt sotkemisvaaran perusteeksi muun muassa sitä, että epäillyllä olisi vapaana ollessaan mahdollisuus sopia kertomuksista kanssaepäiltyjen kanssa. Hovioikeus oli todennut, että ”syyttäjät ei ole väittänyt, että asiassa olisi kuultava todistajia”. Lausuttu viitanee siihen, että hovioikeus olisi saattanut arvioida tapausta toisin vielä silloinkin, kun asia oli syyteharkinnassa, jos siihen olisi liittynyt pääkäsitteilyssä kuultavia todistajia. Henkilöä epäiltiin törkeästä huumausainerikoksesta. Päätöksissä H30/K37 oli annettu merkitystä sille, ettei epäilty pääsisi vaikuttamaan pääkäsitteilyssä kuultavien henkilöiden kertomuksiin. Aiheeseen liittyivät myös päätökset K17/H78 (vakiolause). Oikeuskirjallisuudessa Niemi–Kiesiläinen on maininnut parisuhdeväkivallan esimerkkinä rikostyyppistä, johon liittyy erityinen vaara, että myös todistajiin pyritään vaikuttamaan asian selvittämisen vaikeuttamiseksi. Niemi–Kiesiläinen 2004, s. 234.

Sotkemisvaara voineekin olla tällä perusteella käsillä aina pääkäsittelyyn saakka, jos todistajan ja epäillyn kertomukset *poikkeavat toisistaan* olennaisesti ja todistajan kertomus muodostaa asiassa *keskeiseksi* tai jopa *ratkaisevaksi* arvioitavissa olevan näytön.

Kolmanneksi kun otetaan huomioon korkeimman oikeuden asiasta lausuma,⁵⁶⁶ pääkäsittelyyn asti ulottuvaa sotkemisvaaraa arvioitaessa voidaan rajatuissa tapauksissa pitää merkityksellisenä myös *kanssaepäiltyjen suojaamista* epäillyn taholta kohdistuvalta vaikuttamiselta. Oikeustapausaineistossa vangitsemista oli perusteltu mahdollisuudella vaikuttaa kanssaepäiltyjen pääkäsittelyssä antamiin kertomuksiin. Erityistä merkitystä oli tältä osin annettu epäillyn ja kanssaepäiltyjen välisten *kertomusten ristiriitaisuuksille*⁵⁶⁷, *rikoksen laadulle ja toteuttamistavalle*⁵⁶⁸ sekä sille, että asiassa oli ollut kysymys *järjestäytyneestä rikollisuudesta*⁵⁶⁹. Olisin taipuvainen antamaan tässä arvioinnissa painavaa merkitystä sille, miten keskeinen kanssaepäillyn kertomus on tapauksen näytön arvioinnin kannalta.

Neljänneksi sotkemisvaara voinee olla käsillä aina pääkäsittelyyn asti myös yksittäisissä tapauksissa, joissa *huomattava rikoshyöty tai muu merkittävä todistusaineisto on edelleen kateissa*. Oikeuskäytännössä oli katsottu, ettei rikoshyödyn jäljittäminen pääty esitutkinnan valmistumiseen.⁵⁷⁰ Lisäksi sotkemisvaaraa oli puoltanut ampuma-aserikosepäilyyn syyteharkinnan loppuvaiheessa ampuma-aseiden kateissa olo.⁵⁷¹ Sotkemisvaaraa tällä perusteella arvioitaessa tulee nähdäkseni kiinnittää erityistä huomiota siihen, missä määrin epäillyllä voidaan nähdä esimerkiksi esitutkinnan päättymisen jälkeen olevan tosiasiallisia mahdollisuuksia mainitun omaisuuden hävittämiseen, turmelemiseen, muuttamiseen tai kätkemiseen.

Pääkäsittelyyn ulottuvaan sotkemisvaaraan – etenkin tapauksissa, joissa vapaudenmenetys tästä syystä johtuen saattaa venyä huomattavan pitkäkestoiseksi – tulee kuitenkin suhtautua lähtökohtaisesti hyvin kriittisesti. Asiaa arvioitaessa tulee ottaa erityisesti huomioon korkeimman oikeuden lausuma siitä, että tuomioistuimella on esitutkinnan päättymisen jälkeen korostunut velvollisuus tuoda esiin ne konkreettiset seikat, joiden perusteella vangitsemisen edellytykset ovat edelleen käsillä.⁵⁷²

4.2.2.7 Keskeisiä sotkemisvaaran tulkintaan liittyviä näkemyksiä

Oikeuskirjallisuudessa on ainakin Fredmanin ja Kujalan toimesta pohdittu sitä, rajoittuuko sotkemisvaara vain epäiltyyn kohdistuviin rikosepäilyihin vai ulottuuko se myös muiden henkilöiden tekemien rikosten selvittämisen vaikeuttamiseen. Fredmanin mukaan Turun hovioikeus oli eräissä tapauksessa hyväksynyt, että pidättämistä voitiin käyttää toisen henkilön rikoksen selvittämiseksi. Hänen mukaansa pakkokeinolain käsitettä ”*tukittavana oleva rikos*” voidaan tulkita joko katsomalla sen sisältävän vain yksittäisen henkilön tekemäksi epäillyn rikoksen tai usean henkilön yhdessä taikka jopa toisistaan tietämättä tekemän kokonaisuuden, jollaisena voidaan pitää esimerkiksi huumausaine-erän levittämistä ympäri eri puolilla Suomea. Jäl-

566 KKO 2019:99, kohta 14: ”- rikoksesta epäilty voi esitutkintakuulustelun jälkeen vielä vaikuttaa kanssaepäillyn kertomukseen ennen kuin tätä kuullaan rikosasian pääkäsittelyssä”.

567 Päätökset K55/H51 (vakiolause). Henkilöä epäiltiin törkeästä ampuma-aserikoksesta.

568 Päätökset H30/K37. Henkilöä epäiltiin viidestä törkeästä petoksesta ja yhdestä törkeästä väärennyksestä.

569 Päätökset K55/H51 (vakiolause). Henkilöä epäiltiin törkeästä ampuma-aserikoksesta.

570 Päätös H52. Myös päätöksissä K59/H56 (vakiolause) sotkemisvaaran oli katsottu olleen käsillä esitutkinnan valmistumisesta huolimatta. Rikoshyötyä oli ollut edelleen kateissa 20.000 euroa.

571 Päätökset K60/H58 (vakiolause).

572 KKO 2019:99, kohta 11. Ks. myös KKO 2018:87, kohta 17.

kimmäinen tulkinta laajentaa pakkokeinojen käytön mahdollisuutta. Kujala on keskittynyt tarkastelemaan käsitettä ”asian selvittäminen” pitkälti vastaavalla tavalla.⁵⁷³

Kujala on maininnut esimerkkinä hankalasta tapauksesta huumausainerikoksen, jossa ”henkilö paljastuu viranomaisille huumausainetta maahan tuotaessa siten, että hänen hallustaan löytyy suuri määrä huumausainetta”. Kujala kysyykin, voidaanko henkilöön kohdistaa pakkokeinoja sotkemisvaaran perusteella ”sen vuoksi, että asiaan liittyy muita henkilöitä ja muiden henkilöiden osuuden selvittäminen asiassa edellyttää pakkokeinon käyttöä”, jos henkilö myöntää huumausaine-erän maahantuonnin.⁵⁷⁴

Nähdäkseni se, että epäilty myöntää huumausaine-erän maahantuonnin, ei lähtökohtaisesti tarkoita, että epäillyn rikos olisi tullut sotkemisvaaran poistavalla tavalla selvitettyksi.⁵⁷⁵ Päinvastoin Kujalan mainitsemassa tilanteessa asian selvittäminen on epäillyn myöntämisestä huolimatta yleensä pahasti kesken. Katson huumausaineen suuren määrän voivan olla varteenotettava viite siitä, että rikollinen toiminta on laajaa ja useita henkilötahoja koskettavaa. Koska epäillyn rooli ja rikosepäilyn todellinen laajuus ovat ennen esitutkinnan etenemistä epäselviä, epäillyllä voi olla nyt maahantuodun erän myöntämisestä huolimatta intressi vaikeuttaa asian selvittämistä – etenkin jos kysymys on hänen hallustaan löytyneitä huumausaineita laajemmasta rikoskokonaisuudesta. Nähdäkseni huumausaineen suuri määrä viittaa varteenotettavaan mahdollisuuteen myös siitä, että rikollinen toiminta on alkanut jo aikaisemmin.

Katson edellä mainituilla perusteilla, että sotkemisvaaraa tulisi Kujalan esimerkin tilanteessa arvioida nimenomaan epäillyn oman rikoksen selvittämisen vaikeuttamisen näkökulmasta. Nähdäkseni sotkemisvaaraa ei ole tarvetta perustaa lainkaan sen varaan, että epäilty vaikeuttaisi kanssaepäillyn rikoksen selvittämistä. Lisäksi katson perustelluksi tulkintakannanotoksi laajemminkin, että epäilty voi olla sotkemisvaaran perusteella vangittuna vain oman rikoksensa selvittämisen vaikeuttamisen

573 Fredman 2013, s. 463 ja Kujala 2016, s. 201-202. Molemmat ovat viitanneet pidättämistä koskevaan ratkaisuun Turun hovioikeus 30.12.2008 päätös nro 2982, jossa sotkemisvaaraa oli perusteltu seuraavasti: ”Nyt käsiteltävänä olevassa asiassa A on tunnustanut viipymättä oman syyllisyytensä. Siitä, keneltä hän on ajokortin ja opiskelijakortin saanut ja kuka asiassa siten voisi joutua hänen ohellaan rikosoikeudelliseen vastuuseen, A on kuitenkin kertonut usealla eri tavalla. Tämän vuoksi asian selvittämiseksi on ollut tarpeellista jatkaa A:n kuulustelemista sekä pyrkiä tavoittamaan se henkilö, jolta A on aluksi myöntänyt kortit saaneensa. A:n päästämisestä vapaaksi tuossa vaiheessa olisi voinut seurata se, että A olisi ollut yhteydessä tähän henkilöön ja yrittänyt vaikuttaa tämän kertomukseen.”

574 Kujala 2016, s. 202.

575 Olen aikaisemmin perustellut, miksi myöntäminen ei välttämättä poista sotkemisvaaraa välittömästi (tutkielman luku 4.2.2.3) ja miksi sotkemisvaaran voidaan katsoa olevan esimerkin kaltaisessa tapauksessa olemassa, vaikka konkreettisia kanssaepäiltyjä ei esitutkinnan alkuvaiheessa olisi ainuttakaan (tutkielman luku 4.2.2.5.2).

*estämiseksi.*⁵⁷⁶ Näin ollen kanssaepäiltyjen rikosten tulisi nähdäkseni vähintään *liittyä* epäillyn rikokseen. Oikeuskäytännössä sotkemisvaaran perusteluna oli käytetty muiden henkilöiden tekemien rikosten selvittämistä tapauksessa, jossa tämä liitäntä oli.⁵⁷⁷ Esimerkiksi sen selvittäminen, keneltä epäilty on huumausaineen hankkinut, on merkityksellinen epäillyn oman rikoksen selvittämisen kannalta. Kanssaepäillyn kertomus voi vahvistaa epäillyn kertomaa tapahtumainkulkua tai kertomuksesta voi esimerkiksi ilmetä, että epäillyn hankkima huumausaine-erä on ollut suurempi kuin mitä epäillyltä on takavarikoitu tai minkä hän on myöntänyt. Lisäksi kanssaepäillyn rikoksen tutkinnan yhteydessä saatavalla selvityksellä voidaan katsoa olevan laajemminkin merkitystä epäillyn oman rikoksen ja roolin selvittämisessä.⁵⁷⁸

Oikeustapausaineisto sisälsi yksittäisiä vangitsemispäätöksiä, joita koskevan käsittelyn yhteydessä pidättämiseen oikeutettu virkamies oli vedonnut sotkemisvaaran perusteena epäiltyyn muiden henkilöiden taholta mahdollisesti kohdistuvaan vaikuttamiseen, jonka seurauksena epäilty voisi vaikeuttaa asian selvittämistä. Voitaneen sinänsä katsoa, että esimerkiksi järjestäytyneessä rikollisuudessa hierarkiassa alempana oleva epäilty saattaisi olla alttiina sille, että hänen kertomukseen pyrittäisiin vaikuttamaan hierarkiassa ylempänä olevien henkilöiden toimesta esimerkiksi siten, että epäilty kantaisi vastuun myös hierarkiassa ylempänä olevien henkilöiden tekemisistä. Lain sanamuoto edellyttää kuitenkin nimenomaisesti epäillyn toimesta tapahtuvaa vaikeuttamista.⁵⁷⁹ Tähän on nähdäkseni syytä kiinnittää erityistä huomiota, koska tulkintaa muiden henkilöiden taholta tapahtuvan vaikeuttamisen kautta rakennettavalle sotkemisvaaralle voidaan pitää lain sanamuodon valossa vähintäänkin kyseenalaisena. Käräjäoikeus oli yksittäisessä ratkaisussa antanut ainakin jonkinlaista painoarvoa muun kuin epäillyn toimesta tapahtuvalle vaikuttamiselle.⁵⁸⁰ Lisäksi sotkemisvaaran perusteeksi oli käräjäoikeustasolla hyväksytty kanssaepäillyn todennäköinen pyrkimys olla yhteydessä epäiltyyn, jonka seurauksena epäilty olisi

576 Sotkemisvaaran perustamista muun kuin pakkokeinon kohteena olevan henkilön rikoksen selvittämiseksi voidaan pitää kritiikille varsin alttiina. Fredmanin mukaan tällainen tulkinta on ”yksioikoinen eikä välttämättä vastaa säädöksen tarkoitusta”. Fredman 2013, s. 463. Lindberg on todennut kielteisen suhtautumisensa seuraavasti: ”Förutsättningarna för frihetsberövande ska prövas individuellt för varje misstänkt. Kollusionsfara som avser någon annans brottslighet får därför inte läggas till grund för frihetsberövande.” Lindberg 2018, s. 204 lähteineen. Vrt. Kujala, joka on todennut, että pakkokeinojen käytön hyväksyttävyyttä muiden kuin pakkokeinon kohteen rikosten selvittämisessä voidaan lähestyä suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta suorittamalla intressivertailu epäillylle pakkokeinon käytöstä aiheutuvan haitan ja siitä esituskinnalle saatavan hyödyn välillä. Kujalan mukaan ”mitä vakavammasta rikosepäilystä asiakokonaisuudessa on kysymys ja mitä suurempi on riski siitä, että rikoksesta epäilty vapaana ollessaan aiheuttaisi asian selvittämislle haittaa, sitä todennäköisemmin pakkokeinojen käyttöä voitaisiin pitää puolustettavana”. Kujala 2016, s. 202. Kun otetaan huomioon, että vapauden rajoittamisen mahdollistavia säännöksiä on tulkittava ahtaasti, on perusteltua katsoa, että epäilty voi sotkemisvaaran perusteella olla vangittuna vain oman rikoksensa selvittämisen vaikeuttamisen estämiseksi. Ks. Virolainen–Vuorenpää 2017, s. 235, Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alan-komaat, kohta 37.

577 Päätös K341. Epäilty oli myöntänyt huumausaineen hallussapidon (430 grammaa amfetamiinia). Se ei ollut kuitenkaan poistanut sotkemisvaaran käsillä oloa, koska selvittämättä oli vielä se, ”keneltä huumausaine on peräisin ja kenelle sitä on ollut tarkoitus myydä”.

578 Päätös K43: ”Tämänlaatuisessa huumausainerikoksessa on syytä epäillä, että epäilty vaikeuttaa oman rikoksensa ja roolinsa selvittämistä olemalla yhteydessä vapaana oleviin muihin epäiltyihin rikostutkinnasta ja sen kohteesta.” Tapauksessa oli ollut vielä selvittämättä muun muassa se, mistä epäilty oli huumausaineen hankkinut. Tapaukseen liittyi myös päätös H35 (vakiolause). Vastaavat perustelut olivat myös päätöksissä K61/H59 (vakiolause) ja K70/H77 (vakiolause).

579 ”- - on syytä epäillä, että hän (epäilty) vaikeuttaa asian selvittämistä - -”

580 Päätös K292: ”- - tai hänen kertomukseensa pyrittäisiin vaikuttamaan”. Tapaukseen liittyi myös päätös H96 (vakiolause).

voinut joutua tilanteeseen, jossa hän olisi vaikeuttanut asian selvittämistä.⁵⁸¹ Hovioikeus ei kuitenkaan ollut pitänyt tätä riittävänä osoituksena sotkemisvaarasta.⁵⁸² Myöskään se, että kanssaepäilty oli tämän luona tehdyn kotietsinnän jälkeen yrittänyt tavoittaa epäiltyä, ei ollut osoittanut epäillyn omaa pyrkimystä vaikeuttaa asian selvittämistä.⁵⁸³ Ainakin kahdessa tapauksessa asian merkitys arvioinnissa oli jäänyt epäselväksi.⁵⁸⁴ Jossain määrin epäselvästä tulkintakäytännöstä huolimatta katson erityisesti lain sanamuotoon tukeutuen, että epäiltyyn *muiden henkilöiden taholta mahdollisesti kohdistuvaan vaikuttamiseen, jonka seurauksena epäilty voisi vaikeuttaa asian selvittämistä, tulisi suhtautua sotkemisvaaran perusteena kielteisesti.*⁵⁸⁵ Se, että epäiltyyn pyrittäisiin mahdollisesti vaikuttamaan, ei vielä osoita vaaraa siitä, että epäilty vaikeuttaisi asian selvittämistä.

Lopuksi tuon vielä esille näkemykseni siitä, mihin sotkemisvaaraa arvioitaessa tulisi jatkossa kiinnittää erityisesti huomiota. Keskeisin sotkemisvaaran arvioinnin ongelma on mielestäni se, *miten hyvin erilaisista tapauksista pystytään ajan kuluessa ja tutkinnan edetessä tunnistamaan ne, joissa vapaudenmenetyks on välttämätöntä, sellaisista, joissa näin ei ole.* Olisin taipuvainen nostamaan tämän erittäin merkitykselliseksi asiaksi. Sotkemisvaara poistuu vain harvoissa tapauksissa täysin, koska epäillyllä on lähes aina vapauttamisen jälkeen mahdollisuus jollakin tavalla pyrkiä vaikeuttamaan asian selvittämistä. Tämän taakse ei voida kuitenkaan piiloutua *eikä epäiltyä tule koskaan vangita tai pitää vangittuna vain varmuuden vuoksi.* Vaikka oikeuskäytännössä sotkemisvaaralle esitetyt perusteet olivat pääosin hyväksyttäviä, se ei kuitenkaan poista sitä, etteikö useissa tapauksissa olisi voitu perustellusti päätyä katsomaan, ettei sotkemisvaara ole käsillä.

Jos sotkemisvaaran arviointia halutaan kehittää – ja viedä lähemmäs EIT:n edustamaa suuntaa – *arvioinnissa tulisi ottaa prosessin edistymisen lisäksi enemmässä määrin huomioon epäillyn henkilö sekä hänen käyttäytymisensä ennen ja jälkeen vapaudenmenetyksen.* Nähdäkseni nämä korkeimman oikeuden mainitsemat,⁵⁸⁶ EIT:n aikaisemmin esille tuomat seikat ovat toistaiseksi olleet kotimaisessa sotkemisvaaran arvioinnissa kohtuullisen pienessä roolissa lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on jo yrittänyt sotkea tutkintaa. Tämä tarkoittaa sitä, että *epäillyn käyttäytymisen lisäksi esimerkiksi tämän luonteelle, moraalille, asumisolosuhteille, ammatille, varallisuudelle ja perhesuhteille* voisi olla annettavissa enemmässä määrin merkitystä.⁵⁸⁷ Laajemmin katsottuna kysymys on sotkemisvaaran konkretisoinnista ja siitä, kuinka pitkälle se tulisi viedä. Epäiltyyn liittyvien seikkojen lisäksi sotkemisvaaran arvioinnissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, mistä olennainen todistusaineisto koostuu ja missä määrin se on esitutkintaviranomaisen hallussa. Jos keskeinen todistusaineisto on pääosin kirjallista ja kattavasti esitutkintaviran-

581 Päätös K46: ”Henkilö, jolta A epäilee B:n saaneen huumeita, on yrittänyt olla yhteydessä A:han sen jälkeen, kun A:ta ei viime viikolla vangittu. Vaikka A itse ei haluaisi olla tähän henkilöön yhteydessä, on todennäköistä, että tämä pyrkisi olemaan yhteydessä A:han ja tällä tavoin A joutuisi tilanteeseen, jossa hän vaikeuttaisi asian selvittämistä vaikuttamalla kanssaepäiltyyn.”

582 Päätös H39.

583 Itä-Suomen hovioikeus 28.3.2018 päätös nro 176.

584 Päätökset H43 ja K368.

585 Muunlaista tulkintaa voidaan nähdäkseni pitää kiellettyinä, koska se olisi selvästi vapaudenmenetyksen perusteita laajentava. Vapauden rajoittamisen mahdollistavia säännöksiä on tulkittava ahtaasti, ”eikä analogiatulkintaa ole lupa käyttää silloin, jos se laajentaisi ihmisoikeuksien rajoituksia”. Virolainen–Vuorenperä 2017, s. 235. Ks. myös Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohta 37.

586 KKO 2019:99, kohta 9.

587 Ks. EIT 25.3.2014 Contoloru v. Romania, kohta 52.

omaisen hallussa, sotkemisvaaralle ei liene annettavissa merkittävää vaikutusta.⁵⁸⁸ Vastaavasti voitaneen suhtautua tapaukseen, jossa epäilty on kattavasti myötävai-
kuttanut oman rikosepäilynsä selvittämiseen ja muu todistusaineisto tukee epäillyn
kertomusta. Edellä mainitut seikat eivät välttämättä saa tämän hetken tulkinnoissa
aina sitä merkitystä, joka niille olisi syytä antaa. Olenkin sitä mieltä, että *sotkemis-
vaaralta voitaisiin edellyttää jatkossa nykyistä pidemmälle menevää konkretisointia*.
Se lieneekin tehokkain keino rajoittamaan tällä perusteella tapahtuvat vapaudenme-
netykset vain niihin, joiden kohdalla se on välttämätöntä.

4.2.2.8 Sotkemisvaara kaaviona tämän tutkimuksen tulosten valossa

Koska sotkemisvaaran arviointi on mielestäni selvästi karttamis- tai jatkamisvaaraa
monimutkaisempaa, olen pyrkinyt havainnollistamaan sotkemisvaaran eri ulottu-
vuuksia sekä arviointiin vaikuttavia seikkoja laatimallani kaaviolla. Sitä tarkastel-
taessa tai sovellettaessa ei tule unohtaa sotkemisvaaran voimakkuuteen yleisellä ta-
solla vaikuttavien seikkojen, kuten esimerkiksi rikosepäilyn vakavuuden, rikoksesta
kuluneen ajan, esitutinnan tilan tai muiden asiaan vaikuttavien seikkojen merkitys-
tä. Toisin sanoen arvioinnin lopputulos on voimakkaasti tapauskohtainen, ja se voi
usein olla myös kaaviosta poikkeava.

Seuraavaksi esitettävä kaavio toimii siten vain ”rautalankamallina” sotkemis-
vaaran eri ulottuvuuksista kuvaten *pelkistetysti* tämän tutkielman tuloksia. Punai-
sella värillä kuvataan tilannetta, jossa sotkemisvaara voi mahdollisesti olla käsillä ja
vihreällä värillä tilannetta, jossa sotkemisvaara ei lähtökohtaisesti ole käsillä.

588 Ks. erit. Dahlgren–Lindborg 2017, s. 505. Dahlgren ja Lindborg esittävät artikkelissaan laajasti kriitti-
siä näkemyksiä sotkemisvaaran perusteella tapahtuvalle vangitsemiselle. Artikkelissa viitataan lukuisiin
EIT:n sotkemisvaaraa koskeviin ratkaisuihin ja kritisoidaan vallitsevaa ruotsalaista oikeuskäytäntöä voi-
makkaasti.

Kaavio 1. Sotkemisvaaran arviointiin vaikuttavia seikkoja.

4.2.3 Jatkamisvaara

Kolmas normaalitapauksen vaaraedellytys on rikosten *jatkamisvaara*.⁵⁸⁹ PKL 2:5.1:n 2 c-kohdan mukaan jatkamisvaara on käsillä, jos epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän jatkaa rikollista toimintaa.⁵⁹⁰ Vangitseminen tällä perusteella ei tapahdu tarkoituksessa helpottaa tutkintaa tai syytteen nostamista.⁵⁹¹ Sen sijaan kyse on preventiivisestä toimenpiteestä, jonka tarkoituksena on estää epäiltyä jatkamasta rikollista toimintaa. Sillä on siten osittain sama tarkoitus kuin rangaistuksella.⁵⁹² Pelkästään jatkamisvaaran perusteella tapahtuvaan vangitsemiseen on suhtauduttu varauksellisesti, koska sitä voidaan pitää rikosprosessuaalisen pakkokeinon sijasta väliaikaisena kriminaalipoliittisena turvaamistoimenpiteenä.⁵⁹³

Rikollisella toiminnalla tarkoitetaan nimenomaista epäilyä ”rangaistavaksi säädetyn teon tai säädettyjen tekojen eli rikoksen tai rikosten tekemisestä”.⁵⁹⁴ Aikaisemman pakkokeinolain esitöissä otettiin kanta, jonka mukaan odotettavissa olevan rikollisuuden ei tarvitse olla samanlajista vangitsemisen perusteena olevan rikoksen kanssa.⁵⁹⁵ Tästä on kuitenkin esitetty myös toisenlaisia näkemyksiä.⁵⁹⁶ EIT on edellyttänyt, että jatkamisvaaran estämiseksi käytettävän keinon tulee olla *tarkoituksenmukainen* tapauksen olosuhteiden, epäillyn aikaisemman toiminnan ja hänen henkilökohtaisten ominaisuuksien valossa.⁵⁹⁷ Jatkamisvaara voidaan yleensä perustaa joko *rikolliseen entisyyteen* tai *rikoskierteeseen katkaisemiseen*.

4.2.3.1 Rikollinen entisyys

Jatkamisvaaraa arvioitaessa vaikutusta on etenkin *epäillyn rikoshistorialla*, *rikosepäilyn laadulla* ja *tekojen välillä kuluneelle ajalla*.⁵⁹⁸ Rikollinen entisyys saa erityistä merkitystä niin sanottujen *ammattirikollisten* kohdalla, joilla rikollinen toiminta on

589 Virolainen on käyttänyt vangitsemisperusteesta myös nimitystä *residiiviriski*. Virolainen 1999, s. 366.

590 RB 24:1.1:n jatkamisvaaraa koskeva sanamuoto on seuraava: ”fortsätter sin brottsliga verksamhet”.

591 Ekelöf–Andersson–Bellander–Bylund–Edelstam–Pauli 2018, s. 55.

592 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 829.

593 Virolainen 1999, s. 366. Virolaisen mukaan jatkamisvaaran käyttämisen tulisi kohdistua vain törkeisiin rikoksiin, ”joissa sekä epäillyn syyllisyys että vaara rikollisen toiminnan jatkamisesta on ilmeinen”. Edelleen Virolaisen mukaan vangitsemisperuste mahdollistaa toisaalta myös nuorten rikoskierteen katkaisemisen vangitsemisellä sellaisissa tapauksissa, joissa rikosten lukumäärä on suuri ja rikokset selvästi ”vankeusrikoksia”. Aikaisemman pakkokeinolain esitöistä ilmeni pohdittua, että tulisiko jatkamisvaaran perusteella tapahtuva vangitseminen rajoittaa odotettavissa olevien rikosten kohdalla erityisen vakaviin tai toiselle vaarallisiin rikoksiin. Tästä kuitenkin luovuttiin. HE 14/1985 vp, s. 49. Myös ulkomaisessa oikeuskirjallisuudessa jatkamisvaaraan vangitsemisen perusteena on suhtauduttu karttamis- ja sotkemisvaaraa kriittisemmin. Ks. esim. Ashworth–Zedner 2014, s. 73.

594 HE 222/2010 vp, s. 247. Se, onko syytä epäillä henkilön syyllistyvän yhteen vai useampaan rikokseen, saattaa olla riippuvainen tapauskohtaisista olosuhteista. Tästä syytä johtuen käytetään ilmaisua ”rikollinen toiminta”.

595 HE 14/1985 vp, s. 49. Esimerkkinä mainittiin, että ”omaisuusrikokseen syyllistynyt voidaan pidättää, jos hänen uhkailujensa perusteella on todennäköistä, että hän suunnittelee väkivaltaista kostoa ilmiantajalle tai todistajalle”. Oikeuskirjallisuudessa on mainittu esimerkkeinä tietoon tulleet suunnitelmat tulevista rikoksista tai rikossaaliin kätkeminen tulevaisuudessa tapahtuvaa käyttöä varten. Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 831.

596 Vrt. Bring–Diesen–Andersson 2019, s. 363. Ruotsissa tulevaisuudessa tapahtuvilta rikoksilta on edellytetty samanlajisuutta vangitsemisen perusteena olevan rikoksen kanssa. Ks. myös Tirkkonen, joka on aikanaan todennut, että ”rikollisen toiminnan jatkamisen täytyy olla samaa rikoslajia kuin kysymyksessä oleva rikos”. Tirkkonen 1972, s. 16–17 ja tarkemmin alaviite 21.

597 EIT 12.12.1991 Clooth v. Belgia, kohta 40.

598 Fredman 2013, s. 465, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 831, Lindberg 2018, s. 204 ja Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 15.

nähtävissä osana henkilöiden elämäntapaa.⁵⁹⁹ EIT:n oikeuskäytännössä on annettu vaikutusta sellaisille henkilön aikaisemmilte tuomioille, joiden johdosta käsillä voidaan nähdä olevan perusteltu vaara siitä, että epäilty tekisi uuden rikoksen.⁶⁰⁰ Vangitsemista ei voida kuitenkaan perustella yksistään viittauksella epäillyn aikaisempaan rikosrekisteriin.⁶⁰¹ EIT:n oikeuskäytännön perusteella vangitsemisperusteen soveltaminen on hyväksyttävää ainakin tapauksissa, joissa epäilty on aikaisemmin *useasti syyllistynyt samankaltaisiin tai yhtä vakaviin rikoksiin* kuin käsiteltävänä olevassa rikosepäilyssä on kyse.⁶⁰²

Oikeuskäytännössä jatkamisvaaraa oli useissa tapauksissa perusteltu rikosrekisteristä ilmenevillä *aikaisemmillä tuomioilla*. Suppeimmillaan perustelut pitivät sisällään pelkän viittauksen epäillyn aikaisempaan rikoshistoriaan.⁶⁰³ Sen sijaan kattavammissa perusteluissa oli annettu merkitystä esimerkiksi epäillyn rikoshistorias-ta ilmenevien ja vangitsemisen perusteena olevien rikosten *samankaltaisuudelle*⁶⁰⁴ ja *vakavuudelle*⁶⁰⁵. Edellytyksenä ei kuitenkaan ollut, että aikaisempien rikosten ja rikosepäilyn olisi tullut olla lajiltaan samoja.⁶⁰⁶ Lisäksi vaikutusta oli ollut aikaisempien tuomioiden *lukumäärällä*⁶⁰⁷ ja *rangaistuslajilla*⁶⁰⁸. Jatkamisvaaran ei ollut katsottu olleen käsillä, kun aiempi rikos oli ollut yksittäinen, suhteellisen lievä ja muutaman vuoden takaa.⁶⁰⁹ Vastaavasti oli suhtauduttu myös useisiin rikosrekisteristä ilmeneviin rikoksiin, jos näistä oli kulunut jo vuosia.⁶¹⁰ Tulkintakäytäntöä voidaan mielestäni pitää perusteltuna – lukuun ottamatta tapauksia, joissa jatkamisvaara oli perustettu yksistään viittauksen epäillyn aikaisempaan rikoshistoriaan – joskin aikaisempien tuomioiden osalta jotain merkitystä voitaneen antaa myös sille, ovatko ne lainvoimaisia. Lainvoimaa vailla oleviin tuomioihin tulisi mielestäni suhtautua tietyllä varauksellisuudella.

Aikaisempiin tuomioihin liittyy useissa tapauksissa epäillylle määrätty *koe-aika*. Voitaneenkin katsoa, että koeajalla oleva henkilö on lähtökohtaisesti korostuneella tavalla tietoinen siitä, ettei hänen ole suotavaa syyllistyä uusiin rikoksiin. Oikeuskäytännössä jatkamisvaara oli todettu usein tapauksissa, joissa *rikosepäilyn tapahtuma-aika ajoittui epäillylle määrätylle koeajalle*.⁶¹¹ Tapauksiin oli myös suhtauduttu varsin ankarasti. Poikkeuksellista ei ollut, että jatkamisvaara oli koeajal-

599 Kujala 2016, s. 202.

600 EIT 10.1.2006 Selcuk v. Turkki, kohta 34.

601 EIT 24.4.2014 Miladinov ym. v. Makedonia, kohta 56. EIT katsoi muun ohella, etteivät tuomioistuimet olleet verranneet aikaisempien tuomioiden luonnetta ja vakavuutta kyseessä olevaan tapaukseen.

602 Halijoki 2001a, s. 223, EIT 12.12.1991 Clooth v. Belgia, kohta 40 ja EIT 12.12.1991 Toth v. Itävalta, kohta 70. Myös pakkokeinoasioiden käsittelijän oppaassa on annettu merkitystä tekojen samankaltaisuudelle. Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 15.

603 Päätös K74: ”A:n rikosrekisteristä selviää, että hän on aikaisemmin syyllistynyt törkeään huumausainerikokseen.” Henkilöä oli epäilty koeajan aikana tehdystä törkeästä huumausainerikoksesta. Päätös K204: ”Jatkamisvaaraa osoittaa A:n aikaisempi rikollisuus. Hän on vapautunut maaliskuussa 2017 kärsittyään rangaistusta törkeästä huumausainerikoksesta.” Henkilöä oli epäilty törkeästä huumausainerikoksesta.

604 Päätökset K141, K242 ja K246.

605 Päätös H67. Aikaisemmin murhasta tuomittua henkilöä epäiltiin törkeästä pahoinpitelystä.

606 Päätökset K330/H84 (vakiolause).

607 Päätökset K141, K242 ja K246.

608 Päätös K141. Päätöksessä oli tuotu esille, että epäilty oli aikaisemmin tuomittu useita kertoja ”ehdotto-miin vankeusrangaistuksiin”.

609 Päätös H15. Henkilöä epäiltiin laittoman maahantulon järjestämisestä. Epäilty oli tuomittu neljä vuotta aikaisemmin samankaltaisesta teosta.

610 Päätökset H66/K65, K73/H83 (vakiolause) ja K115.

611 Esim. päätökset K50, K59, K118, K120, K148, K229, K247, K291/H94 (vakiolause) ja K308/H89 (vakiolause). Vrt. päätökset K115 ja K321. Päätöksessä K115 epäilty oli koeajalla ollut epäiltynä törkeästä huumausainerikoksesta, mutta tuomioistuimen mukaan jatkamisvaara ei ollut käsillä. Päätöksessä K321 koeajalla ollutta henkilöä oli epäilty törkeästä pahoinpitelystä ja ampuma-aserikoksesta. Epäilty oli aikaisemmin tuomittu myös tapon yrityksestä. Käräjäoikeuden mukaan asiassa ei ollut jatkamisvaaraa.

la tapahtuneen rikosepäilyn johdosta käsillä vielä yli kahden kuukauden pituisen tutkintavankeuden jälkeen.⁶¹² Osassa tähän ryhmään kuuluneita tapauksia jatkamisvaaran oli voitu katsoa olevan käsillä aina pääkäsittelyyn saakka. Perusteluissa oli saatettu antaa vaikutusta myös *tuomitun vangitsemisen edellytyksille*.⁶¹³ Yleisellä tasolla voitaneen kuitenkin todeta, *ettei yksittäinen ja vähäinen koeajalle ajoittuva rikosepäily lähtökohtaisesti muodostane jatkamisvaaraa*.⁶¹⁴ Mainittujen seikkojen lisäksi jatkamisvaara oli ollut oikeuskäytännössä herkästi käsillä, jos rikoksen epäiltiin tapahtuneen *pian vankilasta vapautumisen jälkeen*.⁶¹⁵ Esimerkiksi puolen vuoden aika ei ollut poistanut vapautumisajankohdan merkitystä tapauksessa, jossa aiemmassa tuomiossa ja uudessa rikosepäilyssä oli kysymys vakavista rikoksista.⁶¹⁶ Jatkamisvaaraa oli puoltanut myös epäily siitä, että henkilön tarkoituksena oli ollut vapautumisen jälkeen *elättää itsensä uusien rikosten tekemisellä*.⁶¹⁷ Oikeuskäytännössä tehtyjä tulkintoja voitaneen pitää hyväksyttävänä.

4.2.3.2 Rikoskierre

Jatkamisvaara soveltuu vangitsemisperusteena myös *sarjarikoksiin*, jolloin vangitsemisen tarkoituksena on katkaista epäillyn rikoskierre.⁶¹⁸ Aikaisemman pakkokeinon esitöiden mukaan jatkamisvaaraa tuli voida käyttää vangitsemisen perusteena, vaikka yksittäiset teot eivät olisi erityisen vakavia, jos jatkamisvaara oli katsottavissa tekijän rikoskierteen johdosta poikkeuksellisen suureksi.⁶¹⁹ Oikeuskirjallisuudessa vangitsemisperusteen on todettu olevan yleensä käsillä, jos *lyhyenä ajanjaksona ilmenee paljon uusia rikosepäilyjä*. Arvioinnissa voidaan ottaa huomioon myös vähäiset rikokset.⁶²⁰ Nähdäkseni merkitystä voitaneen antaa myös sille, *miten rikollinen toiminta on kehittynyt*. Jos epäiltyjen rikosten tekotahti on ollut ennen kiinniottoa *kiihtyvää*, jatkamisvaara lienee herkästi käsillä. Rikoskierreperusteisesti vangitut ovat yleensä suhteellisen nuoria tai päihdekierteessä olevia henkilöitä. Lisäksi kysymykseen voi tulla ulkomailta Suomeen kohdistuva rikollisuus, jossa vailla siteitä Suomeen olevan ulkomaalaisen henkilön epäillään lyhyen ajanjakson aikana syyllistyneen useisiin rikoksiin.⁶²¹

Mahdollista rikoskierrettä arvioitaessa jotain merkitystä voitaneen antaa sille, mitä asiasta on lausuttu aikaisemman lain esitöissä tuomitun vangitsemisen kohdalla: ”Rikoskierretunnusmerkistöä voitaisiin soveltaa siihen, joka on yhdellä tai useammalla päätöksellä tuomittu vankeusrangaistukseen useista lyhyin väliajoin tehdyistä rikoksista. Päähuomio kiinnitettäisiin näin rikosten lukumäärään ja ajanjaksoon, jonka kuluessa ne on tehty. Rikosten lukumää-

612 Esim. päätökset K148 ja K217.

613 Päätös K219: ”On varsin perusteltua pitää rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi epäilty vangittuna ainakin pääkäsittelyn toimittamiseen saakka, koska olisi ilmeiset varsin vahvat perusteet passittaa hänet myös välittömästi rangaistusta suorittamaan, mikäli epäilty teko hänelle pääkäsittelyssä syyksiluettaiisiin.” Perustelut olivat olleet vastaavat myös vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä. Päätös K245.

614 Vapauden rajoittamisen mahdollistavia säännöksiä on tulkittava ahtaasti. Virolainen–Vuorenperä 2017, s. 235. Ks. myös Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohta 37.

615 Päätökset H84, K12, K26/H19 (vakiolause), K110 ja K159.

616 Päätös H67.

617 Päätökset H27 ja K31/H24 (vakiolause).

618 HE 222/2010 vp, s. 247, Halijoki 2001a, s. 223, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 831 ja Lindberg 2018, s. 204 lähteineen.

619 HE 14/1985 vp, s. 49.

620 Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 15.

621 Kujala 2016, s. 202.

rän lisäksi tuomioistuin voisi kiinnittää huomiota tuomitun elämäntilanteeseen yleensä. Säännöstä voidaan soveltaa, kun syytetty tuomitaan useista lyhyin väliajoin tehdyistä rikoksista joko samalla kertaa tai eri kertoina. Viimeksi mainitussa tapauksessa aikaisemmin tuomittujen vankeusrangaistusten ei tarvitse olla ehdottomia. Vangitsemisen tai vangittuna pitämisen rikoskierteen katkaisemiseksi pitää olla tarpeen ”vakavuusasteeltaan samanlaisen rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi”. Pelättävissä olevan rikollisen toiminnan ei siis välttämättä tarvitse olla samannimisen rikoksen uusimista, mutta vakavuusasteen tulee olla sama.”⁶²² Vaikka on korostettava, että lausuttu koskee tuomitun vangitsemista, esitöihin kirjattuja seikkoja voitaneen ainakin osittain käyttää tulkinnan lähteenä myös arvioitaessa ennen tuomion antamista koskevaa rikoskierrettä.⁶²³

Oikeuskäytäntö vastasi oikeuskirjallisuudessa esitettyä: rikosepäilyjen lukumäärä ja ajallinen läheisyys olivat ensisijaisia rikoskierrereperusteisen jatkamisvaaran arviointikriteereitä. Suuri määrä saman rikostyyppin rikosepäilyjä lyhyen ajan sisällä oli ollut selvin merkki rikoskierrereperusteisen jatkamisvaaran käsillä olosta.⁶²⁴ Vaikutusta oli annettu myös sille, jos rikosepäilyt olivat vankeusuhkaisia.⁶²⁵ Merkitystä oli ollut myös sillä, oliko epäilty myöntänyt olevansa rikoskierteessä.⁶²⁶ Rikoskierteen edellytyksenä oli ollut esitutkintaviranomaisen tiedossa oleva, ei esimerkiksi lähioimaisen toteama rikoshistoria.⁶²⁷ Yksittäiseksi jääneessä tapauksessa jatkamisvaara oli perustettu pelkästään yhteen aikaisempaan vastaavanlaiseen rikosepäilyyn.⁶²⁸ Pidän tätä yleisellä tasolla kritiikille alttiina, joskin rikosepäilyjen törkeydelle voitaneen antaa arvioinnissa huomattavaa vaikutusta. Oikeuskäytännön perusteella rikoskierrettä vastaan puhuvina seikkoina oli pidetty ainakin rikosepäilyjen ajallista etäisyyttä⁶²⁹ sekä teko-olosuhteiden erilaisuutta.⁶³⁰ Lyhimmillään rikoskierrereperusteisen jatkamisvaaran oli katsottu poistuneen vajaassa kolmessa viikossa,⁶³¹ joskin yleensä tämänpituisen ajanjaksoon oli suhtauduttu kielteisesti⁶³².

Pelkästään aikaisempien rikosepäilyjen lukumäärään nojautuminen ei nähdäkseni ole ongelmatonta, koska rikosepäilyjen lukumäärä ei kerro mitään siitä, mihin rikosepäilyt perustuvat. Jos jatkamisvaaraa ollaan perustamassa pelkästään ri-

622 HE 181/1994 vp, s. 8.

623 Näin oli tehty esimerkiksi aikaisemman lain aikana annetussa ratkaisussa Itä-Suomen hovioikeus 11.1.2013 päätös nro 22.

624 Päätökset K33/H26, K118, K134, K175, K176, K201, K229, K255 ja K291.

625 Päätös K91.

626 Päätökset K99 ja K136.

627 Päätös K192.

628 K230. Tapauksessa henkilöä oli epäilty ryöstöstä ja aikaisempaa rikosepäilyä oli tutkittu törkeänä vapaudenriistona.

629 Päätöksessä K80 rikoskierrettä ei ollut osoittanut epäilylle kirjatut kaksi tutkintailmoitusta, jotka olivat koskeneet huumausaineen käyttörikosta sekä huumausainerikosta ja pahoinpitelyä, joista ensimmäisen epäiltiin tapahtuneen noin kuukausi ja toisen noin yhdeksän kuukautta ennen vangitsemiskäsittelyä. Päätöksessä K85 kolme epäiltyä aikaisempaa varkausrikosta viiden kuukauden sisällä vangitsemisen perusteena olevasta rikosepäilystä eivät olleet perustaneet jatkamisvaaraa.

630 Päätös K144. Henkilö, joka oli ensin ollut epäiltynä järjestyksenvalvojan kohdistuvasta törkeän pahoinpitelyn yrityksestä, oli vapauduttuaan poliisilaitokselta otettu samana päivänä uudelleen kiinni naisystäväänsä kohdistuneesta pahoinpitelystä ja laittomasta uhkauksesta epäiltynä. Henkilöä oli epäilty myös kuukausi aikaisemmin tapahtuneesta naisystävän pahoinpitelystä. Käräjäoikeus oli perustellut ratkaisuaan muun muassa teko-olosuhteista saadulla selvityksellä.

631 Päätös K108.

632 Päätöksissä K118, K134, K159 ja K160 oli erikseen todettu, ettei jatkamisvaara ollut poistunut vielä noin kolmen viikon pituisella tutkintavankeudella. Päätöksessä K141 epäillyn rikoskierteen ei ollut katsottu poistuneen vielä viiden viikon pituisen vapaudenmenetyksen myötä.

kosepäilyjen varaan, katson epäillyn oikeusturvan edellyttävän myös jonkinlaista *selvitystä siitä, millä perusteilla henkilöä epäillään aikaisemmista rikoksista*. Tältä osin on olennaista havaita, että rikosepäilyissä voi olla kysymys hyvin monenlaisista tapauksista. On aivan eri asia, onko kyse esimerkiksi esitutinnan alkuvaiheessa olevasta ETL 3:3.1:n⁶³³ ”syytä epäillä” -kynnyksen täpärästi ylittävästä rikosepäilystä vai tapauksesta, jossa syyte on nostettu, mutta asian pääkäsittelyä ei vielä ole ollut⁶³⁴. Molemmista esimerkeistä on kyse rikosepäilyistä, mutta se *todennäköisyyden aste*, jolla henkilöä voidaan rikoksesta epäillä, voi tapauksissa poiketa hyvin merkittävästi.⁶³⁵ Tästä näkökulmasta katsottuna pidän yksistään rikosepäilyjen varaan perustettavaa jatkamisvaaraa lähtökohtaisesti *selvästi ongelmallisempänä* kuin sitä, joka perustuu aikaisempiin tuomioihin – ja erityisesti lainvoimaisiin tuomioihin.⁶³⁶ Vaikka tuomioistuimet olivat paikoitellen antaneet asialle merkitystä ja vaatineet myös tarkempaa selvitystä rikosepäilyjen sisällöstä,⁶³⁷ vaikutti kuitenkin siltä, ettei asia välttämättä ollut saanut oikeuskäytännössä sitä merkitystä, jota rikosepäilyihin liittyvä problematiikka edellä mainitsemistani syistä edellyttäisi. Esimerkiksi vangitsemispäätösten perusteluissa oli vain harvoin tuotu esille, missä vaiheessa prosessia oli se rikosepäily, johon jatkamisvaaran perusteena viitattiin.⁶³⁸

Olisin taipuvainen katsomaan, että rikoskierreperusteisen jatkamisvaaran arvioinnissa huomioon otettavat seikat eivät rajoitu yksistään aivan viimeaikaisiin rikosepäilyihin. Vaikka selvää on, ettei rikoskierteeseen voida lukea kauan aikaa sitten tapahtuneita tekoja, huomioon otettaviksi voinevat kuitenkin tulla ainakin aiempien lyhyiden vankeusrangaistusten taustalla olleet teot. Oikeuskäytännössä oli annettu vaikutusta uusien rikosepäilyjen lisäksi *aiempien vankeusrangaistusten taustalla olleille teoille ja niiden lukumäärälle*, joskin osassa näitä tapauksia jatkamisvaara oli saatettu perustaa pikemminkin rikolliseen entisyyteen kuin rikoskierteeseen.⁶³⁹ Rajanveto voineekin olla tältä osin paikoitelleen häilyvää.

Jatkamisvaaraa harkittaessa voidaan nähdäkseni ottaa huomioon myös toimenpiteet, joilla on *jo aikaisemmin pyritty ehkäisemään* epäillyn rikollisen toiminnan tai rikoskierteen jatkumista. Viitataan tältä osin oikeuskäytäntöön, jossa vaikutusta oli annettu ensinnäkin epäillyn *aikaisemmalle tutkintavankeudelle*⁶⁴⁰ ja *matkustuskiellolle*⁶⁴¹. Huomioon oli otettu myös *useat lyhytaikaiset vapaudenmenetykset ja tekemiset esitutkintaviranomaisen kanssa*.⁶⁴² Rikoksia oli pyritty ehkäisemään myös

633 Lainkohdan mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty.

634 Mainittujen esimerkkien lisäksi rikosepäilyä arvioitaessa voitaneen erottaa esimerkiksi esitutinnan loppuvaihe, esitutinnan valmistuminen, syyteharkintavaihe ja mahdollinen pääkäsittelyn jälkeinen ennen tuomion antamista oleva vaihe.

635 Toisaalta jos näyttö pitää sisällään esimerkiksi valvontakameran tallenteen, josta rikosepäilyyn liittyvät tapahtumat ilmenevät selvästi, ei rikosprosessin vaiheelle ole välttämättä annettavissa huomattavaa merkitystä.

636 Myös Lindberg on katsonut suuren varovaisuuden olevan paikallaan, kun arvioidaan tutkinnallisesti keskenraisten rikosepäilyjen merkitystä jatkamisvaaran kannalta. Lindberg 2018, s. 204.

637 Päätös K136: ”Hakijan ilmoituksen mukaan A on vuoden 2017 aikana ollut epäiltynä 34 rikoksesta, joista ainakin yhdeksän on ollut varkauksia. Hakija ei ole kuitenkaan esittänyt mitään tarkempaa selvitystä siitä, mistä ja mihin aikaan vuonna 2017 tehdyissä rikoksissa on ollut kyse.”

638 Tästä ilmeni myös poikkeuksia. Päätös K247:”- - poliisilla tutkittavana olevista muista epäillyistä, osin syyteharkintaan edenneistä rikoksista - -.” Päätöksessä K118 oli mainittu epäillyllä olevan syyteharkinnassa ”vastaava kokonaisuus”.

639 Päätökset H84, K59, K134 ja K362.

640 Päätökset H26/K33, K43/H35 (vakiolause) ja K59.

641 Päätökset K33/H26.

642 Päätös H79: ”A:n epäillään toistuvasti jatkaneen huumausaineiden myyntiä huolimatta siitä, että hän on välillä ollut viranomaisten kiinniottamana.” Käräjäoikeus oli kiinnittänyt huomiota samoihin seikkoihin. Päätös K71.

määrämällä epäilty *lähestymiskieltoon*⁶⁴³ tai *sulkemalla useista petosrikoksista epäillyn pankkitili*⁶⁴⁴. Jos epäilty oli jatkanut rikollista toimintaa edeltävistä ehkäisevistä toimituksista huolimatta, jatkamisvaaran oli yleensä katsottu olleen käsillä. Tästä on nähdäkseni helppo olla samaa mieltä. Selvästi jatkamisvaaran voidaan katsoa olevan käsillä tapauksissa, jotka ilmentävät silkkaa piittaamattomuutta esitutkintaviranomaisen ja tuomioistuimen aikaisempia määräyksiä kohtaan.⁶⁴⁵

4.2.3.3 Muut seikat

Jatkamisvaara ei pääsääntöisesti voine olla käsillä, jos epäillystä tulee tutkintavan-
kina olemisen lisäksi *vankeusvanki*, joskin yksittäistapauksissa tulkinta voinee olla toinen.⁶⁴⁶ Oman kokonaisuutensa jatkamisvaaran arviointiin vaikuttavana seikkana muodostavat epäillyn *päihde- tai mielenterveysongelmat*. Jos epäillyllä on tällainen ongelma, hänelle tulisi pyrkiä tarjoamaan asianmukaista hoitoa.⁶⁴⁷ Esimerkiksi päihdekuntoutukseen hakeutumisen voitaneen katsoa lieventävän riskiä rikollisen toiminnan jatkamisesta. Oikeuskäytännössä *epäillyn päihdeongelma*⁶⁴⁸ ja *rikollisella toiminnalla tapahtuva päihteiden käytön rahoittaminen*⁶⁴⁹ olivat seikkoja, jotka oli katsottu rikoskierrettä puoltaviksi. Oikeuskäytännössä ei ollut annettu merkitystä pelkille puheille hoitoon hakeutumisesta.⁶⁵⁰ Pääteltävissä oli, että asialla oli ollut vaikutusta jatkamisvaaraan arvioitaessa vasta silloin, kun epäilty todella oli hakeutunut päihdekuntoutukseen.⁶⁵¹ Tulkintaa voidaan pitää oikeuskirjallisuuden valossa perusteltuna.⁶⁵² Kokonaisuutena arvioiden epäillyn päihdeongelmaan oli vedottu jatkamisvaaran perusteena vain harvoin.

On huomattava, että epäillyn – ja joissain tapauksissa myös asianomistajan – sosiaalisilla olosuhteilla voi olla merkitystä jatkamisvaaraa arvioitaessa. Esimerkiksi rikoskierteessä olevan henkilön – erityisesti nuoren epäillyn – muutto toiselle paikkakunnalle saattaa rajoittaa tämän riskiä syyllistyä uusin rikoksiin. Toisena esimerkkinä voidaan mainita lähisuhdeväkivalta, jonka taustalla on akuutit ongelmat parisuhteessa. Riski jatkamisvaaran toteutumisesta on suuri, ellei sosiaalisissa olosuhteissa tapahdu mitään muutosta. Sen sijaan jatkamisvaara voi olla poistunut, jos asianomistaja on muuttanut esimerkiksi toiselle paikkakunnalle tai salaiseen osoit-

643 Päätökset H80/K306 ja K174. Tapauksissa oli ollut kysymys muun muassa lähestymiskielton rikkomisista.

644 Päätös K362.

645 Päätökset H80/K306 ja K305. Tapauksessa A:ta epäiltiin muun muassa entisen naisystävänsä pahoinpitelystä ja toistuvista lähestymiskielton rikkomisista. Käräjäoikeuden vangitsemispäätöksistä ilmeni A:n rikkoneen sekä poliisin että tuomioistuimen hänelle määräämää lähestymiskieltoa kuukauden aikana yhteensä 500 kertaa. Hovioikeus oli kiinnittänyt huomiota tekojen toistuvuuteen ja siihen, että A oli jatkanut lähestymiskielton rikkomista aina hänen kiinniottoonsa saakka.

646 Tiettyjä rikoksia voidaan tehdä myös vankilasta käsin. Lindberg on maininnut esimerkkeinä talousrikokset, huumausainekaupan ja uhkauskirjeet. Lindberg 2018, s. 247.

647 Lindberg 2018, s. 205.

648 Päätös K201 ja K245. Ensin mainitussa päätöksessä tuomioistuin oli katsonut päihdeongelman johtavan ”tietynlaiseen käyttäytymiseen”. Jälkimmäisessä päätöksessä päihdeongelman oli todettu olevan ”omiaan lisäämään jatkamisvaaraa”.

649 Päätös K12.

650 Päätös K83: ” Ei ole uskottavaa, että rikoskierre katkeaisi A:n oma-aloitteisella hoitoon hakeutumisella.” Päätös K134: ” - - ettei A ole edelleenkään vapautumisensa jälkeen hakeutunut kuntoutukseen, jota hän on ilmoittanut tarvitsevansa - -.”

651 Päätöksessä K108 epäilty oli tuonut esille aikaisemman rikollisuutensa liittyneen huumausainneiden ja päihteiden käyttöön. Epäilty oli sitemmin hakeutunut päihdekuntoutukseen. Käräjäoikeus oli katsonut, ettei jatkamisvaara ollut käsillä lausumatta tältä osin kuitenkaan ratkaisun perusteita.

652 Lindberg on todennut hoidosta kieltäytymisen voivan puhua vangitsemisen tarpeellisuuden puolesta. Lindberg 2018, s. 205 lähteinen.

teeseen. Jatkamisvaaran todennäköisyyteen voidaan siten vaikuttaa tietyissä tapauksissa myös muiden kuin epäillyn tekemien toimenpiteiden välityksellä.⁶⁵³ Oikeuskäytännöstä voidaan tässä yhteydessä mainita tapaus, jossa internetissä sijainneen huumausaineiden kauppapaikan sulkemista ei ollut katsottu sellaiseksi seikaksi, joka olisi estänyt epäiltyä jatkamasta rikollista toimintaa.⁶⁵⁴

Jatkamisvaara oli oikeuskäytännössä perustettu myös yksistään vangitsemisen perusteena olevaan rikosepäilyyn. Arvioinnissa oli otettu huomioon *epäillyn teon kesto ja luonne sekä se, että teko oli vasta päättynyt kiinniottoon*.⁶⁵⁵ Tapaukset olivat yleisestä linjasta poikkeavia, eikä niissä ollut kysymys varsinaisesti epäillyn rikollisen entisyyden tai rikoskierteen varaan perustetusta jatkamisvaarasta. Nähdäkseni jatkamisvaaran perustaminen yksittäisen rikosepäilyn varaan on kritiikille altis. Jatkamisvaara on selvästi vaikeampi johtaa yksittäisestä rikosepäilystä, vaikka kysymys olisi melko pitkään jatkuneesta epäilystä rikollisesta toiminnasta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, ettei epäillylle anneta edes mahdollisuutta muuttaa käyttäytymistään kiinniottonsa jälkeen. Katsonkin, että *tulkinta jatkamisvaaran käsillä olosta tällaisessa tapauksessa on varsin pitkälle menevä – eikä välttämättä edes vastaa lain tarkoitusta*.⁶⁵⁶ Näkemys saa tukea myös oikeuskäytännöstä, jossa jatkamisvaaran käsillä oloin oli suhtauduttu osittain samoja piirteitä sisältävässä tapauksessa myös kielteisesti.⁶⁵⁷

653 Ks. Lindberg 2018, s. 205 lähteineen.

654 Päätös K109.

655 Päätökset K80 ja K378/H95 (vakiolause). Tapauksissa henkilöitä oli epäilty törkeästä huumausainerikoksesta, jonka epäiltiin kestäneen ensin mainitussa noin 10 kuukauden ja jälkimmäisessä neljän kuukauden ajan ja päättyneen molemmissa tapauksessa henkilön kiinniottoon. Ensin mainitussa tapauksessa epäiltyyn oli kohdistunut viimeisen vuoden aikana muitakin rikosepäilyjä, mutta ne eivät olleet osoittaneet epäillyn olleen rikoskierteessä. Jatkamisvaara oli kuitenkin ollut käsillä.

656 Vapauden rajoittamisen mahdollistavia säännöksiä on tulkittava ahtaasti. Virolainen–Vuorenperä 2017, s. 235. Ks. myös Pellonpää–Gullans–Pölonen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohta 37. Toisaalta lopputuloksen osalta on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että tapauksessa, johon liittyivät päätökset K378/H95, oli ollut kysymys pääkäsittelyn jälkeen tapahtuneesta vangitsemisasian käsittelystä ja sitä koskeneesta kantelusta. Näin ollen tuomioistuimilla oli ollut käytettävissään pääkäsittelyssä esille tulleet, yksityiskohtaisiksi oletettavat tiedot epäillyn aikaisemmasta käyttäytymisestä, jolloin ratkaisu oli voitu perustaa selvästi laajempaan selvitykseen kuin mitä esimerkiksi esitutkinnan alkuvaiheessa tapahtuvassa vangitsemisasian käsittelystä on yleensä saatavilla. Tämä ei nähdäkseni kuitenkaan poista sitä problematiikkaa, johon olen yllä viitannut.

657 Päätös K94: ”Koska epäilyllä ei ole yhteiskunnallisen varoituksen kaltaista aikaisempaa rikostuomiota eikä avoimna olevia muita rikosasioita kuin vangitsemisvaatimuksessa tarkoitetut epäillyt rikokset, ei pakokeinolaissa tarkoitettua jatkamisvaaraa voida katsoa olevan käsillä siitä huolimatta, että vaatimuksen perusteena olevia epäiltyjä tekoja on lukumääräisesti paljon.” Rikosepäilyt olivat koostuneet 12 petoksesta ja kahdesta petoksen yrityksestä.

4.3 Identifiointitarkoitus

PKL 2:5.1:n 3 kohdan mukainen erityinen edellytys täyttyy, jos rikoksesta todennäköisin syin epäilty on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon.⁶⁵⁸ Epäilty voidaan vangita *identifiointitarkoituksessa* rikoksen suuruusluokasta riippumatta, mutta vangitseminen on käytännössä erittäin harvinaista. Sen sijaan säännöksellä voi olla useammin merkitystä pidättämisperusteena sen toimiessa tietynlaisena ajallisena jatkona poliisilain henkilöllisyyden selvittämistä koskevalle sääntelylle, joka mahdollistaa henkilön kiinnittämisen henkilöllisyyden selvittämiseksi enintään 24 tunnin ajaksi.⁶⁵⁹ Pakkokeinolain säännöksen sanamuodossa mainitaan ainoastaan *nimi* ja *osoite* henkilötietoina, jotka epäilty on velvollinen ilmoittamaan.⁶⁶⁰

Oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty huomiota väärin henkilö- tai yhteystietojen korkeaan epäilykynnykseen, jonka mukaan edellytyksenä on epäillyn antama *ilmeisesti virheellinen tieto*. Koska epäillyn antamat tiedot ovat yleensä esitutkintaviranomaisen tarkistettavissa, tietojen mahdollinen virheellisyys selvinnee usein nopeasti. Jos epäilty on vangittuna vain tällä perusteella, hänet tulee vapauttaa välittömästi nimen ja osoitteen selvittyä.⁶⁶¹ Oikeustapausaineistossa ei ollut yhtään tapausta, jossa epäiltyä olisi vaadittu vangittavaksi tällä vangitsemisperusteella. Aineisto ei myöskään käsittänyt ainuttakaan vangitsemispäätöstä, jossa tuntematon henkilö olisi vangittu jollain toisella vangitsemisperusteella. Arvioitaessa nyt käsillä olevan vangitsemisperusteen ja muiden vangitsemisperusteiden välistä rajanvetoa, olisin taipuvainen katsomaan, että epäiltyä tulisi edellytysten vallitessa esittää ensisijaisesti vangittavaksi muilla vangitsemisperusteilla, vaikka vangittavaksi vaadittu olisi tuntematon ja toimisi säännöksen sanamuodon edellyttämällä tavalla. Kun vielä otetaan huomioon pakkokeinolain periaatteet sekä kohtuuttoman vangitsemisen kieltö, vangitsemisperusteen käyttöalaa voidaan pitää hyvin vähäisenä. Katson vangitsemisperusteen olevan kuitenkin tarpeellinen, koska ilman sitä *sääntely olisi aukollista*.

658 RB 24:2:n mukaan todennäköisin syin rikoksesta epäilty voidaan vangita rikoksen vakavuudesta huolimatta ”om han är okänd och vägrar att uppge namn och hemvist eller om hans uppgift om detta kan antas vara osann”.

659 PoL 2:1.

660 Vrt. PoL 2:1, jonka mukaan poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

661 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 833.

4.4 Kvalifioitu paonvaara

4.4.1 Yleistä

PKL 2:5.1:n 4 kohdan mukaan vangitsemisen erityisenä edellytyksenä on, että epäillyllä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.⁶⁶² Epäilty voidaan säännöksen tarkoittaman *kvalifioidun paonvaaran*⁶⁶³ perusteella vangita rikoksen suuruusluokasta riippumatta, joskin sekä pakkokeinolain periaatteet että kohtuuttoman vangitsemisen kieltä rajoittavat voimakkaasti vangitsemisperusteen käyttöalaa vähäisten rikosten kohdalla. Erona PKL 2:5.1:n 2 a-kohdan karttamisvaaraan on, että nyt kysymyksessä oleva vangitsemisperuste edellyttää, ettei epäillyllä ole vakinaista asuntoa Suomessa sekä lisäksi todennäköisyyttä maasta poistumalla tapahtuvasta rikosprosessin karttamisesta. *Näyttökynnys on karttamisvaaraa korkeammalla* eivätkä myöskään sellaiset karttamisen tekemuodot, joissa epäilty edelleen jää Suomeen, tule kysymykseen. Kvalifioidun paonvaaran ollessa käsillä epäiltyä ei voida myöskään määrätä vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon.⁶⁶⁴

Lain esitöiden mukaan ulkomaalainen epäilty voisi menettää vapautensa tämän vangitsemisperusteen nojalla *vain rajatuissa tapauksissa*. Epäillyn vapautta ei voida riistää pelkästään ulkomailla asumisen perusteella, vaan maasta poistumalla tapahtuvan karttamisen todennäköisyydestä on esitettävä selvitystä. Esitöissä on mainittu vähimmän haitan periaate, suhteellisuusperiaate sekä kansainvälistä yhteistoimintaa koskevat yleissopimukset ja muut instrumentit merkityksellisinä seikkoina arvioitaessa vangitsemisperusteen mahdollista käsillä oloa. Vaikutusta on annettu mahdollisuudelle saada epäilty yhteistoiminnassa hänen kotimaansa viranomaisten kanssa tulemaan ulkomailta osallistumaan rikosprosessiin tai suorittamaan rangaistusta. Edelleen esitöiden mukaan rikostutkinta tulisi pyrkiä tekemään näissä tapauksissa mahdollisimman nopeasti, jotta ulkomaalaiselle ei aiheutuisi vapaudenriistosta aiheutonta haittaa.⁶⁶⁵

4.4.2 Vakainainen asunto

Koska säännöksen sanamuoto edellyttää vakinaista asuntoa, keskeiseksi muodostuu kysymys siitä, milloin epäillyllä katsotaan olevan Suomessa vakainainen asunto. Tämä ei ole aina helposti ratkaistavissa.⁶⁶⁶ Katsoisin, että arvioinnin lähtökohdaksi on perusteltua ottaa *väestötietojärjestelmästä* ilmenevä vakainainen asunto tai muu

662 RB 24:2:n mukaan todennäköisin syin rikoksesta epäilty voidaan vangita rikoksen vakavuudesta huolimatta, ”om han saknar hemvist inom riket och det finns risk för att han genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff”. Näyttökynnys maasta poistumalla tapahtuvasta karttamisesta on siten pakkokeinolain säännöstä matalampi.

663 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 834 ja Virolainen 1999, s. 361.

664 Ks. matkustuskiellon edellytykset (PKL 5:1).

665 HE 222/2010 vp, s. 248. Aikaisemman lain esitöissä vangitsemisperusteen arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja ei ollut kuvattu lainkaan. Sen sijaan ne pitivät sisällään vain viittauksen, jonka mukaan vangitseminen oli ollut RVA:ssa mahdollista samalla perusteella. HE 14/1985 vp, s. 49-50.

666 Näin jo Tirkkonen 1953, s. 19 alaviite 18.

asumistieto.⁶⁶⁷ Koska rekisteriin merkitty tieto ei kuitenkaan aina vastaa todellisuutta, arvioinnissa voitaneen antaa merkitystä myös tosiasialliselle asuntoa ja asumispaikkaa koskevalle tiedolle, joskin tämä sisältää, etenkin asumisen vakinaisuuden osalta, usein näyttökysymyksiä. Taakka osoittaa väestötietojärjestelmästä poikkeava vakinaista asumista koskeva tieto voitaneen osoittaa siihen vetoavalle.

Oikeuskäytännössä oli suhtauduttu kielteisesti sellaisiin epäillyn väittämiin asumisjärjestelyistä, joiden perusteella epäillyllä olisi Suomessa asunto, jossa hän voisi oleskella. Vangitsemispäätöksissä oli tuotu esille, ettei tällaisissa tapauksissa ole kysymys vakinaisesta asunnosta.⁶⁶⁸ Myöskään sille, että epäillyllä olisi mahdollisuus hankkia asunto Suomesta, ei ollut annettu merkitystä.⁶⁶⁹ Nähdäkseni oikeuskäytännössä tehtyjä linjauksia voidaan pitää perusteltuina.

4.4.3 Epäillyn kansalaisuuden, asuinpaikan ja muiden seikkojen merkityksestä

Korkein oikeus on ilmaissut käsityksensä joistakin seikoista, joihin kvalifioitua paonvaaraa arvioitaessa voidaan tukeutua.⁶⁷⁰ Tapauksessa oli kysymys laittoman maahantulon järjestämisestä epäillyn Ruotsin kansalaisen ja Ruotsissa vakinaisesti tiedossa olevassa osoitteessa asuvan A:n vangitsemisen edellytyksistä. Korkein oikeus arvioi tapauksessa sitä, oliko *oikeudenkäynnin* karttamisvaaran todennäköisyydestä esitetty selvitys ollut riittävää.⁶⁷¹ Korkein oikeus katsoi, että A:lla oli ollut tekoa välittömästi seuranneen kiinniottamisen ja vangitsemisoikeudenkäynnin aikaan kiinteät siteet Ruotsiin. A:n henkilökohtaisia olosuhteita koskevista tiedoista oli voitu sinänsä perustellusti päätellä, että A saattaisi matkustaa heti kotimaahansa, jos hänet kiinniottamisen jälkeen päästettäisiin vapaaksi. Yksistään tämä seikka ei kuitenkaan tehnyt laissa edellytetyllä tavalla todennäköiseksi sitä, että A tulisi karttamaan tulevaa rikosoikeudenkäyntiä vaan karttamisen todennäköisyydestä tuli esittää selvitystä. *Asianmukaisena ei voitu pitää sellaista arviointitapaa, että ulkomaalaisen kotimaahan paluun todennäköisyys suoraan osoittaisi tämän karttavan oikeudenkäyntiä.*⁶⁷²

Korkeimman oikeuden mukaan alemmat oikeudet eivät olleet myöskään arvioineet, mikä merkitys karttamisvaaran todennäköisyyden kannalta oli sillä, että A:n kotimaa oli Ruotsi, josta matkustamisen Suomeen niin *maantieteelliseen etäisyyteen*

667 Päätös K229: ”- jolla ei ole Suomessa väestökirjasäännösten tarkoittamalla tavalla vakituista asuntoa.” Väestötietojärjestelmä on valtakunnallinen sähköinen rekisteri, johon on tallennettu Suomen kansalaisten ja Suomessa vakinaisesti asuvien ulkomaalaisten perustiedot. Ks. tarkemmin laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista (661/2009).

668 Päätökset K335, K337 ja K374.

669 Päätös K78.

670 KKO 2014:29. Ratkaisussa oli sovellettu aikaisemman pakkokeinolain säännöksiä, koska pakkokeino oli lakannut olemasta voimassa ennen nykyisen pakkokeinolain astumista voimaan. Ks. lainvalinnasta ratkaisun kohta 7. Ratkaisun ohjausvaikutuksen näkökulmasta tälle ei liene syytä antaa merkitystä, koska vangitsemisperuste on voimassa olevassa laissa sisällöltään muuttumattomana. Ks. tästä esim. Launiala 2014, s. 235.

671 Ks. ratkaisun kohta 12. Käräjäoikeus oli vangitsemisen erityisten edellytysten osalta todennut, ettei A:lla ”ollut vakinaista asuntoa Suomessa eikä hänellä ollut muitakaan kiinteitä siteitä Suomeen”. Käräjäoikeuden mukaan ”yksin tämän perusteella arvioituna riski oikeudenkäynnin karttamisesta oli niin suuri, että Suomesta poistumista voitiin pitää todennäköisenä”. Käräjäoikeus oli pitänyt A:n esitystä Suomessa asumisesta ja työskentelystä ”todellisuudelle vieraina” vangitsemisen vastustamisperusteina todeten lisäksi, että ”A ei edes ehtisi asettua Suomeen sillä tavalla vakituisesti, että se olisi omiaan vähentämään hänen maasta poistumisensa todennäköisyyttä”. Hovioikeus oli katsonut vangitsemisen edellytysten olleen olemassa.

672 Ratkaisun kohta 18.

kuin *kulkuuyhteyksiinkin* nähden voitiin olettaa tapahtuvan vaikeudetta ja jonka kanssa Suomella oli *vakiintunut oikeudellinen yhteistyö* luovuttamisesta syytetoimenpiteitä varten. Nämä seikat vähensivät sekä oikeudenkäynnin karttamisen todennäköisyyttä että sen merkitystä, koska oikeudenkäynti voitiin turvata myös viranomaisten yhteistyöllä. Rikosepäily ei voitu katsoa oikeuttavan rikosoikeudenkäynnin turvaamiseen keinoilla, jotka olivat kohtuuttomia niin tehdyn *rikoksen vakavuuteen kuin karttamisvaaran todennäköisyyteen ja oikeudenkäynnin turvaamiseen käytettävissä oleviin muihin keinoihin nähden*.⁶⁷³ Ratkaisun perustelut kietoutuvat voimakkaasti sen ympärille, mitä asiasta on voimassa olevan lain esitöissä lausuttu. Yhteenvetona voidaan todeta, ettei riittävänä voida pitää todennäköisyysselfivityksen kohdistumista yksistään maastapoistumisvaaraan, vaan selvityksen tulee sisältää myös seikkoja, jotka osoittavat todennäköiseksi epäillyn *maasta poistumisen lisäksi* karttavan esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.⁶⁷⁴ Lisäksi ratkaisussa annettiin huomattava vaikutus oikeudenkäynnin turvaaville muille keinoille ja sille, ettei kysymyksessä ollut vakava rikosepäily.

Yhdessäkään vangitsemisperustetta koskevista oikeustapausaineiston vangitsemispäätöksistä epäiltyä ei ollut Suomen kansalainen. Tarkasteltaessa epäillyn kansalaisuuden ja asuinpaikan merkitystä vangitsemisperustetta sovellettaessa oikeuskäytännöstä oli havaittavissa lyhyehkön vangittuna pitämisen jälkeen kielteinen suhtautuminen Ruotsin⁶⁷⁵ ja Norjan⁶⁷⁶ kansalaisiin tapauksissa, joissa henkilöitä epäiltiin laittoman maahantulon järjestämisestä. Vapauttavien päätösten yhteydessä oli viitattu ratkaisuun KKO 2014:29. Kvalifioidun paonvaaran edellytysten ei ollut katsottu täytyvän Viron kansalaisen mahdollisen Viroon poistumisen johdosta tapauksissa, joissa rikosepäilyt olivat suhteellisen lieviä ja epäillyillä oli kotimaassaan vakituinen asunto, työpaikka ja perhe.⁶⁷⁷ Toisaalta vangitsemisperustetta oli sovellettu sellaisen Viron kansalaisen kohdalla, jolla ei ollut Suomessa vakinaista asuntoa ja joka lisäksi oli maahantulokiellossa Suomeen.⁶⁷⁸

Sen sijaan muiden maiden kansalaisten kohdalla vangitsemisperusteen oli yhtä poikkeusta lukuun ottamatta katsottu olleen käsillä.⁶⁷⁹ Käräjäoikeuskäytännössä perustelut koostuivat useissa ratkaisuissa pelkästään vangitsemisperustetta koskevas- ta vakiolauseesta.⁶⁸⁰ Tämän lisäksi vangitsemisperusteen käsillä oloa oli perusteltu

673 Ratkaisun kohta 19. Kuriositeettina mainittakoon, että korkeimman oikeuden käyttämä sanamuoto ”*tehdyn rikoksen vakavuuteen*” voidaan nähdäkseni kyseenalaistaa, koska kysymys oli vasta rikosepäilystä.

674 Ks. tästä myös Frände 2009, s. 84.

675 Tapauksessa epäilty oli Ruotsin kansalainen, joka oli asunut Ruotsissa 30 vuotta ja jolla oli siellä pysyvä osoite. Epäilty rikos oli esitutkinnan ajan ollut törkeä laittoman maahantulon järjestäminen, mutta syyte asiassa oli nostettu perusmuotoisesta teosta. Käräjäoikeus oli ensimmäisessä käsittelyssä määrännyt epäillyn vangittavaksi muun muassa karttamisvaaran – ei siis kvalifioidun paonvaaran perusteella. Päätös K170. Asian toisessa käsittelyssä vangitsemisen erityisten edellytysten oli todettu olevan edellisen vangitsemispäätöksen mukaisesti olemassa. Päätös K189. Kolmas käsittely oli ollut syytteen nostamisen kanssa samana päivänä. Syyttäjää oli käsittelyssä katsonut karttamisvaaran olevan edelleen käsillä, koska epäillyllä ei ollut vakinaista asuntoa Suomessa yksilöimättä kuitenkaan tarkemmin sitä vangitsemisperustetta, jonka käsillä oloon vetosi. Päätöksen perusteluista oli tulkittavissa, että käräjäoikeus oli – aikaisemmasta poiketen – arvioinut erityisiä edellytyksiä kvalifioidun paonvaaran ja ratkaisun KKO 2014:29 perusteella. Epäilty oli vapautettu. Lopputulosta voidaan sinänsä pitää odotettuna, koska tapauksen olosuhteet olivat viimeisessä käsittelyssä lähes identtiset ratkaisun KKO 2014:29 olosuhteiden kanssa. Päätös K206. Epäilty oli ollut vangittuna noin kuukauden.

676 Päätökset H15/K23. Epäilty oli ollut vangittuna noin kolme viikkoa.

677 Päätökset K175 ja K176. Rikosepäilyt koskivat varkauden yrityksiä.

678 Päätös K229. Rikosepäilynä oli törkeä petos.

679 Vangitsemisperustetta oli sovellettu ainakin Venäjän, Georgian, Ukrainan, Israelin, Meksikon, Britannian, Liettuun, Espanjan, Marokon, Tsekin, Gambian, Senegalin, Romanian ja Intian kansalaisiin. Tapauksista ei ilmennyt, että epäiltyjen asuinpaikkana olisi ollut jokin muu kuin kansalaisuusvaltio.

680 ”Epäillyllä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa rikosprosessia.”

esimerkiksi *Suomessa olevien siteiden puuttumisella*⁶⁸¹, *rikosepäilyyn laadulla*⁶⁸², *myöntämisellä*⁶⁸³, *ammattilla*⁶⁸⁴, *paperittomuudella*⁶⁸⁵ ja *hallussa olleilla eri maiden passeilla ja henkilöllisyystodistuksella*⁶⁸⁶. Vain yhdessä Gambian kansalaista koskeneessa tapauksessa tuomioistuin oli katsonut, ettei asiassa ollut esitetty kvalifioitun paonvaaran edellyttämiä todennäköisiä syitä.⁶⁸⁷ Muutamissa vangitsemispäätöksissä oli puolustuksen toimesta viitattu siihen ratkaisusta KKO 2014:29 ilmenneeseen seikkaan, että epäilty saataisiin ulkomailta Suomeen eri maiden välillä olevien sopimusten perusteella taikka muulla valtioiden tai viranomaisten välisellä yhteistyöllä. Tähän oli kuitenkin vakavien rikosepäilyjen kohdalla suhtauduttu kielteisesti.⁶⁸⁸

Yhteenvedona voidaan todeta, että kvalifioitu paonvaara oli Ruotsin, Norjan ja Viron kansalaisia lukuun ottamatta ollut lähes aina käsillä. Pääsääntöisesti karttamisen todennäköisyydestä esitetyt perustelut olivat kuitenkin usein *suppeita* tai jopa pelkästä *vakiolauseesta koostuvia*. Käytäntöä ei voida pitää hyväksyttävänä, koska karttamisen todennäköisyyden arvioinnin ja siihen vaikuttaneiden seikkojen tulisi selvästi ilmetä vangitsemispäätöksestä. Oikeustapaustaineiston perusteella heräsi lisäksi kysymys siitä, mitä voidaan pitää vangitsemisperusteen näyttökynnyksen ylittävänä selvityksenä. Perusteluita sisältäneiden vangitsemispäätösten kohdalla vangitsemisperusteen edellytysten oli usein katsottu täytyneen tilanteessa, jossa epäilyllä ei ollut vakinaista asuntoa Suomessa eikä myöskään mitään siteitä Suomeen. Ottaen huomioon mainitun esimerkin yleisyyden, voitaneen perustellusti kysyä, tulisiko edellä mainitun selvityksen – erityisesti ratkaisun KKO 2014:29 valossa tarkasteltuna – katsoa ylittävän vangitsemisperusteelta edellytettävän näyttökynnyksen.

Lähtökohta on, että todennäköisysselvityksen hankkiminen voidaan katsoa useissa tapauksissa haasteelliseksi. Koska vangitsemisperuste kohdistuu ulkomailla asuviin epäiltyihin, henkilön karttamisen todennäköisyydestä saatavissa oleva selvitys on yleensä selvästi suppeampaa verrattuna siihen tietoon, mitä esitutkintaviranomaiset voivat saada tietoonsa Suomessa vakinaisesti asuvista henkilöistä. Käytännössä epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista tai muista seikoista saatavissa ja etenkin *vahvistettavissa* oleva selvitys on pääsääntöisesti vähäistä. Epäilty ei välttämättä ole edes aikaisemmin ollut Suomessa, joten käytännössä ei ole poikkeuksellista, että pidätysaikojen puitteissa saadaan selvitettyksi epäillyn kansalaisuuden lisäksi vain valtio, johon epäillyn kiinteät siteet todennäköisesti kohdistuvat. Tämä osaltaan selittää sekä päätösten perusteluiden suppeutta että niiden kohdistumista Suomessa olevien siteiden puuttumiseen. Kuitenkaan se, että esitutkintaviranomaisella on haasteita osoittaa riittävä selvitys, ei voi toimia perusteena sille, että tuomioistuimet hyväksyvät selvästi puutteellisia selvityksiä näyttökynnyksen ylittävinä. Pidän vaaraa siitä, että näin oli kuitenkin tapahtunut, huomattavana etenkin oikeustapaustaineistosta ilmenneiden, puutteellisenä pitämieni perusteluiden suuresta määrästä johtuen.

Katsoisin, että vangitsemisperusteen käsillä olo edellyttää *selvästi* ratkaisusta KKO 2014:29 poikkeavia olosuhteita. Toisaalta on otettava huomioon, että olosuh-

681 Esim. päätökset K78, K149, K213, K239, K267 ja K287.

682 Päätökset K78 ja K287.

683 Päätös K373. Epäilty oli myöntänyt erityisten edellytysten olleen käsillä.

684 Päätös K287. Epäilty oli ammattiautoilija.

685 Päätös K243.

686 Päätös K149.

687 Päätös K369.

688 Esim. päätökset K205, K358 ja K364. Kaksi viimeksi mainittua ratkaisua koskivat samaa tapausta. Rikosepäilyt olivat koskeneet törkeää huumausainerikoksesta ja törkeää varkautta.

teet olivat kyseisessä tapauksessa voimakkaasti epäillylle myönteiset eikä suuressa osassa tapauksia epäillyn tilanne ole rinnastettavissa mainittuun ratkaisuun. Tämä oli tuotu esille myös oikeuskäytännössä: ratkaisun vaikutus oli jätetty vähäiseksi tapauksissa, joissa tapauksen yksityiskohtien oli katsottu eroavan merkittävästi ennakkoratkaisusta.⁶⁸⁹ Vaikutusta voidaan tältä osin antaa ainakin rikosepäilyn vakavuudelle ja siitä odotettavissa olevalle rangaistukselle⁶⁹⁰, joskin näiden seikkojen merkitys on varsin rajallinen – eihän jälkimmäinen ylitä yksinään edes ”syytä epäillä” -näyttökynnystä karttamisvaarasta⁶⁹¹. Lienee selvää, että Suomessa olevien siteiden puuttuminen on yksi vangitsemisperusteiden käsillä oloa puoltavista perusteista, jolle voitaneen antaa yksittäisessä tapauksessa huomattavaakin vaikutusta. Luonnollisesti huomioon tulee ottaa epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista tai käyttäytymisestä esille tulleet karttamista puoltavat tai sitä vastaan olevat seikat.⁶⁹² Tapauskohtaisesti painavaa kvalifioitua paonvaaraa puoltavaa merkitystä voidaan antaa lisäksi epäillyn asuinpaikalle ja kansalaisuudelle – erityisesti tapauksissa, joissa on kysymys EU-alueen ulkopuolisesta valtiosta.⁶⁹³ Aiheeseen sisältyy merkittävä – ja nähdäkseni vielä pitkälti avoin – kysymys siitä, miten eri EU-valtioiden kohdalla asiaan tulisi suhtautua. Miten merkittävästi esimerkiksi Latviasta Suomeen matkustaminen poikkeaa maantieteelliseen etäisyyteen tai kulkuyhteyksiin nähden siitä, mitä korkein oikeus on Ruotsin kohdalla lausunut?⁶⁹⁴ Mikä merkitys oletetuille eroille tulisi antaa karttamisen todennäköisyyttä arvioitaessa? Entä miten tulisi suhtautua, jos epäillyn kotimaa on Espanja? Toimivathan lentoyhteydet etäisyydestä huolimatta sieltäkin hyvin. Tältä osin voitaneen todeta, että karttamisen lähtökohtainen todennäköisyys lienee kuitenkin – ratkaisun KKO 2014:29 valossa – todettava sitä pienemmäksi, mitä lähempänä Suomea epäillyn asuinvaltio sijaitsee.

Kielteistä suhtautumista vangitsemisperusteiden olemassa oloon puoltanevat ainakin lievä rikosepäily, epäillyn Suomessa olevat siteet, epäillyn kotimaan ja Suomen oikeudellinen tai viranomaisten välinen asiaan liittyvä yhteistyö sekä Suomen ja epäillyn kotivaltion maantieteellisesti lyhyt etäisyys hyvine kulkuyhteyksineen. Yhteenvetona voidaan todeta, että kvalifioitun paonvaaran käsillä olo on voimakkaasti tapauskohtaista, koska yksittäisten seikkojen merkitys voi vaihdella huomattavasti. Edellä esitettyyn kysymykseen siitä, voidaanko pelkästään Suomessa olevan vakinaisen asunnon sekä Suomessa olevien siteiden puuttumisen katsoa muodostavan vangitsemisperusteelta edellytettävän todennäköisysselvityksen, lienee lähtökohtaisesti kuitenkin syytä suhtautua kielteisesti.

4.4.4 Kvalifioitun paonvaaran ja karttamisvaaran välisestä rajanvedosta

Oikeustapausaineiston perusteella kvalifioitun paonvaaran ja PKL 2:5.1:n 2 a-kohdan karttamisvaaran välistä suhdetta voidaan pitää epäselvänä tapauksissa, joissa vangitsemiseen lähtökohtaisesti soveltuisivat molemmat vangitsemisperusteet. Tarkoitan lausutulla tapauksia, joissa rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vä-

689 Päätökset K19/H10 (vakiolause), K78 ja K364. Tapauksissa oli ollut kysymys törkeistä rikosepäilyistä.

690 Ratkaisussa KKO 2014:29 näitä seikkoja ei ollut käsillä. Mainittakoon, että oikeuskäytännössä itsenäistä – suhteellisuusperiaatteen yhteydessä lausutusta erotettavissa olevaa – vaikutusta rikosepäilyn törkeydelle oli annettu varsin harvoin.

691 KKO 2020:16.

692 Tältä osin voidaan tukeutua voimakkaasti aikaisemmin karttamisvaaran yhteydessä lausuttuihin seikkoihin.

693 Näissä tapauksissa esimerkiksi eurooppalaisen pidätysmääräyksen merkitys on vähäisempi.

694 Ks. KKO 2014:29, kohta 19.

hintään vuosi vankeutta eikä epäillyllä ole vakinaista asuntoa Suomessa ja lisäksi voidaan pitää todennäköisenä, että epäilty poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Edellä mainituissa tilanteissa oli havaittavissa hyvin sekavaksi katsottava käytäntö siitä, milloin vangitseminen oli perustettu kvalifioituun paonvaaraan ja milloin taas karttamisvaaraan. Aineisto sisälsi lukuisia vangitsemispäätöksiä, joissa vangitsemisen perusteena olivat olleet molemmat vangitsemisperusteet.⁶⁹⁵ Tämän lisäksi vangitsemisperuste oli vaihtunut samaa tapausta koskevaa vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä. Ainakin alun perin kvalifioidulla paonvaaralla vangittuja epäiltyjä oli asiaa uudelleen käsiteltäessä pidetty edelleen vangittuna karttamisvaaran perusteella.⁶⁹⁶

Vangitsemisperusteita koskeva soveltamiskäytäntö voidaan siten todeta epäjohdonmukaiseksi. Tämä voinee olla seurausta siitä, ettei vangitsemisperusteiden välistä *rajanvetoa* ole juurikaan käsitelty lain esitöissä eikä myöskään oikeuskirjallisuudessa. Lienee myös mahdollista, että kvalifioitua paonvaaraa koskevan säännöksen sanamuoto ”hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa” on johtanut vangitsemisvaatimusten tekijät vaatimaan vangitsemista tällä perusteella tapauksissa, joissa epäilty on vailla Suomessa sijaitsevaa vakinaista asuntoa, vaikka vangitsemista olisi voitua vaatia myös karttamisvaaran nojalla.⁶⁹⁷ Se, että epäilty oli lukuisissa tapauksissa vangittu molemmilla karttamista koskevilla vangitsemisperusteilla, herättää kysymyksen, miksi esitutkintaviranomaiset olivat tätä vaatineet. Nähdäkseni ”kaksinkertaisella” karttamista koskevalla vangitsemisellä ei saavuteta esitutkintaviranomaisen näkökulmasta mitään hyötyä.⁶⁹⁸ Eihän epäiltyä voida vangita tai pitää edelleen vangittuna kvalifioidun paonvaaran perusteella, jos edes karttamisvaara ei ole käsillä. Vaille huomiota ei tule jättää myöskään *tuomioistuinten soveltamiskäytännön merkitystä* asiassa. Jos tuomioistuimet eivät ole vaatineet kvalifioidun paonvaaran kohdalla käytännössä pidemmälle menevää selvitystä karttamisen todennäköisyydestä kuin mitä karttamisvaaran kohdalla, vangitsemisvaatimusten tekijöiden ei ole ollut tarvetta kiinnittää huomiota siihen, millä vangitsemisperusteella (tai -perusteilla) epäiltyä vaaditaan vangittavaksi.

Selvänä pidettävää tulkintaa asiaan ei tuonut myöskään ratkaisu KKO 2014:29, koska päätöksen perusteluissa – valitettavasti – pidättäydyttiin käsittelemästä vangitsemisperusteiden välistä suhdetta pois lukien lausumaa siitä, ettei kvalifioitu karttamisvaara ole toissijainen vangitsemisperuste.⁶⁹⁹ On ymmärrettävää, ettei korkein oikeus halunnut rajoittaa vangitsemisperusteen käyttöalaa vain rikoksiin, joista säädetty ankarin rangaistus on sakkoa tai alle vuosi vankeutta, koska lain sanamuotoon ei sitä tee. Pidän ratkaisun ongelmana kuitenkin sitä, että karttamisvaaran ja kvalifioidun paonvaaran osittainen päällekkäisyys sivutettiin ratkaisussa lähes täysin, vaikka tähän olisi mielestäni ollut syytä kiinnittää erityistä huomiota *soveltamis-*

695 Esim. päätökset K103, K117, K123, K124, K145, K149, K194, K195, K199, K200, K213, K225, K226, K227, K229, K239, K243, K261, K279, K280, K331, K351, K373 ja K377.

696 Esim. päätökset K78/K235 ja K205/K279. Joukkoon mahtui myös tapaus, jossa epäilty oli vangittu ja pidetty kertaalleen edelleen vangittuna karttamisvaaran perusteella, mutta vapautettu asian kolmannessa käsittelyssä. Tapauksessa jäi epäselväksi, millä vangitsemisperusteella syyttäjä oli vaatinut epäiltyä pidettäväksi edelleen vangittuna. Tuomioistuimen perustelut kuitenkin viittasivat siihen, että asiaa oli arvioitu kvalifioidun paonvaaran perusteella. Päätökset K170, K189 ja K206.

697 Oikeustapausaineiston perusteella en pidä poissuljettuna, etteivätkö vangitsemisvaatimusten esittäjät olisivat voineet yksittäisiksi jääneissä tapauksissa jopa olettaa pelkästään vakinaisen asunnon puuttumisen osoittavan riittävällä tavalla vangitsemisperusteen käsillä olon. Sen verran niukkoja heidän esittämät perustelut olivat paikoitellen olleet.

698 Tilanne on tietenkin toinen, jos epäilty on vangittu useamman eri vaaraedellytyksen perusteella. Tällöin yhden vaaraedellytyksen poistuminen ei johda epäillyn vapautumiseen, jos toinen tai kaksi muuta ovat edelleen käsillä.

699 Ratkaisun kohta 12.

käytännön – joka on edellä esitetyn valossa käytännössä hyvin sekavaksi katsottava – *yhtenäisyyden* näkökulmasta. Korkein oikeus ei ollut asiasta yksimielinen, koska eri mieltä ollut oikeusneuvos Mika Huovila oli lausunnossaan kiinnittänyt nimenomaista huomiota vangitsemisperusteiden väliseen suhteeseen.

Nähdäkseni vangitsemisperusteiden välistä rajanvetoa tulisi lähestyä Huovilan esittämällä tavalla. *Lähtökohdaksi tulisi ottaa rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus*. Jos rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään vuosi vankeutta, vangitsemista tulisi vaatia ensisijaisesti PKL 2:5.1:n 2 a-kohdan karttamisvaaran perusteella. Tulkintani perustuu Huovilan tavoin siihen, että lainsäätäjät on asettanut kvalifioidulle paonvaaralle *selvästi tiukemmat ja yksityiskohtaisemmat* edellytykset PKL 2:5.1:n 2 a-kohtaan verrattuna siitä nimenomaisesta syystä, että vangitsemisperusteen soveltaminen ei ensimmäisen kohdalla ole riippuvainen rikoksesta säädetystä rangaistuksesta. Ei voitane pitää johdonmukaisena, että näitä vaatimuksia tulisi soveltaa, Huovilaa lainaten, ”ainakaan ilman lisäperusteita”, tapaukseen, johon soveltuisi PKL 2:5.1:n 2 a-kohta.⁷⁰⁰ Tulkintaa tukee myös lain esitöissä esitetty lausuma, jonka mukaan vangitsemisperuste on tarkoitettu vain *rajatuissa tapauksissa* ulkomaalaisten vapauden riistämiseen.⁷⁰¹ Nähdäkseni lausumaa ei voitaisi pitää perusteltuna, jos vangitsemisperusteelle olisi tavoiteltu laajempaa soveltamisalaa – esimerkiksi sen ulottamista tapauksiin, joihin soveltuisi karttamisvaaraa koskeva sääntely.

Mainittakoon myös, että pakkokeinolain uudistamistarpeita arvioitaessa tuotiin esille mahdollinen *tarve harkita vangitsemisperusteen tarpeellisuutta*. Tässä yhteydessä esitettiin kysymys siitä, ovatko ankarat pakkokeinot, kuten pidättäminen ja vangitseminen tarpeen tapauksissa, joissa ankarin rangaistus on alle yksi vuosi vankeutta, vaikka maastapoistumisvaara olisikin käsillä.⁷⁰² Nähdäkseni tämäkin voidaan tulkita kannanotoksi vangitsemisperusteen ensisijaisesta käyttötarkoituksesta. Aiheeseen liittyen voidaan vielä mainita ruotsalaiset esityöt ja oikeuskirjallisuus, joiden perusteella vaikuttaa siltä, että vangitsemisperusteen käyttöala on Ruotsissa tarkoitettu lähinnä rikosepäilyihin, joihin muut vangitsemisperusteet eivät sovellu.⁷⁰³ Kun otetaan huomioon kaikki edellä esille tulleet seikat, *vangitsemista tulisi vaatia kvalifioidun paonvaaran perusteella nähdäkseni vain tapauksissa, joissa rikoksesta*

700 Ks. eri mieltä olleen oikeusneuvos Huovilan lausunto.

701 HE 222/2010 vp, s. 248.

702 Helminen 2006, s. 36.

703 Ks. Lindberg 2018, s. 292 lähteineen. Lindbergin mukaan mahdollisuuteen vangita henkilö epäillyn rikoksen rangaistusasteikosta riippumatta tulisi suhtautua varovaisuudella. Ruotsalaisten esitöiden mukaan säännöksen soveltamiseen tulisi suhtautua sitä pidättäytyväisemmin, mitä lievempi rikosepäily on kyseessä. Prop. 1986/87:112, s. 32.

*säädetty ankarin rangaistus on alle vuosi vankeutta – eli etenkin suhteellisuusperiaate huomioon ottaen ei juuri koskaan.*⁷⁰⁴

Oikeustapausaineiston perusteella vangitsemisperustetta oli sovellettu *vain yhden kerran rikosepäilyyn*, josta säädetty ankarin rangaistus oli ollut alle vuosi vankeutta, vaikka vangitsemisperusteen oli katsottu olleen käsillä noin 70 kertaa. Tapauksessa henkilöä oli epäilty kotirauhan rikkomisesta, josta säädetty ankarin rangaistus on kuusi kuukautta vankeutta.⁷⁰⁵ Kaikissa muissa tapauksissa, joissa vangitsemisperustetta oli sovellettu, vangitseminen olisi voitu perustaa PKL 2:5.1:n 2 a-kohdan karttamisvaaraan. Tämän ja edellä esitetyn tulkintaehdotuksen voidaan yhdessä katsoa herättävän uudelleen jo aikaisemmin esille tulleen kysymyksen siitä, *onko vangitsemisperuste ylipäättään tarpeellinen*. Tältä osin vailla merkitystä ei ole myöskään se, että tarve säännöksen soveltamiselle vähenee jatkuvasti *kansainvälisen oikeudellisen yhteistyön lisääntyessä*.⁷⁰⁶ Vähemmän vakavien rikosepäilyjen kohdalla esimerkiksi *vakuuden asettaminen* voisi toimia riittävänä keinona epäillyn karttamisen estämiseksi.⁷⁰⁷

704 Tässä yhteydessä voidaan myös pohtia, miten tulisi suhtautua tilanteeseen, jossa vangitsemisvaatimuksen esittäjän ja tuomioistuimen käsitykset tapaukseen sovellettavasta vangitsemisperusteesta ovat toisistaan poikkeavia. Toisin sanoen jos vangitsemisvaatimuksen esittäjä on vaatinut vangitsemista kvalifioidun paonvaaran perusteella, josta esitetty selvitys ei tuomioistuimen mielestä ylitä ”on todennäköistä” –kynnystä, niin voiko tuomioistuin tästä huolimatta määrätä epäillyn vangittavaksi karttamisvaaran perusteella katsoessaan, että esitetty selvitys kuitenkin ylittää ”on syytä epäillä” –kynnysen ja rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus mahdollistaa vangitsemisen karttamisvaaran perusteella. Vastaus kysymykseen lienee myönteinen, joskin perusteltuna voitaneen pitää sitä, että tuomioistuin tuo esille näkemyksensä asiaan sovellettavasta vangitsemisperusteesta ja varaa asianosaisille mahdollisuuden lausua asiasta. Huovila totesi lausunnossaan, että ”oikeudenkäytön keskeisistä periaateista kuitenkin seuraa, ettei tuomioistuin ole sidottu asianosaisten käsityksiin oikeudenkäynnin kohteena olevien seikkojen oikeudellisesta luonnehinnasta ja niihin sovellettavasta laista. Tällaisessa tilanteessa, jossa sanamuotonsa mukaan asiaan lähtökohtaisesti soveltuvat lain säännökset voivat johtaa erilaisiin ja keskenään ristiriitaisiin oikeusseuraamuksiin, tuomioistuimen on laintulkinnallisin keinoin määriteltävä asiaan sovellettava säännös. Mainituista periaateista ei ole syytä poiketa vangitsemisoikeudenkäynneissä”. Ks. KKO 2014:29 ja eri mieltä olleen oikeusneuvos Huovilan lausunto.

705 Päätös K174. Vangitsemisperusteen oli katsottu olleen käsillä, koska ”A on itse ilmoittanut haluavansa matkustaa kotimaahansa Espanjaan”. Katson, että ratkaisu on sekä edellä esitettyjen ”on todennäköistä” –näyttökynnysen ylittymisen että suhteellisuusperiaatteen kannalta erittäin altis kritiikille. Mainittakoon, että henkilö oli vangittu myös kahdesta lähestymiskiellon rikkomisesta sekä vainoamisesta epäiltyinä PKL 2:5.1:n 2 a, b ja c-kohtien perusteella.

706 Launiala 2014, s. 235.

707 Ks. Helminen 2006, s. 36.

5 KOKOAVIA HUOMIOITA

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää ennen tuomion antamista tapahtuvan vangitsemisen erityiset edellytykset ja niihin mahdollisesti liittyviä keskeisiä ongelmallisuuksia sekä tuoda tarvittaessa esille mahdollisia kehittämisehdotuksia. Vastaaminen on ollut vaativa ja aikaa vievä tehtävä, joskin myös palkitseva sellainen. Käsillä oleva teos on käsittääkseni ensimmäinen, jossa vangitsemisen erityisiä edellytyksiä on käsitelty tässä laajuudessa. Tutkielma sisältää huomattavan määrän lainopillisia tulkintakannanottoja, joiden lisäksi vangitsemisen erityisistä edellytyksistä on pyritty luomaan systemaattinen kokonaisuus yhdistelemällä esille tulleiden seikkojen keskinäisiä suhteita ymmärrettävämmäksi kokonaisuudeksi. Tutkimusky-symyksiin vastaaminen on tapahtunut ottamalla laajasti selvää niistä seikoista, joilla voidaan nähdä olevan merkitystä erityisiä edellytyksiä arvioitaessa. Näitä seikkoja ja niiden merkitystä erityisiä edellytyksiä arvioitaessa on tutkielmassa tuotu esille ja käsitelty kattavasti.

Ennen siirtymistä johtopäätösten läpikäymiseen haluan vielä muistuttaa, että tutkielma sisältää lukuisia seikkoja, joihin ei ole aikaisemmin otettu kantaa – ainakaan tuomioistuinkäytännön ulkopuolella. Rakennelma on toisin sanoen luotu joiltakin osin aivan alusta. Tämä ei tietenkään poista vastuutani esittämistäni tulkinnoista, mutta tiettyjä kohtia käsitellessäni ilmeni haasteita sen osalta, mihin oikeuskäytännön ja oman argumentaation lisäksi olisin voinut tukeutua. Ilman ruotsalaisen oikeuskirjallisuuden laajaa hyödyntämistä käsiteltyjen seikkojen läpikäyminen ja perusteltujen argumenttien esittäminen olisi voinut muodostua vielä merkittävästi ongelmallisemmaksi. Osaan tulkintatilanteista olen hakenut tukea yleisestä prosessioikeudellisesta ja perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvästä kirjallisuudesta. Tältä osin keskeisimmäksi on muodostunut argumentti, jonka mukaan vapauden rajoittamisen mahdollistavia säännöksiä on tulkittava ahtaasti.⁷⁰⁸ Lisäksi on pidettävä mielessä, että vangitsemisen edellytyksiä arvioitaessa on suoritettava jatkuvaa punnintaa yksilön oikeusturvaintressin ja rikoksen selvittämistressin välillä.⁷⁰⁹ Epäillyn oikeusturvasta huolehtiminen asettaakin merkittävimmän rajoituksen rikosten selvittämiseksi ja sitä myötä rikosvastuun toteuttamiselle.⁷¹⁰

Vangitsemisella puututaan epäillyn itsemääräämisoikeuteen vakavimmalla laissa säädetyllä tavalla.⁷¹¹ Ennen tuomion antamista tapahtuva vangitseminen on kiistatta ristiriidassa yksilön perusoikeuksiin kuuluvan henkilökohtaisen vapauden ja syyttömyysolettaman kanssa.⁷¹² Vaikka syyttömyysolettama ei estä rikoksen selvittämisen yhteydessä tapahtuvaa vangitsemista,⁷¹³ vapaudenmenetyksen tulee olla viime sijainen keino turvata esitutkinta ja oikeudenkäynti⁷¹⁴.

On syytä korostaa, että vangitsemisen erityisten edellytysten arviointi tapahtuu henkilöittäin ja edellytykset ovat voimakkaasti sidoksissa käsillä olevan rikosepäilylly lisäksi epäillyn henkilökohtaisiin olosuhteisiin ja muihin seikkoihin. Tämä voi johtaa esimerkiksi siihen, että samassa rikoskokonaisuudessa yhden epäillyn kohdalla erityiset edellytykset täyttyvät, mutta toisen epäillyn kohdalla eivät. Edelleen on jatkuvasti pidettävä mielessä, että vaikka yleiset ja erityiset edellytykset olisivat

708 Virolainen–Vuorenpää 2017, s. 235, Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohta 37.

709 Pölönen 2003, s. 62 ja 66.

710 Ks. Jonka 1992, s. 20.

711 Kuuliala 2006, s. 734.

712 Ks. esim. Ashworth–Zedner 2014, s. 73 ja Halijoki 2001a, s. 204.

713 Launiala 2010, s. 21, Halijoki 2001a, s. 205 ja Virolainen–Vuorenpää 2017, s. 65.

714 Ks. KKO 2020:16, kohta 13. Ks. myös HE 252/2016 vp, s. 4.

käsillä, vangitseminen voi olla vastoin suhteellisuusperiaatetta, vähimmän haitan periaatetta tai kohtuuttoman vangitsemisen kieltoa.⁷¹⁵

Ylitörkeää rikosta koskeva vangitsemisperuste on käsillä, jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta.⁷¹⁶ Lain sanamuoto ei-vätkä aikaisemman pakkokeinolain esityöt jätä vangitsemisperusteen täyttymiselle tulkinnanvaraa. Erityinen edellytys täyttyy pelkästään sillä, että rikoksesta säädetty lievin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Tämä johtuu siitä, että vangitsemisperuste pitää sisällään presumption vaaraedellytysten olemassa olosta eikä erillistä selvitystä niiden osalta tarvita.⁷¹⁷ Vallitseva lainsäädäntö tulkintakäytäntöineen johtaa vääjäämättä siihen, että keskustelu vangitsemiskäsittelyssä kietoutuu lähinnä sen ympärille, mistä rikoksesta henkilöä voidaan todennäköisin syin epäillä. On selvää, ettei ylitörkeää rikosta koskevaa vangitsemisperustetta ole sallittua käyttää tapauksiin, joihin olisi objektiivisesti arvioiden perusteltua soveltaa toista vangitsemisperustetta.⁷¹⁸ Toisaalta rajanvetotilanteet rikosnimikkeiden välillä eivät etenään esitutkinnan alkuvaiheessa ole aina ongelmattomia. Oikeustapausaineistosta voitiin tehdä havainto, jonka mukaan epäilty oli pääsääntöisesti vangittu ylitörkeästä rikoksesta epäiltynä esittäjän niin vaatiessa.

Siitä huolimatta, ettei vangitseminen ole edes ylitörkeiden rikosepäilyjen kohdalla automaattista, vallitsevasta lainsäädännöstä ja siihen liittyvästä tulkintakäytännöstä oli havaittavissa jopa perustavanlaatuisia ongelmia. EIT:n suuren jaoston vuonna 2016 ratkaisussa *Buzadji v. Moldova* esittämän uuden tulkinnan mukaan vapaudenriistolle on esitettävä merkitykselliset ja riittävät perusteet jo vangitsemis asian ensimmäisessä käsittelyssä.⁷¹⁹ Tämä tarkoittaa sitä, että vangitseminen ei voi koskaan perustua yksistään rikosepäilyyn.⁷²⁰ Kuitenkin keskeisessä rikosprosessioikeudellisessa oikeuskirjallisuudessa on ainakin vielä vuonna 2018 todettu, että kansallinen lainsäädäntömme täyttää EIS:n rikosprosessuaaliselle vapaudenriistolle asettamat vaatimukset hyvin.⁷²¹ Nähdäkseni asia ei kuitenkaan ole näin. Voimassa oleva lainsäädäntömme ja siihen perustuva tulkintakäytäntö eivät ylitörkeiden rikosten kohdalla vastaa ihmisoikeussopimuksen hyväksyttävälle vapaudenriistolle asettamia vaatimuksia. Pelkkään rikosepäilyyn perustuvaan vangitsemiseen liittyy problematiikkaa myös syyttömyysolettaman näkökulmasta.⁷²² Vangitsemisen tulisikin olla mahdollista vain silloin, kun käsillä oleva tapaus sitä välttämättä edellyttää.⁷²³ Olen edellä kritisoinut pelkkään rikosepäilyyn perustuvaa vangitsemista myös siitä, ettei epäilty välttämättä tule tietoiseksi edes siitä, mitä vangitsemisella hänen tapauksessaan pyritään estämään. Vaikka epäilty ei ole koskaan pakko vangita, vangitsemisperuste pitää sisällään useita epäkohtia, joiden vähentämiseen tai poistamiseen tulisi – etenkin epäillyn oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta – kiinnittää erityistä huomiota. Nykyistä lähinnä vangitsemisen kohtuullisuuden arviointiin perus-

715 Ks. PKL 1:2, 1:3 ja 2:13. Esimerkiksi vähimmän haitan periaate edellyttää, että epäilty tulee määrätä matkustuskieltoon tai tehostettuun matkustuskieltoon, jos jompikumpi niistä on vangitsemisen sijasta riittävä pakkokeino. Ks. matkustuskiellosta ja tehostetusta matkustuskiellosta PKL 5 luku.

716 PKL 2:5.1:n 1 kohta.

717 HE 14/1985 vp, s. 48, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 832, Niemi 2017, s. 899, Rantaeskola 2014, s. 50 ja Tolvanen–Kukkonen 2011, s. 220.^[11]_{SEPP}

718 Ks. rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 322.

719 EIT 5.7.2016, ratkaisun kohdat 92-102.

720 Dahlgren–Lindborg 2017, s. 502, EOAK/3616/2016, s. 2 ja Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 516 alaviite 1347.

721 Näin ainakin Jokela 2018, s. 204.

722 Ks. KM 2009:2, s. 108.

723 Ks. SOU 2016:52, s. 109-11.

tuvaa kiertämismahdollisuutta ei nähdäkseen voida pitää riittävänä.⁷²⁴ Kun otetaan huomioon asian merkitys vangitsemisen kohteena olevan henkilön näkökulmasta, sääntelyltä voidaan mielestäni edellyttää yksiselitteisyyttä ja oikeuskäytännöltä yhtenäisyyttä⁷²⁵.

Normaalitapausta koskeva vangitsemisperuste pitää sisällään tapaukset, joissa lievin rangaistus on vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja on syytä epäillä vähintään yhden vaaraedellytyksen, karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran, käsillä oloa.⁷²⁶ Vaaraedellytyksistä ilmenee vangitsemisen tarkoitus, toisin sanoen se, mitä vangitsemisella pyritään estämään.⁷²⁷ Vaaraedellytysten käsillä olon arvioinnin tulee aina perustua konkreettisiin tosiseikkoihin.⁷²⁸ Käytännössä kysymys on kokonaisarvostelusta, joka perustuu päätösten-tekohetkellä oleviin tietoihin epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista tai muista seikoista.⁷²⁹

Karttamisvaaran arvioinnissa merkitykselliset seikat voidaan jakaa lain sanamuodon mukaisesti epäillyn henkilökohtaisiin olosuhteisiin, jotka olen tutkielmassa vielä eritelty epäillyn aikaisempaan elämään ja käyttäytymiseen, asuinolosuhteisiin ja ulkomaisiin siteisiin, sekä muihin seikkoihin.⁷³⁰ Karttamisvaaran perusteella tapahtuvalla vangitsemisella on kaksi tehtävää: varmistetaan mahdollisuus kuulla epäiltyä esitutkinnassa ja pääkäsittelyssä ja turvataan mahdollisen vankeusrangaistuksen täytäntöönpano.⁷³¹ Oikeustapausaineistosta ilmenneitä seikkoja voitiin pääosin pitää hyväksyttävänä ja oikeuskirjallisuutta myötäilevinä eikä vaaraedellytyksen tulkin- taan nähdäkseen sisälly erityistä ongelmallisuutta. Lähtökohtaisesti karttamisvaara voidaan katsoa suureksi sellaisen epäillyn kohdalla, joka asuu ulkomailla ja jolla ei ole juurikaan siteitä Suomeen.⁷³² Painaviksi karttamisvaaraa puoltaviksi seikoiksi voidaan katsoa myös epäillyn aikaisempi karttamistausta tai karttamisvaaraan selvästi viittaava aikaisempi käyttäytyminen.⁷³³ Pelkästään odotettavissa olevan rangaistuksen pituutta ei voida pitää riittävänä perusteena vapaudenmenetykselle.⁷³⁴ Toisaalta tämä on ollut EIT:n ratkaisukäytännön valossa selvänä pidettävä asia jo pitkään.⁷³⁵ Tässä yhteydessä voidaan todeta, ettei yksittäisellä karttamista – tai muutaakaan vaaraedellytystä – puoltavalla seikalla voida välttämättä perustella karttamis- vaaran tai muun vaaraedellytyksen käsillä oloa. Kysymys on aina kokonaisarviosta, jossa tulee ottaa huomioon niin vangitsemisen puolesta kuin sitä vastaan puhuvat seikat.⁷³⁶

Sotkemisvaaran perusteella tapahtuvalla vangitsemisella pyritään estämään epäiltyä tekemästä sellaisia epälojaaleja toimia, joiden tarkoituksena on vaikeut-

724 Näin myös Pellonpää–Gullans–Pölonen–Tapanila 2018, s. 516 alaviite 1347.

725 Ks. KKO 1998:90.

726 PKL 2:5.1:n 2 kohta.

727 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 829 ja Lindberg 2018, s. 197.

728 Ks. esim. ratkaisut KKO 2018:87, kohta 15, KKO 2019:99, kohdat 10–11 ja KKO 2020:16, kohdat 10 ja 18.

729 Halijoki 2001a, s. 221 ja 2003, s. 146.

730 Tekemäni erittelyt vastaavat pääosin oikeuskäytännössä, lain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa merkityksellisiksi katsottuja seikkoja ja yläkäsitteitä. Ks. esim. HE 252/2016 vp, s. 38, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Lindberg 2018, s. 199. Ks. oikeuskäytännöstä esim. EIT 4.10.2005 Becciev v. Moldova, kohta 58 ja KKO 2020:16, kohta 11 ja siinä viitatus EIT:n ratkaisut.

731 Ks. esim. Bring–Diesen–Andersson 2019, s. 363.

732 Ks. Lindberg 2018, s. 199.

733 Ks. Bring–Diesen–Andersson 2019, s. 362, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Lindberg 2018, s. 198.

734 KKO 2020:16.

735 Ks. esim. EIT 22.5.2012 Idalov v. Venäjä, kohta 145.

736 KKO 2020:16, kohta 10 ja EIT 11.3.2014 Gál v. Unkari, kohta 40.

taa materiaalisesti oikeiden tutkimustulosten saavuttamista.⁷³⁷ Sotkemisvaara voi kohdistua sekä todistusaineistoon että asiaan liittyviin henkilöihin. Sotkemisvaaraa arvioitaessa merkityksellisiä seikkoja ovat esimerkiksi prosessin edistyminen sekä rikoksesta epäilty henkilö ja hänen käyttäytymisensä ennen ja jälkeen vapaudenmenetyksen.⁷³⁸ Vaara asian selvittämisen vaikeuttamisesta on yleensä voimakkaimmillaan esitutkinnan alkuvaiheessa tutkintatoimenpiteiden ollessa vielä kesken.⁷³⁹ Sotkemisvaara voidaankin yleensä katsoa huomattavasti vähäisemmäksi siinä vaiheessa, kun esitutkinta on päättynyt ja syyte on nostettu.⁷⁴⁰ Kuitenkin tapauksissa, joissa on useita vastaajia ja joissa todisteiden hankkiminen sekä vastaanottaminen ovat vaikeita tehtäviä, sotkemisvaara voi olla käsillä aina pääkäsitelyyn saakka.⁷⁴¹ Tutkielmassa on tuotu esille joitakin esimerkkejä tällaisista tapauksista.⁷⁴² Korostan kuitenkin, että pääkäsitelyyn ulottuvaan sotkemisvaaraan – etenkin tapauksissa, joissa vapaudenmenetyksistä syystä johtuen saattaa venyä huomattavan pitkäkestoiseksi – tulee suhtautua lähtökohtaisesti hyvin kriittisesti.⁷⁴³ Sotkemisvaaran pisimmälle ulottuvana päättymisajankohtana voidaan pääsääntöisesti pitää hetkeä, jolloin todistelu on tullut pääkäsitelyssä kokonaan vastaanotetuksi.⁷⁴⁴ Useimmiten sotkemisvaara on käsillä tapauksissa, joissa kanssaepäiltyjä on tavoittamatta. Lähtökohtaisesti sotkemisvaara edellyttää konkreettisten kanssaepäiltyjen olemassa oloa, mutta rajatuissa tapauksissa vaaraedellytys voi olla perustettavissa pelkästään yksilöimättömien kanssaepäiltyjen varaan.⁷⁴⁵

Sotkemisvaaran arviointia voidaan pitää vaaraedellytyksistä vaikeimpana. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että vaaraedellytyksen käsillä olon arviointiin vaikuttavat epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden lisäksi esimerkiksi käsillä olevan rikosepäilyn vakavuus, laajuus ja tyyppi, esitutkinnan tila, kertomusten sisältö, todistusaineiston kattavuus ja ajan kuluminen vain joitakin tutkielmassa käsiteltäviä seikkoja mainitakseni. Lisäksi sotkemisvaaraan vaikuttavissa olosuhteissa muutokset voivat tapahtua nopeasti, joten vaaraedellytyksen käsillä oloa on arvioitava jatkuvasti.⁷⁴⁶ Edelleen sotkemisvaaran arviointiin liittyy lukuisia yksittäisiä kysymyksiä, joiden kohdalla tulkintalinjaa ei voida pitää vakiintuneena.⁷⁴⁷ Olen laatinut sotkemisvaaran arvioinnin helpottamiseksi pelkistetyn kaavion, josta ilmenee ”rautalankamalli” arvioinnin lähtökohdista tämän tutkielman tulosten valossa.⁷⁴⁸

Oikeustapausaineistossa sotkemisvaaraa oli arvioitu selvästi muita vaaraedellytyksiä useammin.⁷⁴⁹ Ratkaisujen perusteluista oli tunnistettavissa huomattava määrä sellaisia seikkoja, jotka voidaan ottaa huomioon sotkemisvaaraa arvioitaessa ja joita ei ilman laajaa oikeustapausaineistoa olisi tullut käsiteltyä. Toisaalta sotkemisvaaran kohdalla ilmeni muita vaaraedellytyksiä enemmän myös tulkintoja ja käytäntöjä, joita ei välttämättä voida pitää hyväksyttävänä. Esimerkkinä ensin mainitusta voi-

737 Lindberg 2018, s. 201.

738 KKO 2019:99, kohta 9.

739 Halijoki 2001a, s. 223, Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 830 ja Lindberg 2018, s. 203.

740 KKO 2018:87, kohta 15, KKO 2019:99, kohta 10 ja EIT 11.3.2014 Gál v. Unkari, kohta 44.

741 KKO 2019:99, kohta 10.

742 Ks. tutkielman luku 4.2.2.6.

743 Ks. myös KKO 2019:99, kohta 11 tuomioistuimen korostuneesta perusteluvollisuudesta syyteharkintavaiheessa sekä syytteen nostamisen ja pääkäsitelyn välisenä aikana.

744 Ks. Lindberg 2018, s. 203 ja Itä-Suomen hovioikeus 23.1.2018 päätös nro 48.

745 Ks. tutkielman luku 4.2.2.5.2.

746 PKL 3:17:n mukaan tuomioistuimen ja pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on määrättävä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi, jos edellytyksiä vangittuna pitämiselle ei enää ole.

747 Ks. erit. tutkielman luku 4.2.2.7.

748 Ks. tutkielman luku 4.2.2.8.

749 Ks. tutkielman liite 1.

daan erityisesti mainita epäiltyyn muiden henkilöiden taholta mahdollisesti kohdistuva vaikuttaminen, jonka seurauksena epäilty voisi vaikeuttaa asian selvittämistä. Nähdäkseni tähän tulee sotkemisvaaran perusteena suhtautua kielteisesti.⁷⁵⁰ Jälkimmäiseen liittyy se, että etenkin vapaudenmenetyksen jatkuessa pitkään vangitsemispäätöksen perusteluista tulisi käydä korostuneella tavalla ilmi sotkemisvaaran muodostavat konkreettiset seikat. Näin ei ollut läheskään aina tapahtunut. Yleisellä tasolla katson, että oikeuskäytännössä tehtyjä tulkintoja voitiin pääsääntöisesti pitää asianmukaisina. Se ei kuitenkaan poista sitä, etteikö useissa tapauksissa olisi voitu perustellusti päätyä toisenlaiseenkin tulkintaan.

Nähdäkseni keskeisin sotkemisvaaran problematiikka ei liity siihen, miten vaaradellytystä tulisi jossain yksittäistapauksessa tai edes erityistilanteessa tulkita. Sen sijaan erityistä huomiota tulisi kiinnittää siihen, miten hyvin erilaisista tapauksista pystytään ajan kuluessa ja tutkinnan edetessä tunnistamaan ne, joissa vapaudenmenetyks on välttämätöntä, sellaisista, joissa näin ei ole. Palaan tähän aiheeseen kehittämisehdotusten läpikäymisen yhteydessä.

Jatkamisvaara voidaan pääsääntöisesti jakaa rikollisen entisyyden tai rikoskierteen perusteella käsillä olevaan vaaraan rikollisen toiminnan jatkamisesta. Vangitseminen tällä perusteella ei tapahdu niinkään prosessuaalisessa tarkoituksessa, vaan kyse on enemmänkin väliaikaisesta kriminaalipoliittisesta turvaamistoimenpiteestä.⁷⁵¹ Rikollista entisyyttä arvioitaessa vaikutusta on etenkin sellaisilla epäillyn aikaisemmillä tuomioilla, joiden johdosta käsillä voidaan todeta olevan perusteltu vaara uuden rikoksen tekemisestä.⁷⁵² Hyväksyttävää ei ole, että vangitsemista perustellaan pelkällä viittauksella epäillyn rikosrekisteriin.⁷⁵³ Jatkamisvaaran perusteella tapahtuvaa vangitsemista voidaan pitää sallittuna ainakin tapauksissa, joissa epäilty on aikaisemmin useasti syyllistynyt samankaltaisiin tai yhtä vakaviin rikoksiin kuin käsillä olevassa rikosepäilyssä on kyse.⁷⁵⁴ Huomiota tulee kiinnittää myös aikaisempien tuomioiden ja uuden rikosepäilyn välissä kuluneeseen aikaan.⁷⁵⁵

Rikoskierre voi olla käsillä, jos lyhyenä ajanjaksona ilmenee paljon uusia ja etenkin saman rikostyyppin rikosepäilyjä.⁷⁵⁶ Koska rikosepäilyjen lukumäärä ei kerro mitään siitä, mihin rikosepäilyt perustuvat, olen edellä katsonut epäillyn oikeusturvan edellyttävän jotakin selvitystä esimerkiksi siitä, millä perusteilla ja todennäköisyydellä henkilöä epäillään aikaisemmista rikoskierteen perustana olevista rikoksista. Vailla merkitystä ei ole myöskään se, missä vaiheessa rikosprosessia aikaisempi rikosepäily on.⁷⁵⁷ Vaikka jatkamisvaaran arviointia koskevaa oikeustapausaineistoa voitiin pitää sekä rikollisen entisyyden että rikoskierteen osalta yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta hyväksyttävänä, viimeksi mainitun kohdalla aikaisempien rikosepäilyjen sisältöön ja rikosprosessin vaiheeseen ei välttämättä ollut kiinnitetty riittävästi huomiota.

750 Toisenlainen tulkinta olisi selvästi vapaudenmenetyksen perusteita laajentava. Vapauden rajoittamisen mahdollistavia säännöksiä on tulkittava ahtaasti, ”eikä analogiatulkintaa ole lupa käyttää silloin, jos se laajentaisi ihmisoikeuksien rajoituksia”. Virolainen–Vuorenmaa 2017, s. 235. Ks. myös Pellonpää–Gullans–Pölonen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohta 37.

751 Virolainen 1999, s. 366.

752 EIT 10.1.2006 Selcuk v. Turkki, kohta 34.

753 EIT 24.4.2014 Miladinov ym. v. Makedonia, kohta 56.

754 Ks. Halijoki 2001a, s. 223 ja Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 15. Ks. oikeuskäytännöstä EIT 12.12.1991 Clooth v. Belgia, kohta 40 ja EIT 12.12.1991 Toth v. Itävalta, kohta 70.

755 Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 831.

756 Ks. HE 14/1985 vp, s. 49 ja Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015, s. 15.

757 Ks. tutkielman luku 4.2.3.2.

Nähdäkseni vähintään hyvin varauksellisesti ellei jopa kielteisesti voidaan suhtautua siihen, että jatkamisvaara olisi perustettavissa yksistään vangitsemisen perusteena olevaan rikosepäilyyn.⁷⁵⁸ Oikeustapausaineiston perusteella näin oli tapahtunut, joskin vain harvoin. Tulkinta on mielestäni ongelmallinen myös siksi, ettei epäillylle tällöin varata lainkaan mahdollisuutta muuttaa käyttäytymistään.

Identifiointitarkoituksessa epäilty voidaan vangita, jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheelisen tiedon.⁷⁵⁹ Tämä vangitsemisperuste ei ole käytännössä juuri koskaan käsillä eikä asiaa ollut käsitelty kertaakaan myöskään oikeustapausaineistossa.

Kvalifioidun paonvaaran edellytyksenä on, että epäillyllä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.⁷⁶⁰ Näyttökynnys karttamisesta on karttamisvaaraa korkeammalla eikä vangitsemisperuste pidä sisällään tekemuotoja, joissa epäilty jää Suomeen. Nähdäkseni Suomessa olevan vakinaisen asunnon kohdalla arvioinnin lähtökohdaksi voidaan asettaa väestötietojärjestelmästä ilmevä asumistieto. Maasta poistumalla tapahtuvan karttamisen todennäköisyydestä on esitettävä selvitystä eikä epäillyn vapautta ei voida riistää yksistään ulkomailla asumisen perusteella.⁷⁶¹ Selvityksestä tulee ilmetä myös seikkoja, jotka osoittavat epäillyn näyttökynnyksen ylittävällä tavalla maasta poistumisen lisäksi karttavan esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.⁷⁶² Korkein oikeus on käsitellyt kvalifioitua paonvaaraa arvioitaessa huomioon otettavia seikkoja.⁷⁶³ Tapauksessa rikosepäily ei voitu katsoa oikeuttavan rikosoikeudenkäynnin turvaamiseen keinoilla, jotka olivat kohtuuttomia niin tehdyn rikoksen vakavuuteen kuin karttamisvaaran todennäköisyyteen ja oikeudenkäynnin turvaamiseen käytettävissä oleviin muihin keinoihin nähden.⁷⁶⁴ Ratkaisun osalta on kuitenkin otettava huomioon, että tapauksessa ei ollut kysymys erityisen vakavasta rikosepäilystä. Näin ollen käsillä olevan tapauksen olosuhteiden poiketessa selvästi ennakkoratkaisusta myös toisenlaiset tulkinnat voinevat tulla kysymykseen.

Oikeuskäytännössä vangitsemisperusteen oli katsottu olleen käsillä lähes aina Ruotsin, Norjan ja Viron kansalaisia lukuun ottamatta vangitsemisvaatimuksen esittäjän niin vaatiessa. Kun otetaan huomioon ”on todennäköistä” –näyttökynnys ja tapauksissa maasta poistumalla tapahtuvasta karttamisesta esitetty selvitys, vangitsemisperusteen käsillä olo voitiin useissa tapauksissa kyseenalaistaa. Sekä vaatimuksen esittäjän että tuomioistuimen perusteluissaan karttamisen todennäköisyydestä esittämät perustelut olivat usein suppeita tai jopa pelkästä vakiolauseesta koostuvia. Nähdäkseni tämä voi olla seurausta kvalifioidun paonvaaran ja karttamisvaaran välisen rajanvedon epäselvyydestä, mutta osansa saattaa olla myös tuomioistuinten soveltamiskäytännöllä.

Edellä on vedetty yhteen asetettujen tutkimuskysymysten mukaisesti vangitsemisen erityisten edellytysten arviointiin vaikuttavia seikkoja sekä tuotu esille sääntelyssä ja oikeuskäytännössä havaittuja ongelmallisuksia. Tuon vielä esille *kolme kehittämis ehdotusta*, jotka liittyvät keskeisimpiin tutkielmassa havaittuihin ongelmiin.

758 Vapauden rajoittamisen mahdollistavia säännöksiä on tulkittava ahtaasti. Virolainen–Vuorenperä 2017, s. 235. Ks. myös Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila 2018, s. 483 ja EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat, kohta 37.

759 PKL 2:5.1:n 3 kohta.

760 PKL 2:5.1:n 4 kohta.

761 HE 222/2010 vp, s. 248.

762 Ks. Frände 2009, s. 84.

763 KKO 2014:29, erit. kohdat 16-19.

764 KKO 2014:29, kohta 19.

Ensinnäkin ylitörkeitä rikoksia koskeva pidättämis- ja vangitsemisperuste voitaisiin poistaa laista kokonaan. Tätä oli pohdittu jo pakkokeinolain uudistuksen yhteydessä.⁷⁶⁵ Tällöin myös ylitörkeiden rikosten kohdalla edellytettäisiin vähintään yhden vaaraedellytyksen käsillä olon osoittamista. Vaaraedellytysten edellyttämisen myötä vangitseminen kohdistuisi entistä todennäköisemmin vain tapauksiin, joissa se on välttämätöntä.⁷⁶⁶ Lisäksi vangitsemisharkinta saattaisi muuttua vaaraedellytysten arvioinnin myötä perusteellisemmaksi.⁷⁶⁷ Edelleen epäillyn oikeusturvan voitaisiin nähdä parantuvan, ja sääntely olisi myös linjassa ihmisoikeussopimusten asettamien vaatimusten kanssa⁷⁶⁸.

Kuten edellä on tullut ilmi, keskeisimmäksi sotkemisvaaran arvioinnin ongelmaksi muodostuu nähdäkseni se, miten hyvin erilaisista tapauksista pystytään ajan kuluessa ja tutkinnan edetessä erottamaan tapaukset, joissa vapaudenmenetyks on välttämätöntä, sellaisista, joissa näin ei ole. Vaikka oikeuskäytännössä sotkemisvaaralle esitetyt perusteet olivat pääosin hyväksyttäviä, se ei kuitenkaan poista sitä, etteikö useissa tapauksissa olisi voitu perustellusti päätyä toisenlaiseen, sotkemisvaaraan kielteisesti suhtautuvaan lopputulokseen.

Toinen kehittämissuositukseksi liittyisin sotkemisvaaralta edellytettävään konkretisointiin. Pidän mahdollisena, että vallitsevassa oikeuskäytännössä sotkemisvaara perustuu paikoitellen vain abstraktilla tavalla käsillä olevaan sotkemisvaaraan ilman, että epäilyllä olisi tosiasiallista mahdollisuutta sotkea asian selvittämistä.⁷⁶⁹ Esimerkkinä voidaan mainita tapaus, jossa keskeinen todistusaineisto on kirjallista ja kattavasti esitutkintaviranomaisen hallussa.⁷⁷⁰ Vastaavasti voitaneen suhtautua tapaukseen, jossa epäilty on kattavasti myötävaikuttanut oman rikosepäilynsä selvittämiseen ja muu todistusaineisto tukee epäillyn kertomusta. Epäilty voi tuki edelleen pyrkiä vaikeuttamaan asian selvittämistä, mutta sotkemisen onnistuminen on nähtävissä selvästi epätodennäköisemmäksi. Tuomioistuimella on korkeimman oikeuden mukaan korostunut velvollisuus tuoda päätöksensä perusteluissa esiin ne konkreettiset seikat, joiden perusteella vangitsemisen edellytysten on katsottu olleen edelleen käsillä, jos vangittu on vaatinut vapauttamistaan syyteharkinnan aikana tai syytteen nostamisen ja pääkäsittelyn välisenä aikana.⁷⁷¹ Katson kuitenkin, että nykyistä pidemmälle menevää sotkemisvaaran konkretisointia voisi olla syytä edellyttää jo esitutkintavaiheessa, koska se olisi nähdäkseni tehokkain keino rajoittaa vangitsemista vain niihin tapauksiin, joissa vangitseminen on välttämätöntä. Tässä yhteydessä voitaisiin kiinnittää enemmän määrin huomiota ainakin prosessin edistymiseen ja epäillyn henkilöön ja hänen käyttäytymiseensä ennen ja jälkeen vapaudenmenetyksen.⁷⁷² Jos sotkemisvaaran perusteella tapahtuvaa vangitsemista haluttaisiin rajoittaa vielä voimakkaammin, harkittavaksi voisi nähdäkseni tulla esitutkintakertomusten näyttöarvon parantamiseksi tehtävät toimet.⁷⁷³

765 KM 2009, s. 109.

766 Vaaraedellytysten edellyttäminen rajoittaisi vapaudenriiston käyttöalaa ylitörkeiden rikosepäilyjen kohdalla. Näin ollen yksilön henkilökohtainen vapaus olisi vallitsevaa tilannetta paremmin suojattu valtiovallan taholta tulevilta puuttumisilta. Vaaraedellytysten edellyttäminen olisi siten perusteltua myös perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta. Ks. esim. PeVM 25/1994, s. 3.

767 de Godzinsky–Niemi 2008, s. 97.

768 Ks. EIT 5.7.2016 Buzadji v. Moldova, kohdat 92–102.

769 Dahlgren ja Lindborg ovat tehneet vastaavan havainnon ruotsalaisesta oikeuskäytännöstä. Dahlgren ja Lindborg 2017, s. 505.

770 Dahlgren–Lindborg 2017, s. 505.

771 KKO 2019:99, kohta 11 ja KKO 2018:87, kohta 17.

772 Ks. KKO 2019:99, kohta 9.

773 Ks. myös Dahlgren–Lindborg 2017, s. 508. Nähdäkseni tämä voisi koskea erityisesti tapauksia, joissa näyttö koostuu pääosin henkilötodistelusta.

Kolmas kehittämisehdotus liittyy oikeuskäytännöstä havaittuun ongelmallisuuden karttamisvaaran ja kvalifioidun paonvaaran välisessä rajanvedossa. Ehdotus kohdistuu lähinnä vangitsemisvaatimuksen esittäjien toimintaan. Arvioinnin lähtökohdaksi tulisi ottaa rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus. Jos rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään vuosi vankeutta, vangitsemista tulisi vaatia ensisijaisesti karttamisvaaran perusteella.⁷⁷⁴ Näin ollen kvalifioidun paonvaaran perusteella vangitsemista tulisi vaatia vain tapauksissa, joissa rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on alle vuosi vankeutta – eli erityisesti suhteellisuusperiaate huomioon ottaen ei juuri koskaan. Jos kehittämisehdotusta halutaan viedä vielä pidemmälle, tutkielman tulosten valossa myös vangitsemisperusteen tarpeellisuutta voisi olla syytä tarkastella uudelleen. Tästä oli ollut puhetta jo pakkokeinolain uudistuksen yhteydessä.⁷⁷⁵ Jos karttamisvaaran ja kvalifioidun paonvaaran välisessä rajanvedossa noudatettaisiin tutkielmassa ehdotettua tapaa, vangitsemisperusteelle ei käytännössä jäisi välttämättä lainkaan soveltamistilaa – etenkin kun otetaan huomioon oikeustapausaikaisesta ilmenneet seikat, suhteellisuusperiaate ja kansainvälisen oikeudellisen yhteistyön lisääntyminen⁷⁷⁶.

On viimeisen puheenvuoron aika. Käytän sen korostaakseni vielä yhtä tutkielmassa esille tullutta epäkohtaa. Yli puolet tutkielman oikeustapausaikaisesta vangitsemispäätöksistä pitivät sisällään vakiolauseenomaiset perustelut.⁷⁷⁷ Tällaisia perusteluita voidaan pitää ongelmallisina niin epäillyn oikeusturvan kuin vangitsemisen laillisuuden arvioinnin kannalta.⁷⁷⁸ Mainittakoon, että korkein oikeus on sittemmin korostanut yksilöityjen perusteluiden merkitystä, joten perusteluiden sisältöön kiinnitettäneen nykyään enemmän huomiota.⁷⁷⁹

774 Ks. ratkaisu KKO 2014:29 ja eri mieltä olleen oikeusneuvos Huovilan lausunto. Huovila lähestyy vangitsemisperusteiden välistä rajanvetoa samalla tavalla.

775 Helminen 2006, s. 36.

776 Launiala 2014, s. 235.

777 Ks. tutkielman liite 1.

778 Ks. esim. EOAK/6888/2017.

779 Ks. KKO 2019:99, kohta 11 ja KKO 2020:16, kohdat 10 ja 17-18.

LÄHTEET

Virallislähteet

HaVL 38/2002

HaVL 38/2002 vp. Hallintovaliokunnan lausunto 38/2002 vp.

HE 239/1972 vp

HE 239/1972 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle vapausrangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoa rangaistuslaitoksissa sekä tutkintavankeutta koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

HE 14/1985 vp

HE 14/1985 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 251/1989 vp

HE 251/1989 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 1 luvun muuttamisesta.

HE 22/1990 vp

HE 22/1990 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen ja siihen liittyvien lisäpöytäkirjojen eräiden määräysten hyväksymisestä.

HE 153/1991 vp

HE 153/1991 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 1 ja 2 luvun muuttamisesta.

HE 309/1993 vp

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussääntösten muuttamisesta.

HE 22/1994 vp

HE 22/1994 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle telekuuntelua ja –valvontaa sekä teknistä tarkkailua koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 181/1994 vp

HE 181/1994 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain muuttamisesta.

HE 1/1998 vp

HE 1/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi.

HE 52/2002 vp

HE 52/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 263/2004 vp

HE 263/2004 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 222/2010 vp

HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 14/2013 vp

HE 14/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain muuttamisesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 46/2014 vp

HE 46/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 71/2014 vp

HE 71/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 252/2016 vp

HE 252/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 177/2018 vp

HE 177/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

KM 2009:2

KM 2009:2. Oikeusministeriön komiteamietintö. Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus. Esitutkinta- ja pakkokeinokeino-toimikunnan mietintö. Edita Prima, Helsinki.

LA 7/1991 vp

LA 7/1991 vp. Lakialoite 7/1991 vp. Aittoniemi ym.: Ehdotus laiksi pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n muuttamisesta.

LA 33/1994 vp

LA 33/1994 vp. Lakialoite 33/1994 vp. Mölsä ym.: Ehdotus laiksi pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n muuttamisesta.

LaVM 6/1974 vp

LaVM 6/1974 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 6 hallituksen esityksen johdosta vapausrangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoa rangaistuslaitoksissa sekä tutkintavankeutta koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

LaVM 9/1986 vp

LaVM 9/1986 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 9/1986 vp hallituksen esityksen johdosta esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

LaVM 1/1992 vp

LaVM 1/1992 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 1/1992 vp hallituksen esityksen johdosta laiksi pakkokeinolain 1 ja 2 luvun muuttamisesta.

LaVM 21/1994 vp

LaVM 21/1994 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 21 hallituksen esityksestä laiksi pakkokeinolain muuttamisesta.

LaVM 31/2002 vp

LaVM 31/2002 vp. Lakivaliokunnan mietintö 31/2002 vp.

Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 3/1973

Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 3/1973. Esitutkinta, puolustus ja pakkokeinot rikosasioissa. Helsinki.

Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 2/1974

Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 2/1974. Lausunnot ns. esitutkintapakettista. Yhteenveto. Helsinki

Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 16/1980

Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 16/1980. Esitutkinta ja pakkokeinot rikosasioissa. Esitutkintatyöryhmän ehdotus 1980. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

PeVL 4/1986 vp

PeVL 4/1986 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto 4/1986 vp.

PeVL 2/1990 vp

PeVL 2/1990 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto 2/1990 vp.

PeVL 36/2002 vp
 PeVL 36/2002 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto 36/2002 vp.
 PeVM 25/1994 vp
 PeVM 25/1994 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
 Prop. 1986/87:112
 Prop. 1986/87:112. Regeringens proposition om anhållande och häktning.
 Rec(2006)13
 Recommendation Rec(2006)13 of the Committee of Ministers to member states on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse.
 Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015.
 Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2/2015. Oikeudenkäynti pakkokeinoasioissa. Käsittelijän opas. Meedia Zone.
 SOU 2016:52
 SOU 2016:52. Statens offentliga utredningar. Färre i häkte och minskad isolering. Betänkande av Häktes- och restriktionsutredningen. Elanders Sverige, Stockholm 2016.
 2012/13/EU
 2012/13/EU. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/13/EU, annettu 22 päivänä toukokuuta 2012, tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä.

Kirjallisuus

Aarnio (1978)
 Aarnio, Aulis. 1978. Mitä lainoppi on? KK kirjapaino, Helsinki.
 Aarnio (1989)
 Aarnio, Aulis. 1989. Laintulkinnan teoria. WSOY:n graafiset laitokset, Juva.
 Aarnio (2011)
 Aarnio, Aulis. 2011. Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Unigrafia, Helsinki.
 Ashworth–Zedner (2014)
 Ashworth, Andrew – Zedner, Lucia. 2014. Preventive Justice. Oxford University Press, Oxford.
 Bring–Diesen–Andersson (2019)
 Bring, Thomas – Diesen, Christian – Andersson, Simon. 2019. Förundersökning. Femte upplagan. Paper & Tinta, Poland.
 Dahlgren–Lindborg (2017)
 Dahlgren, Niklas – Lindborg, Jens. 2017. Något om häktning på grund av kollusionsfara. Juridisk Tidskrift Nr 2 2017/18, s. 494-512.
 de Godzinsky–Niemi (2008)
 de Godzinsky, Virve-Maria – Niemi, Johanna. Vapauden hinta. Rikosprosessuaalinen vapaudenriisto ja sen korvaaminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 240. Hakapaino, Helsinki.
 Ekelöf–Andersson–Bellander–Bylund–Edelstam–Pauli (2018)
 Ekelöf, Per Olof – Andersson, Simon – Bellander, Henrik – Bylund Torleif – Edelstam, Henrik – Pauli, Mikael. 2018. Rättegång. Tredje häftet. Åttonde upplagan. Williams Lea.

- Ervasti (2004)
- Ervasti, Kaijus. 2004. Empiirinen oikeustutkimus. Teoksessa: Lindfors, Heidi. Empiirinen tutkimus oikeustieteessä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64. Hakapaino, Helsinki, s. 9-15.
- Ervo (2005)
- Ervo, Laura. 2005. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti. Dark, Vantaa.
- Ervo (2008)
- Ervo, Laura. 2008. Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus – käsikirja lainkäyttäjille. WS Bookwell, Juva.
- Fredman (2011)
- Fredman, Markku. 2011. Olennaiset uudistukset puolustuksen näkökulmasta. Haaste 2/2011.
<https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste22011/olennaisetuudistukset-puolustuksennakokulmasta.html>, viitattu 1.3.2020
- Fredman (2012)
- Fredman, Markku. 2012. Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa ja vangitsemisesta päätettäessä. Teoksessa: Ervo, Laura – Lahti, Raimo – Siro, Jukka. Perus- ja ihmis-oikeudet rikosprosessissa. Hakapaino, Helsinki, s. 11-76.
- Fredman (2013)
- Fredman, Markku. 2013. Rikosasianajajan käsikirja. BALTO print, Liettua.
- Fredman (2015)
- Fredman, Markku. 2015. Esitutinnan ja pakkokeinojen sääntelyn historiaa. Teoksessa: Oikeustieteiden moniottelija – Matti Tolvanen 60 vuotta. Otavan kirjapaino, Keuruu, s. 13-42.
- Fredman (2017a)
- Fredman, Markku. 2017. Pakkokeinoasiat Helsingin käräjäoikeudessa. Defensor Legis 3/2017, s. 353-367.
- Fredman (2018)
- Fredman, Markku. 2018. Puolustajan rooli. BALTO print, Liettua
- Frände (2009)
- Frände, Dan. 2009. Finsk straffprocessrätt. Edita Prima, Helsingfors.
- Gerards (2019)
- Gerards, Janneke. 2019. General Principles of the European Convention on Human Rights. Cambridge University Press, New York.
- Halijoki (2001a)
- Halijoki, Juha. 2001. Rikosprosessuaalinen vapaudenriisto. Defensor Legis 2/2001, s. 203-227.
- Halijoki (2001b)
- Halijoki, Juha. 2001. Epäillyn asema rikosprosessuaalisen vapaudenriiston yhteydessä. Defensor Legis 6/2001, s. 1038-1066.
- Halijoki (2002)
- Halijoki, Juha. 2002. Vangitsemisoikeudenkäynti ja Fair Trial. Defensor Legis 1/2002, s. 21-41.
- Halijoki (2003)
- Halijoki, Juha. 2003. Pakkokeinolain uudistus. Mikä muuttuu ja miksi? Defensor Legis 2/2003, s. 139-184.
- Havansi (2007)
- Havansi, Erkki. 2007. Tuomioistuimet prosessioikeudellisen tutkimuksen näkökulmasta. Teoksessa: Lindfors, Heidi. Tuomioistuintutkimus muuttuvassa maailmassa. Gummerus kirjapaino, Vaajakoski, s. 37-45.
- Helminen (1973)

- Helminen, Klaus. 1973. Rikosprosessuaaliset pakkokeinot. Poliisiopisto.
Helminen (1982)
- Helminen, Klaus. 1982. Pakkokeinot esitutkinassa. Poliisiopisto.
Helminen (2006)
- Helminen, Klaus. 2006. Turvallisuusviranomaisten toimivaltuussäännösten uudistamistarpeet. Sisäministeriön julkaisuja 32/2006.
- Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen (2014)
- Helminen, Klaus – Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko. 2014. Esitutkinta ja pakkokeinot. 5., uudistettu painos. Print Best, Viro.
- Helminen–Lehtola–Virolainen (1988)
- Helminen, Klaus – Lehtola, Kari – Virolainen, Pertti. 1988. Uusi esitutkintalainsäädäntö. Gummerus Kirjapaino, Jyväskylä.
- Helminen–Lehtola–Virolainen (2005)
- Helminen, Klaus – Lehtola, Kari – Virolainen, Pertti. 2005. Esitutkinta ja pakkokeinot. 2., uudistettu painos. Gummerus Kirjapaino, Jyväskylä.
- Hirvelä–Heikkilä (2017)
- Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu. 2017. Ihmisoikeudet: käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. 2., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki.
- Hirvonen (2011)
- Hirvonen, Ari. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki.
- Huovila (2005)
- Huovila, Mika. 2005. Oikeuslähdeoppi ja oikeudellinen argumentaatio rikostuomion perusteluissa. Teoksessa: Huovila, Mika – Lahti, Raimo – Ojala, Timo. Rikostuomion perusteleminen. Hakapaino, Helsinki, s. 13-99.
- Jokela (2018)
- Jokela, Antti. Rikosprosessioikeus. 5., uudistettu painos. BALTO print, Liettua.
- Jonkka (1991)
- Jonkka, Jaakko. 1991. Syytekynnys. Tutkimus syytteen nostamiseen vaadittavan näytön arvioinnista. Vammalan kirjapaino, Vammala.
- Jonkka (1992)
- Jonkka, Jaakko. 1992. Rikosprosessioikeuden yleisistä opeista. Yliopistopaino, Helsinki.
- Jonkka (1998)
- Jonkka, Jaakko. 1998. Eräitä näkökohtia perusoikeuksien toteutumisesta erityisesti rikosprosessissa. Lakimies 8/1998, s. 1255-1270.
- Kainulainen (1997)
- Kainulainen, Heini. 1997. Vangitseminen rikosprosessuaalisena pakkokeinona. Pro gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Kainulainen (1998)
- Kainulainen, Heini. 1998. Rikosprosessuaalinen vangitseminen tuomioistuinkäytännössä. Hakapaino, Helsinki.
- Keränen (2013)
- Keränen, Asko. 2013. Esitutkintaluottamus – laissa ja käytännössä. Lisensiaatintutkimus. Lapin yliopisto, Oikeustieteiden tiedekunta.
- Kolehmainen (2016)
- Kolehmainen, Antti. 2016. Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksessa: Miettinen Tarmo. Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edita Publishing.
- Korkea-aho (2004)

- Korkea-aho, Emilia. 2004. Empiirisen oikeustutkimuksen käytäntö. Teoksessa: Lindfors, Heidi. Empiirinen tutkimus oikeustieteessä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64. Hakapaino, Helsinki, s. 81-90.
- Kujala (2016)
- Kujala, Tero. 2016. Suhteellisuusperiaatteen huomioon ottaminen pakkokeinojen käytöstä päätettäessä. Teoksessa: Koponen, Pekka – Lahti, Raimo – Konttinen-Di Nardo, Essi. Kirjoituksia rikosprosessioikeudesta. Helsingin hovioikeuden julkaisuja. Grano, Tampere, s. 195-211.
- Kultalahti (2010)
- Kultalahti, Jukka. 2010. Empiirinen metodi oikeudellisen tulkinnan apuvälineenä. Teoksessa: Keinänen, Anssi – Kilpeläinen Mia – Väättänen Ulla. Empiirisen oikeustutkimuksen kokemukset, haasteet ja tulevaisuus. Joensuun yliopistopaino, Joensuu, s. 15-43.
- Kuuliala (2006)
- Kuuliala, Matti. 2006. Tuomioistuinten rutiinit ja prosessioikeus. Lakimies 5/2006, s. 727-749.
- Laakso (2012)
- Laakso, Seppo. 2012. Lainopin teoreettiset lähtökohdat. Juvenes Print, Tampere.
- Launiala (2010)
- Launiala, Mika. 2010. Syyttömyysolettamasta erityisesti esitutkinnan näkökulmasta. Edilex 2010/19.
- Launiala (2014)
- Launiala, Mika. 2014. KKO 2014:29. Vangitseminen karttamisvaaran perusteella. Teoksessa: KKO:n ratkaisut kommentein I 2014. Print Best, Viro, s. 233-235.
- Lavapuro (2011)
- Lavapuro, Juha. 2011. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen noudattamien tulkintaperiaatteiden kansallisesta sovellettavuudesta. Defensor Legis 4/2011, s. 467-479.
- Lindberg (2018)
- Lindberg, Gunnel. 2018. Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas? Karnov Group, Stockholm.
- Lohi (2004)
- Lohi, Tapani. 2004. Empiirisen tiedon hyödyntämisestä jäämistölainopissa. Teoksessa: Lindfors, Heidi. Empiirinen tutkimus oikeustieteessä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64. Hakapaino, Helsinki, s. 27-40.
- Melander (2016)
- Melander, Sakari. 2016. Rikosvastuun yleiset edellytykset. Tallinna Raamatutrukikoda, Tallinna.
- Määttä (2013)
- Määttä, Pekka. 2013. Rikosasian joutuisa käsittely. Hansaprint, Vantaa.
- Niemi (2010)
- Niemi, Johanna. 2010. Oikeuden tekstit empiirisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa: Keinänen, Anssi – Kilpeläinen Mia – Väättänen Ulla. Empiirisen oikeustutkimuksen kokemukset, haasteet ja tulevaisuus. Joensuun yliopistopaino, Joensuu, s. 97-118.
- Niemi (2016)
- Niemi, Mirka. 2016. Rikosprosessuaalinen vangitseminen ja vangittavaksi vaaditun oikeusturvan toteutuminen. Pro gradu –tutkielma, Turun yliopisto.
- Niemi (2017)

- Niemi, Johanna. 2017. Pakkokeinot. Teoksessa: Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko. Prosessioikeus. 5., uudistettu painos. BALTO print, Liettua, s. 893-930.
- Niemi-Kiesiläinen (1999)
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna. 1999. Perusoikeudet rikosprosessissa. Teoksessa: Nieminen, Liisa. Perusoikeudet Suomessa. Multiprint, Helsinki, s.149-175.
- Niemi-Kiesiläinen (2004)
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna. 2004. Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. WS Bookwell, Juva.
- Pellonpää (2011)
- Pellonpää, Matti. 2011. Henkilökohtainen koskemattomuus (PL 7 §). Teoksessa: Hallberg, Pekka – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka. Perusoikeudet. 2., uudistettu painos. WSOY, Juva.
- Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila (2018)
- Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti. 2018. Euroopan ihmisoikeussopimus. 6., uudistettu painos. BALTOprint, Liettua.
- Pölönen (1997)
- Pölönen, Pasi. 1997. Salaiset pakkokeinot. Vammalan kirjapaino, Vammala.
- Pölönen (2003)
- Pölönen, Pasi. 2003. Henkilötodistelu rikosprosessissa. Gummerus kirjapaino, Jyväskylä.
- Pölönen (2015)
- Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti. 2015. Todistelu oikeudenkäynnissä. Printon, Tallinna.
- Rantaeskola (2014)
- Rantaeskola, Satu. 2014. Pakkokeinolaki – Kommentaari. Juvenes Print, Tampere.
- Rantaeskola (2019)
- Rantaeskola, Satu. 2019. Rikos ja rikosprosessi. AS Pakett.
- Riekkinen (2019)
- Riekkinen, Juhana. 2019. Sähköiset todisteet rikosprosessissa. Tutkimus tietotekniikan ja verkkoyhteiskuntakehityksen vaikutuksista todisteiden elinkaareen. BALTO print, Liettua.
- Saraviita (2005)
- Saraviita, Ilkka. 2005. Suomalainen perusoikeusjärjestelmä. Gummerus Kirjapaino, Jyväskylä.
- Saraviita (2011)
- Saraviita, Ilkka. 2011. Perustuslaki. Toinen, uudistettu painos. Kariston Kirjapaino, Hämeenlinna.
- Siltala (2003)
- Siltala, Raimo. 2003. Oikeustieteen tieteenteoria. Vammalan kirjapaino, Vammala.
- Tirkkonen (1953)
- Tirkkonen, Tauno. 1953. Suomen rikosprosessioikeus II. K.F Puromiehen kirjapaino, Helsinki.
- Tirkkonen (1972)
- Tirkkonen, Tauno. 1972. Suomen rikosprosessioikeus II. Werner Söderström, Porvoo.
- Tolvanen (2006)
- Tolvanen, Matti. 2006. Asianosaisten ja tuomioistuimen roolit todistelussa. Lakimies 7-8/2006, s. 1325-1343.

- Tolvanen (2014)
- Tolvanen, Matti. 2014. Valikoituja näkökohtia syyttömyysolettamasta. Teoksessa: Hyttinen, Tatu – Jokela, Antti – Tapani, Jussi – Vuorenpää, Mikko. Rikoksesta rangaistukseen, juhlaulkaisu Pekka Viljanen 1952 – 26/8 – 2012, s. 241-255.
- Tolvanen–Kukkonen (2011)
- Tolvanen, Matti – Kukkonen, Reima. 2011. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Kariston kirjapaino, Hämeenlinna.
- Trechsel (2006)
- Trechsel, Stefan. 2006. Human Rights in Criminal Proceedings. Oxford University Press, New York.
- Turunen (2004)
- Turunen, Santtu. 2004. Täytyykö prosessioikeudellisessa väitöskirjassa hyödyntää empiiristä menetelmää? Teoksessa: Lindfors, Heidi. Empiirinen tutkimus oikeustieteessä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64. Hakapaino, Helsinki, s. 67-76.
- Viljanen (2001)
- Viljanen, Veli-Pekka. 2001. Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Tummavuoren kirjapaino, Vantaa.
- Viljanen (2011)
- Viljanen, Veli-Pekka. 2011. Perusoikeuksien rajoittaminen. Teoksessa: Hallberg, Pekka – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka. Perusoikeudet. 2., uudistettu painos. WSOY, Juva.
- Virolainen (1999)
- Virolainen, Jyrki. 1999. Rikosprosessioikeus I. 2. painos. Gummerus Kirjapaino, Jyväskylä.
- Virolainen–Martikainen (2010)
- Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri. 2010. Tuomion perustelevminen. Kariston Kirjapaino, Hämeenlinna.
- Virolainen–Vuorenpää (2017)
- Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko. 2017. Periaatteet prosessioikeudessa. Teoksessa: Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko. Prosessioikeus. 5., uudistettu painos. BALTO print, Liettua, s. 117-236.
- Virolainen–Vuorenpää (2017)
- Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko. 2017. Prosessin päälaajat ja tehtävät. Teoksessa: Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko. Prosessioikeus. 5., uudistettu painos. BALTO print, Liettua, s. 57-82.
- Westerlund (2007)
- Westerlund, Gösta. 2007. Straffprocessuella tvångsmedel. Tredje upplagan. Elanders, Mölnlycke.

Oikeuskäytäntö

Korkein oikeus

KKO 1995:180
KKO 1998:90
KKO 2000:119
KKO 2001:90
KKO 2006:84
KKO 2007:7
KKO 2009:54
KKO 2013:52
KKO 2014:29
KKO 2014:57
KKO 2014:58
KKO 2018:87
KKO 2019:99
KKO 2020:16

Muut

Helsingin hovioikeus 4.12.2015 päätös nro 1747
Itä-Suomen hovioikeus 11.1.2013 päätös nro 22
Itä-Suomen hovioikeus 21.1.2016 päätös nro 37
Itä-Suomen hovioikeus 26.4.2017 päätös nro 227
Itä-Suomen hovioikeus 23.1.2018 päätös nro 48
Itä-Suomen hovioikeus 28.3.2018 päätös nro 176
Turun hovioikeus 30.12.2008 päätös nro 2982
Vaasan hovioikeus 30.9.2019 päätös nro 390

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies

EOAK 379/4/07. 29.8.2008. Vapaudenmenetyksen perusteet
EOAK/6888/2017. 29.8.2018. Vangitsemispäätöksen perusteleva
EOAK/3616/2016. 28.9.2016. Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle

Ruotsi

NJA 2016, s. 1024

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

EIT 27.6.1968 Neumeister v. Itävalta
EIT 24.10.1979 Winterwerp v. Alankomaat
EIT 29.11.1988 Brogan ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta
EIT 30.8.1990 Fox, Campbell ja Hartley v. Yhdistynyt kuningaskunta
EIT 27.9.1990 Wassink v. Alankomaat
EIT 12.12.1991 Clooth v. Belgia

EIT 12.12.1991 Toth v. Itävalta
EIT 27.8.1992 Tomasi v. Ranska
EIT 28.10.1994 Murray v. Yhdistynyt kuningaskunta
EIT 18.12.1996 Scott v. Espanja
EIT 17.3.1997 Muller v. Ranska
EIT 24.8.1998 Contrada v. Italia
EIT 29.4.1999 Aquilina v. Malta
EIT 6.4.2000 Labita v. Italia
EIT 26.10.2000 Kudla v. Puola
EIT 13.2.2001 Garcia Alva v. Saksa
EIT 13.2.2001 Lietzow v. Saksa
EIT 13.2.2001 Schöps v. Saksa
EIT 8.2.2005 Panchenko v. Venäjä
EIT 15.2.2005 Sulaoja v. Viro
EIT 4.10.2005 Becciev v. Moldova
EIT 4.10.2005 Jarzynski v. Puola
EIT 10.1.2006 Selcuk v. Turkki
EIT 5.12.2006 Resul Sadak ym. v. Turkki
EIT 13.12.2007 Mooren v. Saksa
EIT 6.11.2008 Kandzhov v. Bulgaria
EIT 22.12.2008 Aleksanyan v. Venäjä
EIT 1.12.2011 Schwabe ja M.G. v. Saksa
EIT 22.5.2012 Idalov v. Venäjä
EIT 24.7.2012 Grishin v. Venäjä
EIT 26.11.2013 Emilian-George Igna v. Romania
EIT 11.2.2014 Gábor Nagy v. Unkari
EIT 11.3.2014 Gál v. Unkari
EIT 25.3.2014 Contoloru v. Romania
EIT 24.4.2014 Miladinov ym. v. Makedonia
EIT 5.11.2015 Qing v. Portugali
EIT 26.4.2016 Milankovic ja Bosnjak v. Kroatia
EIT 5.7.2016 Buzadji v. Moldova
EIT 11.4.2017 Gábor Nagy v. Unkari, No.2
EIT 28.11.2017 Merabishvili v. Georgia
EIT 26.6.2018 Lakatos v. Unkari

Empiirinen aineisto

Helsingin hovioikeus

Helsingin hovioikeus 25.3.2014 päätös nro 701
Helsingin hovioikeus 23.4.2014 päätös nro 916
Helsingin hovioikeus 23.5.2014 päätös nro 1109
Helsingin hovioikeus 28.5.2014 päätös nro 1148
Helsingin hovioikeus 10.6.2014 päätös nro 1218
Helsingin hovioikeus 25.6.2014 päätös nro 1381
Helsingin hovioikeus 2.7.2014 päätös 1479
Helsingin hovioikeus 1.8.2014 päätös 1567
Helsingin hovioikeus 18.8.2014 päätös nro 1592
Helsingin hovioikeus 29.8.2014 päätös nro 1683

Helsingin hovioikeus 24.9.2014 päätös nro 1833
Helsingin hovioikeus 8.12.2014 päätös nro 2361
Helsingin hovioikeus 23.12.2014 päätös nro 2476
Helsingin hovioikeus 23.12.2014 päätös nro 2477
Helsingin hovioikeus 13.3.2015 päätös nro 389
Helsingin hovioikeus 8.5.2015 päätös nro 681
Helsingin hovioikeus 22.5.2015 päätös nro 749
Helsingin hovioikeus 26.5.2015 päätös nro 766
Helsingin hovioikeus 9.6.2015 päätös nro 833
Helsingin hovioikeus 26.6.2015 päätös nro 1003
Helsingin hovioikeus 2.7.2015 päätös nro 1077
Helsingin hovioikeus 6.7.2015 päätös nro 1084
Helsingin hovioikeus 15.7.2015 päätös nro 1101
Helsingin hovioikeus 16.7.2015 päätös nro 1102
Helsingin hovioikeus 5.8.2015 päätös nro 1124
Helsingin hovioikeus 7.8.2015 päätös nro 1130
Helsingin hovioikeus 17.8.2015 päätös nro 1148
Helsingin hovioikeus 2.9.2015 päätös nro 1222
Helsingin hovioikeus 15.9.2015 päätös nro 1283
Helsingin hovioikeus 29.9.2015 päätös nro 1349
Helsingin hovioikeus 15.10.2015 päätös nro 1472
Helsingin hovioikeus 30.10.2015 päätös nro 1553
Helsingin hovioikeus 30.10.2015 päätös nro 1557
Helsingin hovioikeus 10.11.2015 päätös nro 1617
Helsingin hovioikeus 24.11.2015 päätös nro 1692
Helsingin hovioikeus 27.11.2015 päätös nro 1711
Helsingin hovioikeus 4.12.2015 päätös nro 1747
Helsingin hovioikeus 9.12.2015 päätös nro 1770
Helsingin hovioikeus 5.2.2016 päätös nro 184
Helsingin hovioikeus 5.2.2016 päätös nro 189
Helsingin hovioikeus 12.2.2016 päätös nro 227
Helsingin hovioikeus 19.2.2016 päätös nro 300
Helsingin hovioikeus 19.2.2016 päätös nro 302
Helsingin hovioikeus 24.2.2016 päätös nro 320
Helsingin hovioikeus 24.2.2016 päätös nro 348
Helsingin hovioikeus 25.2.2016 päätös nro 359
Helsingin hovioikeus 7.3.2016 päätös nro 411
Helsingin hovioikeus 15.3.2016 päätös nro 448
Helsingin hovioikeus 24.3.2016 päätös nro 513
Helsingin hovioikeus 31.3.2016 päätös nro 550
Helsingin hovioikeus 1.4.2016 päätös nro 554
Helsingin hovioikeus 6.4.2016 päätös nro 578
Helsingin hovioikeus 12.4.2016 päätös nro 607
Helsingin hovioikeus 18.4.2016 päätös nro 641
Helsingin hovioikeus 21.4.2016 päätös nro 642
Helsingin hovioikeus 22.4.2016 päätös nro 669
Helsingin hovioikeus 3.5.2016 päätös nro 717
Helsingin hovioikeus 11.5.2016 päätös nro 737
Helsingin hovioikeus 27.5.2016 päätös nro 850
Helsingin hovioikeus 2.6.2016 päätös nro 882
Helsingin hovioikeus 3.6.2016 päätös nro 891

Helsingin hovioikeus 9.6.2016 päätös nro 924
Helsingin hovioikeus 27.6.2016 päätös nro 1024
Helsingin hovioikeus 27.6.2016 päätös nro 1025
Helsingin hovioikeus 1.7.2016 päätös nro 1066
Helsingin hovioikeus 6.7.2016 päätös nro 1089
Helsingin hovioikeus 15.7.2016 päätös nro 1134
Helsingin hovioikeus 14.9.2016 päätös nro 1321
Helsingin hovioikeus 15.9.2016 päätös nro 1329
Helsingin hovioikeus 27.9.2016 päätös nro 1388
Helsingin hovioikeus 12.10.2016 päätös nro 1561
Helsingin hovioikeus 2.12.2016 päätös nro 1747
Helsingin hovioikeus 20.12.2016 päätös nro 1862
Helsingin hovioikeus 23.12.2016 päätös nro 1882
Helsingin hovioikeus 3.1.2017 päätös nro 6
Helsingin hovioikeus 16.2.2017 päätös nro 202
Helsingin hovioikeus 15.3.2017 päätös nro 335
Helsingin hovioikeus 16.3.2017 päätös nro 345
Helsingin hovioikeus 22.3.2017 päätös nro 370
Helsingin hovioikeus 12.4.2017 päätös nro 483
Helsingin hovioikeus 12.4.2017 päätös nro 485
Helsingin hovioikeus 1.6.2017 päätös nro 681
Helsingin hovioikeus 8.6.2017 päätös nro 727
Helsingin hovioikeus 10.7.2017 päätös nro 910
Helsingin hovioikeus 29.11.2017 päätös nro 1430
Helsingin hovioikeus 28.12.2017 päätös nro 1541
Helsingin hovioikeus 29.3.2018 päätös nro 394
Helsingin hovioikeus 19.4.2018 päätös nro 475
Helsingin hovioikeus 24.4.2018 päätös nro 494
Helsingin hovioikeus 3.5.2018 päätös nro 523
Helsingin hovioikeus 11.7.2018 päätös nro 966
Helsingin hovioikeus 19.7.2018 päätös nro 990
Helsingin hovioikeus 31.8.2018 päätös nro 1111
Helsingin hovioikeus 17.9.2018 päätös nro 1189
Helsingin hovioikeus 5.10.2018 päätös nro 1299
Helsingin hovioikeus 15.10.2018 päätös nro 1339

Espoon kärjäoikeus

Espoon kärjäoikeus 14.3.2014 päätös nro 279
Espoon kärjäoikeus 9.5.2014 päätös nro 545
Espoon kärjäoikeus 21.5.2014 päätös nro 630
Espoon kärjäoikeus 27.5.2014 päätös nro 654
Espoon kärjäoikeus 18.6.2014 päätös nro 762
Espoon kärjäoikeus 28.7.2014 päätös nro 911
Espoon kärjäoikeus 7.8.2014 päätös nro 942
Espoon kärjäoikeus 19.5.2015 päätös nro 493
Espoon kärjäoikeus 25.1.2016 päätös nro 79
Espoon kärjäoikeus 8.2.2016 päätös nro 126
Espoon kärjäoikeus 12.4.2016 päätös nro 340
Espoon kärjäoikeus 22.4.2016 päätös nro 389

Espeen käräjäoikeus 29.8.2016 päätös nro 839
Espeen käräjäoikeus 2.9.2016 päätös nro 864
Espeen käräjäoikeus 19.9.2016 päätös nro 935
Espeen käräjäoikeus 23.2.2017 päätös nro 213
Espeen käräjäoikeus 9.3.2017 päätös nro 251

Helsingin käräjäoikeus

Helsingin käräjäoikeus 30.4.2014 päätös nro 1486
Helsingin käräjäoikeus 8.8.2014 päätös nro 2530
Helsingin käräjäoikeus 16.9.2014 päätös nro 2959
Helsingin käräjäoikeus 17.11.2014 päätös nro 3819
Helsingin käräjäoikeus 4.12.2014 päätös nro 4031
Helsingin käräjäoikeus 9.3.2015 päätös nro 811
Helsingin käräjäoikeus 30.4.2015 päätös nro 1409
Helsingin käräjäoikeus 15.5.2015 päätös nro 1533
Helsingin käräjäoikeus 29.5.2015 päätös nro 1719
Helsingin käräjäoikeus 15.6.2015 päätös nro 1905
Helsingin käräjäoikeus 26.6.2015 päätös nro 2029
Helsingin käräjäoikeus 1.7.2015 päätös nro 2076
Helsingin käräjäoikeus 10.7.2015 päätös nro 2187
Helsingin käräjäoikeus 10.7.2015 päätös nro 2196
Helsingin käräjäoikeus 24.7.2015 päätös nro 2328
Helsingin käräjäoikeus 30.7.2015 päätös nro 2357
Helsingin käräjäoikeus 10.8.2015 päätös nro 2436
Helsingin käräjäoikeus 24.8.2015 päätös nro 2550
Helsingin käräjäoikeus 7.9.2015 päätös nro 2679
Helsingin käräjäoikeus 22.9.2015 päätös nro 2877
Helsingin käräjäoikeus 5.10.2015 päätös nro 3720
Helsingin käräjäoikeus 16.10.2015 päätös nro 3209
Helsingin käräjäoikeus 23.10.2015 päätös nro 3303
Helsingin käräjäoikeus 30.10.2015 päätös nro 3405
Helsingin käräjäoikeus 6.11.2015 päätös nro 3724
Helsingin käräjäoikeus 16.11.2015 päätös nro 3627
Helsingin käräjäoikeus 23.11.2015 päätös nro 3695
Helsingin käräjäoikeus 26.11.2015 päätös nro 3777
Helsingin käräjäoikeus 26.1.2016 päätös nro 255
Helsingin käräjäoikeus 29.1.2016 päätös nro 388
Helsingin käräjäoikeus 3.2.2016 päätös nro 356
Helsingin käräjäoikeus 10.2.2016 päätös nro 431
Helsingin käräjäoikeus 16.2.2016 päätös nro 521
Helsingin käräjäoikeus 17.2.2016 päätös nro 743
Helsingin käräjäoikeus 1.3.2016 päätös nro 687
Helsingin käräjäoikeus 9.3.2016 päätös nro 759
Helsingin käräjäoikeus 9.3.2016 päätös nro 448
Helsingin käräjäoikeus 24.3.2016 päätös nro 967
Helsingin käräjäoikeus 24.3.2016 päätös nro 969
Helsingin käräjäoikeus 6.4.2016 päätös nro 1079
Helsingin käräjäoikeus 14.4.2016 päätös nro 1162
Helsingin käräjäoikeus 19.4.2016 päätös nro 1221

Helsingin käräjäoikeus 3.5.2016 päätös nro 1380
Helsingin käräjäoikeus 11.5.2016 päätös nro 1470
Helsingin käräjäoikeus 27.5.2016 päätös nro 2201
Helsingin käräjäoikeus 16.6.2016 päätös nro 1901
Helsingin käräjäoikeus 22.6.2016 päätös nro 1964
Helsingin käräjäoikeus 28.6.2016 päätös nro 2014
Helsingin käräjäoikeus 6.4.2016 päätös nro 114216
Helsingin käräjäoikeus 7.12.2016 päätös nro 3657
Helsingin käräjäoikeus 27.12.2016 päätös nro 3852
Helsingin käräjäoikeus 8.2.2017 päätös nro 195
Helsingin käräjäoikeus 1.3.2017 päätös nro 614
Helsingin käräjäoikeus 15.3.2017 päätös nro 779
Helsingin käräjäoikeus 23.5.2017 päätös nro 1490
Helsingin käräjäoikeus 2.6.2017 päätös nro 1619
Helsingin käräjäoikeus 27.10.2017 päätös nro 3104
Helsingin käräjäoikeus 2.11.2017 päätös nro 3157
Helsingin käräjäoikeus 2.11.2017 päätös nro 3158
Helsingin käräjäoikeus 2.11.2017 päätös nro 3164
Helsingin käräjäoikeus 3.11.2017 päätös nro 3169
Helsingin käräjäoikeus 3.11.2017 päätös nro 3171
Helsingin käräjäoikeus 3.11.2017 päätös nro 3172
Helsingin käräjäoikeus 4.11.2017 päätös nro 3188
Helsingin käräjäoikeus 4.11.2017 päätös nro 3189
Helsingin käräjäoikeus 4.11.2017 päätös nro 3190
Helsingin käräjäoikeus 5.11.2017 päätös nro 3192
Helsingin käräjäoikeus 5.11.2017 päätös nro 3193
Helsingin käräjäoikeus 7.11.2017 päätös nro 3216
Helsingin käräjäoikeus 7.11.2017 päätös nro 3217
Helsingin käräjäoikeus 8.11.2017 päätös nro 3234
Helsingin käräjäoikeus 10.11.2017 päätös nro 3264
Helsingin käräjäoikeus 10.11.2017 päätös nro 3269
Helsingin käräjäoikeus 11.11.2017 päätös nro 3270
Helsingin käräjäoikeus 13.11.2017 päätös nro 3277
Helsingin käräjäoikeus 13.11.2017 päätös nro 3282
Helsingin käräjäoikeus 14.11.2017 päätös nro 3287
Helsingin käräjäoikeus 16.11.2017 päätös nro 3317
Helsingin käräjäoikeus 16.11.2017 päätös nro 3318
Helsingin käräjäoikeus 16.11.2017 päätös nro 3319
Helsingin käräjäoikeus 16.11.2017 päätös nro 3320
Helsingin käräjäoikeus 16.11.2017 päätös nro 3321
Helsingin käräjäoikeus 16.11.2017 päätös nro 3327
Helsingin käräjäoikeus 16.11.2017 päätös nro 3328
Helsingin käräjäoikeus 17.11.2017 päätös nro 3340
Helsingin käräjäoikeus 17.11.2017 päätös nro 3341
Helsingin käräjäoikeus 17.11.2017 päätös nro 3343
Helsingin käräjäoikeus 17.11.2017 päätös nro 3344
Helsingin käräjäoikeus 18.11.2017 päätös nro 3347
Helsingin käräjäoikeus 19.11.2017 päätös nro 3348
Helsingin käräjäoikeus 21.11.2017 päätös nro 3368
Helsingin käräjäoikeus 21.11.2017 päätös nro 3369
Helsingin käräjäoikeus 22.11.2017 päätös nro 3386

Helsingin käräjäoikeus 20.12.2017 päätös nro 3675
Helsingin käräjäoikeus 21.12.2017 päätös nro 3679
Helsingin käräjäoikeus 22.12.2017 päätös nro 3692
Helsingin käräjäoikeus 22.12.2017 päätös nro 3699
Helsingin käräjäoikeus 22.12.2017 päätös nro 3700
Helsingin käräjäoikeus 22.12.2017 päätös nro 3701
Helsingin käräjäoikeus 25.12.2017 päätös nro 3707
Helsingin käräjäoikeus 25.12.2017 päätös nro 3710
Helsingin käräjäoikeus 26.12.2017 päätös nro 3711
Helsingin käräjäoikeus 27.12.2017 päätös nro 3714
Helsingin käräjäoikeus 28.12.2017 päätös nro 3721
Helsingin käräjäoikeus 28.12.2017 päätös nro 3723
Helsingin käräjäoikeus 30.12.2017 päätös nro 3736
Helsingin käräjäoikeus 30.12.2017 päätös nro 3737
Helsingin käräjäoikeus 30.12.2017 päätös nro 3738
Helsingin käräjäoikeus 2.1.2018 päätös nro 4
Helsingin käräjäoikeus 2.1.2018 päätös nro 10
Helsingin käräjäoikeus 2.1.2018 päätös nro 11
Helsingin käräjäoikeus 2.1.2018 päätös nro 12
Helsingin käräjäoikeus 4.1.2018 päätös nro 28
Helsingin käräjäoikeus 4.1.2018 päätös nro 30
Helsingin käräjäoikeus 5.1.2018 päätös nro 43
Helsingin käräjäoikeus 5.1.2018 päätös nro 49
Helsingin käräjäoikeus 8.1.2018 päätös nro 64
Helsingin käräjäoikeus 8.1.2018 päätös nro 65
Helsingin käräjäoikeus 8.1.2018 päätös nro 66
Helsingin käräjäoikeus 8.1.2018 päätös nro 73
Helsingin käräjäoikeus 9.1.2018 päätös nro 83
Helsingin käräjäoikeus 10.1.2018 päätös nro 87
Helsingin käräjäoikeus 10.1.2018 päätös nro 97
Helsingin käräjäoikeus 10.1.2018 päätös nro 98
Helsingin käräjäoikeus 10.1.2018 päätös nro 101
Helsingin käräjäoikeus 11.1.2018 päätös nro 118
Helsingin käräjäoikeus 11.1.2018 päätös nro 119
Helsingin käräjäoikeus 12.1.2018 päätös nro 124
Helsingin käräjäoikeus 12.1.2018 päätös nro 125
Helsingin käräjäoikeus 12.1.2018 päätös nro 126
Helsingin käräjäoikeus 12.1.2018 päätös nro 128
Helsingin käräjäoikeus 12.1.2018 päätös nro 131
Helsingin käräjäoikeus 16.1.2018 päätös nro 158
Helsingin käräjäoikeus 17.1.2018 päätös nro 169
Helsingin käräjäoikeus 19.1.2018 päätös nro 197
Helsingin käräjäoikeus 19.1.2018 päätös nro 198
Helsingin käräjäoikeus 22.1.2018 päätös nro 218
Helsingin käräjäoikeus 23.1.2018 päätös nro 231
Helsingin käräjäoikeus 23.1.2018 päätös nro 232
Helsingin käräjäoikeus 25.1.2018 päätös nro 241
Helsingin käräjäoikeus 26.1.2018 päätös nro 266
Helsingin käräjäoikeus 26.1.2018 päätös nro 267
Helsingin käräjäoikeus 27.1.2018 päätös nro 269
Helsingin käräjäoikeus 29.1.2018 päätös nro 275

Helsingin käräjäoikeus 30.1.2018 päätös nro 285
Helsingin käräjäoikeus 31.1.2018 päätös nro 299
Helsingin käräjäoikeus 31.1.2018 päätös nro 305
Helsingin käräjäoikeus 3.2.2018 päätös nro 339
Helsingin käräjäoikeus 5.2.2018 päätös nro 344
Helsingin käräjäoikeus 6.2.2018 päätös nro 349
Helsingin käräjäoikeus 6.2.2018 päätös nro 354
Helsingin käräjäoikeus 7.2.2018 päätös nro 361
Helsingin käräjäoikeus 7.2.2018 päätös nro 362
Helsingin käräjäoikeus 7.2.2018 päätös nro 363
Helsingin käräjäoikeus 8.2.2018 päätös nro 385
Helsingin käräjäoikeus 8.2.2018 päätös nro 386
Helsingin käräjäoikeus 8.2.2018 päätös nro 389
Helsingin käräjäoikeus 8.2.2018 päätös nro 390
Helsingin käräjäoikeus 8.2.2018 päätös nro 391
Helsingin käräjäoikeus 9.2.2018 päätös nro 412
Helsingin käräjäoikeus 10.2.2018 päätös nro 414
Helsingin käräjäoikeus 11.2.2018 päätös nro 416
Helsingin käräjäoikeus 11.2.2018 päätös nro 417
Helsingin käräjäoikeus 12.2.2018 päätös nro 423
Helsingin käräjäoikeus 12.2.2018 päätös nro 429
Helsingin käräjäoikeus 12.2.2018 päätös nro 431
Helsingin käräjäoikeus 12.2.2018 päätös nro 433
Helsingin käräjäoikeus 13.2.2018 päätös nro 445
Helsingin käräjäoikeus 13.2.2018 päätös nro 447
Helsingin käräjäoikeus 13.2.2018 päätös nro 451
Helsingin käräjäoikeus 16.2.2018 päätös nro 499
Helsingin käräjäoikeus 17.2.2018 päätös nro 510
Helsingin käräjäoikeus 17.2.2018 päätös nro 511
Helsingin käräjäoikeus 20.2.2018 päätös nro 524
Helsingin käräjäoikeus 20.2.2018 päätös nro 525
Helsingin käräjäoikeus 20.2.2018 päätös nro 526
Helsingin käräjäoikeus 20.2.2018 päätös nro 537
Helsingin käräjäoikeus 21.2.2018 päätös nro 546
Helsingin käräjäoikeus 22.2.2018 päätös nro 553
Helsingin käräjäoikeus 23.2.2018 päätös nro 572
Helsingin käräjäoikeus 23.2.2018 päätös nro 573
Helsingin käräjäoikeus 23.2.2018 päätös nro 581
Helsingin käräjäoikeus 25.2.2018 päätös nro 583
Helsingin käräjäoikeus 26.2.2018 päätös nro 591
Helsingin käräjäoikeus 27.2.2018 päätös nro 596
Helsingin käräjäoikeus 28.2.2018 päätös nro 606
Helsingin käräjäoikeus 28.2.2018 päätös nro 607
Helsingin käräjäoikeus 7.3.2018 päätös nro 687
Helsingin käräjäoikeus 8.3.2018 päätös nro 694
Helsingin käräjäoikeus 8.3.2018 päätös nro 701
Helsingin käräjäoikeus 9.3.2018 päätös nro 719
Helsingin käräjäoikeus 12.3.2018 päätös nro 728
Helsingin käräjäoikeus 12.3.2018 päätös nro 729
Helsingin käräjäoikeus 13.3.2018 päätös nro 739
Helsingin käräjäoikeus 15.3.2018 päätös nro 783

Helsingin käräjäoikeus 15.3.2018 päätös nro 784
Helsingin käräjäoikeus 22.3.2018 päätös nro 844
Helsingin käräjäoikeus 23.3.2018 päätös nro 860
Helsingin käräjäoikeus 27.3.2018 päätös nro 882
Helsingin käräjäoikeus 28.3.2018 päätös nro 892
Helsingin käräjäoikeus 28.3.2018 päätös nro 897
Helsingin käräjäoikeus 29.3.2018 päätös nro 913
Helsingin käräjäoikeus 4.4.2018 päätös nro 942
Helsingin käräjäoikeus 9.4.2018 päätös nro 1000
Helsingin käräjäoikeus 11.4.2018 päätös nro 1024
Helsingin käräjäoikeus 13.4.2018 päätös nro 1052
Helsingin käräjäoikeus 16.4.2018 päätös nro 1063
Helsingin käräjäoikeus 16.4.2018 päätös nro 1064
Helsingin käräjäoikeus 16.4.2018 päätös nro 1065
Helsingin käräjäoikeus 16.4.2018 päätös nro 1066
Helsingin käräjäoikeus 18.4.2018 päätös nro 1099
Helsingin käräjäoikeus 24.4.2018 päätös nro 1178
Helsingin käräjäoikeus 24.4.2018 päätös nro 1179
Helsingin käräjäoikeus 24.4.2018 päätös nro 1180
Helsingin käräjäoikeus 26.4.2018 päätös nro 1208
Helsingin käräjäoikeus 3.5.2018 päätös nro 1276
Helsingin käräjäoikeus 4.5.2018 päätös nro 1293
Helsingin käräjäoikeus 18.5.2018 päätös nro 1249
Helsingin käräjäoikeus 30.5.2018 päätös nro 1534
Helsingin käräjäoikeus 4.7.2018 päätös asiassa R 18/5394
Helsingin käräjäoikeus 10.7.2018 päätös nro 1879
Helsingin käräjäoikeus 27.8.2018 päätös nro 2300
Helsingin käräjäoikeus 10.9.2018 päätös nro 2420
Helsingin käräjäoikeus 5.10.2018 päätös nro 2730

Hyvinkään käräjäoikeus

Hyvinkään käräjäoikeus 19.11.2015 päätös nro 437
Hyvinkään käräjäoikeus 17.6.2016 päätös nro 267
Hyvinkään käräjäoikeus 24.11.2016 päätös nro 459
Hyvinkään käräjäoikeus 25.4.2018 päätös nro 149

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 9.5.2014 päätös nro 271
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 2.6.2014 päätös nro 325
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 18.6.2014 päätös nro 365
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 14.11.2014 päätös nro 562
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 1.12.2014 päätös nro 590
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 18.12.2014 päätös nro 612
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 9.8.2016 päätös nro 261
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 1.9.2016 päätös nro 295
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 15.3.2017 päätös nro 83
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 29.3.2017 päätös nro 102

Tuusulan käräjäoikeus

Tuusulan käräjäoikeus 23.1.2014 päätös nro 68
Tuusulan käräjäoikeus 9.4.2018 päätös nro 112
Tuusulan käräjäoikeus 15.4.2014 päätös nro 252
Tuusulan käräjäoikeus 29.4.2014 päätös nro 268
Tuusulan käräjäoikeus 9.3.2018 päätös nro 77
Tuusulan käräjäoikeus 26.3.2018 päätös nro 92

Vantaan käräjäoikeus

Vantaan käräjäoikeus 17.9.2015 päätös nro 1007
Vantaan käräjäoikeus 1.10.2015 päätös nro 1055
Vantaan käräjäoikeus 16.10.2015 päätös nro 1115
Vantaan käräjäoikeus 4.12.2015 päätös nro 1359
Vantaan käräjäoikeus 21.12.2015 päätös nro 1425
Vantaan käräjäoikeus 4.1.2016 päätös nro 1
Vantaan käräjäoikeus 2.2.2016 päätös nro 129
Vantaan käräjäoikeus 15.2.2016 päätös nro 210
Vantaan käräjäoikeus 10.5.2016 päätös nro 559
Vantaan käräjäoikeus 3.6.2016 päätös nro 665
Vantaan käräjäoikeus 22.8.2016 päätös nro 875
Vantaan käräjäoikeus 8.9.2016 päätös nro 923
Vantaan käräjäoikeus 26.9.2016 päätös nro 980
Vantaan käräjäoikeus 12.10.2016 päätös nro 1053
Vantaan käräjäoikeus 16.12.2016 päätös nro 1299
Vantaan käräjäoikeus 24.3.2017 päätös nro 347
Vantaan käräjäoikeus 7.4.2017 päätös nro 407
Vantaan käräjäoikeus 30.6.2017 päätös nro 713
Vantaan käräjäoikeus 2.11.2017 päätös nro 1213
Vantaan käräjäoikeus 9.11.2017 päätös nro 1256
Vantaan käräjäoikeus 9.11.2017 päätös nro 1257
Vantaan käräjäoikeus 9.11.2017 päätös nro 1258
Vantaan käräjäoikeus 9.11.2017 päätös nro 1259
Vantaan käräjäoikeus 10.11.2017 päätös nro 1264
Vantaan käräjäoikeus 10.11.2017 päätös nro 1267
Vantaan käräjäoikeus 14.11.2017 päätös nro 1292
Vantaan käräjäoikeus 20.11.2017 päätös nro 1313
Vantaan käräjäoikeus 23.11.2017 päätös nro 1335
Vantaan käräjäoikeus 24.11.2017 päätös nro 1344
Vantaan käräjäoikeus 27.11.2017 päätös nro 1350
Vantaan käräjäoikeus 28.11.2017 päätös nro 1362
Vantaan käräjäoikeus 5.12.2017 päätös nro 1397
Vantaan käräjäoikeus 5.12.2017 päätös nro 1398
Vantaan käräjäoikeus 7.12.2017 päätös nro 1409
Vantaan käräjäoikeus 11.12.2017 päätös nro 1434
Vantaan käräjäoikeus 13.12.2017 päätös nro 1448
Vantaan käräjäoikeus 15.12.2017 päätös nro 1466
Vantaan käräjäoikeus 19.12.2017 päätös nro 1479
Vantaan käräjäoikeus 20.12.2017 päätös nro 1492
Vantaan käräjäoikeus 2.1.2018 päätös nro 5
Vantaan käräjäoikeus 2.1.2018 päätös nro 6

Vantaan käräjäoikeus 2.1.2018 päätös nro 8
Vantaan käräjäoikeus 3.1.2018 päätös nro 10
Vantaan käräjäoikeus 4.1.2018 päätös nro 21
Vantaan käräjäoikeus 9.1.2018 päätös nro 35
Vantaan käräjäoikeus 15.1.2018 päätös nro 62
Vantaan käräjäoikeus 17.1.2018 päätös nro 70
Vantaan käräjäoikeus 25.1.2018 päätös nro 105
Vantaan käräjäoikeus 25.1.2018 päätös nro 106
Vantaan käräjäoikeus 29.1.2018 päätös nro 111
Vantaan käräjäoikeus 30.1.2018 päätös nro 121
Vantaan käräjäoikeus 31.1.2018 päätös nro 126
Vantaan käräjäoikeus 1.2.2018 päätös nro 131
Vantaan käräjäoikeus 1.2.2018 päätös nro 132
Vantaan käräjäoikeus 8.2.2018 päätös nro 167
Vantaan käräjäoikeus 9.2.2018 päätös nro 175
Vantaan käräjäoikeus 12.2.2018 päätös nro 186
Vantaan käräjäoikeus 16.2.2018 päätös nro 201
Vantaan käräjäoikeus 19.2.2018 päätös nro 211
Vantaan käräjäoikeus 20.2.2018 päätös nro 216
Vantaan käräjäoikeus 22.2.2018 päätös nro 224
Vantaan käräjäoikeus 26.2.2018 päätös nro 241
Vantaan käräjäoikeus 27.2.2018 päätös nro 247
Vantaan käräjäoikeus 27.2.2018 päätös nro 250
Vantaan käräjäoikeus 28.2.2018 päätös nro 251
Vantaan käräjäoikeus 27.9.2018 päätös nro 1022

Muut lähteet

Fredman (2017b)

Fredman, Markku. 23.1.2017. Miksi sarjahukuttaja oli vapaalla jalalla? <http://www.fredman-mansson.fi/fi/henkilosto/markku-fredman/blogit/336-miksi-sarjahukuttaja-oli-vapaalla-jalalla>, viitattu 1.3.2020.

Helsingin hovioikeus (2019)

Helsingin hovioikeus. 26.7.2019. Helsingin hovioikeuden tiedote. https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/tiedotteet2014/2019/8uC6lp1zz/R_19-1764_Tiedote.pdf, viitattu 1.3.2020.

Poliisi (2019)

Poliisi. 2019. Järjestäytyneen rikollisuuden torjunta – Käsikirja.

https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisenaxwwwstructure/79346_JR-kasikirja_netiversio.pdf?bbe1899d20b4d688

Suomen virallinen tilasto (SVT)

Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=2342-9151. 14 2019, Liitetaulukko 1. Kiinniotetut, pidätetyt ja vangitut henkilöt iän mukaan 2019. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 1.3.2020]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/rpk/2019/14/rpk_2019_14_2020-02-28_tau_001_fi.html

Yle (2017)

Yle. 2017. Sarjahukuttaja vapaalla jalalla: ”Hovioikeus ei voinut arvioida perusteita vangitsemiselle”. <https://yle.fi/uutiset/3-9413714>, viitattu 1.3.2020.

LIITTEET

Liite 1: Empiirinen aineisto

Helsingin hovioikeus / 96 päätöstä

Epäilty rikos (vain päärikos)	
Törkeä huumausainerikos	24
Törkeä petos	21
Törkeä pahoinpitely	11
Törkeä veropetos	5
Huumausainerikos	4
Tapon yritys	4
Ryöstö	3
Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen	3
Törkeä ryöstö	3
Törkeä varkaus	3
Laittoman maahantulon järjestäminen	2
Törkeä ampuma-aserikos	2
Törkeän kiristyksen yritys	2
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	1
Petos	1
Törkeä dopingrikos	1
Törkeän pahoinpitelyn yritys	1
Törkeä rahanpesu	1
Törkeä rattijuopumus	1
Törkeä tuhotyö	1
Törkeän varkauden yritys	1
Törkeä väärennys	1
Yhteensä	96

Kantelijoiden lukumäärä	71
-------------------------	----

Erityiset edellytykset	Käsillä	Ei käsillä
Ylitörkeä rikos	7	0
Normaalitapaus	82	7 ¹
Karttamisvaara	27	2
Sotkemisvaara	60	6
Jatkamisvaara	36	2
Identifiointitarkoitus	0	0
Kvalifioitu paonvaara	2	1

Kohtuutonta	3 ²
Ei yleisiä edellytyksiä	0
Syytä epäillä	0

Vangitsemiskantelun lopputulos	
Hylätty	88
Hyväksytty	8
Yhteensä	96

Kantelija	
Vangittu	95
Pidättämiseen oikeutettu virkamies	2
Yhteensä	97 ³

Erityisiä edellytyksiä koskevat perustelut	
Vakiolause ⁴	56
Myös muita perusteluita	39
Ei kyse erityisistä edellytyksistä	1
Yhteensä	96

Ensimmäinen tuomioistuin	
Helsingin kärjäoikeus	64
Espoon kärjäoikeus	14
Vantaan kärjäoikeus	10
Itä-Uudenmaan kärjäoikeus	4
Hyvinkään kärjäoikeus	4
Tuusulan kärjäoikeus	2
Yhteensä	98 ⁵

Kanteluihin liittyvien kärjäoikeuksien vangitsemispäätösten lukumäärä	
Suoraan liittyvät	98
Väliillisesti liittyvät	20
Yhteensä	118

Helsingin kärjäoikeus / 213 päätöstä

Epäilty rikos (vain päärikos)	
Törkeä huumausainerikos	103
Törkeä ryöstö	24
Törkeä varkaus	13
Tapon yritys	12
Varkaus	9
Huumausainerikos	6
Törkeä pahoinpitely	6
Törkeä petos	5
Petos	4
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	4
Laittoman maahantulon järjestäminen	3
Ryöstö	3
Törkeän varkauden yritys	3
Törkeä veropetos	3
Murhan yritys	2
Pahoinpitely	2
Ryöstön yritys	2
Tappo	2

Epäilty rikos (vain päärikos)	
Törkeän pahoinpitelyn yritys	2
Varkauden yritys	2
Rekisterimerkintärikos	1
Törkeän ryöstön yritys	1
Vainoaminen	1
Yhteensä	213

Rikoksesta epäiltyjä henkilöitä	112
---------------------------------	-----

Erityiset edellytykset	Käsillä	Ei käsillä
Ylitörkeä rikos	40	0
Normaalitapaus	160	1
Karttamisvaara	58	3
Sotkemisvaara	133	2
Jatkamisvaara	63	9
Identifiointitarkoitus	0	0
Kvalifioitu paonvaara	45	3

Kohtuutonta	1
Ei yleisiä edellytyksiä	0
Syytä epäillä	0

Vangitsemispäätöksen lopputulos	
Vangittu tai pidetty edelleen vangittuna	197
Vangittu poissaolevana	2
Vapautettu	2
Määrätty vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon	1
Käsitelty muuta kuin vangitsemisasiaa	11
Yhteensä	213

Erityisiä edellytyksiä koskevat perustelut	
Vakiolause ⁶	106
Myös muita perusteluita	96
Ei kyse erityisistä edellytyksistä	11
Yhteensä	213

Vantaan käräjäoikeus / 47 päätöstä

Epäilty rikos (vain päärikos)	
Törkeä huumausainerikos	22
Törkeä varkaus	15
Tapon yritys	4
Törkeä pahoinpitely	3
Huumausainerikos	1
Petos	1
Törkeä petos	1
Yhteensä	47

Rikoksesta epäiltyjä henkilöitä	31
---------------------------------	----

Erityiset edellytykset	Käsillä	Ei käsillä
Ylitörkeä rikos	4	0
Normaalitapaus	36	1
Karttamisvaara	15	0
Sotkemisvaara	31	2
Jatkamisvaara	2	0
Identifiointitarkoitus	0	0
Kvalifioitu paonvaara	21	1

Kohtuutonta	0
Ei yleisiä edellytyksiä	2
Syytä epäillä	1

Vangitsemispäätöksen lopputulos	
Vangittu tai pidetty edelleen vangittuna	44
Vapautettu	3
Yhteensä	47

Erityisiä edellytyksiä koskevat perustelut	
Vakiolause ⁷	20
Myös muita perusteluita	25
Ei kyse erityisistä edellytyksistä	2
Yhteensä	47

- 1 Yksi tapauksista koski pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemää kantelua.
- 2 Hovioikeus oli yhdessä tapauksessa katsonut vangitsemisen vaaraedellytysten puuttumisen lisäksi kohtuuttomaksi.
- 3 Yhdessä tapauksessa kantelijoina olivat sekä vangittu että pidättämiseen oikeutettu virkamies.
- 4 ”Käräjäoikeuden päätöksessä lausutut vangitsemisen yleiset ja erityiset edellytykset ovat edelleen olemassa. A:n vangittuna pitäminen ei ole myöskään asian laadun tai hänen henkilökohtaisten olosuhteidensa vuoksi kohtuutonta. Matkustuskielto ei ole riittävä pakkokeino.”
- 5 Kahdessa tapauksessa kantelu koski kahta käräjäoikeuden tekemää vangitsemispäätöstä.
- 6 Esimerkkejä tuomioistuimen käyttämistä vakiolauseista: 1. ”Liitteenä olevasta vangitsemisvaatimuksesta ilmenevät perusteet.” 2. ”Vangitsemisen yleiset ja erityiset edellytykset ovat edelleen olemassa. Yleisten tai erityisten edellytysten osalta ei ole tuotu esiin seikkoja, joiden johdosta olisi syytä arvioida tilannetta toisin kuin asian aiemmassa käsittelyssä.” 3. ”Vangitsemisen yleiset ja erityiset edellytykset ovat aiemman mukaisesti edelleen olemassa.” 4. ”Vangitsemisen yleiset ja erityiset edellytykset ovat edelleen olemassa siten kuin ne on todettu aikaisemmin annetussa päätöksessä.”
- 7 Esimerkkejä tuomioistuimen käyttämistä vakiolauseista: 1. ”Vangitsemisvaatimuksessa esitetyt perustelut.” 2. ”Vangitsemisvaatimuksessa ja asian käsittelyssä esitetyt perustelut.”

Tässä oikeustieteellisessä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat ennen tuomion antamista tapahtuvan vangitsemisen erityiset edellytykset. Näistä henkilökohtaiseen vapauteen puuttumisen edellytyksistä on kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa lausuttu aikaisemmin vähänlaisesti. Julkaisu on ensimmäinen, jossa aihetta on käsitelty tässä laajuudessa. Erityiset edellytykset ovat perinteisesti nojanneet voimakkaasti alioikeuskäytäntöön, joskin myös korkein oikeus on antanut viime aikoina keskeisiä aihetta koskeneita ratkaisuja.

Julkaisun tavoitteena on tuoda esille uutta tietoa erityisten edellytysten sisällöstä. Tämä tapahtuu selvittämällä laajasti niitä seikkoja, joilla voidaan nähdä olevan merkitystä erityisiä edellytyksiä arvioitaessa, ja näiden seikkojen vaikutusta asiassa. Tutkimustehtävässä on hyödynnetty laajasti oikeuskirjallisuutta sekä oikeustapausaineistoa.

Nyt käsillä olevassa teoksessa erityisistä edellytyksistä on pyritty luomaan systemaattinen kokonaisuus. Julkaisu sisältää huomattavan määrän erityisten edellytysten arviointiin liittyviä lainopillisia tulkintakannanottoja. Lisäksi huomiota on kiinnitetty aihealueeseen liittyviin mahdollisiin ongelmallisuuksiin sekä siihen, miten erityisiin edellytyksiin kohdistuvaa sääntelyä tai niiden arviointiin liittyviä käytäntöjä voitaisiin jatkossa kehittää. Läpi teoksen tarkastelusta ilmenevät perus- ja ihmisoikeuksien merkitys sekä rikoksesta epäillyn oikeusturvan ja rikosvastuun toteuttamisen välinen jännite.

Julkaisu on tarkoitettu erityisesti tutkinnanjohtajana poliisissa, tullissa tai rajavartiolaitoksessa toimiville henkilöille sekä rikoksesta epäiltyjen henkilöiden avustajille. Teos on hyödyllistä luettavaa myös kaikille, jotka ovat kiinnostuneita vapaudenmenetyksen oikeudellisista edellytyksistä.

